STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 10810

MOTL PEYSI DEM KHAZNS

Sholem Aleichem

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שאָלעם-אַלייכעם

מאָטל פּייסי דעם כאַזנס

קסאָווים פון א יינגל א יאָסעם

אָ ג י ז
מעלוכע-פארלאג „דער עמעס“, מאָסקווע 1947

I

הײַנט איז יאָמטעוו — מע טאָר נישט וויינענ!

א

איכ גיי מיט אײַכ אינ געוועט, אפּ וויפל איר ווילט, אז קיינער אינ דער וועלט איז נישט געווענ אזוי צופרידנ מיטנ ווארעמענ ליכטיקנ נאָכ-פּייסעכ, ווי איכ, פּייסי דעמ כאזנס יינגל, מאָטל, אונ דעמ שאָכנס קעלבל, וואָס מע רופט דאָס „מעני" (דאָס האָב איכ, מאָטל, דעמ א נאָמענ געגעבנ „מעני").

בײדע גלײַכ האָבנ מיר דערפילט די ערשטע שטראלנ פונ דער ווארעמער זונ אינעמ ערשטנ ווארעמענ נאָכ-פּייסעכדיקנ טאָג, בײדע גלײַכ האָבנ מיר דערשמעקט דעמ רייעכ פונעמ ערשטנ גרינעמ גרעזעלע, וואָס קריכט, שפּראָצט ארויס פונ דער נאָרוואָס אָפּגעדעקטער ערד, אונ בײדע גלײַכ זײַנענ מיר ארויסגעקראָכנ פונעמ פינצטערנ ענגשאפט צו מעקאבל-פּאָנעמ זײַנ דעמ ערשטנ זיסנ ליכטיקנ ווארעמענ פרילינגס-מאָרגנ. איכ, פּייסי דעמ כאזנס יינגל, מאָטל, בינ ארויס פונ א טוואנ, פונ א קאלטנ נאסלעכנ קעלער, וואָס שמעקט מיט זויערטייג אונ מיט רעפּועס פונ דער אפּטייק; אונ מעני, דעמ שאָכנס קעלבל, האָט מענ ארויסגעלאָזט נאָכ פונ אנ ערגערנ איפּעש: פונ א קליינ, פינצטער, בלאָטיק, פארפאסקודיקט שטעלעכל מיט אויסגעקרימטע צעפּליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט ארײַנ אהינ דער שניי אונ זומער שמײַסט ארײַנ דער רעגנ.

ארויסגעכאפּט זיכ אפּ גאָטס פרײַע ליכטיקע וועלט, האָבנ מיר בײדע, איכ אונ מעני, אויס דאנקבארקײַט צו דער נאטור, זיכ גענומענ אויסדריקנ אונדזער צופרידנקײַט. איכ, פּייסי דעמ כאזנס יינגל, האָב אופגעהויבנ בײדע הענט ארופ, אופגעעפנט דאָס מויל אונ ארײַנ-

געצויגן אין זיך די פרישע ווארעמע לופט אזויפיל, וויפל איך האָב געקאָנט, — און עס האָט זיך מיר אויסגעדאכט, אז איך וואקס אין דער הייך, און עס ציט מיך ארוף-ארוף, אין דער טיפער-טיפער בלויער יארמעלקע אריין, דאָרט, ווו די שיטערע רויכיקע וואָלקנס שוועבן, דאָרט, ווו די ווייסע פויגלען טוקן זיך, באוועגן זיך און ווערן פאר-שווונדן מיט א קוויטש און מיט א צוויטשער, און עס רייסט זיך ארויס פון מיין אָנגעפילטער ברוסט, אָן מיין וויסן, א מין געזאנג, נאָך שענער ווי יאָמטעוו מיטן טאטן באם אָמעד[1], א געזאנג אָן ווערטער, אָן נאָטן, אָן א שום מאָטיוו, א מין נאטור-געזאנג פון א וואסערפאל, פון יאָגנדיקע כוואליעס, א מין שיר-השירים, א געט-לעכע היספּײַלעס, א הימלשע באגײַסטערונג: אוי-ווי, טאטע! אוי-ווי, פאָטער! אוי-ווי, לעבעדיקער גאָאָאָאָט!!!

אָט אזוי האָט ארויסגעוויזן זיין צופרידנקייט מיטן ערשטן פרי-לינג-טאָג פייסי דעם כאזנס יינגל. גאנץ אנדערש האָט דאָס אויס-געדריקט מעני, דעם שאָכנס קעלבל.

מעני, דעם שאָכנס קעלבל, האָט קוידעם ארייַנגעשטעקט די שווארצע נאסע מאָרדע אין מיסט אריין, א שאר געטאָן מיטן פאָדערשטן פיסל די ערד אונטער זיך אמאָל דריי, פאריסן דעם עק, אופגעשפרונגען נאָכדעם אף אלע פיר און ארויסגעלאָזט א טומפיקן „מע“! דער „מע“ האָט מיר אויסגעוויזן אזוי קאָמיש, אז איך האָב מיך געמוזט צעלאכן און נאָכמאכן פונקט דעם אייגענעם „מע“ מיטן זעלביקן נוסעך[2], וואָס מעני. מעניס איז דאָס, ווייזט אויס, געפעלן, וואָרעם עס האָט לאנג נישט גענומען, האָט דאָס קעלבל איבערגעכאזערט דאָס אייגענע נאָכ-אמאָל, מיטן זעלביקן נוסעך און מיטן זעלביקן שפרונג. זעלבסטפאר-שטענדלעך, אז איך האָב באלד דאָס נאָכגעטאָן מיט אלע פּישטשעוו-קעס, מיטן קאָל און מיטן שפרונג. אזוי עטלעכע מאָל: איך א שפרונג, דאָס קעלבל א שפרונג; דאָס קעלבל א „מע“, איך א „מע“. ווער ווייסט, ביזוואנען דאָס שפיל וואָלט זיך אזוי געצויגן, ווען ניט א שנייַד פון הינטן אין האלדז אריין פון מיין עלטערן ברודער עליע מיט אלע זיינע פינף פינגער:

— אייַנגעזונקענע זאָלסטו ווערן! א באָכערל פון קימאט נייַן יאָר שטעלט זיך אוועק טאנצן מיט א קעלבל!.. אין שטוב אריין גיי, דו הולטייַ איינער!.. דער טאטע וועט דיר שוין געבן!..

---

1 א שטענדער פארן כאזן אין בעסמעדרעש.

2 מאניר, אופן.

דאָס קעלבל א „מע", איך א „מע".

ב

בלאָטע! דער טאַטע וועט מיר ניט „געבנ" גאָרניט. דער טאַטע איז קראַנק. ער דאַוונט שוינ ניט פאַרנ אָמעד פונ סימכאַס-טוירע אָנ. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס גייט צו אונדז דער שוואַרצער דאָקטער, א גראָבער, מיט שוואַרצע וואָנצעס אונ מיט לאַכנדיקע אויגנ — א פריילעכער דאָקטער. מיכ רופט ער „פּופּיק" אונ שנעלט מיר מיט די פינגער אינ בײַכל אַרײַנ. ער זאָגט אָנ אַלעמאָל דער מאַמענ, מע זאָל מיכ ניט שטאָפּנ מיט קיינ קאַרטאָפליעס אונ דעמ קראַנקנ זאָל מענ געבנ נאָר בוליאָנ אונ מילכ, מילכ אונ בוליאָנ. די מאַמע הערט אימ אויס, אונ אַז ער גייט אַוועק, באַהאַלט זי דאָס פּאָנעמ אינ פאַרטעכ אונ די אַקסלענ טרייסלענ זיכ באַ איר... נאָכדעמ ווישט זי אויס די אויגנ, רופט אָפּ מײַנ ברודער עליע אָפּ א זײַט, אונ מע סוידעט זיכ שטילערהייט. וואָס זיי ריידנ — ווייס איכ ניט. נאָר מיר דאַכט, זיי קריגנ זיכ. די מאַמע שיקט אימ ערגעץ, ער וויל ניט גיינ. ער זאָגט צו איר:

— איידער אָנקומענ צו זיי, וועל איכ דיר בעסער גיינ אינ דער ערד אַרײַנ!.. איכ וועל בעסער שטאַרבנ הײַנטיקנ טאָג!..

— בײַס דיר אָפּ די צונג, מעשומעד[1] איינער, וואָס רעדסטו?

אַזוי ענטפערט אימ די מאַמע שטיל, ציפּעט צונויפ די ציינ, מאַכט צו אימ מיט די הענט, איז גרייט אימ דוירעס זײַנ. זי ווערט אָבער באַלד ווייכ אונ מאַכט צו אימ:

— וואָס זאָל איכ טאָנ, מײַנ זונ, א ראַכמאָנעס אָפּנ טאַטנ... מע מוז דאָכ אימ ראַטעווענ!..

— פאַרקויפט מענ עפּעס. — זאָגט מײַנ ברודער עליע אונ כאַפּט א קוק אָפּ דער גלעזערנער שאַפע. אונ די מאַמע קוקט אויכ אָפּ דער זעלבער שאַפע, ווישט די אויגנ אונ זאָגט שטיל:

— וואָס זאָל איכ פאַרקויפנ? די נעשאָמע? שוינ נישטאָ וואָס צו פאַרקויפנ. סײַדנ די ליידיקע שאַפע?

— פאַ־וואָס ניט? — זאָגט איר מײַנ ברודער עליע.

— רויצייעכ! — ענטפערט אימ די מאַמע מיט רויטע אויגנ. — פונוואַנענ האָבנ זיכ צו מיר גענומענ אַזעלכע ראָצכימ קינדער?!

די מאַמע פײַערט אונ קאָכט, וויינט זיכ אויס, ווישט אויס די אויגנ אונ בעט זיכ באַלד איבער. אַזוי איז געווענ אויכ מיט די

---

1 דאָ געמיינט: אויסוואורפ.

ספאָרים, מיט דער זילבערנער אטאָרע[1] פונעם טאַלעס, מיט די צווײ געגילטע בעכערלעך, מיט איר זײַדן מאַלבעש, און מיט אַלע איבע־ריקע זאַכן, וואָס זײַנען פאַרקויפט געוואָרן בײַ אונדז אײַנציקווײַז, און אַלעמאָל אַן אַנדער קוינע.

די ספאָרים האָט אָוועקגעקויפט מיכל דער פאַקנטרעגער, אַ ייִד מיט אַ שיטער בערדל, וואָס ער האַלט דאָס אײַן אײַן קראַצן. מײַן ברו־דער עליע איז נעבעך געגאַנגען צו אים דרײַ מאָל, אײדער ער האָט אים אַראָפּגעבראַכט. די מאַמע האָט זיך מעכײַע געווען, אַז זי האָט אים דערזען, און באַוויזן אים מיטן פינגער, ער זאָל ריידן שטיל, ביכדײ דער טאַטע זאָל נישט הערן. מיכל האָט פאַרשטאַנען, פאַריסן דעם קאָפּ אַרויף אויף דער פּאָליצע, זיך געקראַצט אונטערן בערדל און אַ זאָג געטאָן:

— אַנו, ווײַזט, וואָס האָט איר דאָרטן?

מיט אַ ווונק האָט מיר די מאַמע באַוויזן, איך זאָל אַרויף אויפן טיש און דערלאַנגען די ספאָרים. צווײ מאָל איבערכאַזערן איז נישט געווען נייטיק. איך בין מיט אײן שפּרונג אַרויף מיט אַזאַ געדולע, אַז איך האָב מיך אויסגעצויגן איבערן טיש און נאָך געכאַפּט אַ צו־גאָב פון מײַן ברודער עליע, איך זאָל ניט שפּרינגען, ווי אַ מעשו־גענער. מײַן ברודער עליע האָט זיך אַליין מאַטריעך געווען אויפן טיש און האָט דערלאַנגט מיכלען אַלע ספאָרים. מיכל האָט מיט אײן האַנט געבלעטערט די ספאָרים, מיט דער אַנדערער זיך געקראַצט דאָס בערדל און געזאָגט כעסרוינעס. יעדער סײפער האָט זײַן כיסאָרן: דאָרט איז דער בונד געווען נישט גוט. בײַ דעם איז דער רוקן שטאַרק צעגעסן. דאָ איז דער סײפער אַליין קיין סײפער ניט. און אַז ער האָט שוין גאַנץ גוט איבערגעקוקט אַלע ספאָרים, מיט אַלע בונדן, מיט אַלע רוקנס, האָט ער זיך אַ קראַץ געטאָן אין בערדל:

— ס׳זאָל זײַן מישנײַעסן[2], אַ גאַנצער גאַנג, וואָלט איך זײ עפּשער אָוועקגעקויפט.

די מאַמע איז געוואָרן טויט ווי די וואַנט, און מײַן ברודער עליע איז, פאַרקערט, געוואָרן רויט ווי פײַער; ער איז אָנגעפאַלן אויפן פאַקנטרעגער:

— האָט איר דאָך לעכאַטכילע געקאָנט זאָגן, אַז איר קויפט

[1] באַפּוצונג אויפן אייבערשטן זוים פון אַ טאַלעס.

[2] דער עלטערער גרונט־טייל פון טאַלמוד.

נאָר בּישנײַעסנו! וואָס זײַט איר געקומענ דולנ א ספּאָדעק אונ דרייענ א מויעכ?

— לאָז זײַנ שטילו — בעט זיכ בּאַ אים די מאמע, אונ עס הערט זיכ א הייזעריקע שטימ פונעמ צווייטנ אלקער, ווו דער טאטע ליגט:

— ווער איז דאָרטנ?

— קיינער ניטו — ענטפערט אים די מאמע אונ שיקט אָפּ מײַנ ברודער עליענ צומ קראנקנ, אונ אליינ האנדלט זי מיט מיכל דעמ פּאקנטרעגער, פארהאנדלט אימ די ספּאָרימ, אפּאָנעמ, פאר זייער ווינציק געלט, וואָרעמ אז מײַנ ברודער עליע קומט ארויס פונעמ טאטנס אלקער אונ פרעגט זי: „וויפל?״ — שטופּט זי אים אָפּ אונ זאָגט אימ: „ס'איז ניט דײַנ אייסעקו״... אונ מיכל כאפּט די ספּאָרימ גיכ-גיכ, פּאקט זיי אײַנ אינ א זאק ארײַנ אונ מאכט פּלייטע.

ג

פונ די אלע זאכנ, וואָס מיר האָבנ ארויספארקויפט פונ שטוב, האָט מיר קיינע פונ זיי ניט צוגעשטעלט אזויפיל פארגעניגנ, ווי די גלעזערנע שאפע.

עמעס, די זילבערנע אטאָרע פונעמ טאטנס טאלעס, אז מע האָט באדארפט אָפּטרענענ, איז אויכ געווענ פאר מיר א שטיקל יאָמטעוו. קוידעמ — דאָס דינגענ זיכ מיט יאָסל דעמ גאָלד-שמיד, א בלייכער ייִד מיט א רויטער פּליאמע אפנ פּאָנעמ. דרײַ מאָל איז ער אוועק-געגאנגענ צוריק — אונ ארויסגעפירט האָט ער. נאָכדעמ האָט ער זיכ אוועקגעזעצט א פוס איבער א פוס צומ פענצטער מיטנ טאטנס טא-לעס, ארויסגענומענ א קליינ מעסערל מיט א געל קלעצל פונ הירשנ-ביינ, ארויסגעבויגנ דעמ מיטלסטנ פינגער אונ גענומענ טרענענ די אטאָרע אזוי קונציק, אז ווענ איכ קענ אזוי טרענענ אטאָרעס, וואָלט איכ, דאכט זיכ, געווענ איינער א גליקלעכער! אונ פונדעסטוועגנ, האָט איר באדארפט אָנקוקנ דעמלט די מאמע מײַנע, וויאזוי זי האָט זיכ עס א ביסל צעוויינט! אפילע מײַנ ברודער עליע, וואָס ער איז שוינ א באָכער אונ א כאָסנ, האָט זיכ עפּעס אויכ מאָדנע ארויסגע-בויגנ מיטנ פּאָנעמ צו דער טיר, קלוימערשט געשנײַצט די נאָז מיט איינ פינגער, פארקרימט דאָס פּאָנעמ אונ ארויסגעלאָזט א מאָדנעמ קויטש פונעמ האלדז אונ געווישט מיט דער פּאָלע די אויגנ.

— וואָס איז דאָרטנ? — פרעגט דער טאטע פונ זײַנ קראנקנ אלקער.

— גאָרניט! — ענטפערט אים די מאַמע און ווישט די רויטע אויגן, און די אונטערשטע ליפּ מיט איר גאַנצן האַלבן פּאָנעם טרייסלט זיך אַזוי, אַז מע דאַרף זײַן שטאַרקער פון אײַזן, מע זאָל ניט פּלאַצן פאַר געלעכטער.

נאָר ווי קומט דאָס צו דער גלעזערנער שאַפע?

ערשטנס, וואָס הייסט מע וועט זי צונעמען? מיר האָט זיך טאָמיד געדאַכט, אַז אונדזער גלעזערנע שאַפע איז צונויפגעוואַקסן מיט דער וואַנט, — וויאַזוי וועט מען זי נעמען? צווייטנס, ווו וועט די מאַמע פאַרשליסן דאָס ברויט, מיט דער כאַלע, מיט די טעלער, מיט די בלײַענע לעפל און גאָפּלען (צוויי זילבערנע לעפל און איין גאָפּל א זילבערנעם האָבן מיר געהאַט, האָט זיי די מאַמע שוין לאַנג פאַרקויפט!), און ווו וועלן מיר האַלטן פייסעך די מאַצע? די געדאַנקען זײַנען מיר געקומען אַפן קאָפּ, בעשאַס נאַכמען דער סטאָליער איז געשטאַנען און געמאָסטן די שאַפע מיט זײַן גרויסן רויטן נאָגל פונעם גראָבן פינגער פון דער אויסגעשמירטער האַנט. ער האָט אַלץ געדרונגען, אַז די שאַפע וועט ניט אַרויס פון דער טיר. אַ סימען: אָט האָט איר אײַך די ברייט פון דער שאַפע און אָט האָט איר די טיר — אָסער אויב זי וועט אַרויס!

— וויאַזוי זשע איז זי אַרײַן? — פרעגט אים מײַן ברודער עליע.

— גיי פרעג זי! — ענטפערט אים נאַכמען מיט קאַס. — איך ווייס, וויאַזוי זי איז אַרײַן? מע האָט זי אַרײַנגעטראָגן, איז זי אַרײַן!..

איין מינוט איז געווען אַזעלכע, וואָס איך האָב מוירע געהאַט פאַר דער שאַפע. דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, זי בלײַבט בא אונדז. עס האָט אָבער לאַנג נישט גענומען, און נאַכמען דער סטאָליער איז געקומען מיט זײַנע צוויי באָנים, אויך כטאָליאַרעס און מע האָט געגעבן אַ נעם אונדזער גלעזערנע שאַפע, טאַקע נאָר ווי דער רועכ דעם מעלאָמעד; פריִער איז געגאַנגען נאַכמען, נאָכדעם ביידע באָנים, הינטן — איך. דער פאָטער האָט געקאָמאַנדעוועט: „קאָפּל, אָט אַ זײַט! מענדל, רעכטס! קאָפּל, ניט לויף! מענ דל, האַלט!“... איך האָב זיי געהאָלפן נאָכטאַנצן. די מאַמע און מײַן ברודער עליע האָבן ניט געוואָלט העלפן. זיי זײַנען געשטאַנען, געקוקט אַף דער ליידיקער וואַנט, וואָס איז געווען באַדעקט מיט שפּינוועבס, און האָבן געוויינט... אַן אַקציע מיט די צוויי — נאָר זיי וויינען!.. פּלוצעם — טררראַך! סאַמע בא דער טיר האָט געפּלאַצט דאָס גלאָז, און דער סטאָליער מיט די באָנים האָבן גענומען זידלען זיך, אַרופּלייגן איינס אַף דאָס אַנדערע די באָד: „אַ ריר פון א בלײַענעם פויגל!“ „בערישע פּיס!“ „דער רועכ

פאפט אים אוועק!״ „ברעכ דעמ קאָפ, צו־נ־אלדי שווארצע יאָר!״...

— וואָס איז דאָרטנ? — הערט זיכ א הייזעריק קאָל פונעמ קראנקנ אלקער.

— גאָרנישט! — ענטפערט די מאמע אונווישט די אויגנ.

ד

די בעסטע סימכע פונ אלע סימכעס איז געווענ בא מיר, אז ס'איז געקומענ צו מײַנ ברודער עליעס קאנאפקע אונ צו מײַנ בעטל. מײַנ ברודער עליעס קאנאפקע איז פריִער געווענ א קאנאפע, וואָס מע פלעגט אפ איר זיצנ. נאָר זינט מײַנ ברודער עליע איז געוואָרנ א כאָסנ אונ האָט אָנגעהויבנ צו שלאָפנ אפ דער קאנאפע אונ איכ אפ זײַנ בעטל, איז די קאנאפע געוואָרנ א „קאנאפקע״. אמאָל, אינ די גוטע יאָרנ, אז דער טאטע איז געווענ געזונט אונ געדאווענט מוסאָפים[1] אינ דער קאצאָווישער קלויז מיט פיר מעשוירערימ[2], האָט די קאנאפע געהאט אינ זיכ „שפרינזינעס״. איצט זײַנענ שוינ די „שפרינזינעס״ געווענ מײַנע. איכ האָב פונ זיי געמאכט קאָל־האמינימ פאָקוסנ שעבאָילאָמ[3]: צעקאליעטשעט די הענט, שיר ניט ארויסגענומענ זיכ אנ אויג, אָנגעטאָנ זיי איינמאָל אפנ האלדז אונ געשטאנענ א מינוט אפ צו דערוואָרגנ ווערנ. ביז מײַנ ברודער עליע האָט מיכ גוט אָנגעבוכעט אונ פארוואָרפנ די „שפרינזינעס״ אפנ בוידעמ אונ צוגענומענ דעמ לייטער.

אָפגעהאנדלט די קאנאפע מיטנ בעטל האָט כאנע די ייִדענע. איידער כאנע האָט דאָס מעבל אָפגעקויפט, האָט זי די מאמע נישט צוגעלאָזט ארײַנקוקנ אינווייניק אינ טאָכ ארײַנ: „אָט דאָס, וואָס איר זעט, דאָס קאָנט איר האנדלענ; קוקנ איז נישטאָ וואָס!״ נאָר אז כאנע האָט זיכ אויסגעדונגענ אונ געגעבנ אנ אופגאָב, איז זי צוגעגאנגענ צו דער קאנאפע אונ צומ בעטל, אופגעהויבנ דאָס בעטגעוואנט, פאוואָלינקע ארײַנגעקוקט אינ אלע פארבאָרגענע ערטער אונ האָט שטארק געשפיגנ... די מאמע איז געווענ בארויגעז פארנ שפײַענ, געוואָלט אומקערנ דעמ אופגאָב, האָט זיכ ארײַנגעמישט מײַנ ברודער עליע:

— געקויפט, איז פארפאלנ!

---

1 מערצאָל פונ „מוסעפ״ — די צווייטע העלפט פונ אינדערפריִיקנ שאבעסדיקנ אונ יאָמטעוודיקנ דאווענע.

2 זינגערס בא א כאזנ.

3 קאָלערליי פאָקוסנ אפ דער וועלט.

אויסגעבעט אף דער ערד, האָבן מיר זיך אויסגעצויגן ביידע, איך און מײַן ברודער עליע, ווי די גראפן, צוגעדעקט זיך ביידע מיט איין קאָלדרע (זײַנע האָט מען פאַרקויפט), און ס'איז מיר געווען זייער אײַנגענעם צו הערן פון מײַן עלטערן ברודער, אז אף דער ערד צו שלאָפן איז גאָר ניט אזוי שלעכט.

איך וואַרט אָפּ, ביז ער לייענט אָפּ קרישמע און ווערט אנשלאָפן, דעמלט נעם איך מיך קאַטשען איבער דער גאנצער ערד. פּלאַץ איז הײַנט דאָ, באָרעכ-האַשעם, גענוג. א פעלד, א פארגעניגן, א גאנגיידן!..

ה

— וואָס טוט מען ווײַטער?

אזוי זאָגט די מאמע צו מײַן ברודער עליע איינמאָל אין א פרי-מאָרגן און באטראכט מיט א געקנייטשטן שטערן די ליידיקע פיר ווענט. איך און מײַן ברודער עליע העלפן איר באקוקן די פיר ווענט. מײַן ברודער עליע קוקט אף מיר פארזאָרגט און מיט ראַכמאָנעס.

— גיי אין דרויסן! — מאכט ער צו מיר שטרענג. — מיר דארפן דאָ עפּעס ריידן...

אף איין פוס שפּרינג איך ארויס אין דרויסן ארויס — און, פארשטייט זיך, גלײַך צום שאָכנס קעלבל.

די לעצטע צײַט האָט זיך „מעני" געגעבן א הייב אף די פיסלעך, קיין אײַנהאָרע אויסגעוואקסן, געוואָרן שיין, דאָס שווארצע מאָרדעלע כיינעוודיק, די קײַלעכדיקע אויגן קלוג, מיט פארשטאנד, ווי לעהאוודל א מענטש, א באַרדאַס, קוקט ארויס, מע זאָל דעם עפּעס געבן אין מויל ארײַן, האָט ליב, אז מע קראַצט דעם מיט צוויי פינגער אונטערן העלדזל.

— שוין? דו האָסט זיך שוין ווידער צונויפגעקאָמפּאניעט מיטן קעלבל? קאָנסט זיך גאָר ניט צעשיידן מיט דײַן טײַערן כאַווער.

אזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער עליע שוין אָן קלאָלעס און נעמט מיך פאר א האנט און זאָגט, אז ער גייט מיט מיר צו הערש-בער דעם כאַזן. בא הערש-בער דעם כאַזן, זאָגט ער, וועט מיר זײַן גוט, ערשטנס, זאָגט ער, וועל איך האָבן וואָס צו עסן. אין דער היים איז ניט גוט, זאָגט ער; דער טאַטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מע דארף אים, זאָגט ער, ראַטעווען. מיר ראַטעווען אים, זאָגט ער, ווי ווײַט מיר קאָנען. און מײַן ברודער עליע צעשפּיליעט די' קאפּאָטע און ווײַזט מיר אַ זײַן זשילעט:

— אָט האָב איך געהאט א זייגער, א מאטאָנע פון מײַן מעכוטן, האָב איך אים פארקויפט. דער מעכוטן זאָל וויסן, וואָלט זיך געטאָן כוישעך! די וועלט וואָלט זיך איבערגעקערט!..

איך דאנק און לויב גאָט, וואָס זײַן מעכוטן ווייסט ניט פונעם זייגער און וואָס די וועלט קערט זיך נאָך ניט איבער. ווײ! ווײ! ווען כאָלילע, די שאָ זאָל גאָר ניט זײַן, עס קערט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמלט זײַן מיט מענין, מיטן שאָכנס קעלבל? א שטומע צונג!..

— אָט זײַנען מיר געקומען! — מאכט צו מיר מײַן ברודער עליע, וואָס ווערט צו מיר אלע מינוט מער צוגעלאָזט און פרײַנטלעך.

הערש-בער דער כאזן איז א ייִד א „מענאגן"[1]. דאָס הייסט, ער אליין קען ניט זינגען; ער האָט נעבעך קיין קאָל נישט. אזוי האָב איך געהערט פון טאטן. נאָר ער פארשטייט נעגינע[2]. און זינגערלעך האָט ער א שטיקלעך פופצן, און איז א בייזער מענטש — סאקאָנעס! ער פארהערט מיך זינגען. איך זאָג אים א „מאָגיין-אָוויס"[3] מיט א „דריידל". ער גלעט מיך און זאָגט מײַן ברודער, אז איך האָב א „סאָפּראנאָ". מײַן ברודער זאָגט, אז ניט נאָר א סאָפּראנאָ, נאָר א סאָ-פּראנאָ שעבעסאָפּראנאָ!.. מײַן ברודער עליע דינגט זיך מיט אים, נעמט אַן אופגאָב און זאָגט מיר, אז איך בלײַב שוין דאָ, בא רעב הערש-בער דעם כאזן. איך זאָל אים פאָלגן, זאָגט ער, און איך זאָל ניט בענקען!..

אים איז גרינג צו זאָגן, איך זאָל נישט בענקען! וויאַזוי זאָל איך ניט בענקען זומער-לעבן? די זון באקט, דער הימל איז ווי א קרישטאָל, די בלאָטע האָט שוין לאנג אויסגעטריקנט. אין דרויסן בא אונדז נעבן שטוב ליגן קלעצער. נישט אונדזערע, דאָס איז יאָסיע דעם נאָגידס קלעצער. ער קלײַבט זיך בויען א שטוב, האָט ער צו-געגרייט קלעצער, האָט ער ניט ווו זיי אָפּצולייגן, האָט ער זיי אָפּ-געוואָרפן נעבן אונדז. לאנג לעבן זאָל ער, יאָסיע דער נאָגיד! וואָ-רעם פון די קלעצער קאָן איך מיר מאכן א „קרעפּאָסט", און צווישן די קלעצער וואקסן שטעכלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכלקעס זײַ-נען גוט אפ צו שטעכן, און די קריגעלעך בלאָזט מען אָן און מע טוט זיי א קנאק אָן שטערן — פּלאצן זיי.

---

1 א זינגער.

2 געזאנג.

3 א טפילע.

מיר איז גוט. מעניג, אונדזער שאָכנס קעלבל, איז אויך גוט. איך און מעני זײַנען די איינציקע באלעבאטים אָט דאָ, „אינווייניק אין דרויסן", און וויאַזוי זאָל איך ניט בענקען נאָך מעניג אונדזער שאָכנס קעלבל?..

ו

עס איז שוין באלד דרײַ וואָכן, ווי איך בין בא הערש-בער דעם כאזן, און זינגען זינג איך קימאט גאָר ניט. איך האָב אן אנדער ארבעט. איך טראָג מיך ארום מיט זײַן דאָבציען. דאָבציע איז א קינד א הויקער. קיין צוויי יאָר אלט, און כונדעסטוועגן איז זי, קיין אײַנאָרע, א שווערינקע, שווערער פון מיר. איך רײַס מיר אײַן דאָס געזונט, זי טראָגנדיק. דאָבציע האָט מיך ליב. זי כאפּט מיך ארום מיט אירע דארע הענטלעך און טשעפּעט זיך אָן מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיך „קיקאָ". וואָס עפּעס קיקאָ, ווייס איך ניט. דאָבציע האָט מיך ליב. לאָזט מיך ניט שלאָפן גאנצע נעכט. „קיקאָ, קי!" — דאָס הייסט, איך זאָל זי וויגן. דאָבציע האָט מיך ליב. אז איך עס, רײַסט זי בא מיר פון מויל: „קיקאָ, פּי!" — דאָס הייסט: גיב עס מיר!.. עס ציט מיך אהיים. דאָס עסן איז דאָ אויך ניט אײַ-אײַ-אײַ... יאָמטעוו. שוועס אפ דער נאכט. עס ווילט זיך גיין אין דרויסן זען, ווי דער הימל שפּאלט זיך[1]. דאָבציע לאָזט ניט. דאָבציע האָט מיך ליב: „קיקאָ, קי!" — איך זאָל זי וויגן. איך וויג זי און וויג זי און ווער אנשלאָפן. און עס קומט צו מיר א גאכט — מעני דעם שאָכנס קעלבל, קוקט אפ מיר מיט אויגן, ווי א באָרדאס, און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזן זיך גיין בארג-אראָפּ, צום טײַך. נישט לאנג געטראכט, פּארקאטשע איך די הייזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טײַך. איך שווים, און מעני שווימט מיר נאָך. אפ יענער זײַט איז גוט. ניטאָ קיין כאזן, ניטאָ קיין דאָבציע, ניטאָ קיין קראנקער טאטע... איך כאפּ זיך אוף — ס'איז נאָר א כאָלעם. אנטלויפן! אנטלויפן! אנטלויפן! וויאַזוי אנטלויפט מען? וווהין? אהיים, געוויינטלעך. הערש-בער דער כאזן איז שוין אָבער אופגעשטאנען פריִער פון מיר. ער האָט א גרויסן קאמערטאָן, פּרוווט אים מיט די ציין, טראָגט צו צום אויער. ער הייסט מיר אָנטאָן זיך אפגיך און גיין מיט אים אין שול. מע וועט הײַנט צו מוסעף זאָגן „אן אויסגעשטעלטע זאך". אין שול זע איך מײַן ברודער עליע. ווי קומט ער אהער? ער דאַוונט דאָך

---

[1] אן אָבערגלויבונג, אז שוועס באנאכט שפּאלט זיך דער הימל.

נאָר בא די קאַצאַווים, דאָרט, ווו דער טאטע איז כאַזן! וואָס באַדײַט עס?.. מײַן ברודער עליע רעדט עפּעס מיט הערש-בער דעם כאַזן. הערש-בער דער כאַזן איז ניט צופרידן. ער זאָגט:

— געדענק זשע, לעמאַנ-האַשעם, טײקעף נאָכן עסן!..

— קום! ווּעסט זיך זען מיטן טאטן! — אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער עליע, און מיר גײען אַהײם אינצווייען. ער גײט, און איך שפּרינג. איך לויף, איך פלי.

— האָב צײַט! וואָס פליסטו אַזוי? — זאָגט צו מיר מײַן ברודער עליע און האַלט מיך צו. אים ווילט זיך, אַפּנעם, מיט מיר א ביסל ריידן.

— דו ווייסט? דער טאטע איז קראַנק, זייער-זייער קראַנק!.. גאָט ווייסט, וואָס ס'וועט זײַן מיט אים... מע דאַרף אים ראַטעווען, ניטאָ מיט וואָס... קײנער וויל ניט העלפן... אין „העקדעש" וויל די מאַמע אים נישט לאָזן בעשום-אויפן! זי וועט פריִער שטאַרבן, זאָגט זי, אײ-דער לאָזן אים אין העקדעש!.. שאַ, אָט גײט די מאַמע.

ז

מיט אויסגעשטרעקטע הענט גײט אונדז די מאַמע אַקעגן, פאַלט מיר אַפּן האַלדז, און איך פּיל אַפּ מײַנע באַקן א פרעמדע טרער. מײַן ברודער עליע גײט צום קראַנקן טאַטן, און איך מיט דער מאַ-מען בלײַבן שטײן אין דרויסן. מע האָט זיך אונדז אַרומגעשטעלט פון אַלע זײַטן: אונדזער שאָכנס ווײַב פּעסיע די גראָבע, און איר טאָכטער מינדל, און איר שנור פערל, און נאָך א צוויי ווײַבלעך.

— איר האָט א גאַסט אַפּ שוועס? גאָט ליב אײַך מיט אײַער גאַסט!

די מאַמע לאָזט אַראָפּ די אָנגעשוואָלענע אויגן.

— א גאַסט. מישטײנס-געזאָגט, א קינד. געקומען געוואָר ווערן דעם קראַנקן טאַטן. פּאָרט א קינד...

אַזוי זאָגט די מאַמע צו דער גאַנצער קנופּיע[1] ווײַבער, און צום שאָכנס ווײַב, צו פּעסיען, זאָגט זי עקסטרא, שטילערהייט, בעשאַס פּעסיע שאָקלט מיטן קאָפּ:

— א שטאָט! עמעצער זאָל זיך אַפילע אַרומקוקן... דרײַ און צוואַנציק יאָר אָפּגעקלאַפּט באַם אָמעד... דאָס געזונט אוועקגעלײגט... איך וואָלט אים עפּשער ראַטעווען — נישטאָ מיט וואָס... אַלץ, באָ-רעך-האַשעם, פאַרקויפט... דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַ-שטעלט בא א כאַזן... אַלץ צוליב אים. אַלץ צוליבן קראַנקן...

---

1 קאָמפּאַניע.

אזוי באקלאָגט זיך די מאמע פאַר איר שכיינע פעסיע, שטייענדיק אינ דרויסנ. איך דריי דעמ קאָפּ אפּ אַלע זייטנ.

— ווּעמענ זוכסטו? — מאכט צו מיר די מאמע.

— ווּעמענ זוכט א קונדעס? דאָס קעלבל מינאסטאמ...

אזוי זאָגט פעסיע אונדזער שכיינע אונ מאכט צו מיר מיט א מאָדנע פרייַנטשאפט:

— ע, יינגעלע! נישטאָ קיינ קעלבל! געמוזט פארקויפנ דאָס דעמ קאָצעוו. א ברייִרע האָט מענ? גענוג, אז מע דארפּ האָדעווענ איינ סקאטינע — נאָך צוויי סקאטינעס טראָגנ אפּנ קאָפּ!..

איז שוינ בא איר דאָס קעלבל, דאנקענ גאָט, אויך געוואָרנ א סקאטינע?..

א מאָדנע ייִדענע אָט די פעסיע. אומעטומ שטופּט זי ארייַנ איר נאָז. זי דארפּ וויסנ, צי האָבנ מיר א מילכיקע סודע?

— אקעגנ וואָס פרעגט איר דאָס? — פרעגט בא איר די מאמע.

— גלאַט אזוי! — זאָגט פעסיע, הייבט אופּ די שאַל אונ שטופּט דער מאמענ א טעפּל מיט סמעטענע. די מאמע שטופּט אָפּ דאָס טעפּל מיט ביידע הענט.

— גאָט איז מיט אייַך, פעסיע! וואָס טוט איר דאָס? וואָס זייַנענ מיר! כאָלילע עפּעס ווייס איך ווער? איר קענט מיך גישט?

— אדעראבע, — פארענטפערט זיך פעסיע, — טאקע ווייַל איך קענ אייַך. דאָס בעהיימעלע, קיינ אייַנאָרע ניט, האָט זיך די לעצטע צייַט פארינכט. פאראנ, קיינ אייַנאָרע, קעז אונ פּוטער. איך לייַ אייַך אויס... איר וועט מיר, אימירצעשעמ, אָפּגעבנ...

אונ פעסיע די שכיינע רעדט נאָך לאנג מיט דער מאמענ, אונ מיר ציט דאָס הארצ צו די קלעצער, צומ קעלבל, צומ קעלבלי!.. איך זאָל מיך ניט שעמענ, וואָלט איך מיך צעוויינט...

— אז דער טאטע וועט דיך פרעגנ, זאָלסטו זאָגנ: א דאנק גאָט!

אזוי זאָגט מיר אָנ די מאמע, אונ מייַנ ברודער עליע גיט דאָס מיר צו פארשטיינ א ביסל ברייטער:

— זאָלסט זיך ניט באקלאָגנ, ניט דערציילנ קיינ פיזמוינעס[1], נעכטיקע טעג. זאָלסט נאָר זאָגנ: א דאנק גאָט. דו הערסט, וואָס מע רעדט צו דיר?

אונ מייַנ ברודער עליע פירט מיך ארייַנ אינ קראנקנ כיידער. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשלעך, פודעלעך, באנקעלעך. סע

1 דאָ געמיינט: מייַסעס.

שמעקט אַפּטייק. דאָס פענצטער איז צוגעמאַכט. לעקאָוועד שוועס האָט מען אים צוגעקליבן דעם כיידער מיט גרינס, צוקאָפּנס איבערן בעטל האָט מען אופגעהאַנגען א מאָגן-דאָוויד פון „ליוביסטיק[1]". דאָס איז מײַן ברודער עליעס אַרבעט. אף דער ערד איז אויסגעשפּרייט שמעקנדיק גראָז. דער טאַטע דערזעט מיך, רופט מיך צו צו זיך מיט א לאַנגן דאַרן פינגער. מײַן ברודער עליע שטופּט מיך אונטער. איך גיי צו צום טאַטן. איך האָב אים קוים דערקענט. דאָס פּאָנעם ווי ליים. די גרויע האָר גלאַנצן, שטאַרצן איינציקווײַז, ווי אַרײַנגעשטרײַכטע, פרעמדע האָר. די שוואַרצע אויגן זיצן טיף, ווי אַרײַנגעפּאַסטע, פרעמדע אויגן. די ציין זעען אויס, ווי אַרײַנגעזעצטע, פרעמדע ציין. דער האַלדז איז אַזוי דין, אַז קוים וואָס דער קאָפּ האַלט זיך אײַן אף אים. א גליק, וואָס ער קאָן ניט זיצן... מיט די ליפּן מאַכט ער עפּעס מאָדנע, ווי א מענטש, בעשאַס ער שווימט: מפּפּו!.. ער לייגט אַרויף אף מײַן פּאָנעם א הייסע האַנט מיט ביינעריקע פינגער, דאָס פּאָנעם מאַכט א קרומען שמייכל, ווי א מעס.

אין דעם קומט אָן די מאַמע. נאָך איר דער דאָקטער, דער פרייַלעכער שוואַרצער דאָקטער מיט די גרויסע וואָנצעס. ער באַגעגנט מיך, ווי אַן אַלטן גוטן ברודער. ער איז מיך מעכאַבעד מיט א שנעל אין בײַכל און מאַכט צום טאַטן פרייַלעך:

— איר האָט א גאַסט אף שוועס? גאָט ליב אײַך מיט אײַער גאַסט!

— א דאַנק! — זאָגט די מאַמע און ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל באַטראַכטן דעם כוילע און זאָל אים עפּעס פאַרשרײַבן. דער שוואַרצער דאָקטער עפנט דאָס פענצטער מיט א ראַש און בייזוערט זיך אף מײַן ברודער עליע, פאַרוואָס מע האַלט דאָס פענצטער צו.

— איך האָב אײַך טויזנט מאָל געזאָגט, אַז א פענצטער האָט ליב, אַז מע האַלט אים אָפן!

מײַן ברודער עליע ווינקט אף דער מאַמען, אַז דאָס איז די מאַמע שולדיק: זי לאָזט נישט עפענען קיין פענצטער, האָט מוירע פאַרן טאַטן, ער זאָל זיך כאָלילע נישט פאַרקילן. די מאַמע ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל שוין באַטראַכטן גיכער דעם כוילע און זאָל אים עפּעס פאַרשרײַבן... דער שוואַרצער דאָקטער נעמט אַרויס דעם זייגער, א גרויסן גאָלדענעם זייגער. מײַן ברודער עליע קוקט זיך אײַן מיט ביידע אויגן אינעם דאָקטערס זייגער. דער דאָקטער באַמערקט דאָס.

---

1 ליבשטאָק. א שמעקעדיק גראָז.

— איר ווילט וויסן, ווו האַלט דער זייגער? אָן פיר האַלב עלף. וויפל איז בא אייַך?

— מייַן זייגער שטייט, — ענטפערט אים מייַן ברודער עליע און ווערט מאָדנע רויט פון דעם שפּיץ נאָז ביז אפ יענער זייַט אויערן.

די מאַמע רוט ניט. זי וואָלט גערן, מע זאָל שוין באַטראַכטן דעם כוילע און אים עפּעס פאַרשרייַבן... דער דאָקטער האָט אָבער צייַט. ער פרעגט זיך אויס בא דער מאַמען זייַטיקע איניאָנים: ווען איז מייַן ברודערס כאַסענע? און וואָס זאָגט הערש-בער דער כאַזן אַפ מייַן שטים? בא מיר דאַרף זייַן, זאָגט ער, א גוטע שטים. א שטים, זאָגט ער, גייט בעיערושע. די מאַמע עקט זיך! מיטאַמאָל טוט זיך דער דאָקטער א דריי אויס מיטן בענקל צום קראַנקן טאַטן, נעמט אים אָן בא דער טרוקענער הייסער האַנט:

— נו, כאַזן, וויאַזוי דאַוונט מען עפּעס בא אונדז הייַנטיקן שוועס?

— א דאַנק גאָט! — ענטפערט אים דער טאַטע מיט א שמייכל פון א מעס.

— דעהייַנע? ווינציקער געהוסט? גוט געשלאָפן? — פרעגט אים דער דאָקטער און בייגט זיך אייַן צו אים גאַנץ נאָענט.

— ניין! — ענטפערט אים דער טאַטע, קוים וואָס ער כאַפּט דעם אָטעם. — אדעראבע... הוסטן הוסט מען... און שלאָפן שלאָפט מען דאַפקע ניט... נאָר דאַנקען גאָט... ס'איז שוועס... אזא טאָג... מע-קאַבל געווען די טוירע...[1] הייַנט א גאַסט... א גאַסט אַפ שוועס...

אַלעמענס אויגן קוקן אַפן „גאַסט", און דער „גאַסט" קוקט אַראָפּ אַפ דער ערד, און דער קאָפּ איז אים אין דרויסן, ערגעץ בא די קלעצער, בא די שטעכלקעס, וואָס שטעכן, בא די קריגעלעך, וואָס קנאַקן, באַם שאַכנס קעלבל דעם באָרדאַס, וואָס איז שוין געוואָרן א „סקאַטינע", באַם טייַכל, וואָס רוישט דאָרט באַרג-אַראָפּ, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברייטער, טיפער, בלויער יאַרמעלקע, וואָס מע רופט דאָס הימל...

ח

דאָס ביטל „מילכיקס", וואָס אונדזער שכיינע, פעסיע די גראָבע, האָט אונדז „אויסגעליִען", איז אונדז, נישקאָשע, צונוץ געקומען. איך און מייַן ברודער עליע האָבן דאָס געמאַכט א מילכיקע סודע, גע-

[1] די רעליגיעזע ייִדן גלייבן, אַז גאָט האָט אין דעם טאָג (שוועס) געגעבן די ייִדן די „טוירע".

טונקענ ביידע פונ איינ שאָל פרישע כאַלע אינ דער קאַלטער סמע־טענע, אונ ס'איז טאַקע געווענ גאָר ניט שלעכט.

„איינ כיכאָרנ, וואָס אזוי ווינציק". — האָט באַמערקט מיינ ברודער עליע, וואָס איז אינ דעמ טאָג געווענ זייער האָפּערדיק, אזוי האָפּערדיק, אז ער האָט מיר צוליב געטאָנ, איכ זאָל ניט גייענ אזוי גיכ צוריק צו הערש־בער דעמ כאַזנ אונ איכ זאָל זיכ נאָכ א ביסל שפּילנ אינ דער היימ.

— דו ביסט דאָכ בא אונדז אנ אוירעכ אַפ שוועס, — האָט ער מיר געזאָגט אונ דערלויבט צו שפּילנ זיכ אינ דרויסנ אַפ די קלעצער, נאָר מיט א טנאַי, איכ זאָל ניט קלעטערנ צו פיל אונ כאָלילע ניט צערייסנ די איינציקע פּאָר הייזלעכ.

כא־כא־כא! ניטשט צערייסנ די איינציקע פּאָר הייזלעכ? ניטשטאָ ווער ס'זאָל לאכנ, ווי איכ בינ א ייִד! איר זאָלט זענ א פּאָר הייזלעכ — נו — נו! לאָמיר בעסער ניט ריידנ פונ קיינ הויזנ!.. לאָמיר בעסער ריידנ פונ יאָסיע דעמ נאָגידס קלעצער. אַיִ, קלעצער, קלעצער! יאָסיע דער נאָגיד מיינט, אז די קלעצער זיינענ זיינע קלעצער. א נעכטיגער טאָג! די קלעצער זיינענ מ י י נ ע קלעצער! איכ האָב מיר געמאכט פונ זיי א פּאַלאַצ מיט א וויינגאָרטנ. איכ בינ דער פּרינצ. דער פּרינצ שפּאַצירט ארומ פראנק אונ פריי בא זיכ אינ וויינגאָרטנ, רייסט אָפּ א קריגעלע — א קנאַק אָנ שטערנ, נאָכ א קריגעלע — א קנאַק אָנ שטערנ... אלע זיינענ מיר מעקאַנע. אפילע יאָסיע דעמ נאָגידס ייִנגל מיטנ אייגל פאַרגינט מיר ניט מיינ גוטס. ער גייט פאַרביי אינ זיינע ליוסטרינענע מאַלבושימלעכ אונ ווייזט מיר אַפּ מיינע הויזנ אונ לאכט אונ קרימט דאָס אייגל אונ זאָגט צו מיר:

— זע נאָר, זאָלסט עפּעס ניט פאַרלירנ...

— גיי בעסער אוועק מיט גוטנ, — זאָג איכ אימ, — אניט, רופ איכ ארויס מיינ ברודער עליע!..

פאַר מיינ ברודער עליע האָבנ אלע ייִנגלעכ דערעכ־ערעצ, אונ הענעכ מיטנ אייגל טראָגט זיכ אָפּ, אונ איכ בלייב ווידער אליינ, ווידער דער זעלבער פּרינצ בא זיכ אינ וויינגאָרטנ... אנ אויידע נאָר, וואָס „מעני" איז דאָ ניטאָ! אונדזער שאָכנס קעלבל איז שוינ מער קיינ קעלבל, ס'איז שוינ א „סקאַטינע" (אזוי זאָגט אונדזער שכיינע פּעסיע). וואָס הייסט דאָס א סקאַטינע? אונ צוליב וואָס האָט מענ דאָס פאַרקויפט צומ קאַצעוו? שוינ זשע אַפּ אוועקצוקוילענ? צוליב דעמ איז דאָס געבוירנ געוואָרנ, מע זאָל דאָס נאָכדעמ קוילענ?.. צו וואָס ווערט געבוירנ א קעלבל אונ צו וואָס ווערט געבוירנ א מענטש?..

פּלוצעם דערהער איך פון שטוב אַרויס אַ מאָדנע אויסגעשריי מיט אַ געוויין... איך דערקען דער מאַמעס קאָל... איך הייב אויף די אויגן — אַן איינגעלויפן באַ אונדז אין שטוב... ייִדן און ווייבער... דער אַרויס, דער אַריין... איך ליג אָפּ אַ קלאָץ מיטן בויך אַראָפּ. מיר איז גוט!.. שאַט-שאַט! אָט גייט יאָסיע דער נאָגיד! יאָסיע דער נאָגיד איז געבע אין דער קאַצאָווישער קלויז, דאָרטן, וווּ מײַן טאַטע איז כאזן שוין דרײַ און צוואַנציק יאָר. יאָסיע איז אַליין געווען אַמאָל אַ קאַצעוו. הײַנט האַנדלט ער מיט אָקסן און מיט פעל און איז אַ נאָגיד, אַ גרויסער נאָגיד! יאָסיע מאַכט מיט די הענט, בייזוערט זיך אָפּ דער מאַמע און טײַנעט:

— סטײַץ, סטײַץ! וואָס האָט מען מיר ניט געזאָגט, אַז פּייסי דער כאזן איז אַזוי סלאַפּ? (ער קאָן ניט אויסריידן קיין שין). וואָס האָט איר געסוויגן?

— וואָס זאָל איך שרײַען? — פאַרענטפערט זיך פאַר אים די מאַמע און גיסט מיט טרערן. — די גאַנצע שטאָט האָט געזען, ווי איך מוטשע מיך, געוואָלט אים ראַטעווען... און ער אַליין האָט איך געבעטן זיך, מע זאָל אים ראַטעווען...

און די מאַמע קאָן נישט ריידן ווײַטער, פאַרברעכט מיט די הענט, פאַרוואַרפט מיטן קאָפּ. מײַן ברודער עליע כאַפּט זי אונטער:

— מאַמע! וואָס דאַרפסטו זיך פאַרענטפערן? מאַמע! פאַרגעס ניט, מאַמע, ס'איז יאָמטעוו, ס'איז שוועס, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע!..

און יאָסיע דער נאָגיד הערט ניט אויף צו פײַערן אָפּ מײַן מאַמע:

— וואָס דערציילט איר מיר — די גאַנצע סטאָט! ווער איז די סטאָט? זאָגן זאָלט איר מיר! לעמאַנ-האַסעם, צו מיר! אַלצדינג אָפּ מײַן כעסבנ! כעוורע-קאַדיסע, סאַמאָסים, טאַכריכים — אַלצ אָפּ מיר, אַלצדינג אָפּ מײַן כעסבנ!.. און טאָמער דאַרף מען עפּעס טאָן פאַר די יעסוימים, זאָלט איר גיין צו מיר, איר זאָלט זיך גאָר ניט סעמענ!

יאָסיע דעם נאָגידס ווערטער באַרויִקן אָבער ווינציק-וואָס מײַן מאַמע. זי האַלט אין איין יאָמערן און אין איין כאַלעשן באַ מײַן ברודער עליע אָפּ די הענט. און מײַן ברודער עליע, וואָס האַלט אַליין אין וויינען, הערט נישט אויף צו דערמאָנען איר, אַז „הײַנט איז יאָמטעוו, מאַמע, הײַנט איז שוועס, מאַמע! מאַמע, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע!"...

און מיטאַמאָל ווערט מיר אַלצ קלאָר. און עס טוט מיר אַ קלעם

דאָס הארץ, א צי בא דער נעשאָמע, אונ עס גלוסט זיך מיר וויי־נען, אונ איך ווייס ניט אפ וועמען... אונ ראכמאָנעס האָב איך אפ דער מאמע, אונ איך קאָן ניט זען, ווי זי וויינט, אונ ווי זי כאלעשט, אונ ווי זי צאפּלט בא מײַן ברודער אפ די הענט. אונ איך פארלאָז מײַן פּלאַץ, מיט מײַן ווײַנגאָרטן, אונ איך גיי צו צו איר פונ הינטן, אונ איך זאָג איר מיטן זעלבן לאָשן, וואָס מײַן ברודער עליע, אונ טרערן קאפּען פונ מײַנע אויגן:

— מאמע! הײַנט איז יאָמטעוו, מאמע, הײַנט איז שוועס, מאמע! מאמע, מע טאָר ניט וויינען, מאמע!..

II

מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם!

א

פונ זינט איך בינ צו מײַן סייכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאָל זײַן אזא מעיוכעס, ווי אצינד. וואָס איז מיט מיר דער ייִכעס? — מײַן טאטע, פּייסי דער כאזן, ווייכט איר דאָך, איז געשטאָרבן דעם ערשטן טאָג שוועס, אונ איך בינ געבליבן א יאָסעם.

פונ דעם ערשטן טאָג נאָך שוועס האָבן מיר אָנגעהויבן זאָגן קאדעש — איך אונ מײַן ברודער עליע. ער טאקע האָט מיך אויסגע־לערנט זאָגן קאדעש.

מײַן ברודער עליע איז א געטרײַער ברודער, אָבער נישט קיין גוטער רעבע. ער איז א קײַסן, ער שלאָגט זיך! ער האָט אופגעעפנט א סידער אונ האָט זיך אוועקגעזעצט מיט מיר אונ האָט אָנגעהויבן מיט מיר שטודירן:

— ייִסגאַדאַל וועיִסקאַדאַש שמיי ראבאָ... ער וויל, אז איך זאָל שוין קענען אויסנווייניק. ער כאזערט איבער מיט מיר נאָכאמאָל אונ נאָכאמאָל, פונ אָנהייב ביזן סאָף, אונ הייכט מיר, אז איצט זאָל איך שוין זאָגן אליין. איך זאָג אליין, אָבער עס גייט ניט.

ביז „וועיאצמאך פּורקאָנײ״ איז נאָך ווי־עס־איז, אין קומט צו „וועיאצמאך פּורקאָנײ״, כאַרטשעפּע איך מיך. דערלאנגט ער מיר מיטן עלנבויגן אונ זאָגט מיר, אז דער קאָפּ איז מיר, אפּאָנעם, ערגעץ אין דרויסן (גלײַך ווי געטראָפן) אָדער ערגעץ באם קעלבל (גלײַך ווי ער איז געוועזן דערבײַ)... ער פוילט זיך ניט אונ כאזערט אײַן מיט מיר

נאָכאמאָל. איך האָב מיך קוים דערשלאָגן ביז „לעילאָ אולעיילאָ מינ קאָל בירכאָסאָ וועשיראָסאָ טושבעכאָסאָ״ — און ווייטער נישט א טראָט! ער נעמט מיך אָן פארן אויער און זאגט, אז דער טאַטע זאָל אופ־שטיין און זען, וואָס פאר א זון ער האָט!..

— וואָלט איך פארשפאָרט זאָגן קאדעש...

אזוי זאָג איך צו מיין ברודער עליע און כאַפּ פון אים א גע־שמאקן פאַטש מיט דער לינקער האנט אין דער רעכטער באק אריין. דערהערט די מאמע און גיט אים א פסאק, ער זאָל מיך ניט שלאָגן, וואָרעם איך בין א יאָסעם.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס טוסטו! וועמען שלאָגסטו! האָסט פארגעסן, אפּאָנעם, אז דאָס קינד איז א יאָסעם?!

שלאָפן שלאָף איך מיט דער מאמען אינעם טאטנס בעט — דאָס איינציקע שטיקל מעבל אין שטוב. די קאָלדרע גיט זי אָפּ קימאַט אינגאנצן מיר.

— דעק דיך איין, זאָגט זי צו מיר, און ווער אנשלאָפן, מיין טייערער יאָסעם. עסן איז ניטאָ וואָס...

דעקן דעק איך מיך איין, אָבער שלאָפן שלאָף איך ניט. איך כאזער מיר דעם קאדעש אָפּ אויסנווייניק. אין כיידער גיי איך ניט, לערנען לערן איך ניט, דאַווענען דאַוון איך ניט, זינגען זינג איך ניט. פּאָטער פון אלצדינג.

מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם.

ב

מאזלטאָוו! איך קאָן שוין גאנצן קאדעש אָפּ אויסנווייניק. ראבאָ־נאָן־קאדעש אויך. אין שול שטיי איך אָפּ א באנק און קלאַפּ דעם קאדעש, ווי א מאויק. א קאָל־נעגינע[1] האָב איך אויך, בעיערושע פון מיין טאטן, אן עמעסע סאָפּראנאָ. אלע יינגלעך שטעלן זיך אויס ארום מיר און זיינען מיר מעקאנע. ווייבער וויינען. באלעבאַטים שענקען מיר א קאָפּעקע. יאָכיע דעם נאָגידס יינגל, העניעך מיטן אייגל (ער איז א מוירעדיקער ניט־פארגינער!), אז עס קומט צו ראַ־באָנאָן־קאדעש, שטעלט ער מיר ארויס א צונג, — ער וויל, ער גייט אויס, ער כאלעשט, איך זאָל מיך צעלאכן. אים אפּצולאָכעס וועל איך ניט לאכן! האָט דערזען ארן דער שאמעס, האָט ער אים גענומען

[1] א קאָל צום זינגען.

פאַר אַן אויער און האָט אים צוגעפּירט צו דער טיר. אַ מיצווע אַפּ אים! מאַכמעס איך זאָג קאַדעש איבּדערפרי און אָפּדערנאַכט, גיי איך שוין מער ניט צו הערש-בער דעם כאַזן און טראָג מיך ניט אום מיט זײַנע דאָבציען. איך בין פרײַ. אַ גאַנצן טאָג געפין איך מיך באַם טײַך — אָדער איך כאַפּ פיש, אָדער איך באָד מיך. כאַפּן פיש האָב איך מיך אויסגעלערנט פון זיך אַליין. אַז איר ווילט, קאָן איך אײַך אויך אויסלערנען. מע טוט אויס דאָס העמד און מע פאַרקניפּט דעם אַרבל און מע גייט פּאַוואָליע ביז'ן האַלדז אין וואַסער. מע דאַרף גיין לאַנג — לאַנג. אַז איר פילט, אַז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימען, אַז ס'איז פול, גייט איר אַרויס וואָס גיכער און טרייסלט אויס דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בלאָטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגן פאַרפּלאָנטעט אָפּטמאָל קליינע זשאַבקעלעך — וואַרפט זיי אַרײַן צוריק אין וואַסער אַרײַן, ס'אַ צאַר-באַלעכאַים. אין דער געדיכטער בלאָטע קאָנט איר אַמאָל געפינען אַ פּיאַווקע. פּיאַווקעס איז געלט — פאַר אַ צענדליק פּיאַווקעלעך קאָנט איר באַקומען דרײַ גראָשן, אָנדערהאַלבן קאָפּעקעס. עס גייט נישט צופּוס... קיין פיש זאָלט איר ניט זוכן. אַמאָל איז געווען פיש אויך, הײַנט איז נישטאָ. איך יאָג זיך ניט נאָך קיין פיש. איך בין צופרידן, עס זאָל כאָטש זײַן פּיאַווקעס. ניט אַלעמאָל איז דאָ פּיאַווקעס. הײַנטיקן זומער איז ניט געווען איין פּיאַווקע! פונוואַנען האָט זיך דערוווּסט מײַן ברודער עליע, אַז איך כאַפּ פיש — ווייס איך ניט. ער האָט מיר שיר ניט אָפּגעריסן אַן אויער פאַר די פיש. אַ גליק, וואָס פּעסיע די גראָבע, אונדזער שכיינע, האָט דערזען. אַן אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי ניט אײַנשטעלן פאַר איר קינד.

— אָט אַזוי שלאָגט מען אַ יאָסעם?..

מײַן ברודער עליע האָט זיך פאַרשעמט און האָט מיר אָפּגעלאָזט דעם אויער. אַלע שטעלן זיך אײַן פאַר מיר. מיר איז גוט — איך בין אַ יאָסעם.

ג

אונדזער שכיינע פּעסיע די גראָבע האָט זיך אין מיר פאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפּעט צו דער מאַמען, ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דערווײַלע זײַן באַ איר, באַ פּעסיען הייסט עס.

— וואָס וועט אײַך אַרן? — האָט זי געטײַנעט. — עס גייען באַ מיר צום טיש צוועלף, וועט ער זײַן אַ דרײַצנטער. באַ דער מאַמען האָט זי קוים געפּועלט. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מײַן ברודער עליע.

— ווער וועט אָפּ אים אכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קאדעש?

— איך וועל אכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קאדעש. נו, שוין? האָט איר צו מיר גאָרניט?

פּעסיע איז ניט קיין גווירטע. איר מאַן איז אַן אײַנבינדער און הייסט מוישע. ער האָט אַ שעם פאַרן בעסטן באַלמעלאָכע. דאָס אליין איז אָבער קאַרג. מע דאַרף נאָך האָבן מאַזל אויך. אזוי זאָגט פּעסיע צו מײַן מאַמען. מײַן מאַמע גיט איר נאָך. זי זאָגט, אז צום שלי-מאַזל דאַרף מען אויך האָבן מאַזל. פאַר אַ סימען נעמט זי מיך. אָט בין איך אַ יאָסעם, און אַלע ווילן מיך. פאַראַן באַלאָנים, וואָס ווילן מיך צו זיך אָפּ שטענדיק, נאָר ווי לאַנג קרענקען אירע סאָנים, ווי לאַנג זי וועט מיך אָוועקגעבן אָפּ שטענדיק! אזוי זאָגט די מאַמע און וויינט. זי האַלט זיך אַן אײַצע מיט מײַן ברודער עליע.

— ווי מיינסטו? זאָל ער זײַן דערווײַל בא פּעסיען?

מײַן ברודער עליע איז שוין אַ גרויסער. אַניט, וואָלט מען זיך מיט אים ניט געהאַלטן קיין אייצע. ער גלעט זיך מיט דער האַנט דאָס ריינע נאָך ניט באַוואַקסענע פּאָנעם, גלײַך ווי ער וואָלט שוין געהאַט אַ באָרד, און רעדט ווי אַ גרויסער.

— מאַכטייסע, אַבי ער זאָל נאָר ניט זײַן קיין שייגעץ.

און עס בלײַבט, אַז איך וועל זײַן דערווײַל בא אונדזער שכיינע פּעסיע, נאָר ביטנײַ, איך זאָל ניט זײַן קיין שייגעץ. אַלצדינג הייסט בא זיי אַ שייגעץ! אָנהענגען דער קאַץ אַ פּאַפּיר אָפּן עק, זי זאָל זיך דרייען — הייסט בא זיי אַ שייגעץ. קלאַפּן מיט אַ שטעקל איבער די גראַטעס פונעם גאַלעכס הויף, אַלע הינט זאָלן זיך צונויפ-לויפן — הייסט בא זיי אַ שייגעץ. אָפּשטעקן בא לייבקע דעם וואַ-סערפירער דעם צאַפּן פון דעם פאַס, ס'זאָל אויסלויפן העכער האַלב וואַסער — הייסט בא זיי אַ שייגעץ.

— דײַן גליק, וואָס דו ביסט אַ יאָסעם! — זאָגט צו מיר לייבקע דער וואַסערפירער. — אַניט, וואָלט איך דיר איבערגעבראָכן אַ האַנט מיט אַ פוס! מעגסט מיר גלייבן אָפּ נעמאָנעס.

איך גלייב אים אָפּ נעמאָנעס. איך ווייס, אַז איצט וועט ער מיך ניט אָנרירן, ווײַל איך בין אַ יאָסעם.

מיר איז גוט — איך בין אַ יאָסעם.

ד

אונדזער שכיינע פּעסיע, זאָל מיר מויכל זײַנ, האָט געזאָגט א גרויסנ ליגנ. צוועלפ, האָט זי געזאָגט, גייענ בא איר צום טיש. לויט מײַנ רעכענונג, בינ איכ דער פערצנטער. אפּאָנעם, זי האָט פארגעסנ ארײַנצורעכענענ דעמ בלינדנ פעטער באָרעכ. אונ עפּשער האָט זי אימ ניט ארײַנגעשטעלט צווישנ די עסערס דערפאַר, ווײַל ער איז שוינ זייער אַלט אונ האָט קיינ ציינ ניט אפּ צו קײַענ. איכ וועל מיכ ניט שפּארנ. קײַענ קאָנ ער נישט, דערפאַר אָבער שלינגט ער, ווי א גאנדז, אונ כאפּט. אלע כאפּנ זיי. זייער כאפּנ איז כוצ לעדערעכ האטעווע[1]. איכ כאפּ אויכ. שלאָגנ זיי מיכ. מיט די פיס אונטערנ טיש שלאָגנ זיי מיכ. מער פונ אלע שלאָגט זיכ וואשטי. וואשטי איז א רויציייעכ. הייסנ הייכט ער הערשל, נאָר מאכמעס ער האָט א גאָליע אפּנ שטערנ, האָט מענ אימ א נאָמענ געגעבנ „וואשטי". אלע האָבנ זיי דאָ נעמענ אונ צונעמענ: „קלעצל", „קאָטער", „טשערנאָהוז"[2], „בופלאקס", „פּעטעלעלע", „גיב-מיר-נאָכ", „שמיר-מיט-פּוטער"...

האָט קיינ יעסורימ ניט — יעדער נאָמענ האָט זיכ זײַנ שוירעש[3]. פּיניע הייכט „קלעצל" דערפאַר, ווײַל ער איז גראָב אונ קײַלעכיק, ווי א קלעצל. וועלוול איז א שווארצער, רופּט מענ אימ „קאָטער". כאימ איז א בופלאקס, הייסט ער „בופלאקס". מענדל האָט א שפּיצעכיקע נאָז, איז ער „טשערנאָהוז". „פּעטעלעלע" האָט מענ א נאָמענ געגעבנ פּײַטלענ דערפאַר, ווײַל ער קענ ניט ריידנ. בערל איז א גרויסער נאשער: אז מע גיט אימ א שטיקל ברויט מיט שמאלצ, זאָגט ער: „גיב מיר נאָכ". זאָרעכנ האָט מענ געגעבנ א מיעסנ נאָמענ „שמיר-מיט-פּוטער" איבער א מיעסנ כיסאָרנ, וואָס ניט ער איז שולדיק. שולדיק קענ זײַנ איז די מוטער, וואָס זי האָט דאָס פארלאָזט אונ קינדווײַז ווינציק געצוואָגנ. אונ עפּשער איז זי אויכ ניט שולדיק? איכ וועל זיכ ניט גיינ שפּארנ. שלאָגנ זיכ אוואדע ניט! קורצ, ס'איז א שטוב, וואָס יעדער האָט א צונעמעניש, וואָס דארפט איר מער — די קאצ, שוינ גאָר א שטומע צונג, שוינ געווים גאָט די נעשאָמע שולדיק, הייסט זי בא זיי: „פייגע-לייע די גאבעטע". איר ווייסט, פארוואָס? דערפאַר, וואָס זי איז א גראָבע, אונ פייגע-לייע נאָכמענ דעמ

---

1 אומנאטירלעכ, אומגעוויינטלעכ.

2 א בושעל.

3 וואָרצל, גרונט, אָפּשטאמ.

גאבעס וויַיב איז אויך א גראָבע. וויפֿל, מיינט איר, האָבן זיי שוין געכאַפּט פּעטש דערפֿאַר, זיי זאָ"ג ניט רופֿן קיין קאַץ מיט א מענטשלעכן נאָמען? ווי אַן אַרבעס אין וואַנט! האָבן זיי געגעבן עמעצן א צונעמעניש, איז פֿאַרפֿאַלן!

ה

מיר האָבן זיי א נאָמען געגעבן — טרעפֿט וויאַזוי? „מאָטל מיט די לעפּצן". לעפּצן איז א דײַטשעס וואָרט. אַף אונדזער לשון הייסט דאָס „ליפּן". אַפּנים, זיי איז ניט געפֿעלן מײַנע ליפּן. זיי זאָגן, אַז איך עס, מאַך איך מיט די ליפּן. איך וואָלט וועלן זען יענעם מענטשן, וואָס זאָל עסן און ניט מאַכן מיט די ליפּן! איך בין ניט פֿון די האַנאָריסטע, וואָס מע טאָר זיי ניט אָנרירן זייער קיוועד. נאָר איך ווייס ניט פֿאַרוואָס — מיר איז דאָס צונעמעניש שטאַרק נישט געפֿעלן! און ווײַל ס'איז מיר ניט געפֿעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופֿן מיך דאַפּקע אַזוי. אײַנגעגעסענע ברוים — איר האָט נאָך אַזעלכע ניט געזען! פֿריִער האָב איך בא זיי געהייסן: „מאָטל מיט די לעפּצן". נאָכדעם: גלאַט „מיט די לעפּצן". שפּעטער: „די לעפּצן".

— לעפּצן! ווו זײַט איר געווען?

— לעפּצן! ווישט אָפּ די נאָז!

עס פֿאַרדריסט מיך און עס ברענט מיך, און איך וויין. דערזעט דער פֿאָטער זייערער, פּעסיעס מאַן, מוישע דער אײַנבינדער, איין־מאָל, אַז איך וויין, פֿרעגט ער מיך: וואָס וויינ איך? זאָג איך אים: וויאַזוי זאָל איך ניט וויינען, אַז איך הייס מאָטל און מע רופֿט מיך „לעפּצן"! פֿרעגט ער: ווער? זאָג איך: „וואַשטי". וויל ער שלאָגן „וואַשטי", זאָגט „וואַשטי": ס'איז ניט איך, ס'איז „קלעצל". וויל ער שלאָגן „קלעצלען", זאָגט „קלעצל": ס'איז ניט איך, ס'איז „קאָטער".

איינער אַפֿן אַנדערן, דער אַנדערער אַפֿן דריטן — א מײַסע אָן אַן עק! איז זיך מעיאַשעוו דער פֿאָטער, מוישע דער אײַנבינדער, און לייגט זיי אַוועק אַלע איינציקווײַז און שמײַסט זיי אָפּ מיט א טאָוול פֿון א „קאָרבן־מינכע[1]" און זאָגט:

— מאַמזיירים! איך וועל אײַך ווײַזן, וויאַזוי צו לעצעווען פֿון א יאָסעם! עס וועט א רועך אין אײַער טאַטנס ערד אַרײַן!..

אָט אַזוי. יעדער נעמט זיך אָן מײַן קריוודע. אַלע, אַלע שטעלן זיך אײַן פֿאַר מיר.

מיר איז גוט — איך בין א יאָסעם...

---

1 אַזאַ סידער.

III

וואָס וועט זייַנ פונ מיר?

א

אנו, טרעפט, ווו איז דער גאניידנ? איר וועט ניט טרעפנ. ווייסט איר, פארוואָס? ווייַל בא איטלעכנ איז ער אפ אנ אנדער אָרט. לעמאָשל, די מאמע זאָגט, אז דער גאניידנ איז דאָרטנ, ווו מייַנ טאטע, פייסי דער כאזנ, געפינט זיכ. דאָרטנ, זאָגט זי, געפינענ זיכ אלע ערלעכע נעשאָמעס, וואָס זייַנענ נעבעכ אָפּגעקומענ אפ דער וועלט; דערפאר, וואָס זיי האָבנ ניט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט. דאָס איז דאָכ קלאָר, ווי דער טאָג. דער בעסטער באווייַז איז טאקע דער טאטע מייַנער. וואָרעמ ווו דענ זאָל ער זייַנ, אז ניט אינ גאניידנ? קארג האָט ער זיכ אָנגעמוטשעט אפ דער וועלט?.. אזוי זאָגט די מאמע מייַנע אונ ווישט זיכ בעשאס-מייַסע די אויגנ, ווי איר שטייגער איז, אז זי רעדט פונעמ טאטנ. פרעגט זשע אָבער מייַנע כאווירימ, וועלנ זיי אייַכ דערציילנ מייַסעס, אז דער גאניידנ געפינט זיכ ערגעצ אפ א בארג פונ סאמע קרישטאָל, הויכ ביזנ הימל. יינגלעכ לויפנ דאָרט ארומ פראנק אונ פרייַ, לערנענ לערנט מענ ניט, נאָר מע באָדט זיכ גאנצע טעג אינ מילכ אונ מע עסט האָניק מיט פולע הויפנס. זייַט איר שוינ פארטיק? קומט צו גיינ א ייד אנ אייַנבינדער אונ טוט זיכ א זאָג, אז דער עמעסער גאניידנ איז גאָר פרייַטיק אינ באָד. איכ האָב עס אליינ געהערט פונ אונדזער שכיינעס מאנ, מוישע דעמ אייַנבינדער, איכ זאָל אזוי הערנ אלדאָס גוטס! הייַנט גייט דערגייט אנ עק! מע זאָל, אשטייגער, פרעגנ מיכ, וואָלט איכ געזאָגט, אז דער גאניידנ — דאָס איז מענאשע דעמ רויפעס גאָרטנ. זינט איר לעבט, האָט איר נאָכ אזא גאָרטנ ניט געזענ. דאָס איז דער איינציקער גאָרטנ ניט נאָר אפ אונדזער גאס, ניט נאָר בא אונדז אינ שטאָט, — איכ האָב מוירע, אז אפ דער גאנצער וועלט איז ניטאָ נאָכ אזא גאָרטנ. נישט געווענ אונ סע וועט ניט זייַנ! דאָס וועלנ אייַכ אלע זאָגנ. וואָס ווילט איר, זאָל איכ אייַכ באשרייַבנ פריִער: מענאשע דעמ רויפע מיט זייַנ ווייַב מענאשעכע די רויפעטע? צי איכ זאָל אייַכ פריִער מאָלנ דעמ גאניידנ, מיינ איכ דעמ גאָרטנ זייערנ? איכ רעכנ, אז פריִער פונ אלצ זאָל איכ אייַכ דערציילנ פונ מענאשענ מיט מענאשעכענ. זיי זייַנענ דאָכ די באלעבאטימ, קומט זיי פריִער דער קאָוועד,

ב

מענאשע דער רויפע טראָגט סײַ ווינטער סײַ זומער א הענג-קאָלנער. ער טוט נאָכ דעמ שווארצנ דאָקטער. אײנ אויג האָט ער א קלײנס, אונ דאָס מויל איז אימ, ניט אינ מײַנ מאָס, א ביסל אפ א זײַט. דאָס הײסט, ניט א ביסל, נאָר א סאכ, טאקע גאָר א סאכ. פונ א ווינטל איז דאָס אימ געקומענ. אזוי זאָגט מענאשע דער רויפע אלײנ. איכ פארשטײ ניט, וויאזוי ווערט דאָס פונ א ווינטל דאָס גאנצע מויל אפ א זײַט? וויפל ווינטנ, גרויסע אונ קלײנע, בינ איכ, אשטײגער, אויסגעשטאנענ אינ מײַנ לעבנ! דער גאנצער קאָפּ וואָלט שוינ אצינד באדארפט זײַנ בא מיר פונ יענער זײַט פלײצעס. איכ רעכנ, אז ס'איז נאָר א רעגילעס, וויאזוי מע געוווינט זיכ אײַנ. אָט, לעמאָשל, פאראנ בא מיר א כאווער בערל, פינטלט ער מיט די אויגנ. נאָכ א כאווער האָב איכ, וועלוול, זופט ער לאָקשנ מיט יויכ, ווענ ער רעדט. אלצדינג אפ דער וועלט איז א רעגילעס. אונ כאָטש דאָס מויל איז אימ אפ א זײַט, פינדעסטוועגנ מאכט מענאשע בעסער פונ אלע דאָקטוירימ. ערשטנס, איז ער בא זיכ ניט אזא פּאָרעצ, ווי אנ-דערע דאָקטוירימ. אז מע רופט אימ, קומט ער באלד צו לויפנ א פארשוויצטער. אונ צווײטנס, איז בא אימ גישט קײנ מאָדע שרײַבנ רעצעפּטנ. רעפועס מאכט ער אלײנ. אנומלטנ האָט מיכ א כאפּ גע-טאָנ א מינ שטעכעניש מיט א קעלט מיט א ציטערניש (אפּאָנעמ, פונ צופיל ליגנ אינ טײַכ?), איז די מאמע באלד אוועקגעלאָפנ אונ האָט אראָפּגעבראכט מענאשע דעמ רויפע. האָט ער מיכ באטראכט אונ א זאָג געטאָנ מיטנ קרומענ מויל צו דער מאמענ:

— איר האָט זיכ ניט וואָס צו שרעקנ. ס'איז א געלעכטער. דער שײגעצ האָט זיכ צוגעקילט די לונג.

אונ מיט די ווערטער נעמט ער ארויס פונ קעשענע א בלוי פלעשעלע אונ שיט אויס אינ זעקס שטיקלעכ פּאפּיר עפּעס א ווײַסע זאכ. דאָס ווערט אָנגערופנ „פּראָשקעס“. אײנ פּראָשעק הײסט ער מיר, איכ זאָל אײַנעמענ באלד. דרײ איכ מיכ אונ קנײטש מיכ אפ אלע זײַטנ. דאָס הארצ זאָגט מיר, אז עס דארפ זײַנ ביטער, ווי דער טויט. קאכ-האווע[1]. איכ האָב דאָכ טאקע געטראָפנ! ביטער צו ביטער איז ניט גלײַכ. פרישע קאָרע פונ קלײנע ביימעלעכ האָט איר אמאָל פארזוכט? אָט אזא טאמ האָבנ זײַנע פּראָשקעס. איר זאָלט האָבנ א

1 אזוי איז עס טאקע געווענ.

קלאל: ווײַבאַלד פּראָשקעס, מוזן זײ זײַן ביטער. עס האָט מיר ניט גע־
האָלפֿן קײן שום ריבוינע־שעל־אוילעם. איך האָב דעם פּראָשעק אײַנגע־
נומען און געזען זיך מיטן טויט... די איבעריקע פֿינף פּראָשקעס,
האָט ער אָנגעזאָגט דער מאמען, זאָל איך אײַנעמען אלע צוויי שאָ
א פּראָשעק. געפֿונען א באַלן אַף אײַנעמען גאַל! די מאמע האָט זיך נאָר
אָפּגעקערעוועט אַף א מינוט, געגאַנגען אָנזאָגן מײַן ברודער עליע,
אַז איך בין קראַנק, האָב איך אלע פֿינף פּראָשקעס אויסגעשאָטן אין
פּאָמעניצע און אָנגעשאָטן אין די פּאַפּירלעך א ביסל מעל. א גוט
שטיקל ארבעט האָט אַף זיך געהאַט די מאמע: אלע צוויי שאָ האָט
זי געמוזט לויפֿן צו אונדזער שכינע פּעסיע קוקן אַפֿן זײגער. נאָך
יעדן פּראָשעק, וואָס איך האָב אײַנגענומען, האָט זי באַמערקט, אַז
עס ווערט מיר בעסער. נאָך דעם זעקסטן פּראָשעק בין איך אופֿגע־
שטאַנען א געזונטער מענטש.

— אָט דאָס הײסט א דאָקטער! — האָט זי געזאָגט און נישט גע־
לאָזט מיך גײן אין כײדער, געהאַלטן א גאַנצן טאָג אין שטוב און
געגעבן מיר זיסן טײ מיט ווײַסער בולקע.

— מענאַשע איז מער דאָקטער פֿון אלע דאָקטוירים, געבן זאָל
אים גאָט געזונט און א סאַך יאָרן! ער האָט אַזעלכע פּראָשקעס, וואָס
זײַנען מעכײַע מײסים, מאַכן פֿון טויט לעבעדיק...

אַזוי האָט זיך די מאַמע נאָכדעם באַרימט פֿאַר דער גאַנצער
וועלט, בעשאַס־מײַסע זיך געווישט די אויגן, ווי איר שטײגער איז.

ג

מענאַשע דעם רויפֿעס ווײַב רופֿט מען אַף איר מאַנס נאָמען:
„מענאַשעכע די רויפֿעטע". זי איז א טרײפֿע ייִדענע. אַזוי זאָגן אלע.
ווײסט איר פֿאַרוואָס? ווײַל זי איז א ראָשעטע. א פּאָנעם האָט זי,
ווי אַפּצעלאָכעס, א מאַנצבלשן, א קאָל פֿון א מאַנצבל, טראָגט מאַנצבל־
שע שטיוול, און אַז זי רעדט, דאַכט זיך אײַך אויס, אַז זי בײ־
זערט זיך, זי האָט א שײנעם שעם אַף דער וועלט. זינט זי לעבט,
האָט נאָך קײן זרעמאַן בא איר קײן שטיקל ברויט ניט אופֿגעגעסן.
און א שטוב איז בא איר פֿון קאָל־טוווו[1]. בא איר קענט איר געפֿי־
נען אײַנגעמאַכטסן פֿון פֿאַראַיאָרן, פֿון פֿאַרדרײַיאָרן און פֿון פֿאַר־
צעניאָרן. וואָס דאַרף זי, לעמאָשל, אַזויפֿיל אײַנגעמאַכטס? פֿרעגט זי,

1 אלדאָס גוטס.

אַשטייגער, ווייסט זי אַליין ניט. אָט אזא טעווע איז בא איר. א פארפאלענע זאך, איר וועט זי שוין ניט איבערמאכן. זי ווייסט, אז עס קומט דער זומער, האלט זי אין איין פרעגלען איינגעמאכטס. איר מיינט, זי פרעגלט אף קוילן? ווער—וואָס? זי קאָן באשטיין אף שטעכלקעס, ש־שקעס, אָפגעפאלענע בלעטלעך. זי מאכט אָן אזא רויך אף דער גאנצער גאס, אז מע קאָן דערשטיקט ווערן. טאָמער וועט זיך אייך מאכן אמאָל קומען צו אונדז זומער־צייט, און איר וועט דערפילן א רויך פון „סמאלינע”, זאָלט איר זיך ניט שרעקן, ס'איז ניט קיין סרייפע. דאָס פרעגלט מענאשעכע די רויפעטע איינגעמאכטס, אליין, מיט אירע אייגענע הענט, פון אירע אייגענע פיירעס, אין איר אייגענעם גאָרטן. און אָט אזוי קומען מיר צו צום גאָרטן, וואָס כ'האָב אייך צוגעזאָגט.

ד

וואָס פארא פיירעס געפינט איר ניט אינעם דאָזיקן גאָרטן? עפל, און בארן, און ווייַנשל, און פלוימען, און קארשן, און אגרעסן, און ווייַמפערלעך, און פערשקעס, און שפּאָנקעס, און מארעלן, און מאלינעס, און אָזשעניצעס, און שאָלקאָוויצעס, און וואָס ניט? וואָס דארפט איר מער — אפילע ווייַנטרויבן ערעוו ראָשעשאָנע אף שעכעיאָנו[1] ווו קריגט מען? — בא איר, בא מענאשעכע דער רויפעטע! עמעס, די ווייַנטרויבן, אז מע פארזוכט, דערזעט מען קראָקע מיט לעמבערג. אזוי שוארק זויער זייַנען זיי! פונדעסטוועגן, נעמט זי אָפּ פאר זיי גוט געלט! פון אלצדינג מאכט זי געלט. אפילע פון די סאָנישניקעס. גאָט זאָל אייַך היטן, איר זאָלט בא איר בעטן אויסרייַסן א סאָנישניק! זי וועט אייַך ניט געבן! א צאָן זיך אויסרייַסן פונעם מויל איז בא איר גרינגער, ווי אויסרייַסן א סאָנישניק בא איר פונעם גאָרטן. הייַנט ווער רעדט פון אן עפל, א באר, א ווייַנשל, א פלוים? כייַעס ניט זיכער! איך בין באקאנט מיטן דאָזיקן גאָרטן, ווי א ייִד אין אשריי[2]. איך ווייס אפילע, ווו איטלעכס ביימעלע געפינט זיך און וואָס עס וואקסט אף דעם, און צי ס'איז הייַנטיקס יאָר געראָטן אָדער ניט אזוי געראָטן. פונוואנען ווייס איך דאָס? שרעקט אייַך ניט, איך בין דאָרטן נאָך קיינמאָל ניט געווען. וויאזוי האָב איך געקאָנט זייַן,

1 דאָ: א בראָכע, וואָס מע מאכט באם עסן דאָס ערשטע מאָל פרוכטן פון א נייַער גערעטעניש.

2 א טפילע, וואָס רעליגיעזע ייִדן זאָגן דרייַ מאָל א טאָג און ווייסן זי געווייַנטלעך גוט אף אויסווייניק.

אַז דער גאָרטנ איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכנ פּאַרקאַנ, איבערגע־דעקט מיט מוירעדיקע שטעכלקעס! זעט איר שוינ פאַרטיק? איז אינ־וויניק דאָ אַ הונט. נישט קיינ הונט, נאָר אַ וואָלפ! אַפ אַ לאַנגנ שטריק שטייט ער צוגעבונדנ — אָט דער דאָזיקער קעלעוו שעביקלאָווימ, אונ אַנו, לאָז נאָר עמעצער דורכגיינ פאַרבײַ, אָדער לאָז זיכ אימ דאַכטנ, אַז עמעצער גייט פאַרבײַ, הייבט ער אָנ צו רײַסנ זיכ, שפּרינ־גענ אונ בילנ מיט אַזאַ קאַס, גלײַכ ווי דער רוּעכ כאַפּט אימ אַוועק! פרעגט זיכ אַ קאַשע: ווידבאַלד אַזוי, ווי קומ איכ אינ גאָרטנ ארײַנ? הערט זשע, וועל איכ אײַכ דערציילנ.

ה

מענדל דעמ שויכעטס קענט איר, צי ניינ? קענט איר דאָכ מענדל דעמ שויכעטס דירע אַוואַדע נישט. זי איז די אַנדערע פונ מענאַשע דעמ רויפעס אונ קוקט גלײַכ צו אימ אינ גאָרטנ ארײַנ. בא מענדל דעמ שויכעטס, אַז מע זיצט אַפנ דאַכ, קאָנ מענ זענ אַלצדינג, וואָס בא מענאַשע דעמ רויפע אינ גאָרטנ טוט זיכ. די גאַנצע קונצ איז, וויאַזוי קלעטערט מענ אַרופ צו מענדל דעמ שויכעטס אַפנ דאַכ? מיר איז דאָס גאָרנישט. ווייסט איר, פאַרוואָס? ווײַל מענדל דעמ שויכעטס דירע איז די אַנדערע פונ אונדז אונ איז אַ סאַכ נידעריקער פונ אונדזער דירע. אַז מע דראַפּעט זיכ אַרופ צו אונדז אַפנ בוידעמ (איכ טו דאָס אָנ אַ לייטער; איכ וועל אײַכ עפּשער אַמאָל זאָגנ ווי־אַזוי), אונ שטעלט איר אַרויס אַ פוס פונעמ קליינעמ פענצטערל, אַזוי זעט איר שוינ בא מענדל דעמ שויכעטס אַפנ דאַכ. דאָרטנ לייגט איר זיכ אַוועק וויאַזוי איר ווילט: אָדער מיטנ פּאָנעמ אַרופ, אָדער מיטנ פּאָנעמ אַראָפּ. יעדנפאַלס, לייגנ זיכ מוזט איר, אַניט — קאָנ מענ אײַכ כאָלילע דערזענ: וואָס טוט איר בא מענדל דעמ שויכעטס אַפנ דאַכ? איכ האָב אויסגעקליבנ טאָמיד אַ צײַט פאַרנאַכטלעכ, צווישנ מינכע[1] אונ מײַרעוו[2], ווענ איכ בינ געגאַנגענ אינ שול ארײַנ קאַ־דעש זאָגנ. דעמלט איז ניט טאָג אונ ניט נאַכט, די בעסטע צײַט. פונ דאָרטנ אַראָפּגעקוקט אינ גאָרטנ ארײַנ, שווער איכ אײַכ, אַז ס'איז אַ גאַנ־יידנ שעבעגאַניידנ!..

אַז דער זומער הייבט זיכ אָנ, אונ די ביימער הייבנ אָנ צו

1 דאָס נאַרנאַכטיקע דאַוונענ.

2 דאָס אָוונטיקע דאַוונענ.

אונ שטעלט איר ארויס א פוס פונעמ קלײנעמ פענצטערל,
אזוי זײַט איר שוינ בא מענדל דעמ שייכעטס אפנ דאכ.

122—3

בלײַען, זיך באַדעקן מיט ווײַסע פעדערלעך, קאָנט איר האָפן, אַז ניט הײַנט איז מאָרגן — וועלן זיך באַווײַזן אין די קורצע שטעכלדיקע ביימעלעך גרינע אַגרעסן, דאָס איז די ערשטע פּײרע, וואָס עס גלוסט זיך אײַך פאַרזוכן. פאַראַן מענטשן, וואָס וואַרטן ביז די אַגרעסן ווערן רויט. נאַראָנים! איך זאָל האָבן די בראָכעס, וואָס גרינערהייט זײַנען זיי אַ סאַך מער באַטאַמט און געשמאַק. איר וועט זאָגן, זיי זײַנען זויער? עס ווערט פון זיי הײַליק די ציין? נו, וואָס זשע איז? אַ זויערס קוויקט דאָס האַרץ, און צו הײַליקע ציין איז דאָ אַ סגולע: זאַלץ. מע שיט אַרויף זאַלץ אויף די ציין און מע האַלט אָפן דאָס מויל אַקעגן אַ האַלבע שעה, קאָן מען נאָכדעם עסן ווידעראַמאָל די זעלבע אַגרעסן. נאָך די אַגרעסן קומען אויף די ווײַמפּערלעך. רויטינקע, מיט שוואַרצע פּיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צענדליקער-צענדליקער אויף איין צווײַגעלע. אַז איר פירט דורך צווישן די ליפּן, באַקומט איר אַ פולע מויל מיט ווײַמפּערלעך, ווײַניקע, שמעקנדיקע, מעכײַע-נעפּאָשעס! אַז זיי קומען אויף, קויפט מיר די מאַמע פאַר אַ גראָשן אַ קווערטעלע ווײַמפּערלעך אויף שעכעיאָנע — עס איך זיי מיט ברויט. בײַ מענאַשעכע דער רויפעטע אין גאָרטן זײַנען דאָ צוויי רייען קליינע ביימעלעך, האַרט בײַ דער ערד, אָנגעזעצט מיט ווײַמפּערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אָפּ, און עס גלוסט זיך כאַפּטש איין צווײַגעלע, כאַפּטש איין ווײַמפּערל מיט צוויי פינגער געבן אַ ריס אָפּ און גלײַך אין מויל אַרײַן! איר וועט מיר גלייבן? אַז איך רייד פון גרינע אַגרעסן מיט רויטע ווײַמפּערלעך, ווערט מיר שוין הײַליק די ציין. לאָמיר בעסערריידן פון ווײַנשל. ווײַנשל האַלטן זיך ניט לאַנג גרין. ווײַנשל ווערן גיך פאַרטיק. איך קאָן אײַך שווערן, בײַ וואָס איר ווילט, אַז איך אַליין האָב באַמערקט, ליגנדיק בײַ מענדל דעם שוכעטס אויפן דאַך, עטלעכע ווײַנשעלעך זײַנען אינדערפרי געווען גרין אַזוי ווי גראָז. איך האָב זיי גוט באַמערקט, געמאַכט אויף זיי אַ סימען. באַטאָג האָבן זיי פון דער זון באַקומען רויטע בעקעלעך. דעם זעלבן טאָג פאַרנאַכט זײַנען זיי שוין געווען רויט ווי פײַער! ווײַנשל פלעגט מיר אויך די מאַמע ברענגען אויף שעכעיאָנע. אָבער וויפל ווײַנשל? פינף שטיק אויף אַ פאָדעם. וואָס טוט מען מיט פינף ווײַנשל? מע שפּילט זיך מיט זיי אַזוי לאַנג, ביז מע ווייסט ניט, ווו זיי זײַנען אַהינגעקומען...

ו

ווּפל שטערן אין הימל — אַזויפיל ווײַנשל בא מענאַשע דעם רויפע אין גאָרטן. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז איך בין אַ באַלן געווען אַף איינ צווײַגעלע איבערציילן די ווײַנשל. האָב איך געציילט און נישט געקאָנט איבערציילן!.. ווײַנשל האָבן אַ טעווע, זיי האַלטן זיך שטאַרק אַף די ריטלעך. זעלטן־זעלטן ווען עס פאַלט אַראָפּ אַ ווײַנשל אַף דער ערד — ער מוז שוין זײַן איבערצײַטיק, שוואַרץ אַזוי ווי אַ פלוים. זעט איר, פערשקעס — די פאַלן אַפּ, וויבאַלד נאָר זיי ווערן רעכט געל. אַך, פערשקעס! פערשקעס! איך האָב זיי ליב מער פון אַלע פּיירעס. איך האָב אַפ מײַן לעבן געגעסן נישט מער ווי איין פערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טאַם. דאָס איז געווען מיט עטלעכע יאָר פריִער, איך בין דעמלט נאָך נישט אַלט געווען קיין פינף יאָר. מײַן טאַטע האָט נאָך געלעבט, און אין שטוב איז נאָך געווען בא אונדז אַלצ־דינג: די גלעזערנע שאַפע, מיט דער קאַנאַפּקע, מיט די ספאָרים, מיטן גאַנצן בעטגעוואַנט. קומט צו גיין איינמאָל דער טאַטע פון שול אַהיים און מאַכט צו מיר און צו מײַן ברודער עליע, און לייגט אַרײַן די האַנט אין דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט, ווו מע האַלט די נאָז־פאַטשיילע:

— קינדער! פערשקעס וועט איר עסן? איך האָב אײַך געבראַכט פערשקעס. אַ פּאָר פערשקעס.

און ער נעמט אַרויס די האַנט פון דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט, ווו מע האַלט די נאָז־פאַטשיילע, און טראָגט אונדז אונטער, מיר און מײַן ברודער עליע, צוויי גרויסע געלע קײַלעכיקע שמעקנ־דיקע פּיירעס. מײַן ברודער עליע האָט קיין צײַט ניט. ער מאַכט אַ בראָכע, הויך אַפ אַ קאָל, „בוירע פרי האָעיץ", און כאַפּט אַרײַן די גאַנצע פּיירע אין מויל אַרײַן. איך קאָן באַטײַן פריִער זיך אָנ־שפּילן, זיך אָנשמעקן, אָנשפּיגלען, און נאָכדעם שוין וועל איך זי עסן. אי דאָס — נישט אַפ איין מאָל, נאָר שטיקלעכווײַז און מיט ברויט. פערשקעס זײַנען גוט מיט ברויט. פון דעמלט אָן האָב איך מער קיין פערשקעס נישט פאַרזוכט, נאָר דעם טאַם פון יענער ערשטער פערשקע קאָן איך ניט פאַרגעסן! איצטער שטייט פאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט פערשקעס, און איך ליג בא מענדל דעם שוּיכעטס אַפן דאַך און קוק און זע, ווי עס פאַלט אַ פערשקע נאָך אַ פערשקע. איינע אַ געלע, אַזש אַ רויטלעכע, האָט זיך פאַרשפּאָלטן אין געעפנט. עס זעט זיך אַרויס פון איר דאָס בײַכיקע קערל. וואָס וועט זי טאָן, די

רויפּעטע, מיט אזויפיל פּערשקעס? זי וועט זיי אָפּטרייסלען מינאָס-טאַמ און וועט פּרעגלען פון זיי אייַנגעמאַכטס. דעם אייַנגעמאַכטס וועט זי פּאַרוקן ווײַט אין דער הרובע. ווינטער וועט זי אים אוועק-שטעלן אין קעלער אַרײַן, און דאָרטן וועט ער שטיין אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערן געצוקערט און כאַפּן אַ שימל.

נאָך די פּערשקעס קומען אויף פּלוימען. נישט אַלע פּלוימען מיט-אַמאָל. איך האָב צוויי סאָרטן פּלוימען בײַ מענאַשע דעם רויפּע אין גאָרטן. איין בוים האָב איך מיט „טשערקינעס". דאָס איז אַ מין קײַ-לעכיקע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פּלוים. דער אַנדערער בוים איז אַ בוים פון פּראָסטע פּלוימען. דאָס איז אַ מין פּלוימען, וואָס מע רופט זיי „עמער-פּלוימען". מע פאַרקויפט זיי אויפן עמער. זיי האָבן אַ דינע הײַטל, זײַנען גליטשיק און קלעפּעדיק און וואַסערדיק אויפן טאַם. פונדעסטוועגן זײַנען זיי ניט אַזוי שלעכט, ווי איר מיינט. האַלעווײַ וואָלט מען זיי נאָר וועלן געבן. מענאַשע די רויפּעטע איז אָבער ניט פון די איבעריקע געבעדקעס. זי מאַכט בעסער פון די פּלוימען פּאָווידלע אויפן ווינטער. ווען וועט זי אויפעסן אַזויפיל פּאָווידלע?

ז

אַראָפּגעפּאַטערט די ווײַנשל מיט די פּערשקעס מיט די פּלוימען, הייבט זיך אָן פּאַר מיר אַ סעדרע עפּל. עפּל דאַרפט איר וויסן, איז ניט קיין באַרג. באַרג, זיי מעגן זײַן די בעסטע באַרג אין דער וועלט („בערגאַמאָטן"), וויבאַלד זיי זײַנען ניט רעכט פּאַרטיק, קאָנט איר מיט זיי גאָרניט מאַכן. גייט קײַט האָלצ! עפּל מעגן זײַן ווי גרין, די קערעלעך מעגן זײַן ווי ווײַס, האָבן זיי שוין אַ טאַם פון עפּל. איר שטעקט אַרײַן די ציין אין אַ גרינעם עפּל, ווערט אײַך זויער אין מויל. ווייסט איר, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? איך וועל אײַך ניט אוועקגעבן קיין האַלבן גרינעם עפּל פּאַר צוויי צײַטיקע. אויף צײַטיקע דאַרף מען וואַרטן ביז העט-העט, און גרינע עפּל קאָנט איר האָבן טייקעף נאָך דעם, ווי דאָס ביימעלע האָט אָפּגעבליט. עס ווענדט זיך נאָר אין דער גרייס. וואָס ווײַטער אַן עפּל וואַקסט, ווערט ער גרע-סער, ווי, לעהאַוודל, אַ מענטש... עס איז ניט קיין רײַע, אַז אַ גרויסער עפּל דאַרף זײַן גוט. אַמאָל מאַכט זיך, אַ קליינע עפּעלע זאָל זײַן בעסער פונעם גרעסטן עפּל. לעמאָשל, נעמט „ערעצ-ייִסראָעל-עפּעלעך". זיי זײַנען ווײַניק, אָבער געשמאַק. צי אַשטײַגער, קיסלי-צעס, אָדער קוואַס-עפּעלעך, וואָס גייט זיי אָפּ? הײַנטיקן זומער איז

אפּ זיי א מוירעדיק געדעטעניש. עס וועט זײַן אזויפיל, אז מע וועט זיי פּירן מיט וועגן. אזוי האָב איך געהערט פון מענאַשעכע דער רופעטעס מויל. זי האָט דאָס געזאָגט צו „רוווּן דעם עפּל־ייִד", בע־שאַס די עפּל זײַנען נאָך געווען אין רעכטן בליִען. רוווּן דער עפּל־ייִד איז געקומען צו גיין אָנקוקן דעם גאָרטן. ער האָט געוואָלט אָפּ־האַנדלען בא איר די עפּל מיט די באַרג אפן בוים. אפּ עפּל און אפּ באַרגן איז רוווּן שוין איינמאָל א מייווין. ער, אז ער טוט א קוק מיט איין אויג אפּ א בוים, וועט ער אײַך באַלד זאָגן, וויפל פאַר־נאָסע דער בוים קאָן געבן. ער וועט אײַך קיינמאָל נישט האָבן קיין טאָעס אפּ אָט אזויפיל. סײַדן עס וועלן זײַן גרויסע ווינטן, און די עפּל וועלן אָפּפאַלן פאַר דער צײַט, אָדער א וואָרעם וועט זיך אַרײַנ־כאַפּן, א „האָסעניצע"[1] וועט זיך זעצן. דאָס איז אלץ אזעלכע זאַכן, וואָס א מענטש קאָן ניט וויסן. א ווינט איז דאָך פון גאָט, און „האָ־סעניצעס" אויך. כאָטש אפילע איך ווייס ניט, אפּ וואָס דאַרף גאָט ווערעם מיט „האָסעניצעס"? סײַדן צוליב דעם, זיי זאָלן צונעמען בא רוווּן דעם עפּל־ייִד דאָס שטיקל ברויט?.. רוווּן זאָגט, אז ער פאַר־לאַנגט נישט מער פון א בוים, ווי א שטיקל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, א ווײַב און קינדער און זוכט פאַר זיי א שטיקל ברויט. מענאַ־שעכע זאָגט אים צו נישט נאָר א שטיקל ברויט, נאָר ברויט מיט פליישׁ. זי ווינטשט זיך אזא מאזל, וואָס פאַר ביימער זי גיט אים. ס'איז דען ביימער? ס'איז גאָלד, ניט קיין ביימער.

— איר ווייסט, אז איך בין אײַך, כאָלילע, נישט קיין סוינעטע. — זאָגט אים מענאַשעכע. — וואָס איך ווינטש אײַך, מעג עס מיר אָנ־קומען.

— אָמיין! — מאַכט צו איר רוווּן מיט א שמייכל אפּ זײַן גוט רויט פּאָנעם, וואָס סע שיילט זיך פון דער זון. — איר גיט מיר אַרויס א קסאַוו[2] פאַר ווינטן, ווערעם און האָסעניצעס, גיב איך אײַך נאָך מער, וויפל איר ווילט.

מענאַשעכע טוט אפּ אים א מאָדנעם קוק פון אונטן אַרופּ און מאַכט צו אים מיט איר מאַנצבלשער שטים:

— גיט מיר אַרויס א קסאַוו, אז איר גייט אוועק פונדאַנען און גליטשט זיך ניט אויס אפן גלײַכן וועג און ברעכט זיך ניט אויס א פוס.

— פון אויסגליטשן זיך און אויסברעכן זיך א פוס איז קיינער

1 רופעע.

2 דאָ געמיינט: א קאָנטראַקט, א גאַראַנטיע.

ניט באוואָרנט! — זאָגט רוווּנ אונ קוקט אפּ איר מיט זײַנע גוטע שמייכלענדיקע אויגנ. — דאָס קאָנ זיכ טרעפֿנ מיט א נאָגיד נאָכ גיכער ווי מיט אנ אָרעמאנ, ווײַל א נאָגיד האָט מיט וואָס צו קרענקענ.

— איר זײַט א ייִד א כאָכעמ! — ענטפֿערט אימ מענאשעכע מאָלע גאזלענ, — נאָר א מענטש, וואָס ווינטשט איינער דעמ אנדערנ זיכ אויכברעכנ א פֿוס, קאָנ אימ אָפּדארנ די צונג אזוי, אז ער זאָל גאָר ניט וויסנ, פֿונוואנענ ס'איז צו אימ געקומענ.

— פֿארוואָס ניט? — זאָגט זיכ רוווּנ אלצ מיטנ זעלבנ שמייכעלע. — פֿאר נויט איז א צונג אויכ נישקאָשע, אבי נישט כאָלילע באמ קאפּצנ...

ח

אנ אווייִרע, וואָס דער גאָרטנ איז ניט אריבער צו רוווּנ דעמ עפּל-ייִד אינ רעשוס ארײַנ. מיר וואָלט דאָס געווענ א סאכ מער ניכע, ווי בא דער מעכאשעפֿטע. איר האָט נאָכ אזא צאָרע ניט געזענ. לאָז ארויפֿכאלנ איינ עפּעלע א ווערעמדיקס, אנ אײַנגעדארטס, אנ איינגעקנייטשטס, ווי בא אנ אלטער באבעצע דאָס פּאָנעמ, וועט זי זיכ ניט פֿוילנ זיכ אָנבייגנ, אופֿהייבנ, ארײַנלייגנ אינ פֿארטעכ ארײַנ אונ אוועקטראָגנ. וווּהינ טראָגט זי זיי? אפּאָנעמ, אכנ בוידעמ, אונ עפּשער אינ קעלער? עס ווײַזט אויס, אז אינ קעלער, מאכמעס איכ האָב געהערט דערציילנ, אז פֿאראיאָרנ איז בא איר פֿארפֿוילט געוואָרנ א קעלער מיט עפּל. איז נישט א מיצווע, מע זאָל בא איר רייסנ עפּל? יאָ, אָבער וויאזוי רײַסט מענ זיי? ארײַנכאפּנ זיכ אינ גאָרטנ באדערנאכט, ווענ אלע שלאָפֿנ, אונ אָנשטופּנ פֿולע קעשענעס, וואָלט אוואדע געווענ א מייכל. וואָס זשע וועט אָבער זאָגנ דער קעלוו? אונ ווי אפּצולאָכעס וואקסנ הײַנטיקנ זומער עפּל איינס אינ איינס, זיי בעטנ זיכ, זיי כאלעשנ, מע זאָל זיי אָפּרײַסנ! וואָס טוט מענ? ס'זאָל זײַנ אזא שפּרוכ, א מינ קישעפֿ, די עפּל זאָלנ גיינ צו מיר!.. איכ קלער אזוי לאנג, ביז איכ דערקלער. נישט קיינ שפּרוכ אונ נישט קיינ קישעפֿ, נאָר אנ אנדער זאכ. א שטעקן, א לאנגנ שטעקנ מיט א צוואָק באמ שפּיצ. מיט דעמ שטעקנ אבי איר טרעפֿט נאָר מיטנ צוואָק באמ הענגעדיל פֿונעמ עפּל אונ טוט א צי צו זיכ — איז דער עפּל אײַערער. איר דארפֿט נאָר זענ האלטנ דעמ שטעקנ אזוי, אז דער עפּל זאָל כאָלילע ניט אראָפּפֿאלנ אפֿ דער ערד. אונ טאָמער פֿאלט דער עפּל אראָפּ, איז אויכ אָנ אנ אומגליק. זי וועט מיינענ, אז דאָס האָט אימ דער ווינט אראָפּגעשלײַדערט. פֿארשטייט

זיך. איר דארפט דעם עפּל ניט אַנרירן מיטן צוואָק, זי זאָל זיך ניט שטויסן... איך שווער אײַך בענעמאָנעס, אַז איך האָב איין עפּל נישט צעשלאָגן. און אַראָפּגעפאַלן איז בא מיר אויך ניט. בא מיר פאַלן נישט קיין עפּל. איך ווייס, וויאַזוי מע דארף האַלטן אַ שטעקן, אַז מע רײַסט עפּל. דער איקער איז, מע זאָל זיך ניט כאַפּן. וואָס האָט איר קיין צײַט ניט? איר האָט דערטאַפּט אַן עפּל? עכט אים אויף שטילערהייט, רוט זיך אָפּ אַ ביסל און רײַכט ווײַטער. איך בין אײַך אָרעוו, אַז קיין פויגל וועט נישט וויסן!

גייט זײַט אַ נאַווי, אַז די מאַכשייפע וועט גאָר וויסן דעם כעזשבנ פון די עפּל נאָך אַפּן בוים! אַפּאָנעם, זי האָט זיי איבערגעציילט באַ-טאָג און האָט זיך געכאַפּט אַף מאָרגן, אַז עס פעלן איר עטלעכע שטיק. האָט זי זיך באַהאַלטן בא זיך אַפּן בוידעם און גענומען אונטער-קוקן זיך, טאָמער וועט איר געראָטן כאַפּן דעם גאַנעוו. אַזוי דענק איך. מאַכמעס פונוואַנען דען האָט זי געקאָנט דערוויסן זיך, אַז איך ליג בא מענדל דעם שויכעטס אַפּן דאַך און אַרבעט מיטן שטעקן? נעכײַ וואָלט זי מיך כאָטש געכאַפּט אַליין אָן איידעס, וואָלט איך מיך געקאָנט אָפּבעטן בא איר. פאָרט אַ יאָסעם—טאָמער וועט זי האָבן אַף מיר ראַכמאָנעס? איז זי זיך אָבער מעיאַשעוו און גייט אַוועק צו מײַן מאַמען און צו אונדזער שכיינע פעסיע און צו דער שויכעטקע און נעמט זיי אַלע דרײַ מיט זיך און קלעטערט מיט זיי אַרויף צו אונדז אַפּן בוידעם (אַ מאַכשייפע קאָן!). פונעם בוידעם איז זיי שוין געווען גיט שווער צו זען דורכן פענצטערל, וויאַזוי איך אַרבעט מיטן שטעקן.

— נו? וואָס זאָגט איר אַף אַזאַ טאַכשיט? אַצינד גלייבט איר שוין?

די ווערטער האָבן געהערט צו דער רויפעטע. איך האָב דערקענט איר מאַנצבלשע שטים. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום בוידעם און האָב דערזען אַלע פיר ווײַבער. איך האָב דעם שטעקן מיטן עפּל ניט אַוועקגעוואָרפן. זיי זײַנען גלייך אַרויסגעכאַלן. אַ גליק, וואָס איך אַליין האָב מיך געהאַלטן אַף די פיס. איך האָב נישט גע-קאָנט קוקן קיינעם אין די אויגן אַרײַן. דער הונט זאָל ניט ליגן אין גאָרטן, וואָלט איך זיך דערהאַרגעט פאַר ביזאָיען. ערגער פון אַלץ איז מיר געווען דער מאַמעס טרערן. זי האָט ניט אויפגעהערט צו קלאָגן און צו יאָמערן און צו באַוויינען מיך:

— ווײ איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואָס איך האָב מיך דער-לעבט! איך האָב געמיינט, אַז מײַן יאָסעם גייט אין שול אַרײַן זאָגן

קאַדעש נאָכן טאַטן, צום סאָף ליגט ער גאָר אַפּ אַ בוידעם, אַ דו־נער איז מיר, און רײַסט עפּל פֿון אַ פֿרעמדן גאָרטן!..

און די מאַכשייפֿע שטייט איבער איר און לייגט צו מיט איר מאַנצבלשער שטים:

— שמײַסן דאַרף מען אים, אָט אַזאַ מעשומעד! קאַטעווען! גנאָטעווען, בלוט זאָל גײן! אַ ייִנגל זאָל וויסן דאָס אַנדערע מאָל, וויִאַזוי צו זײַן אַ ג...

די מאַמע דערלאָזט נישט אַרויסזאָגן דאָס וואָרט „גאַנעוו".

— ער איז אַ יאָסעם! נעבעך אַ יאָסעם! — טײַנעט די מאַמע צו דער דויפּעטע און קושט איר אין די הענט אַרײַן און בעט באַ איר, אַז זי זאָל מיר מויכל זײַן, אַז מער וועט דאָס שוין ניט זײַן! זי שווערט איר מיט קאָל האַשוווּעס שעבאָוילאָם[1], אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַניט — זאָל זי אָדער אַליין שטאַרבן, אָדער זי זאָל, כאָלילע, מיך באַגראָבן!..

— לאָז ער שווערן, אַז ער וועט שוין מער אַפּילע ניט אַרײַנקוקן צו מיר אין גאָרטן אַרײַן! — פּאָדערט די דויפּעטע מיט איר מאַנצבלשער שטים אָן אַ קאַפּ ראַכמאָנעס צו אַ יאָסעם.

— לאָז מיר אָפּדאַרן די הענט! לאָז מיר אַרויס די אויגן! — זאָג איך און גיי מיט דער מאַמען אַהײם און הער אויס איר מוסער מיט איר וויינען, און צעוויין מיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פֿרעג דיך נאָר, וואָס וועט פֿון דיר זײַן? — פֿרעגט מיך די מאַמע מיט טרערן, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פֿאַר מײַן ברודער עליע. מײַן ברודער עליע הערט אויס די מײַסע מיט די עפּל און ווערט בלאַס. אַפּאָנעם, פֿאַר קאַס. די מאַמע דערזעט, אַז ער איז אויסער זיך. זי האָט מוירע, ער זאָל מיך ניט שלאָגן. זי רוימט אים אײַן אַ סאָד, ער זאָל מיך ניט שלאָגן, וואָרעם איך בין אַ יאָסעם.

— ווער טשעפּעט אים? — זאָגט מײַן ברודער עליע — איך בין נאָר אַ באַלן וויסן, וואָס וועט זײַן פֿון אים? וואָס וועט זײַן פֿון אים?!!

אַזוי זאָגט מײַן ברודער עליע און קריצט מיט די ציין און קוקט אַפּ מיר, איך זאָל אים זאָגן, וואָס וועט זײַן פֿון מיר? איך ווייס, וואָס וועט זײַן פֿון מיר? עפּשער ווייסט איר, וואָס וועט זײַן פֿון מיר?

1 געמיינט: מיט קאָלערליי שוווּעס.

נו? וואָס זאָגט איר אפ אײַער טאכשיט?

IV

מײַנ ברודער עליע האָט כאסענע

א

מאזלטאָוו! איר ווייסט? מײַנ ברודער עליע האָט כאסענע!

וויי-וויי, וואָס סע טוט זיכ! עס קאָכט די שטאָט. די וועלט וויגט זיכ! אזוי זאָגט אונדזער שכיינע, פעסיע די גראָבע. זי זאָגט, אז עס וועט זײַנ א געהויבענע כאסענע. אזא כאסענע, זאָגט זי, איז שוינ לאנג ניט געווענ בא אונדז אינ שטאָט!

וואָס איז די מײַסע? נאָר מיצאד ראכמאָנעס. מאכמעס די מאמע איז אנ אלמאָנע אונ דער כאָסנ איז א יאָסעמ. אונ א ביסל איז טאקע צוליב זכוס-אָוועס[1]. דעמ טאטנס נאָמענ! דער טאטע, אָלעוו-האשאָלעמ, האָט איבערגעלאָזט א שיינעמ נאָמענ! פארנ לעבנ האָט מענ עפעס ניט געהערט, עמעצער זאָל פונ אימ אזוי שטארק ריידנ. איצט, נאָכנ טויט, איז פייסי דער כאזנ געהייכט אונ געקרוינט. סאקאָנעס-נעפאָשעס! איכ הער, וואָס מענטשנ זאָגנ דער מאמע מײַנער. זיי זאָגנ איר, אז דער מעכוטנ איז ניט קראנק צו נעמענ אפ זיכ אלע הויצאָעס אונ נאָכ עפעס צוצאָלנ אויכ. ער טאָר ניט פארגעסנ, זאָגנ זיי, אז ער נעמט פייסי דעמ כאזנס זונ פאר א כאָסנ! מײַנ ברודער עליע הערט דאָס. ער פארשעמט זיכ, גלעט זיכ דאָס בערדל, ווי א גרויסער, ווי א מאנצבל. ער איז שוינ א מאנצבל. ערשט אָט דאָ ניט לאנג האָט זיכ אימ אָנגעהויבנ שיטנ א בערדל. געוויס איז דאָס אימ געקומענ פונ רייכערנ. פונ זינט דער טאטע איז געשטאָרבנ, האָט ער אָנגעהויבנ רייכערנ. די ערשטע צײַט האָט ער זיכ געמוטשעט, פלעגט זיכ פארהוסטנ. איצט פארציט ער זיכ שוינ אונ קענ ארויסלאָזנ דעמ רויכ דורכ דער נאָז. א טײַערע מעציע! איר מיינט, אז איכ קענ דאָס ניט? די גאנצע צאָרע, וואָס איכ האָב ניט קיינ טיטונ! רייכער איכ פאפיר, רייכער איכ שטרוי, רייכער איכ דער רועכ ווייסט וואָס. איז געוואָר געוואָרנ דערפונ מײַנ ברודער עליע. האָט ער מיר געגעבנ! ער מעג, אונ איכ טאָר ניט! בײַשער איכ בינ נאָכ ניט אלט קיינ גאנצע נײַנ יאָר, אימקיינ[2] וואָס בינ איכ שולדיק? איכ האָב אימ געגעבנ דאָס וואָרט, איכ האָב אימ געשוואָרנ

---

1 די פארדינסטנ פונ די עלטערנ.

2 אויב אזוי.

בא א כומעש, אז אנ עק, מער רייכער איכ ניט. ווי מיינט איר, לאנג האָב איכ געהאלטנ וואָרט? איכ בעט איַיכ, ווער רייכערט ניט היַינטיקע צײַטנ?

ב

באלד וועט זיכ איבערקערנ די וועלט. אזוי זאָגט פעסיע, אונדזער שכיינע. זי איז געקומענ צו גיינ פונעם מעכוטנ א געקאָכטע. ס'איז א מיִעסע מײַסע. דער מעכוטנ איז געוואָר געוואָרנ, אז דער כאָסנ (מײַנ ברודער עליע) האָט ניט דעם זייגער. דער זייגער איז געווענ א גוטער זייגער, אנ עמעסער א זילבערנער זייגער. דאָס האָט אימ דער מעכוטנ געקויפט א מאטאָנע. ווו איז אהינגעקומענ דער זייגער? ער האָט אימ, כאָלילע, ניט פארשפילט אינ קאָרטנ. ער האָט אימ פארקויפט אונ דאָס געלט אויסגעגעבנ אפ דאָקטוירימ אונ רעפועס. ער האָט געוואָלט ראטעווענ דעמ טאטנ — וואָס קומט אימ דערפאר? אזוי האָט געטײַנעט פעסיע. דער מעכוטנ איז אָבער א פראָסטער ייִד. ער פרעגט, וואָס געהער זיכ אָנ א פרעמדער טאטע צו זײַנ זייגער? ער איז ניט מעכויעוו, זאָגט ער, מיט זײַנע זייגערס אויסצוהאלטנ פרעמדע טאטעס. פונעם זייגער איז שוינ בא אימ געוואָרנ „זייגערס" אונ פונעם טאטנ — „טאטעס"! פעסיע זאָגט, אז פונ א כאזערשנ עק קאָנ מענ קיינ שטרײַמל ניט מאכנ!.. דאָס מיינט זי אונדזער מעכוטנ. ער איז א פראָסטער נעפעש. א בעקער איז ער אונ הייסט יוינע דער בייגלבעקער. ער באקט בייגל. „איר מעגט שוינ ליגנ אינ דער ערד אונ באקנ בייגל". אזוי זאָגט אימ פעסיע, מ'סטאמע אפ קאטאָוועס. אונ עפשער מיינט זי טאקע אפדערעמעסנ? איכ פארשטיי ניט, וויאזוי קאָנ מענ ליגנ אינ דער ערד אונ באקנ בייגל: ווער וועט זיי דאָרטנ קויפנ?.. ער איז א ייִד א נאָגיד, אונדזער מעכוטנ. פעסיע דרינגט, אז ער איז אנ אדיר[1]! זי זאָגט אימ אינ די אויגנ, אז ווענ זי פארמאָגט האלב פונ אימ, טוט זי מיט אימ קיינ שידעכ ניט. זי האָט פײַנט א כאזער. ער מוז אָפשווייגנ, וואָרעמ צו איר, אז מע פאלט ארײַנ, איז דאָס נעסטע — שווײַגנ. ער איז שוינ מויכל דעמ כאָסנ דעמ זייגער, אבי לאָז דאָס האָבנ א סאָפ. זאָגט אָבער פעסיע, אז זי איז ניט מויכל. זי וויל, ער זאָל קויפנ דעמ כאָסנ א נײַעמ זייגער. עס פאסט ניט, זאָגט זי, א כאָסנ זאָל גיינ צו דער כופע אָנ א זייגער. טײַנעט ער: וואָס פאר א שײַכעס האָט זי מיט

---

[1] א שטארק רײַכער.

זײַנ כאָסנ? זאָגט זי: עס האָט א שײַכעס. דערפאר, וואָס דער כאָסנ איז פּייסי דעמ כאזנס א זונ, אונ ער, יוינע דער בייגלבעקער, איז ביידע זאכנ: אי א נאָגיד, אי א כאזער. פאַרדריסט דאָס אימ, טוט ער א קלאפּ מיט דער טיר אונ זאָגט: „לאָז דאָס גיינ אינ דער ערד ארײַנ!“ זאָגט אימ פּעסיע: „אפּ גיינ אינ דער ערד ארײַנ זײַט איר בילכער — איר זײַט א בעקער!“...

די מאמע האָט שטארק מוירע, טאָמער כאָלילע שיקט ער אָפּ די טנאָימ. זאָגט איר פּעסיע, זי זאָל שלאָפנ רויק: א יאָסעמ שיקט מענ נישט אָפּ קיינ טנאָימ. איר מיינט, ווער האָט אויסגעפירט? מיר! דער מעכוטנ האָט געקויפט דעמ כאָסנ (מײַנ ברודער עליע) א נײַעמ זייגער, אויכ א זילבערנעמ. נאָכ א בעסערנ פונ יענעמ. דער מעכוטנ האָט אימ אליינ געבראכט צו טראָגנ. אוי, ווענ איכ האָב אזא זייגער! וואָס, מיינט איר, וואָלט געווענ? קוידעמ וואָלט איכ ארויסגענומענ די געדערימ אונ דערגאנגענ דעמ סייכל, פארוואָס א זייגער גייט. אונ נאָכדעמ? נאָכדעמ ווייס איכ שוינ, וואָס ס'וואָלט געווענ. די מאמע ווינטשעוועט אימ, דעמ מעכוטנ, ער זאָל דערלעבנ אימ קויפנ א גאָלדענעמ זייגער. דער מעכוטנ ווינטשעוועט איר אָפּ צוריק, זי זאָל דערלעבנ כאסענע מאכנ דעמ מעזיניק. דאָס מיינט מענ מיכ. איכ בינ צופרידנ אפילע הײַנטיקנ טאָג, אבי א זייגער. די מאמע גלעט מיכ אונ זאָגט, אז עס וועט נאָכ גענוג וואסער איבערלויפנ, אונ בעשאס-מײַסע זײַנענ איר די אויגנ נאס. איכ פארשטיי ניט, וואָס דארפ לויפנ אזויפיל וואסער, איידער איכ גיי כאסענע האָבנ, אונ וואָס דארפ מענ דערבײַ וויינענ? וויינענ איז בא איר א וואָכעדיקער גאנג. אונ דאָס מוז זי אלע טאָג. וויינענ איז בא איר, ווי, לעמאָשל, בא אײַכ דאוונענ, אָדער עסנ. דער שנײַדער האָט אָפּגעבראכט דעמ כאָסנ די מאלבושימ, וואָס דער מעכוטנ האָט באשטעלט — דארפ זי וויינענ. פּעסיע האָט איר אָפּגעבאקנ לעקעכ צו דער כאסענע — דארפ מענ וויינענ. מאָרגנ אינ דער צײַט איז די כופּע — ווידער געוויינט! איכ פארשטיי ניט, פונוואנענ נעמענ זיכ בא מענטשנ אזויפיל טרערנ?..

ג

עס גיט זיכ אויס אמאָל א טאָג — א גאנײדנ! אינ דרויסנ איז כאָצע-עלעל[1], אונ טאקע כאָצע-עלעלדיק. די זונ בראָט ניט אפּ

1 אינ העלפט כוידעש עלעל (אנ ערעכ סאָפ אווגוסט).

צו שוויצן, אַפּ צו וועלן באָדן זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אַזוי ווי אַ מאַמע. דער הימל איז אויסגעצוואָגן שאַבעסדיק. דער גאַנצער אינדרויסן פרייט זיך, וואָס מײַן ברודער עליע האָט כאַסענע. גאַנץ פרי האָט זיך אויסגעשטעלט אַ יאַריד אין שטעטל. וויבאַלד אַ יאַריד, מוז איך דאָרטן זײַן. איך האָב ליב אַ יאַריד דאָס כּיעס. ייִדן לויפן אַרום, ווי פאַרסאַמטע מײַז. שוויצן, שרײַען, פּילדערן זיך, רײַסן די גוייִם פאַר די פּאָלעס, גייען אויס לייזן געלט — אַ טעאַטער מיט זיי! און די גוייִם האָבן צײַט; זיי גייען דאַפקע פּאַוואָליע, די היטלען אַרופּ, קוקן, טאַפּן, קראַצן זיך, דינגען זיך, ווילן האַנדלען מעציִעס. גויעס מיט מעשונע-מאָדנע שלייערס, מיט ברייטע אָפּענע פּאַזוכעס, מע זעט אַרויס די בריסט. אין די פּאַזוכעס כאַפּן זיי אַרײַן אַמאָל, אַז מע זעט ניט, אַ שטיקל סכוירע. ייִדן ווייסן שוין, קוקן מיט אויגן. אַז מע דערזעט, טרייסלט מען אויס, און עס ווערט אַ כאַסענע. אַמאָל מאַכט זיך, אַז אַן אַריילעס[1] קויפט אַ ליכטל אין קלויסטער אַרײַן און פאַרשטעקט דאָס אין שלייער. יונגעלײַט האָבן ניט וואָס צו טאָן, ווילן זיך מאַכן אַ שטיקל יאָמטעוו, צינדן זיי איר אָן שטילערהייט דאָס ליכטל. אַלע קוקן אַפּ דער אַריילעס און לאַכן. די אַריילעס ווייסט ניט, וואָס די ייִדן לאַכן. הייבט זי אָן צו שעלטן אַלע ייִדן מיט טויטע קלאָלעס. לאַכט מען נאָך מער. אַמאָל ווערט דערפון אַ געשלעג צווישן גוייִם און ייִדן. איך זאָג אײַך — מע דאַרף נישט קיין טעאַטער!.. שענער פון אַלץ איז די „קאָנע". ווייסט איר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פערד-מאַרק. דאָרט קויפט מען און מע פאַרקויפט פערד. דאָרט זעט איר פערד, ציגײַנער, בײַטשן, ייִדן, גוייִם און פּריצים. דער טומל איז דאָ כוץ לעדערעך האַטעווע, מע קאָן טויב ווערן. די ציגײַנער שווערן זיך, ייִדן פּאַטשן איבער די הענט, פּריצים קנאַקן מיט די בײַטשן און פערדלעך לויפן אַהין און אַהער פײַל אויסן בויגן. איך האָב ליב צו קוקן, ווי פערדלעך לויפן, און ווער שמועסט לאָשעקלעך! איך גיי אויס, איך שטאַרב נאָך אַ לאָשעקל! און נישט נאָר קליינע לאָשעקלעך האָב איך ליב — אַלצדינג, וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך. איר ווייסט? אפילע אוגערקעלעך קליינינקע, קאַרטאָפל יונגיטשקע, ציבעל-קעלעך, קנעבעלעך — אַלץ, וואָס קליין איז ליב. אַכוץ כאַזיירימלעך. כאַזיירים האָב איך פײַנט אפילע קליינערהייט... איך קער מיך אום צו די פערדלעך. די פערד לויפן. די לאָשעקלעך לויפן נאָך די

---

1 אַ שאָוויניסטישער צונאָמען פאַר אַ ניט-ייִדישער פרוי.

פערד. איכ לויפ נאָכ די לאָשעקלעכ. אלע לויפנ כיר. אפ לויפנ בינ איכ א פײַער. איכ האָב זייער גרינגע פיס. דערנאָך גיי איכ באַרוועס אונ זייער לײַכט צוגעגאַנגען: א העמדל, איינ הויז, אונ פונ אויבנ א סיצנ ארבע-קאנפעסל[1]. אז איכ לויפ דראָפ א בארג, אונ ס'איז א ווינטל, אונ די ציצעס צעלאָזנ זיכ, מאָלט זיכ מיר אויס, אז איכ האָב פליגל אונ איכ פלי.

— מאָטל! גאָט איז מיט דיר! שטיי א ווײַלע!

אזוי שרײַט צו מיר פעסיעס מאנ, מוישע דער אײַנבינדער. ער לויפט פונעם יאריד אהיימ מיט א פאק באבלע-פאפיר. איכ האָב מוירע, ער זאָל מיר ניט צושטעלנ א בענקעלע פאר דער מאמענ, אונ איכ זאָל ניט כאפנ קיינ פסאק פונ מײַנ ברודער עליע. איכ הער אופ צו לויפנ, גיי צו פאמעלעכ מיט אראָפגעלאָזטע אויגנ צו אונ-דוער שכיינעס מאנ. ער לייגט אָפ דאָס פעקל פאפיר, ווישט זיכ מיט דער פאָלע דעמ שווייס אונ זאָגט מיר מוסער:

— ווי שעמט זיכ דאָס ניט א יינגעלע א יאָסעמ דרייענ זיכ צווישנ ציגײַנערס אונ לויפנ מעשוגענערהייט מיט אלע פערד? אונ נאָכ אינ אזא טאָג! שוינ באלד די כופע בא דײַנ ברודער — דאָס ווייסטו? קומ אהיימ!

ד

— ווו ביסטו געווענ? א דונער איז מיר!

אזוי זאָגט צו מיר די מאמע מיט א פליעזק מיט די הענט אונ באטראכט מײַנ צעריסנ הײזל, מײַנע צעבלוטיקטע פיס אונ מײַנ פאר-פלאמט, פארשוויצט פאָנעמ. לאנג לעבנ זאָל מוישע דער אײַנבינ-דער. קיינ וואָרט האָט ער ניט דערציילט פאר קיינעמ. די מאמע וואשט מיכ ארומ, טוט מיר אָנ א פאָר נײַע הייזלעכ מיט א קאש-קעטל צו דער כאסענע. די הייזלעכ זײַנענ געמאכט געוואָרנ, איכ ווייס ניט פונ וואָסער א מאטעריע: אז מע שטעלט זיי אוועק, שטייענ זיי, אונ אז מע גייס, שרײַענ זיי. מאָדנע הייזלעכ!

— אז דו וועסט צערײַסנ אָט-אָ די הייזלעכ, איז שוינ עק וועלט!

אזוי זאָגט די מאמע, אונ איכ מיינ אויכ אזוי. אזעלכע הויזנ קאָנענ זיכ שוינ ניט צערײַסנ. כאָטש מע זאָל זיי צעברעכנ. דאָס קאשקעטל איז גאָר פונ די אנטיקנ, אונ א דאשעקל האָט דאָס א שווארצס, א

1 א פירעקיק שטיקל צײַג, אינ אלע פיר עקנ זײַנענ אײַנגעפלאָכטנ ציצעס (וואָלענע פעדעמ), וואָס רעליגיעזע יידנ טראָגנ אונטער די אייבערשטע קליידער.

גלאַנצנדיקס. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצן, באַשפּײַט מען דאָס, הייבט דאָס אָן אָפּסנײַ צו גלאַנצן. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט, און טרערן קײַקלען זיך אויף אירע געקנייטשטע באַקן. איר ווילט זיך זייער, אַז איך זאָל אויף דער כאַסענע אויסנעמען. זי זאָגט צום כאָסן:

— עליע! ווי מיינסטו? איך וועל מיט אים ניט פאַרשעמט ווערן?

ער גייט אָנגעטאָן, קיין אײַנאָרע, ווי אַ מאָנאַרכס אַ קינד.

מײַן ברודער עליע באַטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדל און קוקט אויף מײַנע פיס. איך ווייס, וואָס באַרײַט זײַן קוקן. ער קוקט, וואָס דעם „מאָנאַרכס קינד" גייט באָרוועס... די מאַמע פאַרשטייט אויך זײַן קוק, נאָר זי מאַכט זיך ניט וויסנדיק... אַליין גייט זי אָן־געטאָן אין אַ מאָדנע געל מאַלבעש, וואָס איך האָב עס אויף איר קיינמאָל נישט געזען. דאָס מאַלבעש איז אויף איר מעגושעם ברייט. איך וואָלט געטענהט שווערן, אַז איך האָב עס אַמאָל געזען אויף אונ־דזער שכיינע פּעסיע... דערפאַר טראָגט זי אויפן קאָפּ אַ זײַדענע פּאַ־טשיילע, אַ שפּאָגל־נײַע, נאָך מיט אַלע קנייטשן. דעם קאָליר פון דער פּאַטשיילע איז שווער צו באַשרײַבן. מע קאָן זאָגן ווײַס, מע קאָן זאָגן געל, מע קאָן זאָגן ראָז — עס ווענדט זיך אָן דער צײַט. באַטאָג איז דאָס העל־ראָז, פאַרנאַכט קוקט דאָס אויס געלבלעך, און באַנאַכט — ווײַס. גאַנץ פרי מאָלט זיך עס אויס גרינגלעך, און אַמאָל, אַז מע קוקט זיך שטאַרק אײַן, פאַלט דאָס גאָר אַרײַן אין „אַנטיק־מאָרע", דאָס הייסט: העל־רויטלעך־בלוי־טונקל־גרין־פּאָפּעליאַטע. זאָגן אויף דער פּאַטשיילע אַ כיסאָרן קאָן מען ניט, וואָרעם ס'איז אַ זעלטענע פּאַטשיילע. נישט מער, אויף דער מאַמע זעט זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפּעס קלעפּט זיך ניט די פּאַטשיילע צום פּאָנעם. די פּאַטשיילע איז פאַר זיך, און דאָס פּאָנעם איז פאַר זיך. אַ ווײַבערשע פּאַטשיילע איז ווי, לעהאַוודל, אַ מאַנצבילש היטל. דאָס היטל מיטן פּאָנעם באַדאַרפן זיך פּאָרן, זײַן ווי צונויפגעגאָסן. אָט, לעמאָשל, מײַן ברודער עליע. ער גייט אָנגעטאָן אַ קאַרטוזל, איז דאָס ווי אויסגעוואַקסן בײַ אים אויפן קאָפּ. די פּייעס האָט מען אים אײַנגאַנצן אָפּגעשאָרן, און ניט נאָר אָפּגע־שאָרן, נאָר אָפּגעגאָלט. אַ מאַנישקע האָט ער אָנגעטאָן אַ ווײַסע מיט אַ האַרטן קאָלנער, מיט אָפּגעלייגטע שפּיצן. און אַ שניפּסל האָט ער געקויפט אַ ווײַס מיט רויטע, גרינע און בלויע פּינטעלעך. אַ רײַכער שניפּס! שטיוול מיטן גלאַנץ און מיטן סקריפּ און אויף שטאַרק הויכע אָפּצאַסן — ער זאָל אויסזען אַ ביסל העכער. עס וועט אים אָבער העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס: ער איז זייער קליין געוואַקסן. ער איז ניט אַזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך און מאַנצבילדיק, און דויט און ראַ־

בעטינע, און א שטימע האָט זי א מאנצבלשע. איך רייד פון דער קאלע, פון יוינע דעם בעקערס טאָכטער. בראָכע הייסט זי. א פאר־געניגן געווען: צו זען דאָס פּאָרל אונטער דער כופּע. איך האָב קיין צייט ניט צו קוקן אפ כאָסן־קאלע. איך בין פּארנומען. איך דארף זען די קלעזמער. און ניט אזוי די קלעזמער, ווי זייערע קיילים. מער ווי אלץ — דעם קאָנטראבאס מיטן קעסל־פּויק. שיינע צוויי קיילים! דער כיסאָרן, וואָס מע קאָן ניט צוגיין נאָענט א פּרווו טאָן די קיילים. באלד עפּעס גיבן זיי איבער די הענט, אָדער דרייען אייך אָן אן אויער. דער רועך כאפּט זיי אוועק, טאָמער רירט איר זיך צו מיט א פינגער! איר וועט זיי אָפּבייסן! אך, ווען זי מאמע זאָל זיין א גוטע מאמע, וואָלט זי מיך געמאכט פאר א קלעזמער. איך ווייס אָבער, אז זי וועט דאָס ניט וועלן. ניט מאכמעס זי איז א שלעכטע, נאָר מאכמעס די וועלט וועט ניט דערלאָזן, אז פּייסי דעם כאזנס יינגל זאָל זיין א קלעזמער. ניט קיין קלעזמער און ניט קיין באל־מעלאָכע. מע האָט שוין געערעדט דערפון ניט איין מאָל, וואָס וועט זיין פון מיר דער טאכלעס. די מאמע, מיין ברודער עליע, אונדזער שכיינע פּעסיע און איר מאן, מוישע דער איינבינדער. ער האָט כיי־שעק מיך נעמען צו דער ארבעט. דערלאָזט נישט פּעסיע. זי זאָגט, אז פּייסי דער כאזן, אָלעוו־האשאָלעם, האָט ניט פארדינט, אז זיין זון זאָל זיין א באלמעלאָכע... איך האָב מיך פארעדט און גאָר פאר־געסן פון דער כאסענע. ס'איז שוין לאנג נאָך דער כופּע. מע גרייט שוין צום טיש. ווייבער און מיידלעך טאנצן א קאדריל. איך האָב מיך אריינגעפּלאָנטעט מיט מיינע הילצערנע הויזן אינמיטן. די, וואָס קוקן, ווי מע טאנצט, האָבן מיך געגומען וואַרפן איינער צום אנדערן, ווי א מיאטש. „וואָס איז דאָס פאר א פּריטשעפּע?" זאָגט איינער. „עפּעס א שלימאזל!" זאָגט דער אנדערער. „א רעשטל צו די צאָ־רעס!" זאָגט א דריטער. דערזעט אונדזער שכיינע און צעשרייט זיך: (זי איז שוין הייזעריק ווי די וואנט):

— צי איר זייט מעשוגע, צי כאָסער־דייע, צי מוטייר, צי גע־רירט, צי פונעם זינען, צי ניט בא אלע געדאנקען? דאָס איז דאָך דעם כאָסנס ברודערל!!!..

אהאַ! עס האָט זיי גענומען! אוואדע האָט מען מיך אוועקגעזעצט באם טיש גלייך מיט קאלעס צאד. און ווייסט איר, מיט וועמען מע האָט מיך באזעצט? אז איר וועט זיין מיט אכצן קעפּ, וועט איר אויך ניט טרעפן! מיט דער קאלעס שוועסטערל. יוינע דעם בעקערס קליין טעכטערל. אלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר סאכאקל

א פארגעניגנ געווענ צו זענ דאָס פּאָרל אונטער דער כופּע.

מיט איין יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעבונדן פון אונטן מיט א סטענגעלע, און זעען אויס, ווי א געפלאָכטענער בייגל. איך און אלטע עסן פון איין טעלער ניט ווײַט פון כאָכן-קאלע. דער כאָסן, מײַן ברודער עליע, קוקט אף מיר, איך זאָל זיצן ווי א מענטש, איך זאָל עסן מיט א גאָפּל און זאָל ניט כאפּן און זאָל אכטונג געבן אף דער נאָז. איר ווייסט, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? איך האָב קיין האנאָע ניט פון דער וועטשערע. איך האָב פײַנט, אז מע קוקט אף מיר. צו די אלע זאכן טראָגט אָן דער גוטער-יאָר אונדזער שביי-נע פּעסיע.

— זאָלט איר זײַן געזונט! — שרײַט זי מיט אלע קויכעס צו דער מאמע. — טוט נאָר א קוק אהער. פארוואָס זאָל ניט זײַן קיין שידעך? א זיוועג מין האשאָמאַיִם[1]!

אף איר הייזעריקן געשריי קומט אָן דער מעכוטן, יוינע דער בעקער, אָנגעטאָן שאבעסדיק, און עס ווערט א שמועס, אז איך און אלטע זײַנען כאָסן-קאלע. יוינע דער בעקער לאכט מיט א האלבן מויל. דאָס הייסט: די אייבערשטע ליפּ בא אים לאכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאנצער אוילעם קוקט אף אונדז. מירביידע, איך און אלטע, לאָזן אראָפּ די אויגן אונטערן טיש און שטיקן זיך פאר גע-לעכטער. ביכדיי איך זאָל ניט אויסשיטן, האלט איך מיך צו בא דער נאָז און בלאָז מיך אָן ווי א פּאָכיר. נאָך א מינוט וועט דער פּאָ-כיר פּלאצן, און ס׳וועט זײַן א סקאנדאל. א גליק, וואָס די קלעז-מער טוען א זעץ א שיינעם ניגן, א וואָלאך. דער גאנצער אוילעם ווערט פארטראכט. איך הייב אוף דעם קאָפּ און דערזע די מאמע מיטן געלן פרעמדן מאלבעש און מיט דער זײַדענער פּאטשייל. זי טוט דאָס, וואָס אלעמאָל: זי וויינט! איר ווייסט ניט, זי וועט אמאָל אוף-הערן צו וויינען?..

V

איך האָב א רײַכע שטעלע

א

די מאמע האָט מיר אָנגעזאָגט א בסורע, אז איך האָב שוין א שטעלע נישט כאָלילע בא א באלמעלאָכע — אירע סאָניכ, זאָגט זי, וועלן דאָס ניט דערלעבן, אז פייטי דעם כאזנס זון זאָל זײַן א באל-

[1] א פּאָר פון גאָט באשערט.

מעלאָכע. מײַנ שטעלע, זאָגט זי, איז א רײַכע שטעלע, א גרינגע שטעלע. א גאנצנ טאָג וועל איכ גײנ אינ כײדער, אינ טאַלמוד-טוירע[1] הײסט עס, אונ באנאכט וועל איכ גײנ שלאָפנ צומ אלטנ לוריא. דער אלטער לוריא איז א גרויסער גוויר, זאָגט זי. ער איז נאָר א קראנ-קער, דאָס הײסט, אזוי איז ער געזונט, עסט אונ טרינקט אונ שלאָפט, נאָר ניט באנאכט. באנאכט קאָנ ער ניט שלאָפנ. קײנ אײנ אויג מאכט זיכ אימ נישט צו. האָבנ די קינדער מוירע אימ לאָזנ אײנעמ אלײנ באנאכט. דארפ מענ האָבנ א מענטש זאָל זײַנ מיט אימ. עס מעג זײַנ א קינד, אבי א מענטש. אוועקזעצנ צו אימ אנ אלטנ ײדנ פאסט נישט. א קינד — גאָרנישט, עלעהײ א קעצל. פינפ רובל א וואָכ האָבנ זײ צוגעזאָגט, אונ וועטשערע פאר דיר אלע פארנאכט, ווענ דו קומסט פונ טאלמוד-טוירע (אזוי זאָגט מיר די מאמע מײַנע). א גוטע וועטשערע, א נעגידישע. וואָס בא זײ פאלט אראָפ, קאָנ עס זײַנ גענוג פאר אונדז אלע. גײ, מײַנ קינד, אינ כײדער, פארנאכט וועסטו קומענ, וועל איכ דיכ אָפּפירנ אהינ. וועסט נישט האָבנ קײנ שומ ארבעט. א נעגידישע וועטשערע אונ א געלעגער אויכ א גוטנ. אונ פינפ רובל א וואָכ. איכ וועל דיר מאכנ א פאָר מאלבושימלעכ, שטיוועלעכ דיר קויפנ.

דאכט זיכ, גוט — איאָ? וואָס זשע דארפ מענ וויינענ? קאָנ זי אָבער אנדערש ניט, די מאמע מײַנע. וויינענ מוז זי!

ב

אינ טאלמוד-טוירע גײ איכ דערווײַל אזוי. לערנענ לערנ איכ ניט. נישטאָ פאר מיר קײנ קיטע[2]. העלפ איכ דער רעבעצנ אינ שטוב אונ שפיל מיכ מיט דער קאצ. דער רעבעצנס ארבעט איז ניט קײנ שווערע ארבעט. אויסקערנ די שטוב, העלפנ ארײַנטראָגנ האָלצ, גײנ א גאנג — ס'איז בלאָטע, ס'איז ניט קײנ ארבעט. אבי ניט לערנענ. לערנענ איז ערגער. דערפאר אָבער די קאצ — א סאכ מער אײַנגענעמ. א קאצ, זאָגט מענ, איז א טאָמע[3]. איכ זאָג: ס'א ליגנ. א קאצ איז א רײנע כײַע. א קאצ, זאָגט מענ, איז א מאזיק. איכ זאָג: ס'א ליגנ. א קאצ איז א צוגעלאָזטע זאכ. א הונט האָט אינ זיכ כניפע, א הונט דרײט מיטנ עק. א קאצ לאשטשעט זיכ, אונ אז מע גלעט

1 א רעליגיעזע שול פאר אָרעמע קינדער.
2 א גרופע אינ כײדער.
3 אומרײנ (אינ רעליגיעזנ זינ).

זי איבערן קעפּל, מאַכט זי צו די אייגלעך און הייבט אָן מורקען. איך האָב ליב א קאַץ, — וואָס קומט מיר דערפאַר? רעדט זשע אָבער מיט זיי, מיט מײַנע כאַווײרים, וועלן זיי אײַך דערציילן טויזנט מײַסעס. אז מע האַלט א קאַץ, דאַרף מען וואַשן די הענט. אז מע האַלט א קאַץ, שאַט צום זיקאָרן. זיי ווייסן שוין ניט וואָס אויסצוטראַכטן. זיי האָבן א טעווע — לאָז צוגיין צו זיי די קאַץ, דערלאַנגען זיי איר א שנײַד מיטן פוס אין זײַט אַרײַן. איך קאָן ניט זען, ווי מע שלאָגט א קאַץ. לאַכן זיי פון מיר. בא זיי איז ניטאָ קיין צאַר-באַלעכאַיִם. איך רייד פון די קינדער, וואָס מיט מיר אין טאַלמוד-טוירע. זיי זײַנען ראָצכים. פון מיר לאַכן זיי. זיי רופן מיך: „די הילצערנע הויז", און מײַן מאַמע — „די קלאָגעדיקע", ווײַל זי וויינט שטענדיק.

— אָן גייט דײַן קלאָגעדיקע מאַמע! — זאָגן זיי צו מיר.

דאָס איז זי געקומען מיך אָפּנעמען פון כיידער און אָפּפירן אַפ מײַן רײַכע שטעלע.

ג

אַפן וועג באַקלאָגט זיך די מאַמע, אז איר איז ביטער און פינצטער (ביטער אַליין איז קאַרג). גאָט האָט איר געגעבן צוויי קינדער, און זי דאַרף זײַן אַליין. מײַן ברודער עליע האָט, זאָגט זי, כאַסענע געהאַט, קיין אײַנאָרע, זייער גוט, אַרײַן אין א שמאַלץ-גרוב. איז אָבער דער כיסאָרן, וואָס דער שווער איז א גראָבער יונג. א בעקער, מישטיינס-געזאָגט. וואָס קאָן מען פאַרלאַנגען פון א בעקער? אזוי טײַנעט מיט מיר די מאַמע, און מיר קומען אַפ מײַן רײַכער שטעלע, צום אַלטן לוריא. דער אַלטער לוריא זיצט אין א קייזערלעכן פאַלאַץ. אזוי זאָגט די מאַמע. אין א קייזערלעכן פאַלאַץ בין איך א באַלן זײַן. דערווײַלע זײַנען מיר אין קיך. איך און די מאַמע. אין קיך איז אויך ניט מיִעס. דער אויוון איז ווײַס און גלאַנצט, און די קיילים גלאַנצן. און אַלצדינג גלאַנצט. מע בעט אונדז זיצן. עס קומט אַרויס א ווײַבל, אָנגעטאָן ווי א פּריצע. זי רעדט מיט דער מאַמע און ווײַזט אַפ מיר. די מאַמע שאָקלט צו מיטן קאָפּ, ווישט אַלעמאָל די ליפּן און וויל ניט זיצן. איך זיץ דאַפקע יאָ. די מאַמע גייט אַוועק, זאָגט מיר אָן, איך זאָל זיך האַלטן ווי א מענטש. דערבײַ כאַפּט זי דערווײַל א וויין און א ווישׁ די אויגן. מאָרגן וועט זי קומען נאָך מיר און וועט מיך אָפּפירן, זאָגט זי, אין כיידער אַרײַן. מע גיט מיר עסן. יויך מיט קוילעטש (אינדערוואָכן קוילעטש!) און פלייש — א גוזמע פלייש! אָפּגעגעסן, הייסט מען מיר גיין אַרוף. ווייס

איכ ניט, וואָס הייסט „ארופ"? פירט מיכ אָפ די קעכנ. כאנע הייסט זי. זי איז א שווארצע מיט א לאנגער נאָז. מע פירט מיכ ארופ אפ די טרעפ. די טרעפ זײַנענ אויסגעבעט מיט ווייכנ. מיט באָרוועסע פיס איז א מעכײַע צו גײנ. ס'איז נאָכ ניט רעכט נאכט, אונ בא זיי ברענענ שוינ לאָמפּנ. אָנ א שיד לאָמפּנ. די ווענט זײַנענ אויסגעקלעפּט מיט צאצקעס אונ מיט מענטשעלעכ. די שטולנ זײַנענ באדעקט מיט לעדער. די סטעליע איז צעמאָלט, ווי לעהאוודל אינ בעסמעדרעש. נאָכ שענער ווי אינ בעסמעדרעש. מע האָט מיכ ארײַנגעפירט אינ א גרויסנ אלקער. דער אלקער איז אזוי גרויס, אז ווענ איכ זאָל זײַנ אײנער אליינ, וואָלט איכ געלאָפנ פונ איינ וואנט ביז דער אנדערער, אָדער איכ וואָלט מיכ גאָר אנידערגעלייגט אונ געקאטשעט זיכ אפ דער סאמעטענער קאָלדרע, וואָס איז אויסגעשפּרייט איבער דער גאנצער ערד. אפ אזא קאָלדרע דארפ זײַנ ניט שלעכט צו קאטשענ זיכ. שלאָפנ דארפ זײַנ אויכ נישקאָשעדיק.

ד

א שיינער ייִד, א הויכער, מיט א גרויענ באָרד, מיט א ברייטנ שטערנ, א זײַדענער כאלאט, א יארמעלקע פונ גאָלע סאמעט, שטעקשיכ אפ די פיס, אויכ פונ סאמעט מיט בליטשקע אויסגענייט, — אָט דאָס איז דער אלטער לוריא. ער זיצט איבער א גרויסנ גראָבנ סייפער. זאָגנ זאָגט ער גאָרניט, נאָר ער קײַט די שפּיצנ פונעם באָרד. קוקט ארײַנ אינ סייפער, שאָקלט מיט א פוס אונ ברומט שטילערהייט צו זיכ אליינ. א מאָדנער ייִד אָט דער אלטער לוריא. איכ קוק אפ אימ אונ טראכט: ער זעט מיכ, צי ער זעט מיכ ניט? ווײַזנ ווײַזט אויס, אז ניינ. וואָרעמ קוקנ קוקט ער ניט, אונ געזאָגט האָט מענ אימ גאָרניט. מע האָט מיכ נאָר ארײַנגעלאָזט אהער אונ מע האָט פארשלאָסנ די טיר פונ יענער זײַט. פלוצעמ רופט זיכ אָנ דער אלטער לוריא, אונ קוקנ קוקט ער אלצ נאָכ ניט אפ מיר:

— קומט אהער, וועל איכ אײַכ ווײַזנ א שטיקל ראמבאמ[1].

צו וועמענ רעדט ער דאָס? צו מיר? מיר זאָגט ער „איר"? איכ קוק מיכ אומ אפ אלע זײַטנ. אכוץ מיר איז נישטאָ דאָ קיינער. דער אלטער לוריא ברומט אויס נאָכאמאָל אפ זײַנ גראָבער שטימ:

— קומט אהער, וועט איר זענ, וואָס דער ראמבאמ זאָגט!

1 א מיטלאלטערלעכער פילאָסאָפ אונ ראבאָנישער געלערנטער (1135—1204), דאָ געמיינט זײַנס א ווערק.

איך בין א באלנ צוצוגייג צו אים נאָענט.

— מיך רופט איר?

— איי, איי, ווען דען?

אזוי מאכט צו מיר דער אַלטער לוריא און קוקט אין גרויסן בוך אריין, און נעמט מיך באר א האנט, און טײַטלט מיט איין פינ־גער, און גיט מיר צו פארשטיין, וואָס דער ראמבאמ זאָגט. און וואָס ווײַטער, רעדט ער העכער און מיט אלץ מער היץ. ער צעקאָכט זיך אזוי שטארק, אז ער ווערט אזש רויט. ער דרייט מיטן גראָבן פינ־גער, און מיטן עלנבויגן דערלאַנגט ער מיר אלע מינוט אין זייט אריין און מאכט צו מיר:

— נו, וואָס זאָגט איר? איאָ, עס איז גוט?

ס'זאָל זיין שטארק גוט — זע איך ניט. דעריבער שווײַג איך. איך שווײַג, און ער קאָכט זיך. ער קאָכט זיך, און איך שווײַג. עס הערט זיך א קלונג פון א שליסל פון יענער זייט. עס עפנט זיך די טיר, און עס קומט אריין די זעלבע, וואָס גייט פריציש אָנגעטאָן. זי גייט צו צום אלטן לוריא און רעדט אים גלייך אין אויער אריין. אפשטעם, ער איז א טויבער. אניט — וואָס דארף זי שרייען? זי זאָגט אים, ער זאָל מיך אָפלאָזן, ווארעם איך דארף שוין שלאָפן. זי נעמט מיך צו פון זיינע הענט און באלייגט מיך אפ א סאָפע מיט „שפרינזינעס”. דאָס בעטגעוואנט איז ווייס אזוי ווי שניי. א קאָלדרע א זיידענע, א ווייכע — טאמ גאניידן! די, וואָס גייט פריציש אָנגעטאָן, דעקט מיך איין, גייט אוועק און פארשליסט די טיר פון יענער זייט. דער אלטער לוריא גייט ארום איבער דער שטוב, די הענט פארלייגט אהינטער, קוקט אראָפ צו זיך אפ די שיינע שטעקשיך און ברומט, און באָמ־קעט, און מאכט עפעס מאָדנע מיט די ברעמען. מיר קלעפן זיך די אויגן. איך וויל שלאָפן. פלוצעם גייט צו צו מיר דער אלטער לו־ריא און זאָגט מיר:

— דו ווייסט? איך וועל דיך אופעסן.

איך קוק אפ אים און פארשטיי ניט, וואָס ער זאָגט.

— שטיי אופ, איך וועל דיך אופעסן.

— ווען? מיך?

— דיך! דיך! איך מוז דיך אופעסן! אנדערש קען דאָס ניט זיין!

אזוי זאָגט דער אלטער לוריא. ער גייט ארום איבער דער שטוב, האלט דעם קאָפ אראָפ, די הענט ארונטער, דעם שטערן פארקנייטשט. ער רעדט אָבער אלעמאָל שטילער, צו זיך אליין. איך הער זיך צו צו איטלעכס וואָרט. קוים וואָס איך כאפ דעם אָטעם. ער אליין פרעגט

בא זיך און ענטפערט זיך אליין. אָט וואָס דער אלטער לוריא זאָגט:
— דער ראמבאם זאָגט, אז די וועלט איז ניט קיין קאדמוניג[1].
פונוואנען איז געדרונגען? ווייל א כיבע מוז האָבן א מעסאוויוו[2]!
מיט וואָס קאָן איך דאָס באווייזן? מיט מיין ראָצן. וויאזוי? אָט וויל
איך אים אופעסן, עס איך אים אוף. איי וואָס? ראכמאָנעס? עס קער
זיך גאָרניט אָן. איך טו מיין ראָצן. דער ראָצן איז ניט דער טאכ-
לעס. איך עס אים אוף. איך וויל אים אופעסן. איך מוז אים אופ-
עסן!..

ה

א גימע בסורע האָט ער מיר אָנגעזאָגט, אָט דער אלטער לוריא.
ער מוז מיך אופעסן! וואָס וועט די מאמע זאָגן? עס פאַלט אָן אפ
מיר א פאכעד. עס ציטערט גאָר מיר דאָס לייב. די כאָפע, וואָס איך
ליג אפ איר, איז אָפגערוקט פון דער וואנט. ביסלעכווייז רוק איך
מיך צו דער וואנט און גליטש ביך אראָפ אַפ דער ערד, צווישן
סאָפע און צווישן וואנט. עס קלאפט מיר א צאָן אָן א צאָן. איך
הער מיך איין און ווארט, ווען וועט ער מיך עסן. און וויאזוי?
שטילערהייט רופ איך די מאמע און פיל, ווי נאסע טראָפנס קא-
טשען זיך מיר איבער די באקן, פון די באקן אין מויל אריין. די
טראָפנס זיינען געזאלצן. איך האָב קיינמאָל אזוי ניט געבענקט נאָך
דער מאמע, ווי אצינד. נאָך מיין ברודער עליע בענק איך אויך,
נאָר ניט אזוי. און אָן דעם טאטן דערמאָן איך מיך, וואָס איך זאָג
נאָך אים קאדעש. ווער וועט נאָך מיר זאָגן קאדעש, אז דער אל-
טער לוריא וועט מיך אופעסן?..

. . . .

אפאָנעם, איך בין גוט געשלאָפן? ווארעם אז איך כאפ מיך אוף,
קוק איך מיך ארום, ווו בין איך אין דער וועלט? איך טאפ די וואנט.
איך טאפ די סאָפע. איך שטעק ארויס מיין קאָפ — א גרויסער, א
ליכטיקער אלקער. סאמעטענע קאָלדרעס אפ דער ערד. די ווענט אויס-
געקלעפט מיט מענטשעלעך. די סטעליע — ווי לעהאוודל אין בעס-
מעדרעש. דער אלטער לוריא זיצט נאָך אלץ איבער יענעם גרויסן
סייפער, וואָס ער רופט אים ראמבאם. מיר געפעלט דער נאָמען
„ראמבאם". עס קומט אויס בא מיר ווי „בימבאָם". פלוצעם דערמאָן

1 ניט פון אייביק אָן.
2 דער פארורזאכער, דער וואָס ברענגט ארויס די סיבע.

איך מיך, אז דער אלטער לוריא האָט מיך ערשט נעכטן געוואָלט אופּעסן. איך האָב מוירע, ער זאָל מיך ניט דערזען און ווידער וועלן עסן. באַהאַלט איך מיך צוריק צווישן וואַנט און צווישן סאָפע און שווייַג. עס עפּנט זיך די טיר מיט א קלונג פון יענער זייַט. עס קומט אַרייַן אַלץ יענע, וואָס גייט אָנגעטאָן ווי א פּריצע. נאָך איר גייט נאָך די קעכן, וואָס מע רופט זי כאַנע, מיט א גרויסן בעקן. אין בעקן שטייען קריגעלעך מיט קאַווע, הייסע מילך און פּוטערבולקעס פרישע.

— ווּ איז דאָס באָכערל? — פרעגט כאַנע און קוקט זיך אַרום אין אַלע זייַטן. זי דערזעט מיך צווישן וואַנט און צווישן סאָפע.

— ביסט א רעכטער שייגעץ, ווי איך זע! וואָס טוסטו דאָ? קום אַראָפּ מיט מיר אין קיך. דאָרט וואַרט אויף דיר די מאַמע.

איך טו א שפּרונג אַרויס פון מייַן באַהעלטעניש און לויף אַראָפּ איבער די אויסגעבעטע טרעפּ מיט די באָרוועסע פיס און זינג מיר אונטער צום טאַקט: ראַם-באַם, בים-באַם! בים-באַם, ראַם-באַם! — ביז איך קום אין קיך אַרייַן.

— כאַפּט זיך נישט! — זאָגט כאַנע די קעכן צו דער מאַמע. — לאָז ער אויסטרינקען כאָטש א גלעזל קאַווע מיט א פּוטערגעבעקסל! און איר אַליין, נישקאָשע, מעגט אויכעט נעמען א גלעזל קאַווע. דער גוטער-יאָר וועט זיי ניט נעמען. זיי האָבן גענוג.

אַזוי זאָגט כאַנע די שוואַרצע, און די מאַמע דאַנקט איר און זעצט זיך אַוועק, און מע דערלאַנגט אונדז הייסע שמעקעדיקע קאַווע מיט פרישע פּוטערגעבעקס.

איר האָט אַמאָל געגעסן אייער-קיכלעך מיט צוקער? — אָט דאָס זייַנען די נעגידישע פּוטערגעבעקסלעך. און עפּשער נאָך בעסער. דעם טאַם פון דער קאַווע קאָן איך אייַך ניט באַשרייַבן. טאַם גאַניידן! די מאַמע האַלט דאָס גלאָז און זופּט און קוויקט זיך און גיט מיר פון איר פּוטערגעבעקסל העכער האַלב. דערזעט כאַנע די קעכן און מאַכט א גוואַלד, גלייַך ווי מע האָט זי געקוילעט:

— וואָס טוט איר דאָס? עסט, עסט, ס'איז דאָ גענוג!

און כאַנע די קעכן גיט מיר נאָך א פּוטערגעבעקסל. האָב איך שוין צוויי מיט א האַלבן. איך הער מיך צו צו זייער שמועס. דער שמועס איז מיר באַקאַנט. די מאַמע קלאָגט זיך אויף איר מאַזל. אין אַלגאָנצע, צוויי קינדער, איינער איז א שמאַלץ-גרוב, דער אַנדערער נעבעך אַזוי. איך וואָלט וועלן וויסן, ווּאַזוי איז דאָס מייַן ברודער עליע אין א שמאַלץ-גרוב? א גרוב מיט שמאַלץ? טאָמיד פלייִשיק? כאַנע הערט אויס די מאַמע, שאָקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם הייבט אָן כאַנע

ריידן. קלאָגן זיך אָפּ איר מאזל, וואָס זי דאַרף זײַן באַ יענעם. זי איז אַ טאָכטער אַ קינד. איר טאַטע איז געוועזן אַ ייִד אַ באַלעבאָס, איז ער אָפּגעברענט געוואָרן. נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן קרענקען. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן. איר טאַטע, זאָגט זי, זאָל אַצינד אויפֿשטיין און געבן אַ קוק אויף זײַן כאַנע, ווי זי שטייט באַ אַ פֿרעמדן אויוון! זי קאָן זיך ניט באַקלאָגן. דאַנקען גאָט דערפֿאַר. זי האָט אַ גוטע שטעלע. אײנס כיסאָרן — דער אַלטער באַלעבאָס איז אַ ביסל...

וואָס „אַ ביסל" — ווייס איך ניט. כאַנע ווײַזט עפּעס מיטן פֿינגער אויפֿן שטערן. די מאַמע הערט אויס כאַנען, שאָקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם הייבט אָן ווידער די מאַמע ריידן. כאַנע הערט אויס די מאַמע, שאָקלט מיטן קאָפּ. אויפֿן וועג גייט זי מיר מיט נאָך אַ פּוטערגעבעקסל, און איך ווײַז די ייִנגלעך אין טאַלמוד-טוירע. זיי רינגלען מיך אַרום און קוקן אין די אויגן, ווי איך עס. אַפּאָנעם, באַ זיי איז דאָס אַ גאַנצער אַנטיק? איך גיב זיי אַלעמען צו קליינע שטיקעלעך. זיי לעקן די פֿינגער.

— ווו האָסטו גענומען אַזאַ מײַכל?

איך שטופּ אָן ביידע באַקן, שטעל זיך אַוועק אַקעגן זיי מיט די הענט אין די טיפֿע קעשענעס פֿון מײַנע הילצערנע הויזן און קײַ און שלינג און טאַנץ אונטער אויף מײַנע באָרוועסע פֿיס אָן ווערטער, ווי איינער רעדט:

— עך, קאַפּצאָנישע טאָרבעס וואָס איר זײַט! אַ טײַערע מעציִע פּוטערגעבעקס, כאַ-כאַ-כאַ! איר זאָלט נאָך פּרובירן מיט קאַווע, וואָלט איר ערשט דערמלט געוווּסט, וואָס הייסט טאַם גאַניידן אויף דער וועלט!..

VI

אַ שמאַלץ־גרוב

א

דאָס איינציקע שטיקל גליק, וואָס האָלט מײַן מאַמען אויף די פֿיס, איז דאָס, וואָס מײַן ברודער עליע איז, דאַנקען גאָט, גוט. ער האָט זיך אַרײַנגעכאַפּט אין אַ שמאַלץ-גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מײַנע, און פּאָר גרויס נאַכעס כאַפּט זי אַ וויש די אויגן, ווי איר שטייגער איז. זי האָט אים שוין פֿאַרזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביק. איר שנור, זאָגט זי, איז אַפֿילע ניט קיין אײַ-אײַ-אײַ (איך מיין אויך אַזוי!). האָט אים אָבער גאָט צוגעשיקט דערפֿאַר אַ רײַכן שווער. ער

איז א בעקער. יוינע רופט מען אים, יוינע דער בעקער. דאָס הייסט, ער אליין באַקט ניט. באַקן באַקן אַנדערע. ער קויפט נאָר מעל און פאַרקויפט ברויט. פּייסעך באַקט ער באַצעס פאַר דער גאַנצער שטאָט. ער איז צו בעקערײַ א ברען, און דערצו איז ער א בייזער ייִד — סאקאָנעס. איך מעג זאָגן, אז ער איז א רויצייעך. ער האָט מיך איינמאָל געכאַפּט, בעשאַס איך בין געווען צוגאַכט בא מײַן ברודער עליע און האָב מיך מעכאַבעד געווען מיט אן אייער-בייגל. דער בייגל איז געווען א פרישער, א וואַרעמער, נאָרוואָס פונעם אויוון. האָט דער רועך באַדאַרפט אָנטראָגן יוינע דעם בעקער. איר זאָלט געווען זען זײַן רעציכעדיק כאָנעם מיט זײַנע גאַזלעוואָיע אויגן! פּון דעמלט אָן גיי איך ניט מער אהין. מײַן פוס וועט שוין דאָרט ניט זײַן מער, איך זאָל וויכן גאָלד! א ייִד זאָל האָבן א טעווע אָנצומען פאַרן קאָלנער און ארויסוואַרפן אַף יענער זײַט טיר, און נאָך געבן גוטע דרײַ סטוסאקעס פון הינטן! איך האָב עס דערציילט דער מאַמען, איז זי באַלד אַוועקגעלאָפן אהין — זי האָט אים געוואָלט אָפּשפּילן א כאַסענע, ווי אים קומט. האָט אָבער מײַן ברודער עליע ניט דערלאָזט. ער האָט אים אָפּגעגעבן דעם גערעכט. ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אז ער האָט דורך מיר ביזיוינעט, אלעמאָל, ווען איך קום צו אים, עס איך, זאָגט ער, בייגל. ער וועט מיר בעסער געבן, זאָגט ער, א קאָפּעקע און לאָמיך גיין ערגעץ אַנדערש זיך קויפן א בייגל. זאָגט אים די מאַמע, אז ער האָט אַף מיר קיין קאָפּ ראַכמאָנעס ניט, אז עס אַרט אים ניט, וואָס דאָס קינד איז א יאָסעם. זאָגט איר מײַן ברודער עליע, אז מע קאָן זײַן א יאָסעם און מע טאָר ניט כאַפּן קיין בייגל פון א פרעמדן אויוון. זאָגט אים די מאַמע, ער זאָל ריידן א ביסל שטילער. זאָגט איר מײַן ברודער עליע, אז ער וועט דאַפקע שרײַען הויך, ביכדיי אלע זאָלן וויסן, אז איך בין א גאַנעוו. דאָס וואָרט „גאַנעוו“ קאָן די מאַמע נישט הערן. זי ווערט אלערליי פאַרבן און זאָגט צו מײַן ברודער עליע, ער זאָל ניט פאַרגעסן, אז ס'איז דאָ א גאָט אַף דער וועלט. מיט גאָט שפּילט מען זיך ניט. גאָט וועט ניט שווײַגן. ער איז אן אווי-יעסוימים[1]. ער וועט זיך אָננעמען פאַרן יאָסעם. נישקאָשע, ער איז א גרויסער גאָט. ער קאָן. אז גאָט וויל, קאָן יוינע דער בעקער ניט פאַרמאָגן וואָס א בייגל איז ווערט!.. אזוי זאָגט אָפּ די מאַמע צו מײַן ברודער עליע, זי נעמט מיך פאַר א האַנט, טוט א קלאַפּ מיט דער טיר, און מיר גייען אהיים.

1 דער פאָטער פון יעסוימים.

ב

הערט איר, אפּאָנעם, אז מיט גאָט טאָר מען זיך טאַקע ניט שפּילנ! איר וואָלט וויסנ, וואָסער א סאָפ יוינע דער בעקער האָט גע-האט! איך האָב דאָך אײַך געזאָגט, אז ער אלײנ באקט ניט. באקנ באקנ אנדערע. עפּעס צוויי יידנ שווארצע מיט דרײַ ווײַבער פרעמדע, אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע, מיט דויטע ווארעמע פּאטשײלקעס אפנ קאָפּ (כאָטש אינ דרויסנ איז א היצ—סאקאָנעס-נעפאָשעס!). האָט זיך געטראָפנ א מײַסע. ניט אײנ מײַסע, נאָר עטלעכע מײַסעס. דער אוילעם האָט זיך געקלאָגט, אז מע געפינט אינ די בולקעלעך פּאָדעמ, אונ טאשמעס, אונ טאראקאנעס, אונ שטיקלעך גלאָז. אײנער א קריסט האָט געבראַכט צו טראָגנ צו דעמ בעקער א גאנצנ זעמוט מיט האָר, שווארצע האָר. פאר א קריסט האָט זיך יוינע דער בעקער איבער-געשראָקנ. אוביפראט דער קריסט האָט געכטראשעט מיט פּאָליציע. מע האָט זיך גענומענ צו די בעקערס, פארגלײַכנ וועמענס האָר. די מאנצבלענ האָבנ געזאָגט אפ די ווײַבער. די ווײַבער האָבנ געזאָגט אפ די מאנצבלענ. די ווײַבער האָבנ געטײַנעט, אז זיי האָבנ אלע געלע האָר. די מאנצבלענ האָבנ געטײַנעט: ווו האָט איר געזענ בא מאנצבלענ אזעלכע לאנגע האָר? ביז די ווײַבער האָבנ זיך צעקריגט. אונ אז די ווײַבער האָבנ זיך צעקריגט, איז מענ געוואָר געוואָרנ שײנע זאכנ: אײנע האָט פארלוירנ א זאָקנ-בענדל אינ דער כאלע. אײנע האָט פארקנאָטנ אינ טײג א זאניטעצע פונ א קראנקנ פינגער. נאָך אײנע פלעגט זיך לײגנ אלע באנאכט צוקאָפּנס די אופגעיוירענע כאלע. זי האָט געשוואָרנ מיט קאָל האשוועס שעבאָוילאָם, אז ס'איז שעקער וועקאָזעוו[1]. סאכאקל האָט זיך דאָס געטראָפנ אײנ מאָל, אָדער, העכסטנס, צוויי מאָל. זי האָט ניט געהאט קײנ קישנ...

די גאנצע שטאָט האָט זיך געוויגט. יוינע דער בעקער האָט נע-בעך געהאט דאָס לויפּעניש. עס האָט נישט געהאָלפנ קײנ שום רי-בוינע-שעל-אוילעמ. מע האָט נישט געוואָלט נעמענ זײַנ געבעקס אינ די הענט ארײַנ! כאָטש ווארפ עס ארויס פאר די הינט! א מיצווע אפ אימ!

---

1 פאלש אונ ליגנ.

ג

יוינע דער בעקער איז אָבער א יונג מיט ביינער. ער האָט צעטריבנ די בעקערס, די יידנ מיט די ווייבער, אונ האָט צוגענומענ אנדערע בעקערס. שאבעס האָט ער געלאָזט אויסרופנ אינ אלע שולנ, אז ער האָט צוגענומענ נייע בעקערס אונ אז פונ היינט אָנ אונ ווייטער גיט ער אכטונג אליינ, ס'זאָל זיינ ריינ אונ ציכטיק. ער איז אָרעוו מיט צענ דובל שטראָפ, טאָמער געפינט מענ בא אימ אינ דער כאלע איינ האָר אפילע. פונ דעמלט אָנ האָט ער אָנגעהויבנ לייזנ געלט. דער אוילעמ האָט געזוכט האָר בא אימ אינ די געבעקס אונ מע האָט דאפקע נישט געפונענ. אפילע אז מע האָט עפעס יאָ געפונענ אונ מע האָט אימ געבראכט, האָט ער ארויסגעטריבנ. ער האָט געזאָגט, אז דאָס האָט מענ אומיסטנע ארייִנגעלייגט, בכדי צו באקומענ די צענ רובל שטראָפ. מע ווייסט די מייסעס!.. א רעכטער כעווערמאנ אָט דער יוינע דער בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיכ אָפרעכענענ מיט אימ, האָט ער אימ צוגעשיקט א נייעמ אומגליק. איינמאָל אינ א שיינעמ פרימאָרגנ זיינענ אלע זיינע בעקערס אופגעשטאנענ, צונויפגענומענ די קלומקעס אונ זיינענ אוועק. זיי וועלנ מער ניט באקנ בא אימ פאר קיינ געלט. סיידנ ער וועט זיי העכערנ דעמ פרייז אפ א קערבל א וואָכ, אונ וועט זיי לאָזנ אפ באנאכט אהיימ שלאָפנ, אונ וועט זיי ניט שלאָגנ מיט די הענט גלייכ אינ די ציינ ארייִנ. בא יוינע דעמ בעקער איז אזא טעווע: באלד עפעס — גיט ער מיט די הענט אינ די ציינ ארייִנ. יוינע איז געוואָרנ אָנגעצונדנ. ער איז שוינ א באלעבאָס פונ היפשע עטלעכע יאָר, האָט זיכ אימ נאָכ ניט געטראָפנ, אז א באלמעלאָכע זאָל גאָר זאָגנ א דייע, וויאזוי צו שלאָגנ זיכ! פונ העכערנ דעמ פרייז איז גאָר ניטאָ וואָס צו ריידנ. ער קאָנ קריגנ צענ אנדערע אפ זייער אָרט. א טייערע מעציע ארבעטער! קארג מענטשנ שטארבנ פונ הונגער? ער איז אוועק זוכנ בעקערס. ניטאָ קיינ בעקערס. קיינער וויל ניט גיינ. וואָס איז די מייסע? אלע בעקערס האָבנ זיכ געמאכט יאַדאכאס[1]. זיי וועלנ צו אימ ניט גיינ, ביז ער וועט ניט צונעמענ אלע פריערדיקע בעקערס אונ ביז ער וועט ניט מעקיימ זיינ אלע דריי זאכנ: 1) א קערבל א וואָכ. 2) באנאכט אהיימ שלאָפנ. 3) ניט שלאָגנ זיכ מיט די הענט אינ די ציינ... שיינ געוועזנ אָנצוקוקנ, ווי יוינע

1 געמאכט איינ האנטנ זיכ צונויפגערעדט.

האָט זיך געקאָכט, געפּינעט, געקלאַפּט מיט די הענט אין טיש און געשאָלטן זיך. אײַ, האָב איך געהאַט א נעקאָמע! נאָר דאָס איז נאָך גאָרניט אקעגן דעם, וואָס ס'איז געווען ווײַטער.

ד

א הייסער זומער-טאָג. נאָרוואָס זײַנען אופגעקומען דיניעס מיט קאַווענעס (ארבוזעס). דאָס איז די בעסטע צײַט אין יאָר. שפּעטער א ביסל הייבן זיך אָן די ווײַנענדיקע טעג. גאָט זאָל מיך ניט שטראָפן פאַר די רייד — איך האָב פײַנט די ווײַנענדיקע טעג[1]. איך האָב בעסער ליב, אז ס'איז פריילעך. און וואָס קאָן זײַן פריילעכער פון א פולן מארק מיט דיניעס און מיט קאַווענעס? אומעטום, ווו איר טוט זיך א קער, איז אָדער דיניעס אָדער קאַווענעס. די דיניעס זײַנען געל און שמעקן ווי עסרויגים. די קאַווענעס זײַנען רויט (אינווייניק), ווי פײַער, און קערלעך האָבן זיי שווארצע, און די זיסקײַט זייערע איז ווי א גוטער האָניק. מײַן מאמע האלט ניט פון קאַווענעס. זי זאָגט, אז דיניעס זײַנען שפּאָרעוודיקער. אז זי קויפט, זאָגט זי, א דיניע, האָט זי אף צוויי טעג פאַר אונדז ביידן — אף אָנבײַסן, אף וואַרע-מעס און אף וועטשערע. און א קאַווענע, זאָגט זי, איז א נאַשערײַ: פּויזשעט נאָר אָן א פולן בויך מיט וואַסער. איך מיין, אז זי האָט א טאָעס. איך זאָל זײַן א קייסער, וואָלט איך א גאַנץ יאָר געגעסן קאַווענע מיט ברויט. עס מאַכט ניט אויס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי א סאַך קערלעך. א גוטע קאַווענע, אז מע טוט א רעכטן טרייסל, טוען די קערלעך א פאַל ארויס — און דעמלט עסט, וויפל איר ווילט אליין! אָהאָ! זעט נאָר, איך האָב מיך אזוי פאַרעדט פון די קאַווענעס, אז איך האָב פאַרגעסן, פון וואָס איך האָב אָנגעהויבן. איך האַלט בײַ מײַן ברודער עליעס שווער, יוינע דעם בייגלבעקער. ס'איז געקומען אף אים א רעכטע מאַפּאָלע. קיינער האָט זיך אף אזעלכעס ניט גע-ריכט. שטעלט אײַך פאָר, מיר זיצן מיט מײַן מאַמען בײַם טיש און עסן וואַרעמעס: דיניע מיט ברויט. עפנט זיך די טיר, און עס קומט ארײַן מײַן ברודער עליע מיט א כומעש אין האַנט, דעם טאַטנס כו-מעש. נאָך אים שלעפּט זיך נאָך זײַן ווײַב בראָכע. אין איין האַנט האַלט זי א פּוטערנעם קאָלנער מיט ווײדעלעך, אין דער אַנדערער האַנט — א פאַרעוועג „דורכשלאָג". איר ווייסט ניט, וואָס הייסט א

1 די צײַט פון די יאָמטויווים ראָשעשאָנע און יאָמקיפּער (אָן ערעב סעגטיאַבער).

דורכשלאָג? אזא קילע, וואָס מע זעט אָפּ אַפּ דעם די לאָקשן. מײַן ברודער עליע איז טויט, ווי די וואנט. מײַן שוועגערן בראָכע איז רויט, ווי א העליש פײַער.

— שוויגער, מיר זײַנען געקומען צו אײַך. — זאָגט מײַן שוועגערן בראָכע.

— מאמע, מיר זײַנען קוים ארויס מיטן לעבן. — זאָגט מײַן ברודער עליע.

און ביידע זעצן זיך אוועק וויינען, און די מאמע העלפט זיי אונטער. וואָס האָט זיך געטראָפן? אָפּגעברענט געוואָרן? ארויסגעטריבן? עס הייבט זיך גאָר ניט אָן! מײַן ברודער עליעס שווער, יוינע דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגעזעצט הייסט דאָס בא אונדז. זײַנען געקומען די באלכויוועס און האָבן אים אָפּגעשריבן פון קאָפּ ביז פיס. זיי האָבן צוגענומען בא אים ביז א פאָדעם. אלץ, וואָס אין שטוב, און אפילע די שטוב אליין אויך, נאָך מיט וואָסערע ביזיוינעס! מע האָט אים געבעטן מעכילע, ער זאָל אָפּריימען די שטוב. דאָס הייסט, מע האָט אים ארויסגעוואָרפן, זאָגט ער, אַפּ דרײַ שפּענדלעך.

— ווי איז מיר! — זאָגט די מאמע און ברעכט די הענט. — ווו איז אהינגעקומען זײַן געלט? ער איז דאָך געווען אזא נאָגיד!

ענטפערט איר מײַן ברודער עליע, אז, ערשטנס, איז ער גאָר ניט געווען אזא נאָגיד. און צווייטנס... דאָ מישט זיך ארײַן מײַן שוועגערן בראָכע, אז איר טאטע איז דאפקע יאָ געווען א נאָגיד. כוץ זײַן שאָדן אַפּ איר געזאָגט געוואָרן כאָטש האלב. נאָר וואָס דען? איר כאסענע האָט אים אָפּגעקאָסט אן אוֹיצער! זי האָט ליב ריידן פון איר כאסענע. אלעמאָל, ווען זי קומט צו אונדז, הערט איר נאָר פון איר כאסענע. אזא כאסענע, ווי איר כאסענע, איז ניט געווען, זאָגט זי, אַפּ דער גאנצער וועלט. דאָס געבעקס וואָס אַפּ איר כאסענע, די געבראָטנס וואָס אַפּ איר כאסענע, די טאָרטן מיט די לעקעכער, מיט די שטרודלען, מיט די מאלכעס-ברויטלעכ[1], מיט די אײַנגעמאכטסן וואָס אַפּ איר כאסענע!.. דיערווײַל איז זי געבליבן, ווי זי שטייט און גייט, מיט א פוטערן קעלנערל און מיט א פארעוועג דורכשלאָג. דאָס נאדן, וואָס איר פאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען ניט, אז ס'איז פארפאלן. מײַן ברודער עליע האָט נאָך געהאט דעוואָכים: מע האָט אים אָפּגעשריבן זײַנע שאבעסדיקע מאלבושים,

---

1 לעקעכלעך אזעלכע.

מיטן טאַלעס, מיטן בעטגעוואַנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבן ווי אַפּן וואַסער. מײַן מאַמע האָט אײַנגעלייגט די וועלט. סטײַטש, אַזאַ־נ־אומגליק! ווער האָט זיך געקאָנט ריכטן? איר האָבן דאָך אַלע מעקאַנע געווען אַפּן שידעך! אַפּאָנעם, לײַט האָבן איר אַ גוט אויג געגעבן, אָדער זי אַליין האָט אים דעמלט מיט איר מויל פֿאַרשאָלטן?.. ווײַאַזוי די מײַסע איז, איר האָט דאָס געטראָפֿן, זאָגט זי, מער פֿון אַלעמען. אַ שמאַלץ־גרוב האָט זיך איר פֿאַרגלוסט!

— די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלײַבט איבער. זײַ דערווײַל בא מיר, מײַן קינד, ביז גאָט וועט ראַכמאָנעס האָבן...

אַזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָפּ דער שנור איר בעט, דאָס איינציקע שטיקל מעבל, וואָס בא אונדז אין שטוב.

VII

מײַן ברודער עליעס געטראַנק

א

„פֿאַר איין רובל — הונדערט רובל! הונדערט רובל אַ מאָנאַט און מער קאָן פֿאַרדינען יעדער איינציקער, ווער עס וועט זיך באַקענען מיטן אינהאַלט פֿון אונדזער בוך, וואָס קאָסט סאַכאַקל איין רובל מיט פּאָרטאָ[1]. לויפֿט, קויפֿט! סטאַפּט, כאַפּט — איר וועט פֿאַרשפּעטיקן!"

אָט אַזאַ מין זאַך האָט אויסגעלייענט ערגעץ אָפּ די בלעטער מײַן ברודער עליע, באַלד ווי ער איז אַראָפּ פֿון קעסט. און אַראָפּ פֿון קעסט איז מײַן ברודער עליע ניט דערפֿאַר, ווײַל עס איז אים „אויסגעגאַנגען די יאָרן". צוגעזאָגט האָט מען אים, אייגנטלעך, קעסט גאַנצע דרײַ יאָר, און געהאַלטן האָט מען אים אַפֿילע נישט קיין דרײַ פֿערטל יאָר. עס האָט זיך מיט זײַן רײַכן שווער געטראָפֿן אַן אומגליק. יונגע דער בעקער האָט אָנגעזעצט און איז געוואָרן פֿון אַ נאָגיד אַ קאַפּצן. פֿונוואַנען דער בראָך איז געקומען — האָב איך אײַך שוין דערציילט. צוויי מאָל איין זאַך דערצייל איך קיינמאָל נישט, סײַדן מע בעט מיך. איצטיקס מאָל וועט זיך ניט העלפֿן קיין בעטן אויך, ווײַל איך בין זייער פֿאַרנומען. איך פֿאַרדין געלט. איך טראַג אַרום אַ געטראַנק, וואָס מײַן ברודער עליע מאַכט אים אַליין מיט זײַנע אייגענע הענט. ער האָט זיך אויסגעלערנט מאַכן

1 פּאָסט־געלט.

דאָס פּוּן א בוך, וואָס קאָסט סאכאקל איינ רובל, אונ פארדינענ קאָנ מענ מיט דעם הונדערט רובל א כוידעש אונ מער. מײַנ ברודער עליע, וויבאלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אז ס'איז דאָ אזא בוך אפ דער וועלט, אזוי האָט ער באלד אוועקגעשיקט אפ דער פּאָסט א קערבל (דאָס לעצטע קערבל) אונ האָט אָנגעזאָגט דער מאמענ א בסורע, זי זאָל ניט זאָרגנ מער.

— מאמע! דאנקענ גאָט, מיר זײַנענ געהאָלפנ. מיט פּארנאָסע זײַנענ מיר שוינ פארזאָרגט אָט אזוי ווײַט (ער ווײַזט מיט דער האנט אפנ האלדז).

— וואָס איז דענ? — פרעגט די מאמע. — האָסט געקריגנ א שטעלע?

— נאָכ בעסער פונ א שטעלע! — ענטפערט איר מײַנ ברודער עליע, אונ די אויגנ בא אים לײַכטנ. אפּאָנעם, פונ גרויס סימכע. ער הייסט איר ווארטנ נאָכ עטלעכע טעג, ביז דאָס בוך וועט אים אָנקומענ.

— וואָסער בוך? — פרעגט די מאמע.

— ס'איז שוינ איינמאָל א בוך! — זאָגט איר מײַנ ברודער עליע אונ פרעגט זי, אויב זי וועט זײַנ צופרידנ מיט הונדערט רובל א כוידעש? לאכט פונ אים די מאמע אונ זאָגט אים, אז זי וואָלט גע-ווענ צופרידנ מיט הונדערט רובל א יאָר, אבי זיכערע. ענטפערט איר דערופ מײַנ ברודער עליע, אז בא איר איז צו א קליינע הא-סאָגע, אונ ער לאָזט זיכ גייג אפ דער פּאָסט. אלע טאָג גייט ער אפ דער פּאָסט אונ פרעגט זיכ נאָכ אפנ בוך. שוינ העכער א וואָכ, אז ער האָט אוועקגעשיקט דאָס קערבל, אונ קיינ בוך איז נישטאָ! דערווײַל דארפ מענ לעבנ. „רי נעשאָמע אויסשפּײַענ קאָנ מענ ניט". אזוי זאָגט די מאמע. איכ פארשטיי ניט, וויאַזוי שפּײַט מענ דאָס אויס א נעשאָמע?

ב

— שאט, שוינ דאָ א בוך! מיר האָבנ דאָס נאָר אויסגעפּאקט, האָט מײַנ ברודער עליע זיכ אוועקגעזעצט לייענענ דאָס בוך. וויי-ווי, וואָס ער האָט דאָרטנ אויסגעלייענט! וויפל סגולעס אפ צו מאכנ געלט דורכ פארשיידענע רעצעפּטנ! א רעצעפּט אפ צו פארדינענ הונדערט רובל א כוידעש דורכ מאכנ די בעסטע טינטנ. א רעצעפּט אפ צו פארדינענ הונדערט רובל א כוידעש דורכ מאכנ גוטע שווארצע שוואקס. א רעצעפּט אפ צו פארדינענ הונדערט רובל א כוידעש

דורך ארויסטרײַבן מײַז, טאראקאנעס און אנדערע מיִעסקײַטן. א רעצעפּט אָפּ צו פּאַרדינען הונדערט רובל א כוידעש און מער דורך מאכן ליקערן, זיסע בראנפנס, לימאָנאַד, סאָדע-וואסער, קוואס און אנדערע נאָך מער ביליקע געטראנקען.

מײַן ברודער עליע האָט זיך אָפּגעשטעלט אפן לעצטן רעצעפּט. ערשטנס, ווײַל דורך אים קאָן מען פּאַרדינען נאָך מער פון הונדערט רובל א כוידעש. אזוי שטייט דאָך בעפּײַרעש געשריבן אין בוך. צווייטנס, מע דאַרף זיך ניט פּאַטשקען מיט טינט און מיט שוואקס און ניט האָבן צו טאָן מיט מײַז, טאראקאנעס און אנדערע מיִעס-קײַטן. די פראגע איז נאָר, צו וואָסער א געטראנק זאָל מען זיך נעמען? צו ליקערן און זיסע בראנפנס דאַרף מען האָבן רויטשילדס פּאַרמעגן. צו לימאָנאַד און סאָדע-וואסער דאַרף מען האָבן א מאשינע אזעלכע, עפּעס א מין שטיין, וואָס קאָסט מי-יעדייע וויפל! בלײַבט איבער נאָר איין זאך: קוואס! קוואס איז אזא מין געטראנק, וואָס קאָסט וואָלוול און עס גייט א סאך. אוביפראט נאָך אין אזא הייסן זומער, ווי הײַנט. פון קוואס, דאַרפט איר וויסן, איז בא אונדז באַ-רעכט דער קוואסניק נעוואָרן א גוויר. ער מאכט „בוטל-קוואס”. זײַן קוואס האָט א שעם אָפּ דער וועלט. ער שיסט פון די פּלעשער, ווי פון א הארמאט. וואָס איז דער סײכל, וואָס סע שיסט, ווייסט קיי-נער ניט. דאָס איז באָרעכס סאָד. מע זאָגט, אז ער לייגט ארײַן אינווייניק עפּעס אזעלכעס, וואָס שיסט. אנדערע זאָגן — א ראָזינקע. אנדערע זאָגן — האָפּן. קומט דער זומער, האָט ער ניט קיין הענט. אזויפיל לייזט ער געלט!

אונדזער קוואס, וואָס מײַן ברודער עליע מאכט נאָכן רעצעפּט, איז ניט קיין בוטל-קוואס און שיסט ניט. אונדזער קוואס איז אן אנדער מין געטראנק. וויאזוי ער ווערט געמאכט — קאָן איך אײַך ניט זאָגן. מײַן ברודער עליע לאָזט קיינעם נישט צו, בעשאס ער מאכט אים. אז ער גיסט וואסער — זעען אלע. נאָר אז ער האלט אין רעכטן מאכן, פּאַרשליסט ער זיך אין דער מאמעס אלקער. נישט איך, נישט די מאמע, נישט מײַן שוועגערן בראָכע — קיינער האָט ניט די זכיִע צו זײַן דערבײַ. נאָר אויב איר זאָגט מיר צו, אז ס'וועט זײַן א סאָד, קאָן איך אײַך זאָגן, וואָס אין דעם געטראנק געפינט זיך. איך וויים דאָך, וואָס ער גרייט צו. דאָרטן געפינט זיך שאָלעכצ פון לימענע, שיטערער האָניק (מעליס), א זאך, וואָס מע רופט דאָס קרי-מעטארטערום און וואָס איז זויערער פון עסיק, און דאָס איבעריקע — וואסער. וואסער איז דאָרטן דאָ מער פון אלצדינג. וואָס מער וואַ-

סער — מער קוואס. דאָס אַלץ ווערט גוט אויסגעמישט מיט א פּראָסטנ שטעקנ, אזוי שטייט געשריבנ אינ בוכ, אונ דאָס געטראַנק איז פאַר־טיק. נאָכדעם ווערט ער אריינגעגאָסנ אינ א גרויסנ קרוג, אונ מע ווארפט אריינ אהינ א שטיק איינ. איינ איז דער איקער! אָנ איינ טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אפ טישע ניינציק קאַפּאָרעס. דאָס זאָג איכ אייכ ניט פונעם בוכ, נאָר איכ האָב איינמאָל אליינ פארזוכט א ביסל קוואס אָנ איינ, האָב איכ געמיינט, אז ס'איז אנ עק פונ מיינ לעבנ!

ג

געמאכט דאָס ערשטע פעסל קוואס, איז געבליבנ, אז ארויס־טראָגנ פארקויפנ אימ אפ דער גאס זאָל איכ. ווער דענ, אז ניט איכ? מיינ ברודער עליענ פּאסט ניט. ער איז דאָכ שוינ א באוויבטער. דער מאמענ — אוואדע ניט. מיר וועלנ גאָר ניט דערלאָזנ, אז די מאמע זאָל ארומגיינ מיט א קרוג איבערנ מארק אונ שרייענ: „קוואס! קוואס! יידנ, קוואס!" אלע האָבנ געפּאסקנט, אז דאָס דארפ זיינ מיינ אר־בעט. איכ אליינ האָב אויכ אזוי געדענקט. איכ האָב מיכ מעכייע געוועזנ, אז איכ האָב דערהערט דאָס נייעס. מיינ ברודער עליע האָט גענומענ מיכ לערנענ, וויאזוי איכ זאָל טאָנ. דעם קרוג זאָל איכ האלטנ אינ איינ האנט אפ א שטריקל, דאָס גלאָז אינ דער אנדע־רער האנט, אונ ביכדיי דער אוילעמ זאָל זיכ אָפּשטעלנ, זאָל איכ זינגענ הויכ, אונ מיט א ניגנ, אָט אזוי:

יידנ, א געטראַנק!
א קאָפּעקע א גלאָז!
קאלט אונ זיס —
א דערקוויקעניש!

א קאָל, האָב איכ אייכ שוינ לאַנג געזאָגט, אז איכ האָב א שיינס. א סאָפּראַנאָ-שטימע, בעיערושע פונ מיינ טאטנ אָלעוו-האַ-שאָלעמ. איכ האָב געגעבנ א זינג ארויס אפ א קאָל אונ האָב אי־בערגעדרייט דעמ פּאָסעק מיט די פּיס ארופ:

זיסער קוואס א גלאָז!
א קאָפּעקע א ייד!
א קוויק אונ א קאלט —
א דערטרינקעניש!..

איכ ווייס ניט: צי מיינ געזאַנג איז אזוי געפעלנ געוואָרנ? צי דאָס געטראַנק איז טאקע געוועזנ אזוי גוט? צי עפּשער ווייל דער

טאָג איז געווען זייער א הייסער? איך האָב דעם ערשטן קרוג אויס-פארקויפט אין איין האלבע שאָ און בין געקומען אהיים מיט קימאט פינף גילדן פידיען. מײַן ברודער עליע האָט אָפּגעגעבן דאָס געלט דער מאמען, און מיר האָט ער באלד אָנגעגאָסן א פרישן קרוג. ער האָט געזאָגט, אז אויב איך וועל זיך קאָנען אויסדרייען אזוי פינף — זעקס מאָל דורכן טאָג, וועלן מיר האָבן פארדינט פונקט הונדערט רובל א כוידעש. איצט ˎרעכנט, זײַט מוכל, אראָפּ די פיר טעג שא-בעס, וואָס אין כוידעש, וועט איר שוין אליין וויסן, וויפל דאָס גע-טראנק קאָסט אונדז און וואָס פאר א פּראָצענט מיר פארדינען בא אים? דאָס געטראנק קאָסט אונדז זייער וואָלוול. מע קאָן זאָגן, קימאט גאָרניט. דאָס גאנצע געלט גייט אוועק אפן אײַז. דעריבער דארף מען זען, וואָס גיכער אויספארקויפן דעם קרוג מיטן געטראנק, ביכדיי דאָס שטיקל אײַז זאָל צוניץ קומען אפן צווייטן קרוג, און אפן דריטן קרוג, און אזוי ווײַטער. דעריבער דארף מען מיטן גע-טראנק גיין גיך, טאקע לויפן. נאָך מיר לויפן נאָך יינגלעך, שקאָ-צים, א גאנצע טיטשקע. זיי קרימען מיך איבער, ווי איך זינג. איך הער זיי אָבער מיטן קאָטער. איך זע וואָס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לויפן אהיים נעמען נאָך א קרוג. וויפל איך האָב געמאכט דעם ערשטן טאָג — ווייס איך אליין ניט. איך ווייס נאָר, אז מײַן ברודער עליע מיט מײַן שוועגערן בראָכע מיט מײַן מאמען האָבן מיך שטארק געלויבט. ווערשערע האָט מען מיר געגעבן א שטיק דיניע מיט א שטיק קאווענע מיט צוויי פלוימען אונגערשע. פון קוואס שמועסט מען ניט. קוואס טרינקען מיר אלע אזוי ווי וואסער. פארן שלאָפן בעט מיר אויס די מאמע אפן דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טוען מיר ניט ווי כאָלילע די פיס. מײַן ברודער עליע לאכט פון איר. ער זאָגט אף מיר, אז איך בין אזא יינגל, וואָס מיר טוט קיינמאָל ניט ווי קיין זאך.

— געוויס! — זאָג איך. — א סימען, אויב איר ווילט, גיי איך באלד מיט א קרוג אינמיטן האלבע נאכט.

אלע דרײַ צעלאכן זיך פון מײַן בעריעשאפט. נאָר אף דער מא-מעס אויגן זע איך טרערן. נו, דאָס איז דאָך אן אלטער קלאָל — א מאמע דארף וויינען! איך וואָלט וועלן וויסן: אלע מאמעס וויינען אזוי שטענדיק, ווי מײַן מאמע?

ד

עס גײט אונדז, קײנ אײַנאָרע, דורכ טיר אונ דורכ טויער, אײנ טאָג איז הײסער פונעמ אנדערנ. עס ברענט! מענטשנ גײענ אויס פאר היצ, קינדער פאלנ אזוי װי פליגנ. װענ ניט דאָס גלעזל קװאס, װאָלט מענ פארברענט געװאָרנ. איכ קער מיכ אומ מיטנ קרוג, בעלױ גוזמע[1], צענ מאָל א טאָג! מײַנ ברודער עליע קוקט ארײַנ אינ פאס ארײַנ מיט אײנ אויג אונ זאָגט, אז עס טאָגט שוינ. פאלט ער אפ אנ אײצע אונ גיסט צו נאָכ א פאָר עמער װאסער. אפ דער אײצע בינ איכ געפאלנ נאָכ פריער פונ אימ. איכ מוז מיכ מוידע זײַנ פאר אײַכ, אז איכ האָב אָפּגעטאָנ א שפּיצל שוינ עטלעכע מאָל. קימאט אלע טאָג כאפּ איכ מיכ ארײַנ צו אונדזער שכײנע פּעסיע אונ גיב איר פארזוכנ א גלעזל פונ אונדזער אײגענעמ געטראנק. איר מאנ, מוישע דעמ אײַנבינדער, גיב איכ צװײ גלעזלעכ. ער איז א גוטער מענטש. די קינדער אלע גיב איכ אויכ צו גלעזלעכ קװאס. לאָז זײ אויכ װיסנ, װאָס פאר א געטראנק מיר קענענ מאכנ. דעמ בלינדנ פעטער גיב איכ אויכ א גלעזל קװאס אפ צו פארזוכנ. א ראכמאָנעס, ער איז נעבעכ א קאליקע. אלע מײַנע באקאנטע גיב איכ קװאס. אומזיסט, אָנ א קאָפּעקע געלט. אונ בײכדײ ס'זאָל ניט זײַנ קײנ שאָדנ, דערגיס איכ דעמ קרוג מיט װאסער. אפ איטלעכס גלעזל קװאס, װאָס איכ גיב אװעק אומזיסט, דערגיס איכ צװײ גלעזער װאסער, דאָס אײגענע טוט מענ אינ דער הײמ אויכ, לעמאָשל, מײַנ ברודער עליע טרינקט אויס א גלעזל קװאס, דערגיסט ער באלד מיט װאסער. ער איז געדעכט. ס'איז אנ אװײרע א קאָפּעקע. מײַנ שװעגערנ בראָכע טרינקט אויס א פּאָר גלעזלעכ קװאס (זי האָט ליב מײַנ ברודער עליעס קװאס — סאקאָנעס!), דערגיסט זי באלד מיט װאסער. די מאמע פארזוכט אמאָל א גלעזל קװאס (זי דארפ מענ בעטנ. אלײנ װעט זי ניט נעמענ!), דערגיסט מענ באלד מיט װאסער. האקלאל, עס גײט ניט כאָסער[2] קײנ טראָפּנ, אונ מיר מאכנ, קײנ אײַנאָרע, פײַנ געלט. די מאמע האָט זיכ ארומגעצאָלט מיט א סאכ כויװעס. אויסגעלײזט א פּאָר נײטיקע מאשקאָנעס, דאָס בעטגעװאנט. אינ שטוב האָט זיכ באװיזנ א טישל, א בענקל. אפ שאבעס האָבנ מיר פיש אונ פלײש אונ װײַסע קוילעטשנ. מיר האָט מענ צוגעזאָגט, אימירצעשעמ, אפ יאָמטויװימ א פאָר שטיװעלעכ נײַע. מיר דאכט, אז קײנעמ איז ניט אזוי גוט, װי מיר!

1 אָנ א גוזמע. ניט איבערגעטריבנ.

2 עס גײט ניט פארלוירנ.

ה

גייט זײַט א נאָווי און טרעפּט, אז ס'וועט זיך טרעפֿן אזא מין אומגליק, און אונדזער געטראַנק וועט ווערן פּאָסל, כאָטש נעמט גיסט אים ארויס אין פּאָמעניצע! נאָך א גליק, וואָס מע האָט מיך ניט פארנומען אין פּאָליציע. הערט א מײַסע! איינמאָל האָב איך פארבלאָנדזשעט מיטן קרוג קוואס צו אונדזער שכיינע פּעסיע. דער גאנצער אוילעם האָט גענומען צו גלעזלעך קוואס, און איך אליין אויך מיט זיי. אויסגערעכנט, אז עס פעלט מיר א גלעזלעך צוועלף— דרײַצן געטראַנק, האָב איך מיך ארײַנגעכאפּט אין הויז, דאָרטן, ווו דאָס וואסער שטייט בא זיי. אָנשטאָט דער דייזשע מיט וואסער האָב איך, אפּאָנעם, געטראָפֿן צו דער באלייע, ווו מע וואשט גרעט, און ארײַנגעפּליאָסקעט א פּוּפצן—צוואנציק גלעזער צו מיר אין קרוג ארײַן, און בין אוועק אין גאס ארײַן מיט א נײַעם ניגן, וואָס איך אליין האָב צוגעטראַכט:

יידן, א געטראַנק!
טאַם גאַניידן!
אזא יאָר אף מיר,
אף אײַך און אף אונדז ביידן!

שטעלט מיך אָפּ א ייד, באצאָלט מיר א קאָפּעקע און ער הייסט זיך אָנגיסן א גלעזל קוואס. ער טרינקט אויס דאָס גאנצע גלאָז און פארקרימט זיך.

— יינגעלע! וואָס איז דאָס בא דיר פאר א געטראַנק?

איך הער אים אין טראָק. עס שטייען נאָך צוויי יידן און וואַרטן, איך זאָל זיי שוין אָנגיסן. איינער זופּט אָפּ א האלבע גלאָז, דער אנדערער א דריטל. זיי באצאָלן, שפּײַען אויס און גייען אוועק. נאָך איינער טראָגט צו דאָס גלאָז צו די ליפּן. ער פארזוכט און זאָגט, אז סע שמעקט מיט זייף און ס'איז, דאַכט זיך, געזאלצן. נאָך איינער טוט א קוק אפן גלאָז און גיט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס בא דיר?

— אזא געטראַנק, — זאָג איך.

— א געטראַנק? — מאַכט ער צו מיר. — א געשטאַנק, נישט קיין געטראַנק!

איינער גייט צו, פארזוכט און טוט א פּאָליאָסקע אויס דאָס גלאָז גלײַך מיר אין פּאָנעם ארײַן. אין א מינוט ארום שטייען ארום

מיר א גאנצ רעדל מיט ייִדנ, ווײַבער אונ קינדער. אלע ריידנ, מאכנ מיט די הענט, קאָכנ זיכ. דערזעט א יאָוונ, אז מע קלײַבט זיכ, גייט ער צו אונ פרעגט, וואָס איז דאָ? דערציילט מענ אימ. גייט ער אונ קוקט אַרײַנ צו מיר אינ קרוג אַרײַנ אונ הייסט זיכ געבנ פאַרזוכנ. גיס איכ אימ אָנ א גלעזל מיט קוואס. דער יאָוונ טוט א טרונק אָפּ אונ שפּײַט אויס אונ ווערט מאָלע-רעציכע.

— ווו האָסטו גענומענ אזעלכע פּאָמאָיעס? — פרעגט ער מיכ.

— דאָס איז פונ א בוכ, — זאָג איכ אימ. — מײַנ ברודערס מע-לאָכע. מײַנ ברודער אליינ מאכט דאָס.

— ווער איז דײַנ ברודער? — פרעגט ער מיכ.

— מײַנ ברודער עליע. — זאָג איכ אימ.

— וואָסער עליע? — פרעגט ער מיכ.

— דאבער נישט[1], דו נארישער יאָלד, אָפּ דײַנ אָכי[2]! — זאָגנ צו מיר עטלעכע ייִדנ אלע מיטאמאָל. עס ווערט א טומל, א ראש, א מעהומע. אלע מינוט קומענ צו נײַע מענטשנ. דער יאָוונ האלט מיכ פאר א האנט אונ וויל אונדז אָפּפירנ (מיכ מיטנ געטראנק) גלײַכ אינ פּאָליציע אַרײַנ. דער טומל ווערט נאָכ גרעסער: „א יאָסעמ! נעבעכ, א יאָסעמ!" — הער איכ פונ אלע זײַטנ. דאָס הארצ זאָגט מיר, אז איכ האלט שמאָל. איכ קוק אָפּ אוילעמ, וואָס ארומ מיר: „ייִדנ, האָט ראכמאָנעס!"... מע וויל אַרײַנרוקנ דעמ יאָוונ א מאטבייע. דער יאָוונ נעמט ניט. רופּט זיכ אָנ צו מיר איינער, אנ אלטער ייִד מיט גנייווישע אויגנ, פארשטעלט, אָפּ לאָשנ-קוידעש:

— מאָטל! רײַס ארויס דעמ יאַד פונעמ יאָוונ אונ הייב אופּ די ראגלאַיִמ אונ מאכ פּלייטע!

איכ טו זיכ א רײַס אויס, נעמ די פיס אָפּ די פּלייצעס אונ מארש אהיימ! ניט טויט, ניט לעבעדיק, פאל איכ אַרײַנ אינ שטוב אַרײַנ.

— ווו איז דער קרוג? — פרעגט מיכ מײַנ ברודער עליע.

— אינ פּאָליציע! — ענטפער איכ אימ אונ פאל צו צו דער מאמענ מיט א געוויינ.

---

1 רעד נישט.

2 געמיינט: אָפּ דײַנ ברודער.

— ווו האָסטו גענומען אזעלכע פּאַמאָיעס?

VIII

מיר פארפלייצן די וועלט מיט טינט

א

אוי, בין איך געווען א נאר! דערפאר, וואָס איך האָב פארקויפט ניט אזא גוטן קוואס, האָב איך געמיינט, אז מע וועט מיך קעפּן! צום סאָף — גאָרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקן. יענטע מעג פארקויפן כיילעוו פאר געגנדזן-שמאלץ? און געדאַליע דער קאצעוו האָט ניט געהאָדעוועט די שטאָט א קײַלעכיק יאָר מיט טרייפע פלייש? אזוי האָט אונדזער שכיינע פעסיע אויסגערעדט מײַן מאמע דאָס הארץ. אן אקציע מיט מײַן מאַמען! אלצדינג נעמט זי זיך צום הארצן. דערפאר האָב איך ליב מײַן ברודער עליע. מײַן ברודער עליע פאלט ניט אראָפּ בא זיך דערמיט, וואָס מיר האָבן זיך אָפּגעבריט אפן קוואס. אבי ער האָט דעם בוך, איז אים גוט. ער האָט געקויפט א בוך פאר א רובל. דאָס בוך הייסט: „פאר א רובל הונדערט!“ ער זיצט און לערנט אים אף אויסנווייניק. דאָרטן זײַנען דאָ אָן א שיר רעצעפּטן, וויאזוי מע מאכט געלט. ער קען שוין קימאט אלע רעצעפּטן. ער ווייסט שוין, וויאזוי מע מאכט טינט, וויאזוי מע מאכט שוואקס, וויאזוי מע טרײַבט ארויס מײַז און טאראקאנעס און אנדערע מיעסקײַטן. ער רעכנט, קוידעם-קאָל, זיך נעמען צו טינט. טינט, זאָגט ער, איז א גוטער ארטיקל. אלע לערנען זיך שרײַבן. ער איז א באלן געווען פרעגן בא יודל דעם שרײַבער, וויפל גייט אוועק בא אים טינט? זאָגט ער: א פארמעגן! יודל דער שרײַבער האָט עפּשער זעכציק מיידלעך, וואָס ער לערנט זיי שרײַבן. ייִנגלעך לערנען ניט בא אים. מע האָט פאר אים מוירע. ער שלאָגט זיך. ער שלאָגט מיט א ווירע איבער די הענט. מיידלעך קאָן מען ניט שלאָגן. שמײַסן אוואדע ניט. עס טוט מיר באנק, וואָס איך בין ניט געבוירן געוואָרן בעסער א מיידל. ערשטנס, וואָלט איך פארשפּאָרט דאווענען יעדן טאָג, ס'איז מיר נימעס געוואָרן. אלע טאָג איין זאך. הײַנט וואָלט איך נישט געוווּסט פון קיין טאלמוד-טוירע. א האלבן טאָג גיי איך אין טאלמוד-טוירע. לערנען לערן איך אפן שפּיץ מעסער, נאָר פּעטש כאַפּ איך אָן א שיר. איר מיינט, פונעם רעבן? דאפקע פון דער רעבעצן. איר אייסעק, וואָס איך האָדעווע די קאצ! — איר זאָלט אָנקוקן בא איר א קאצ — א גאָטס ראכמאָנעס! טאָמיד איז זי הונגעריק. ניאווקען ניאווקעט זי

שטילערהייט, מיט א געוויין, ווי לעהאוודל א מענטש. עס רײַסט אויס א שטיק הארץ! בא זיי איז אָבער ניטאָ קיין קאָפּ ראכמאָנעס. וואָס האָבן זיי צו איר? לאָז זי צוגיין צו עמעצן א שמעק טאָן — טוט מען אָפּ איר א געשריי: א טפּרוסס! פליט זי אוועק, ווו דער שווארצער פעפער וואקסט. קיין קאָפּ לאָזט מען איר ניט אופהייבן. אנומלטן איז זי גאָר פארפאלן געוואָרן אָפּ עטלעכע טעג. איך האָב געמיינט, אז זי איז כּאָלילע געפּייגערט. צום סאָף האָט זי זיך געקעצלט... איך קער מיך אום צו מײַן ברודער עליעס טינט.

ב

מײַן ברודער עליע זאָגט, אז די וועלט איז געוואָרן גאָר נישט דאָס, וואָס אמאָל. אמאָל, אז מע פלעגט מאכן טינט, האָט מען, זאָגט ער, באדארפט קויפן גאָליש-עפּעלעך, די גאָליש-עפּעלעך צע-קלאפּן, נאָכדעם קאָכן זיי אָפּן פײַער, ווייס איך וויפל, נאָכדעם ארײַנוואָרפן קופּערוואסער: און ביכדיי די טינט זאָל גלאנצן, האָט מען נאָך געמווט צוגעבן א שטיקל צוקער — א גאנצער טארעראַם! היינט, זאָגט ער, איז אזא כּיעס! איך קויף מיר, זאָגט ער, אין דער אפּטייק א „פּראָשעק" אזעלכן מיט א פלעשל „גליצערינע", מיש דאָס אויס מיט וואסער, א זיד אָפּן פײַער — און פארטיק טינט. אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. ער איז אוועק אין דער אפּ-טייק און האָט געבראכט א גוזמע „פּראָשקעס" און „גליצערינע" א גאנצע פלאש. נאָכדעם האָט ער זיך פארשפּארט אין אלקער און האָט עפּעס געטאָן. וואָס — ווייס איך ניט. ס'א סאָד, אלצדינג איז בא אים א סאָד. אז ער דארף זאָגן דער מאמען, לעמאָשל, זי זאָל אים געבן דאָס אייבערשטע פונעם שטויסל, רופט ער זי אָפּ אָפּ א זײַט און זאָגט איר שטילערהייט: „מאמע! דאָס אייבערשטע פו-נעם שטויסל". די „פּראָשקעס" מיט דער „גליצערינע" האָט ער אויסגעמישט אין א גאנצ גרויסן טאָפּ (א נײַעם טאָפּ געקויפט). דעם טאָפּ מיטן געמישעכץ האָט ער פארוקט אין אויוון און האָט געבעטן די מאמע שטילערהייט, זי זאָל פארקייטלען די טיר. מיר אלע האָבן געמיינט, מי-יעדייע וואָס. די מאמע האָט אלע מינוט גע-כאפּט א קוק צום אויוון. אפּאָנעם, זי האָט מוירע געהאט, דער אויוון זאָל ניט צעפּאלן ווערן אָפּ שטיקלעך. נאָכדעם האָט מען ארײַנגעקאָטשעט אין שטוב ארײַן דאָס פעסל פון קוואס. נאָכדעם האָט מען פאוואָלינקע ארויסגענומען דעם טאָפּ פונעם אויוון און מע האָט פאוואָלינקע ארײַנגעגאָסן דאָס געמישעכץ אין פעסל ארײַן.

נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן גיסן אין פעסל אַרײַן וואַסער. אַז דאָס פעסל איז געוואָרן אָנגעפילט העכער האַלב, האָט מײַן ברודער עליע אַ זאָג געטאָן: „גענוג״! און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס „פאַר אַ רובל — הונדערט״. געקוקט און בעהײַסן שטילערהייט זיך ברענגען אַ פרישע פען מיט אַ ווײַסן בויגן פאַפּיר. „וואָס מע שרײַבט פּראָשעניעס״ — האָט ער אַ זאָג געטאָן שטילערהייט דער מאַמען אַפן אויער. אײַנגעטונקען די פען אין פאַס און געגעבן אַ שרײַב עפּעס אַפן ווײַסן בויגן פאַפּיר מיט אַ דריידל און מיט אַ צוק. דאָס אָנגעשריבענע האָט ער צוגעטראָגן פריִער צו דער מאַמען, נאָך דעם צו מײַן שוועגערן בראָכע. די ביידע האָבן געגעבן אַ קוק אַרײַן און אַ זאָג צו אים:

— סע שרײַבט!

באַלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען ווידער צו דער פריִערדיקער אַרבעט. אָנגעגאָסן נאָך אַ פּאָר עמער וואַסער, האָט מײַן ברודער עליע אויפגעהויבן די האַנט: „גענוג!״ ווידעראַמאָל אײַנגעטונקען די פען אין פאַס, ווידעראַמאָל געגעבן אַ שרײַב אַרײַן אין ווײַסן פאַפּיר אַרײַן און ווידעראַמאָל צוגעטראָגן דאָס אָנגעשריבענע פריִער צו דער מאַמען און נאָכדעם צו מײַן שוועגערן בראָכע. די ביידע האָבן ווידער געגעבן אַ קוק אַרײַן אין פאַפּיר אַרײַן און אַ זאָג:

— סע שרײַבט.

אָט אַזוי עטלעכע מאָל, ביז דאָס פאַס איז געוואָרן פול, ווי אַן אויג. עס איז שוין ניט געווען וווהין צו גיסן וואַסער, דעמאָלט האָט מײַן ברודער עליע געגעבן אַ הייב אויף די האַנט: „גענוג״ — און מיר אַלע פיר האָבן זיך געזעצט עסן.

ג

נאָכן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום צעגיסן די טינט אין פלעשער. פלעשער האָט מײַן ברודער עליע צונויפגעבראַכט פון דער גאַנצער וועלט, אַלערליי פלעשער און פלעשלעך. גרויסע און קליינע. פלעשער פון ביר, פלעשער פון ווײַן, פלעשער פון קוואַס, פלעשער פון בראַנפן. און גלאָט פלעשער. אויך פּראָבקעס האָט ער אײַנגעהאַנדלט אַלטע, ס׳זאָל קאָסטן וועלוועלער. און אַ „לייקע״ האָט ער געקויפט אַ נײַע, און אַ קווערטל אַ בלעכנס, אַפ צו גיסן די טינט פון פאַס אין די פלעשער. דאָ האָט ער ווידער אײַנגערוימט דער מאַמען אַ סאָד, זי זאָל פאַרקיטלען די טיר. נאָכדעם האָט

מיר ביידע, איך און מײַן ברודער עליע, האָבן זיך געמאכט
שווארץ, ווי די שיידים.

מען זיך אלע פיר גענומען צו דער ארבעט. די ארבעט איז געווען איינגעטיילט דאפקע גוט. מיין שוועגערן בראָכע האָט די פלעשער דורכגעשווענקען און איבערגעגעבן צו דער מאמען. די מאמע האָט אריינגעקוקט אין יעדער פלאש און איבערגעגעבן צו מיר אין די הענט אריין. איך האָב נאָר באדארפט אריינשטעקן אין פלאש אריין די „לייקע" און צוהאלטן מיט איין האנט די לייקע, מיט דער אנדערער די פלאש. און מיין ברודער עליע האָט געהאט איין ארבעט: אָנעמען מיטן קווערטל פון פאס און גיסן צו מיר איבער דער „לייקע". אַן ארבעט איז דאָס זייער אַ ווילע, אַ פריילעכע. איין כיסאָרן נאָר: ס'איז טינט — עס פלעקט די פינגער, די הענט, די נאָז, דאָס גאנצע פּאָנעם. מיר ביידע, איך און מיין ברודער עליע, האָבן זיך געמאכט שווארץ ווי די שיידים. דאָס ערשטע מאָל זע איך, מיין מאמע זאָל לאכן. פון מיין שוועגערין בראָכע שמועסט מען ניט: יענע איז שיר צעזעצט געוואָרן פאר געלעכטער, מיין ברודער עליע האָט פיינט, אַז מע לאכט פון אים, בייזערט ער זיך אָפּ מיין שוועגערן בראָכע און פרעגט זי, וואָס זי לאכט. לאכט זי נאָך שטארקער. ווערט ער נאָך מער אין כּאַס, לאכט זי נאָך מער. אלע מינוט כאפּט זי אָן אַ ספּאזמע. מאמעש זי נעמט איין אַ מיסע-מעשונע! ביז די מאמע הייבט זיך אָן בעטן, עס זאָל האָבן אַ סאָף, און אונדז זאָגט זי, מיר זאָלן זיך איינוואשן. מיין ברודער עליע האָט אָבער קיין צייט ניט. אים קריכט ניט אין קאָפּ וואשן זיך. אים ליגט דער קאָפּ אין פלעשער. אויסגעגאנגען אלע פלעשער. ניטאָ קיין פלעשער! ווו קריגט מען נאָך פלעשער? ער רופט אָפּ מיין שוועגערן בראָכע אָפּ אַ זייט, גיט איר געלט און רוימט איר איין אַ סאָד, זי זאָל גיין נאָך פלעשער. הערט זי אים אויס, טוט אים אַ ק'ק אין פּאָנעם אריין און שיסט אויס אַ געלעכטער. ווערט ער אין כּאַס און רופט אוועק די מאמע אָפּן זעלבן סאָד. די מאמע גייט אוועק קויפן פלעשער, און מיר נעמען זיך גיסן וואסער אין פאס אריין. פארשטייט זיך, ניט מיטאמאָל — ביסלעכווייז. נאָך יעדער עמער וואסער טוט ער אַ הייב אויף די האנט און אַ זאָג צו זיך אליין: „גענוג!" נאָכדעם טוט ער אַ טונק איין די פען אין פאס און אַ שרייב אריין אין ווייסן פּאפּיר אריין און אַ זאָג צו זיך אליין:

— סע שרייבט!

און אזוי עטלעכע מאָל, ביז די מאמע קומט צו גיין מיט אַ נייעם טראנספּאָרט פלעשער. מיר נעמען זיך ווידער צו דער פּרוּער-

דיקער ארבעט: גיסן טינט פון פאַס אין פלאַש. ביז מיר בלײַבן ווידער אָן פלעשער.

— ביזוואַנען איז דער שיר? — טוט א זאָג מײַן שוועגערן בראָכע.

— קיין אײַנאָרע ניט! — מאַכט די מאַמע, און מײַן ברודער עליע טוט אַפּ בראָכען א בייזן קוק, ווי איינער רעדט:

— ביסט מיר טאַקע א ווײַב, נאָר א בעהיימע ביסטו, זאָל זיך גאָט דערבאַרעמען!

ד

וויפל טינט מיר האָבן — קאָן איך אײַך ניט זאָגן. איך האָב מורא, אויב ניט טויזנט פלעשער! נאָר וואָס קומט ארויס — ס'איז ניטאָ זיי ווו אהינצוטאָן. מײַן ברודער עליע איז געווען שוין אומע-טום. פארקויפן לאַכאָדים, פלעשלעכווײַז — איז נישט קיין פּלאַן. אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע צו אונדזער שכיינעס מאַן, מוישע דעם אײַנבינדער. אז ער איז ארײַנגעקומען צו אונדז און דערזען, קיין אײַנאָרע, אזויפיל פלעשער, האָט ער זיך דערשראָקן און זיך געגעבן אזש א וואָרף צוריק. דערזעט מײַן ברודער עליע, און עס קומט פאָר צווישן די צוויי א מאָדנער שמועס. איך גיב אײַך איבער דאָ דעם שמועס וואָרט בא וואָרט:

עליע: וואָס האָט איר זיך אזוי דערשראָקן?

אײַנבינדער: וואָס איז בא דיר אין די פלעשער?

עליע: וואָס זאָל זײַן? ווײַן!

אײַנבינדער: וואָסער ווײַן? ס'דאַכט טינט!

עליע: הײַנט וואָס זשע פרעגט איר?

אײַנבינדער: וואָס ווערסטו טאָן מיט אזויפיל טינט?

עליע: טרינקען.

אײַנבינדער: ניין, איך מיין אָן קאַטאָוועס. ווערסט פארקויפן לאַכאָדים אויך?

עליע: וואָס בין איך, א מעשוגענער? אז פארקויפן, וועל איך פארקויפן צען פלעשער, צוואַנציק פלעשער, פופציק פלעשער. דאָס ווערט אָנגערופן „הורט". איר ווייסט, וואָס הייסט „הורט"?

אײַנבינדער: איך ווייס, וואָס הייסט הורט. ווען ווערסטו פארקויפן?

עליע: ווען? דעם ראָוו!

און מײַן ברודער עליע גייט אוועק צו די קרעמער. געקומען צו איינעם, א גרויסן הורטאָווניק, הייסט ער זיך ברענגען א פלעשל.

ער וויל עס אָנקוקן. דעם אנדערן האָט ער געבראַכט א פלאַש טינט, וויל ער ניט נעמען אין די הענט אַריַין, ווייל ס׳איז אָן א קוויטל. אפֿן פלעשל דאַרף זיַין, זאָגט ער, א שיין קוויטל מיט א צאַצקע. זאָגט אים מיַין ברודער עליע: „איך מאַך ניט קיין צאַצקעס, איך מאַך טינט". ענטפֿערט ער אים: „מאַכט געזונטערהייט". האָט ער זיך א וואָרף געטאָן צו יודל דעם שריַיבער. האָט אים יודל דער שריַיבער געזאָגט עפּעס זייער א מיִעס וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפֿט מיט טינט אַף א גאַנצן זומער. פֿרעגט אים מיַין ברודער עליע: „וויפֿל פֿלעשער טינט האָט איר דאָס איַינ-געהאַנדלט?" זאָגט אים יודל דער שריַיבער: „פֿלעשער? איך האָב געקויפֿט א פֿלאַש טינט, וועל איך האָבן און האָבן, ביז ס׳וועט אויסגיין, וועל איך קויפֿן נאָך א פֿלאַש"... אָט האָסטו דיר א גע-שעפֿט! א שריַיבערוק קאָנן! פֿריִער האָט ער געזאָגט, אז אַף טינט גייט בא אים אוועק א פֿאַרמעגן; איצט קויפֿט ער א פֿלאַש טינט, וועט ער האָבן און האָבן!.. מיַין ברודער עליע איז נעבעך אויס מענטש. ער ווייסט ניט, וואָס זאָל ער טאָן מיט אזויפֿיל טינט? פֿריִער האָט ער געזאָגט, אז לאַכאָדימ פֿאַרקויפֿט ער ניט קיין טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרן. ער וועט שוין אָנהייבן, זאָגט ער, פֿאַרקויפֿן לאַכאָדימ. איך וואָלט שוין א באַלן זיַין וויסן, וואָס הייסט „לאַכאָדימ"?

אָט וואָס „לאַכאָדימ" הייסט. איר מעגט דאָס האָרכן.

ה

מיַין ברודער עליע האָט געבראַכט צו טראָגן א גרויסן בויגן פּאַפּיר. ער האָט זיך אוועקגעזעצט און אָנגעשריבן מיט גרויסע סידער-אויסיִעס [1]:

דאָ פֿאַרקויפֿט מען טינט הורט
און לאַכאָדימ גוט און וואָלוול

די צוויי ווערטער „לאַכאָדימ" און „וואָלוול" זיַינען געווען אזוי גרויס, אז זיי האָבן פֿאַרנומען קימאַט דעם גאַנצן בויגן. אז דאָס אָנגעשריבענע האָט זיך אויסגעטריקנט, האָט ער דאָס פּאַפּיר אויסגעהאַנגען בא אונדז אַף דער טיר פֿון יענער זיַיט. א סאַך

1 געמיינט: גרויסע אויסיעס.

מענטשן זײַנען דורכגעגאַנגען און האָבן זיך אָפּגעשטעלט קוקן. איך האָב עס געזען דורכן פֿענצטער. מײַן ברודער עליע קוקט אויך אין פֿענצטער אַרײַן און ברעכט די פֿינגער. אַ סימען, אַז ער איז צע-טראָגן. ער מאַכט צו מיר:

— ווייסטו וואָס? גיי אומיסטנע שטעל זיך אוועק בײַ דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען?

מיך דאַרף מען לאַנג ניט בעטן. איך שטעל מיך אוועק בײַ דער טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען: ווער עס שטעלט זיך אָפּ און וואָס מע רעדט. אָפּגעשטאַנען אַקעגן אַ האַלבע שעה, קום איך אַרײַן צוריק אין שטוב. מײַן ברודער עליע גייט צו צו מיר און פֿרעגט מיך שטיל:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס האָבן זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענטשן, וואָס זײַנען געגאַנגען פֿאַרבײַ.

— זיי האָבן געזאָגט, אַז ס'איז שיין אָנגעשריבן.

— און מער גאָרנישט?

— מער גאָרנישט.

מײַן ברודער עליע זיפֿצט. וואָס זיפֿצט ער? די מאַמע פֿרעגט אים אויך דאָס זעלבע.

— וואָס זיפֿצטו, נאַרעלע? וואַרט אויס אַ קאַפּ. אין איין טאָג, ווילסטו, זאָל אויספּאַרקויפֿט ווערן די גאַנצע סכוירע?

— כאַטש אַ פּעטשאַטעק!..— זאָגט איר מײַן ברודער עליע מיט טרערן אין האַלדז.

— ביסט אַ גרויסער נאַר, זאָג איך דיר. וואַרט אויס, מײַן קינד, דו וועסט, אימירצעשעם, האָבן אַ פּעטשאַטעק אויך.

אַזוי זאָגט צו אים די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשן זיך און גייען עסן. מיר שפּאַרן זיך צונויף אַלע פֿיר אינאיינעם. איבער די פֿלעשער איז ענג אין שטוב — סאָקאָנעס. נאָרוואָס מיר האָבן געמאַכט האַמויצע[1], לויפֿט אַרײַן אַ באָכערל. אַ ציקאַווע באָ-כערל. ער איז שוין אַ כאָסן. איך קען אים. קאָפּל הייסט ער. דער טאַטע זײַנער איז אַ שנײַדער. אַ דאַמסקע שנײַדער.

— דאָ פֿאַרקויפֿט זיך טינט לאַאַכאָדים?

---

1 געמיינט: אָנגעהויבן עסן.

— יאָ, וואָס איז דען?
— איך האָב געוואָלט א ביסל טינט.
— וויפל דארפסטו טינט?
— גיט מיר פאר א קאָפּעקע טינט.
מײַן ברודער עליע איז אויסער זיך. ער זאָל זיך ניט שעמען פאר דער מאמען, וואָלט ער אָט דעם כאָסן קאָפּל פריִער דורכגע-פאטשט און נאָכדעם ארויסגעוואָרפן פון שטוב. ער האלט זיך אײַן און גיסט אים אָן פאר א קאָפּעקע טינט. עס גייט ניט אוועק קיין פערטל שאָ, קומט ארײַן א מיידל. דאָס מיידל קען איך ניט. זי קאלופּעט מיטן פינגער די נאָז און רעדט צו מײַן מאמען:
— דאָ מאכט מען טינט?
— יאָ, וואָס איז דען?
— די שוועסטער האָט געבעטן, טאָמער קאָנט איר איר לײַען א ביסל טינט? זי דארף אוועקשרײַבן א בריוול קיין אמעריקע צו איר כאָסן.
— ווער איז דײַן שוועסטער?
— באסיע די נייטערן.
— א? זע נאָר, ווי זי איז אויסגעוואקסן! קיין אײַנאָרע! איך האָב דיך גאָר ניט דערקענט. א טינטערל האָסטו?
— ווי קומט צו אונדז א טינטערל? מײַן שוועסטער האָט גע-בעטן, טאָמער האָט איר א פען, זי וועט נאָר אָנשרײַבן דאָס בריוול קיין אמעריקע, גיט זי אײַך אָפּ צוריק די טינט און פען.
מײַן ברודער עליע איז נישטאָ באַם טיש. ער איז אין אלקער. ער גייט ארום מיט שטילע טריט, קוקט אראָפּ און בײַסט די נעגל.

ו

— וואָס האָסטו אָנגעמאכט אזוי פיל טינט? האָסט, אפּאָנעם, גע-וואָלט פארזאָרגן די וועלט מיט טינט, טאָמער וועט זײַן א הונגער אף טינט?
אזוי האָט אים געזאָגט אונדזער שכײנעס מאן, מוישע דער אײַנבינדער. א מאָדנער ייִד אָט דער אײַנבינדער! ער האָט אײַך א טעווע זאלצן יענעם אף די וווּנדן, אזוי איז ער, דאכט זיך, ניש-קאָשע פון א מענטש, נאָר א ביסל א נודניק. האָט ליב זיך אײַנעסן יענעם אין דער גארגערעס. מײַן ברודער עליע האָט אים אָבער גוט געגעבן! ער האָט אים געזאָגט, אז ער זאָל בעסער אכטונג געבן אף

זיך אַליין, ער זאָל ניט פאַרבײַטן די יאָצרעס[1]. ניט בינדן א האגאָדע מיט א סליכע אינײנעם... מוישע דער אײַנבינדער ווייסט שוין, וואָס דער שטאָך באַדײַט! ער האָט אמאָל גענומען א שטיקל ארבעט בא א יידן א באַלעגאָלע. א האגאָדע האָט אים דער באַלעגאָלע געגעבן אײַנבינדן. האָט זיך געטראָפן אן אומגליק: אַלפּי טאָעס, האָט דער אײַנבינדער ארײַנגעבונדן אין דער האגאָדע א שטיק פון א פרעמדער סליכע. דער באַלעגאָלע וואָלט זיך עפשער ניט כאַפּן, האָבן די שכיינים דערהערט, אז אָנשטאָט „שפוך כאמאָסכאָ אל האגוייִם" האָט דער באַלעגאָלע געגעבן א זינג אויס מיט א וויינענדיקן ניגן פון סליכעס „האנעשאָמאָ לאָך וועהאגוף פּאָאָלייך"... ס'איז געוואָרן זייער א גרויס געלעכטער. אפ מאָרגן איז דער באַלעגאָלע געקומען צו אונדזער שאָכן דעם אײַנבינדער און האָט אים געוואָלט צערײַסן אפ צווייען.

— גאזלען, וואָס האָט איר געהאט צו מיר? לעמײַ האָט איר ארײַנגעהאקט אין מײַן פייסעכדיקער האגאָדע א כאָמעצדיקע סליכע? אָט רײַס איך אײַך ארויס די קישקעס פון בויך!..

· יאָ, מיר האָבן געהאט דעמלט א פריילעכן פּייסעך.

נאָר האָט קיין פאריבל ניט, וואָס איך בין ארײַן מיט א פרעמדער מײַסע. איך קער מיך באַלד אום צוריק צו אונדזערע גאָלדענע געשעפטן.

IX

נאָכווייענישן פון דער טינט־פאַרפלייצונג

א

מײַן ברודער עליע גייט ארום אין איינע צאָרעס. וואָס טוט מען מיט דער טינט?

— ווידעראמאָל טינט? — זאָגט אים די מאמע.

— איך ווייס נישט פון קיין טינט! — ענטפערט איר מײַן ברודער עליע. — כאַפּט דער רוען די טינט! איך רייד פון די פלעשער! עס ליגט א קאפּיטאַל אין די פלעשער! מע דארף זען אויסליידיקן די פלעשער און מאכן פון זיי געלט!..

פון אלצדינג מאכט ער געלט! און עס בלײַבט, אז מע דארף די טינט אויסגיסן צו אלדי שווארצע יאָר! שלעכט איז נאָר איין

1 געמיינט אָנפלאָנטערן.

זאָב: וווהין גייסט מען אויס אַזויפיל טינט? עס איז פּאָשעט אַ ביזאָיענו!..

— עס וועט זיך ניט העלפן. — זאָגט מײַן ברודער עליע. — מע וועט מוזן צוּוואַרטן ביז באַנאַכט. באַנאַכט איז פינצטער, וועט קיי־נער ניט זען.

קוים דערלעבט נאַכט. אַף צולאָכעס, שײַנט די לעוואָנע, ווי אַ לאַמטערן. דערמלט ווען מע דאַרף, וועט זי זיך באַהאַלטן. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איר!.. אַזוי זאָגט מײַן ברודער עליע, און מיר טראָגן אַרויס אַ פלאַש נאָך אַ פלאַש — און פליוך אין דרויסן אַרויס. פון גיסן אַף איין אָרט ווערט אַ טײַך. מע דאַרף נישט גיסן קעסיידער אַף איין אָרט, אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער עליע, און איך פאָלג אים. איך זוך אויס אַלעמאָל אַ פריש אָרט. יעדע פלאַש האָט בא מיר אַן אַנדער אָרט. דער שכיינעס וואַנט — פליוך! דעם שאָכנס פּאַרקאַן — פליוך! צוויי ציגן ליגן אַקעגן דער לעוואָנע און מאַלעגיירען — פליוך!

— הײַנטיקס מאָל גענוג! — זאָגט מײַן ברודער עליע, און מיר גייען שלאָפן. שטיל און פינצטער. עס לאָזט זיך הערן דער טשיר־קון. פון אונטערן אויוון הערט זיך אַ מרוקען פון דער קאַץ. אַ גרויסע פּעפערן: טאָג ווי נאַכט וואָלט זי זיך נאָר געוואַרעמט און געדרעמלט. אין הויז אַף יענער זײַט טיר הערן זיך שטילע טריט. עפּשער אַ ניטגוטער?.. די מאַמע שלאָפט נאָך ניט. זי שלאָפט, דאַכט זיך, קיינמאָל ניט. איך הער זי שטענדיק, ווי זי קנאַקט די פינגער, זיפצט און קרעכצט און רעדט צו זיך אַליין. אַזאַ טעווע בא איר. אַלע נאַכט טײַנעט זי זיך אויס אַ ביסל. זי דערציילט אי־ע גרויסע צאָרעס. מיט וועמען רעדט זי דאָס? מיט גאָט?.. אַלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ קרעכץ:

— אוי, גאָט! גאָט!..

ב

איך ליג נאָך אַף מײַן געלעגער, אַף דער ערד, און הער פונעם שלאָף אַ הו־האַ. עס לאָזן זיך הערן אַלערליי באַקאַנטע קוילעס. ביסלעכווײַז עפן איך אוף די אויגן — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שײַן פון דער זון האָט זיך אַרײַנגעריסן דורכן פענצטער. רופט מיך אין דרויסן אַרויס. איך וויל מיך דערמאָנען, וואָס איז געווען נעכטן — אַהאַ! טינט!.. איך כאַפּ מיך אוף און טו זיך אָן אַפּגיך. מײַן מאַמע איז פּאַרווײַנט (ווען איז זי ניט פּאַרווײַנט?), מײַן שוועגערן בראָכע איז אין כּעס (ווען איז זי ניט אין כּעס?). און מײַן ברודער עליע

צוויי ציגנ ליגנ אקעגנ דער לעוואָנע און מאלעגיירענ — פליוכ!

שטײט אינ מיטנ שטוב, דעמ קאָפ אראָפ, כאָטש מעלק אימ אויס. וואָס איז די מײַסע? ניט אײנ מײַסע, נאָר עטלעכע מײַסעס! אונ-דזערע שכײנימ זײַנענ אופגעשטאנענ אינדערפרי, האָט זיכ אָנגעהויבנ א כאסענע — מע האָט זײ געקוילעט. אײנעמ האָט מענ אָפגעשפריצט די גאנצע וואנט מיט טינט. דעמ אנדערנ האָט מענ אָפגעגאָסנ דעמ פארקאנ, א נײַעמ פארקאנ. דער דריטער האָט געהאט צוויי ווײַסע ציגנ. האָט מענ זײ אימ געמאכט שווארצ, נישט צו דערקענענ. דאָס אלצ וואָלט נאָכ געווענ צו דערלײַדנ, ווענ ניט דעמ שויכעטס זאָקנ. א נײַע פאָר זאָקנ, ווײַסע זאָקנ, האָט די שויכעטקע אויסגעהאנגענ בא אונדזער שכײנע אָפנ פארקאנ, האָט מענ פונ זײ געמאכט א טעל. עמעצער האָט זי געבעטנ, זי זאָל אויסהענגענ זאָקנ אָפ א פרעמדנ פארקאנ. די מאמע האָט איר צוגעזאָגט אָפקויפנ א פאָר נײַע זאָקנ, אבי ס'זאָל זײַנ שטיל. וואָס זשע וועט זײַנ מיט דער וואנט? מיטנ פארקאנ? ס'איז געבליבנ, אז מײַנ מאמע מיט מײַנ שוועגערנ בראָכע זאָלנ מעכילע זיכ אוועקשטעלנ מיט צוויי בערשטלעכ אונ מיט ווײַסער לײמ אונ פארשמירנ די פלעקנ.

— אײַער גליק, וואָס איר האָט אָנגעטראָפנ אָפ ערלעכע שכײ-נימ. ווענ איר טרעפט מיט אײַער טינט אָפ מענאשע דעמ רויפעס גאָרטנ, וואָלט איר געוווּסט וואָס פאר א גאָט מיר האָבנ!

אזוי זאָגט אונדזער שכײנע פעסיע צו מײַנ מאמענ.

— וואָס זשע מײנט איר? צו שלימאזל באדארפ מענ איכ האָבנ מאזל! — ענטפערט איר די מאמע אונ קוקט אָפ מיר.

וואָס מײנט זי, אשטײגער?..

ג

— איצט וועל איכ שוינ זײַנ קליגער. — מאכט צו מיר מײַנ ברודער עליע. — לאָז נאָר ווערנ נאכט, אזוי טראָגנ מיר אָפ די פלע-שער צום טײַכ.

גערעכט, ווי איכ בינ א ייִד! וואָס קאָנ זײַנ נאָכ קליגער דער-פונ? סײַוויכוויַ גיסט מענ אינ טײַכ ארײַנ קאָל האפאסקודסטוועס! דאָרט וואשט מענ גרעט, דאָרט באָדט מענ פערד, דאָרט פאָליאָסקענ זיכ כאזײרימ. איכ בינ מיטנ טײַכ א נאָענטער מעכוטנ. איכ האָב אײַכ שוינ אמאָל באשריבנ, ווי איכ כאפ דאָרטנ פיש. דערפונ וועט איר לײַכט פארשטײנ, ווי איכ האָב ארויסגעקוקט אָפ דער מינוט, ווענ מיר וועלנ גײנ צום טײַכ. עס איז נאָר געוואָרנ נאכט, האָבנ מיר אָנגעפאקט פולע קוישנ מיט פלעשער אונ גענומענ טראָגנ זײ

צום טײַך. אויסגעגאָסן די טינט, אָפּגעטראָגן די ליידיקע פלעשער אהיים און אָנגענומענע ווידעראַמאָל פולע פלעשער. א גאנצע נאכט האָבן מיר אזוי געארבעט. איך האָב שוין לאנג נישט געהאט אזא גוטע פריילעכע נאכט. שטעלט אײַך פאָר: די שטאָט שלאָפט. דער הימל איז אויסגעשטערנט. די לעוואָנע שײַנט אראָפּ אין טײַכל אריין. ס'איז שטיל—מעכײַע. דאָס טײַכל איז א לעבעדיק טײַכל. קומט נאָך פייסעך, אז עס צעגייט דאָס אײַז, ארבעט דאָס מײַסים! בלאָזט זיך אָן, צעשפרייט זיך און צעגיסט זיך. וואָס ווײַטער ווערט דאָס קלע-נער, שמעלער און פלאטשיקער. צום סאָף זומער ווערט דאָס גאָר אנשוויגן. עס כאפט א דרעמל. עמעצער אָפּן דנאָ אין בלאָטע מאכט: בול-בול-בול. א פּאָר זשאבקעס רופן זיך אָפּ פון יענער זײַט: קרוא-קרוא! ס'איז א ביזאָיען, ניט קיין טײַך! איר קאָנט פארשטיין, אז איך קאָן אים איבערגיין צופוס פון ברעג צו ברעג, נישט אויס-געטאָן די הויזן!

פון אונדזער טינט איז דאָס טײַכל געוואָרן א ביסל גרעסער. א קלייניקײַט, עפּשער טויזנט פלאש טינט! דערפאר אָבער האָבן מיר זיך פֿנגעהאָרעוועט, ווי די אָקסן. אנשלאָפן געוואָרן זײַנען מיר, ווי די געהארגעטע. אופגעוועקט האָט אונדז די מאמע מיט א געוויין:

— פארפינצטערט בין איך געוואָרן און ווי איז מײַן וועלט! וואָס האָט איר געטאָן אזעלכעס מיטן טײַך?..

עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז מיר האָבן אומגליקלעך גע-מאכט א גאנצע שטאָט: די וועשערנס האָבן ניט ווו צו וואשן גרעט. די באלעגאָלעס האָבן ניט ווו אָנצוטרינקען די פערד. די וואסער-פירער... אָט וועלן זיי זיך צונויפנעמען אלע איינעם און וועלן קומען זיך רעכענען מיט אונדז, אזוי זאָגט אונדז אָן די מאמע א בסורע. מיר אָבער ווילן אָפּ זיי ניט ווארטן. מיר ווילן ניט זען, וויאַזוי וואסערפירערס וועלן זיך מיט אונדז רעכענען. איך און מײַן ברודער עליע נעמען די פיס אָפּ די פלייצעס און—מארש צו זײַ-נעם א כאווער פיניע.

— דאָרט לאָזן זיי אונדז זוכן, אז זיי באדארפן!..

אזוי זאָגט מיר מײַן ברודער עליע, נעמט מיך פאר א האנט, און מיר לאָזן זיך גיך און געשווינד בארג-אראָפּ, צו זײַן כאווער פיניע. אז מיר וועלן זיך זען, וועל איך אײַך אמאָל באקאנט מאכן מיט מײַן ברודער עליעס כאווער פיניע. ס'איז קעדײַ, איר זאָלט זיך ביט א — באקענען: ער האָט אויך אין זיך גוטע געדאנקען.

X

א גאַס ניסט

א

ווייסט איר, וואָס פאַר א סעדרע עס גייט בא אונדז היינט? — מיינס ברודער עליע האָט א גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מע מאַכט דורך דעם געלט, „פאַר א רובל — הונדערט". ער האָט זיך שוין אויסגעלערנט, זאָגט ער, אַרויסטרייבן מייז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיעסקייטן. שטשערעס אויך. לאָז מען אים נאָר אַריינלאָזן ערגעץ מיט זיין פּראָשעק — אַזוי בלייבט נישט איין בויז. זיי צעלויפן זיך. א סאַך פּייגערן אוועק. נישטאָ מער קיין מייז! וויאַזוי ער מאַכט דאָס — ווייס איך ניט. ס'איז א סאָד. פונעם סאָד ווייסט נאָר דאָס בוך און ער, ווייטער קיינער ניט. דאָס בוך האַלט ער אין בוזעם-קעשענע. דעם פּראָשעק אין א פּאַפּיר. דער פּראָשעק איז רויטלעך און צעריבן דין, ווי שמעק-טאַבעק. רופן רופט זיך עס „שעמעריצי".

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפער?

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבן א „וואָס-הייסט-דאָס", וועסטו בא מיר עפענען מיטן קאָפּ די טיר!

אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער עליע. ער האָט פיינט, אַז מע פרעגט אים קאַשעס סאַמע בא דער רעכטער אַרבעט. איך קוק און שוויַיג. איך זע, אַז כוץ דעם רויטן פּראָשעק, איז דאָ בא אים נאָך א פּראָשעק. אויך גוט צו מייז. נאָר מע דאַרף זיין מיט דעם געהיט!

— סאַם-האַמאָוועס! — זאָגט מיין ברודער עליע עפּשער הונדערט מאָל דער מאַמען, בראָכעס און מיר. דעריקער — מיר, איך זאָל ביך כאָלילע צו דעם ניט צורירן — ס'איז סאַם!

די ערשטע פּרוּווּ האָבן מיר געמאַכט אויף אונדזער שכיינע פּעסיעס מייז. דאָרט האַלטן זיך מייז אָן א שיר. איר ווייסט דאָך, אַז איר מאַן איז אַן איינבינדער. מוישע רופט מען אים. טאָמיד איז בא אים א פולע שטוב מיט ספאָרים. מייז האָבן ליב ספאָרים. און ניט אַזוי ספאָרים, ווי פּאַפּ. פּאַפּ איז דאָס, וואָס מע קלעפּט ביט דעם ספאָרים. צוליב דעם פּאַפּ עסן זיי שוין ספאָרים אויך. טוען אים אָן גרויסע שאָדנס. אַנומלטן האָבן זיי אים דורכגעלעכערט א

מאכזער[1]. א שפּאָגל-נײַעם מאַכזער. כאַמע דאָרט, ווו ס׳איז מיט גרויסע אויסיִעז געוועג אָפּגעדרוקט דער „האמעלעכ״. זיי האָבן זיך דאָס א ביסל צוגעכאפּט צום „האמעלעכ״! איבערגעלאָזט נאָר דאָס אייבערשטע קעפּל פון דעם לאמער.

— לאָזט מיך אָפּ איינ נאַכט! — בעט זיך מײַנ ברודער עליע באַם אײַנבינדער. דער אײַנבינדער וויל נישט. ער זאָגט:

— איך האָב מוירע, זאָלסט מיר ניט איבערפּירנ די כפּאָרים.

— מיט וואָס וועל איך אײַך איבערפּירנ די ספּאָרים? — פרעגט אים מײַנ ברודער עליע.

— איך וויס אליינ ניט מיט וואָס, נאָר איך האָב מוירע. ס׳איז פרעמדע ספּירים.

נו, גייט רעדט מיט אנ אײַנבינדער! קוים געפּועלט, ער זאָל אונדז צולאָזנ אָפּ איינ נאכט.

ב

די ערשטע נאכט איז אונדז ניט געראָטנ. נישט געכאפּט איינ מויז אפילע! מײַנ ברודער עליע זאָגט אפילע, אז ס׳איז א גוטער סימענ. די מײַז, זאָגט ער, האָבנ דערשמעקט דעם פּראָשעק, זײַנענ זיי זיך צעלאָפּנ. דער אײַנבינדער דרייט מיטנ קאָפּ אונ שמייכלט מיט איינ ליפּ. אפּאָנעם, ער גלייבט נישט. פונדעסטוועגנ, איז ארויס א קלאנג אינ שטאָט, אז מיר פארטרײַבנ מײַז. דער קלאנג האָט זיך גענומענ פונ אונדזער שכיינע פּעסיע. זי איז אוועק גאנצ פרי צײַנ מארק אונ האָט צעפּויקט איבער דער גאנצער שטאָט, „אז אזוי ווי מיר פארטרײַבנ מײַז, פארטרײַבט קיינער ניט״. זי האָט אונדז געמאכט א נאָמענ. פריִער מיטנ קוואס האָט זי אויך געפּויקט איבער דער גאנצער שטאָט. נאָכדעמ האָט זי אויסגעפּויקט, אז מיר מאכנ אזא טינט, וואָס סע עקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער געהאָלפנ איר פּויקנ, אז קיינער דארפ ניט קיינ טינט? מײַז איז נישט דאָס, וואָס טינט. מײַז זײַנענ פאראנ אומעטום, קימאט אינ יעדער שטוב. יעדער באלעבאָס האָט א קאצ. נאָר וואָס העלפט איינ קאצ קעג: אזויפיל מײַז? אוביפראט שטשערעס! שטשערעס הערנ א קאצ, ווי האָמאָנ דעם גראגער. א סוואָרע, אז פאר שטשערעס האָט א קאצ אליינ אויך מוירע. אזוי זאָגט בערע דער שוכטער. ער דערציילט זיך אָנ פונ שטשערעס אזעלכע מײַסעס, אז א שרעק! מע האַלט אים אפילע

[1] א זאמלונג יאָמטעוודיקע טפילעס.

פאר א שטיקל באל-מעגאזועמ[1], נאָר לאָז זײַנ, אז ס'איז נאָר האלבעמעס, איז דאָס אויכ שײנ. ער זאָגט, אז די שטשערעס האָבנ בא אים אופגעגעסנ א פּאָר נײַע שטיוול. ער שווערט מיט אזעלכע שווועס, אז מע מעג גלײבנ א מעשומעד. ער זאָגט, אז ער האָט אלײנ געזענ, ווי צוויי גרויסע שטשערעס זײַנענ ארויס פונ זײערע נאָרעס אונ האָבנ פאר זײַנע אויגנ אופגעגעסנ א פּאָר שטיוול. באנאכט איז דאָס געווענ. צוגײנ נאָענט האָט ער מוירע געהאט — צוויי מוירעדיקע שטשערעס, ווי קעלבלעכ די גרײס. פונדערווײַטנ האָט ער זײ געטריבנ, געפּײַפט אפּ זײ, געטופּעט מיט די פיס, געשריגנ: קיש-קיש-קיש-קיש! עס האָט נישט געהאָלפנ קײנ זאכ. ער האָט זײ א וואָרפ געטאָנ א קאָפּיטע פונ א שטיוול, האָבנ זײ א קוק געטאָנ אפּ אימ אונ געטאָנ זײערס, נאָכדעמ האָט ער זײ א שמיצ געטאָנ אינ פּאָנעמ די קאצ. זײַנענ זײ אָנגעפאלנ אפּ דער קאצ אונ האָבנ זי אויכ אופגעגעסנ. קײנער האָט אימ נישט געוואָלט גלײבנ, נאָר אז א מענטש שווערט!

— לאָזט מיכ קאָרשט אפּ אײנ נאכט, — זאָגט צו אימ מײַנ ברודער עליע, — וועל איכ אײַכ ארויסטרײַבנ אלע שטשערעס!

— אָכ, מיטנ גרעסטנ קאָוועד! — זאָגט בערע דער שוסטער. — איכ וועל אײַכ נאָכ זאָגנ א דאנק!..

ג

א גאנצע נאכט זײַנענ מיר אויסגעזעסנ בא בערע דעמ שוסטער. בערע אלײנ איז אויכ געזעסנ מיט אונדז. אכ, וואָסערע שײנע מײַסעס ער דערצײלט זיכ אָנ! ער דערצײלט פונ דער טערקישער מילכאָמע (ער איז אנ אויסגעדינטער סאָלדאט). ער איז געווענ אינ אזא אנ אָרט, וואָס סע הײסט „פּלעוונע". האָט מענ דאָרט געשאָסנ מיט הארמאטנ. איר ווײסט, וויפל א הארמאט האלט די גרײס? זײַט זיכ מעשאַער, אז אײנ קויל איז גרעסער פונ דער גאנצער שטוב, אונ ווארפנ ווארפט זי ארויס אינ א מינוט עפּשער טויזנט אזעלכע קוילנ. זײַט איר צופרידנ? די קויל, אז זי פליט, שרײַט זי אזוי, אז מע ווערט טויב. אײנמאָל איז ער געשטאנענ אפּ דער וואכ — אזוי דערצײלט בערע דער שוסטער. פלוצעמ דערהערט ער א קנאק, אונ סע טראָגט אימ אינדערלופטנ, הויכ טראָגט דאָס אימ, ביז אריבער דער כמארע, אונ דאָרט צעפּײַסט זיכ די קויל אפּ טויזנט שטיקלעכ.

---

1 אנ איבערטרײַבער.

א גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפאַלן אַפּ א וויכנ אָרט. אניט, וואָלט ער זיך צעשלאָגנ דעם קאָפּ. מײַנ ברודער עליע הערט אויס די מײַסע, אונ די ברעמענ באַ אים שמייכלענ. דאָס הייסט, ער אליינ לאכט ניט, נאָר די ברעמענ לאכנ. א מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוסטער באמערקט דאָס ניט. ער הערט ניט אופ צו דערציילנ זײַנע ווונדערלעכע מײַסעס. איינ מײַסע איז מוירעדיקער פונ דער אנדערער. אָט אזוי זײַנענ מיר אָפּגעזעסנ ביז טאָג. אונ טשטשערעס? איר זאָלט זאָגנ — איינ טשטשער אפילע.

— איר זײַט א קישעפמאכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מײַנ ברודער עליע. אונ ער גייט ארויס אינ שטאָט אונ דערציילט זיך אָנ כידושים, וויאזוי מיר האָבנ באַ אים מיט א שפּרוכ צעטריבנ אלע טשטשערעס אינ איינ נאכט. ער שווערט, אז ער האָט אליינ געזענ, וויאזוי מײַנ ברודער עליע האָט עפּעס געשעפּטשעט, זײַנענ ארויס די טשטשערעס פונ די נאָרעס אונ האָבנ זיך געלאָזט לויפנ בארג-אראָפּ, אהינ, צום טײַכ צו, אריבערגעשווומענ דעם טײַכ אונ אוועק ווײַטער. ער ווייסט ניט וווהינ...

ד

— דאָ טרײַבט מענ מײַז? — אזוי קומט מענ אלעמאָל צו אונדז מיט א נײַעס אונ מע רופט אונדז, מיר זאָלנ זיכ מאטריכ זײַנ קומענ ארויסטרײַבנ די מײַז מיט אונדזער שפּרוכ...

מײַנ ברודער עליע איז אָבער אנ עמעסער מענטש. ער האָט פײַנט „ליגונים". ער זאָגט, אז טרײַבנ טרײַבט ער מײַז ניט מיט קיינ שפּרוכ, נאָר מיט א פּראָשעק. ער האָט א פּראָשעק אזעלכנ, וואָס אז די מײַז דערשמעקנ אים, צעלויפנ זיי זיכ.

— לאָז זײַנ א פּראָשעק, לאָז זײַנ א שווארציאָר, אבי איר זאָלט מיר ארויסטרײַבנ די מײַז!.. וויפל וועט דאָס קאָסטנ?

מײַנ ברודער עליע האָט פײַנט דינגענ זיכ. ער זאָגט, אז פארנ פּראָשעק קומט אים אזויפיל, אונ פאר דער טירכע אזויפיל אונ אזויפיל. געווײַנטלעכ, זאָגט ער אלעמאָל טײַערער. אלע טאָג העכערט ער דעם פרײַז. דאָס הייסט, ניט ער העכערט, נאָר מײַנ שווערנ העכערט.

— מימאָנעפּשעכ, — זאָגט זי, — עסט מענ כאזער, זאָל רינענ איבערנ באָרד, אז דו ביסט שוינ יאָ געוואָרנ א מײַזנטרײַבער, נעם כאָטש געלט.

— נו, אונ יוישער ווו איז? ווו איז גאָט? — אזוי מישט זיכ ארײַנ די מאמע. אונ מײַנ שווערנ בראָכע ענטפערט איר אָפּ:

— יוישער? אָט איז יוישער! (זי ווײַזט איר אָן אפּן אויוון).

גאָט? אָט איז גאָט! (זי טוט זיך אַ פּאַטש איבער דער קעשענע).

— בראָכע! וואָס האָסטו געזאָגט? גאָט איז מיט דיר!!!

אַזוי שרײַט אויס די מאַמע און טוט אַ בראָך מיט די הענט.

— וואָס רעדסטו מיט אַ בעהיימע? — זאָגט מײַן ברודער עליע, שפּאַצירט איבער דער שטוב און ציפּעט זיך דאָס בערדל. ער האָט שוין אַ היפּש בערדל. סע וואַקסט בײַ אים מיט רוכעס. ער ציפּעט דאָס, און סע וואַקסט. מאָדנע וואַקסט דאָס בערדל, אפּן האַלדז גאָר האָט זיך עס בײַ אים צעוואַקסן. דאָס פּאָנעם איז גלאַט, נאָר דאָס האַלדז איז פֿול מיט באָרד. איר האָט געזען אַמאָל אַזאַ באָרד?

אַן אַנדערשמאָל וואָלט אים בײַם שוועגערן בראָכע פֿאַרן וואָרט „בעהיימע" אָפּגעשפּילט אַ פּרימאָרגן, אַז עס וואָלט אים פֿינצטער געוואָרן אין די אויגן. איצט האָט זי אים פֿאַרשוויגן, ווײַל ער פֿאַרדינט געלט. אַ מאָל, ווען מײַן ברודער עליע פֿאַרדינט געלט, ווערט ער בײַ איר אַ מעיוכעס. איך ווער אויך בײַ איר טײַערער, וואָרעם איך העלף מײַן ברודער פֿאַרדינען געלט. אַזוי רופֿט זי מיך „שלע-פּער" אָדער „שלימאַזל", אָדער „קאַפּצאָנישע קישקע". איצט האָט זי מיך פֿאַרצויגן. איך הייס שוין בײַ איר „מאָטעלע":

— מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

— מאָטעלע! נעם מיר אָן אַ קוואָרט וואַסער.

— מאָטעלע! טראָג אַרויס דאָס מיסט.

אַז מע פֿאַרדינט געלט, איז גאָר אַנדערע ווערטער.

ה

דער כיסאָרן פֿון מײַן ברודער עליע — וואָס ער האָט ליב אַ סאַך. קוואַס — אַ דייזשקע. טינט — טויזנט פֿלעשער. אַ פּראָשעק פֿון מײַז — אַ פֿולער זאַק. אונדזער שכײנעס מאַן, דער אײַנבינדער, האָט אים אָבער געזאָגט: „וואָס דאַרף מען אַזוי פֿיל?" — האָט אים נאָך מײַן ברודער עליע גוט מעכאַבעד געווען. וואָלט מען כאַטש דעם זאַק פֿאַרשלאָסן ערגעץ אין אַ שאַפֿע. גייען זיי אַלע אַוועק און לאָזן מיך איבער אײנעם אַליין מיטן זאַק. וואָס קומט מיר דערפֿאַר, וואָס איך האָב מיך אָוועקגעזעצט אפּ אים אפּ אַ ווײַלע רײַטנדיק? עלעהיי ס'איז אַ פֿערדל! זאָל איך זײַן אַ נאָווי, אַז דער זאַק וועט פּלאַצן, און עס וועט זיך געבן אַ שאָט אויס פֿון אים עפּעס אַ געלע זאַך? דאָס איז טאַקע דער געלער פּראָשעק, וואָס מײַן ברודער עליע פֿאַר-טרײַבט מיט אים די מײַז. ער האָט אַזאַ שאַרפֿן רייעך, אַז מע קאָן כאַ-

לעשנ! איכ בייג מיכ אָנ, איכ וויל צונויפּנעמענ דאָס, וואָס האָט זיכ צעשאָטנ, פאלט אָנ אפ מיר א ניסעריַי. איכ זאָל אריַינצי̇ענ אינ נאָז אריַינ א גאנצע פושקע מיט שמעק-טאבעק, וואָלט איכ ניט באדארפט אזוי שטארק ניסנ. איכ ניס אזוי לאנג, ביז איכ כאפּ מיכ ארויס אינ דרויסנ. טאָמער וועל איכ אופהערנ ניסנ. ווער־וואָס? עס קומט אָנ די מאמע אונ דערזעט, איכ ניס. פרעגט זי מיכ: וואָס איז? איכ קאָנ איר ענטפערנ נאָר טשכי! אונ טשכי! אונ ווידעראמאָל טשכי!

— ווינד איז מיר, ווו האָסטו געכאפּט אזא קאטאר? — זאָגט צו מיר די מאמע אונ ברעכט די הענט. איכ הער ניט אופ צו ניסנ אונ וויַיז מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב אריַינ. זי גייט אריַינ אונ לויפט ארויס צוריק נאָכ מיט אנ ערגערער ניסעריַי, ווי איכ. קומט אָנ מיַינ ברודער עליע אונ דערזעט אונדז ביידע ניכנ. פרעגט ער: וואָס איז דאָס? וויַיזט אימ די מאמע מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב אריַינ. ער כאפט זיכ אריַינ אונ לויפט ארויס צוריק מיט א גוואלד:

— ווער האָט דאָס צע — טשכי! טשכי!..

איכ האָב שוינ לאנג ניט געזענ מיַינ ברודער עליע אינ קאס, אזוי ווי אצינד. ער לאָזט זיכ מיט ביידע הענט גליַיכ אפ מיר. א גליק, וואָס ער ניסט, אניט — וואָלט איכ פונ זיַינע הענט ארויס א קאליקע. מיַינ שוועגערנ בראָכע קומט אָנ, טרעפט זי אונדז אלע דריַי האלטנ זיכ מיט די הענט בא די זיַיטנ אונ ניסנ.

— וואָס איז מיט איַיכ? וואָס האָט איר זיכ פלוצעמ צעניסט?

וואָס זאָלנ מיר איר זאָגנ? מיר קאָנענ דענ אויסריידנ א וואָרט? וויַיזנ מיר איר מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב אריַינ. כאפט זי זיכ אריַינ, אונ לויפט באלד ארויס צוריק רויט, ווי העליש פיַיער אונ פאלט אָנ אפ מיַינ ברודער עליע:

— וואָס האָב איכ דיר גע — טשכי! טשכי!..

קומט אָנ אונדזער שכיינע, פעסיע די גראָבע. זי רעדט צו אונדז, נאָר קיינער קאָנ איר ניט ענטפערנ קיינ וואָרט. מיר וויַיזנ איר מיט דער האנט אהינ, אינ שטוב אריַינ. זי גייט אריַינ אונ לויפט ארויס צוריק:

— וואָס האָט איר אזעלכעס גע — טשכי! טשכי!..

אונדזער שכיינע מאכט מיט ביידע הענט. עס קומט ארויס איר מאנ, דער איַינבינדער. דער איַינבינדער קוקט אפ אונדז אונ לאכט.

— וואָס איז דאָס אפ איַיכ אָנגעפאלנ פאר א ניסעריַי?

— זיַיט זיכ מאטריַיעכ אהי — טשכי! טשכי! — זאָגנ מיר צו אימ אונ וויַיזנ אימ אלע אהינ, אינ שטוב אריַינ. דער איַינבינדער גייט

אריַין צו אונדז אין שטוב אריַין, און שפּרינגט אַרויס צוריק מיט א געלעכטער:

— איך ווייס שוין, וואָס דאָס איז! איך האָב א שמעק געטאָן! דאָס איז שעמע — טשכי! טשכי!

און ער כאַפּט זיך מיט ביידע הענט באַ די זייַטן און ניסט געשמאַק, נאָך יעדן ניס טוט ער א שפּרונג אונטער, בלייַבט שטיין אָפ די שפּיץ פינגער און טוט א ניס, און ווידער א שפּרונג אונטער, און ווידער א ניס, און אַזוי ווייַטער. אין איין האַלבע שאָ ניסן שוין אַלע אונדזערע שכיינים און שכיינעס מיט זייערע פּעטערס און מומעס און גלידשוועסטערקינדער און זייערע באַקאַנטע — די גאַנצע גאַס, פון איין עק ביזן אַנדערן, האַלט אין איין ניסן!

וואָס האָט זיך מייַן ברודער עליע אַזוי דערשראָקן? אפּאָנעמ, ער האָט מוירע, מע זאָל ניט אויסלאָזן דעם קאַס צו אים פאַרן ניסן, וואָס מע ניסט? ער נעמט מיך פאַר א האַנט, און גיכנדיק לאָזן מיר זיך ביידע גיין באַרג-אַראָפּ, צו זייַן כאַווער פּיניע. עס נעמט גוטע אַנדערהאַלבן שאָ, ביז מיר זייַנען אימשטאַנד צו ריידן אַזוי ווי מענטשן. מייַן ברודער עליע דערציילט זייַן כאַווער פּיניען די גאַנצע מייַסע. זייַן כאַווער פּיניע הערט אים אויס מיט קאָפּ, אַזוי ווי א דאָקטער הערט אויס א כוילע. אַז מייַן ברודער עליע האָט געענ-דיקט, מאַכט צו אים זייַן כאַווער פּיניע:

— אַנו, ווייַז נאָר אַהער דאָס בוך.

מייַן ברודער עליע נעמט אַרויס דאָס בוך פון בוזעם-קעשענע און גיט דאָס איבער צו זייַן כאַווער פּיניע. זייַן כאַווער פּיניע לייענט איבער דאָס אייבערשטע בלעטל: „פאַר איין רובל — הונדערט רובל! א סגולע, וויאַזוי פון גאָרניט, מיט די פינף פינגער, מאַכן הונדערט רובל א כוידעש און מער"... ער נעמט דאָס בוך און טוט דאָס א וואָרף אַריַין אין אויוון אַריַין גלייַך אָפן פייַער. מייַן ברודער עליע טוט זיך א לאָז מיט ביידע הענט צום פייַער. זייַן כאַוועד פּיניע שטעלט אים אָפּ:

— פּאַוואָליע, נישט געכאַפּט!

נאָך א פּאָר מינוט — און פון מייַן ברודער עליעס בוך, וואָס לערנט, וויאַזוי צו מאַכן הונדערט רובל א כוידעש און מער, איז געבליבן ניט מער ווי א בערגל אופגעבלאָזענע אַש. פון איין זייַט איז פאַרבליבן א שטיקל ניט-פאַרברענט פּאַפּיר, קוים-קוים וואָס מע האָט געקאָנט איבערלייענען: ש-ע-מ-ע-ר-י-צ-י.

XI

אונדזער כאַווער פּיניע

א

געדענקט איר, איך האָב אײַך אַמאָל געזאָגט, אז איך וועל אײַך באקענענ מיט מײַנ ברודער עליעט כאַווער פּיניע? איך האָב אײַך צוגעזאָגט באקענענ, ווײַל ער האָט אינ זיך גוטע געדאנקענ. נאָר איידער איך וועל אײַך דערציילנ פונ פּיניענ, בוז איך אײַך דער-ציילנ פריִער פונ זײַנ זיידנ, נאָכדעמ פונ זײַנ טאטנ, נאָכדעמ פונ זײַנ פעטער, אונ ערשט נאָכדעמ שוינ פונ פּיניענ אליינ.

שרעקט אײַך נישט — איך וועל דאָס אײַך מאכנ בעקיצער. איך הייב אָנ פונ זיידנ.

פונ רעב העסיע דעמ גלעזער האָט איר אמאָל געהערט? דאָס איז פּיניעס זיידע. ער איז א גלעזער אונ א שפּיגל-מאכער, אונ א פארבער, אונ קאָנ מאכנ טאבעקע. הײַנט האָט ער אוועקגעוואָרפנ אלע ארבעט אונ פארנעמט זיך נאָר דערמיט, וואָס ער רײַבט טאבעקע אונ פארקויכט. קאָלומאנ, זאָגט ער, א מענטש לעבט, דארפ ער ארבעטנ, נישט אָנקומענ צו קיינעמ. ער איז א הויכער, א דארער, מיט רויטע אויגנ אונ מיט א מוירעדיקער נאָז, אונטנ ברייט, אויבנ שמאָל, אונ אויסגעבויגנ ווי א שויפער[1]. איך האָב מוירע, אויב עס איז אימ ניט געקומענ פונ דעמ, וואָס ער שמעקט טאבעקע. ער איז א זאָקנ. ער איז אלט עפשער הונדערט יאָר אונ איז נאָך בא אלע געדאנקענ. ס'איז א סוואָרע, אז ער האָט נאָך הײַנט אויך מער סייכל ווי זײַנע צוויי זינ: הערש-לייב דער מעכאניק אונ שנייער דער זייגערמאכער. הערש-לייב דער מעכאניק איז אזוי דינ אונ הויך ווי רעב העסיע. ער האָט אויך א גרויסע נאָז, נאָר ער שמעקט ניט קיינ טאבעקע. עפשער וועט ער אמאָל שמעקנ. דערווײַל נאָך ניט. ער איז א מעכאניק פונ אויוונס. ער מאכט אויוונס. אלע זאָגנ אפ אימ, אז ער איז א קאָפּמענטש. ער האָט טאקע א גרויסנ שטערנ. מע זאָל אימ געוועני, זאָגט ער, לערנענ א מעלאָכע, וואָלט ער זײַנ איינער אינ דער וועלט. עס איז גאָר ניטאָ קיינ זאך אפ דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט פארשטיינ מיטנ סייכל. אזוי זאָגט ער אליינ אפ זיך. אלצדינג כאפּט ער מיטנ קוק. אויוונס מאכנ האָט ער זיך

1 אנ אויסגעבויגענער האָרנ, וואָס רעליגיעזע יידנ באנוצנ באמ אויספּילנ דעמ ריטואל פונ „בלאָזנ שויפער".

אויסגעלערנט פונ זיכ אליינ. ער האָט געזענ א פּאָר מאָל, ווי איוואנ פּיטשקור מאכט אויוונס, האָט ער זיכ געהאלטנ בא די זײַטנ פונ געלעכטער. ער האָט געזאָגט, אז דער גוי הייבט ניט אָנ צו פארשטיינ, וואָס הייסט אנ אויוונ. איז ער געקומענ אהיימ אונ האָט צעוואָרפנ דעמ אויוונ אונ האָט אוועקגעשטעלט, טאקע פונ די זעלבע ציגל, אנ אנדער אויוונ. די ערשטע צײַט האָט דער אויוונ גערייכערט, מע האָט געקאָנט דערשטיקט ווערנ. האָט ער צעוואָרפנ דעמ אויוונ אונ האָט געשטעלט א נײַעמ אויוונ. אזוי עטלעכע מאָל, ביז ער איז געוואָרנ דער בארימטער מעכאניק. ער האָט מיט זײַנ אייגענעמ סייכל דערקלערט אזא מינ אויוונ, וואָס ס'איז גענוג, מע זאָל אימ הייצנ איינ מאָל אינ אכט טעג. דער גאנצער כיסאָרנ, ער האָט נאָכ ניט די ציגל, זאָגט ער, וואָס מע דארפ דערצו האָבנ. ווענ מע גיט אימ, זאָגט ער, „קאכליאָווע” ציגל, שטעלט ער אײַכ אופ אנ אויוונ, וואָס מע דארפ אימ גיינ זענ אפ כידושימ! ער זאָגט, אז אינ אנ אויוונ ליגט מער סייכל, ווי אינ א זייגער. דאָס זאָגט ער שוינ אפּ צולאָכעס זײַנ ברודער שנייער. זײַנ ברודער שנייער איז ייִנגער פונ אימ אונ העכער פונ אימ, אונ האָט אויכ א לאנגע נאָז, אונ איז א זייגערמאכער. געזאָלט האָט ער גאָר זײַנ א ראָוו, אָדער א שויכעט, אָדער א מעלאמעד. אוזא קאָפּ האָט ער געהאט צומ לערנענ! האָט ער בעסער געוואָלט זײַנ א זייגערמאכער. ווי קומט צו אימ זייגערמאכערײַ? וועט איר הערנ.

אז ער איז נאָכ געווענ א ייִנגל אונ האָט געלערנט אינ כיידער, אזוי דערציילט שנייער אליינ, האָט אימ דער קאָפּ געטראָגנ אפ גרויסע זאכנ. לעמאָשל, דערגיינ דעמ סייכל פונ א שלאָס. פארוואָס, אז מע טוט א דריי רעכטס, עפנט עס זיכ, אונ אז מע טוט א דריי לינקס, פארשליסט עס זיכ? אָדער וויאזוי גייט א זייגער? פארוואָס שלאָגט ער אקוראט דעמלט, ווענ דער גרויסער ווײַזער קומט צו צומ צוועלפ? דאָס ערשטע מאָל, אז ער האָט, זאָגט ער, דערזענ א זייגער מיט א פויגל, איז ער שיר ניט אראָפּ פונ זינענ. דעמ זייגער מיטנ פויגל האָט דער אלטער רעב העסיע באקומענ א מאטאָנע פונ אנ אויסגעדינטנ פּאָלקאָווניק, וואָס פּלעגט אימ געבנ ארבעט. אלע שאָ, אז דער זייגער האָט באדארפט קלינגענ, האָט זיכ אופגעעפנט א טירל, אונ ס'איז ארויס א פויגל מיט א קו-קו! דער פויגל איז געווענ נאטירלעכ, ווי לעבעדיק. איר קאָנט פארשטיינ, אז אפילע די קאצ האָט געהאט א טאָעס. אלעמאָל, ווענ דער פויגל איז ארויס מיט א קו-קו, פּלעגט זיכ די קאצ אָנבלאָזנ אונ פּלעגט אימ וועלנ

כאפּן. שניִער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, אַז ער מוז דערגיין דעם סייכל פונעם פויגל. איינמאָל, אַז קיינער איז ניט געווען אין דער היים, האָט ער זיך צוגעכאַפּט צום זייגער. ער האָט אים אָראָפּגענומען פון וואַנט, אָפּגעדרייט אַלע שרײַפלעך און אַרויסגענומען די געדערים. איז אָנגעקומען דער פֿאָטער, האָט ער אים אַזוי געשלאָגן, אַז מע האָט שוין נישט געהאַלטן פון זײַן לעבן. אַד-היאָם, זאָגט ער, שטייען בײַ אים סימאָנים אויפן לײַב. ער האָט אָבער אויסגעפירט זײַנס — ער איז אַ זייגערמאַכער. איך ווייס ניט, צי ער איז פון די בעסטע, נאָר ער נעמט נישט טײַער און מאַכט גיך. מײַן ברודער עליע האָט בײַ אים שוין וויפל מאָל צורעכט געמאַכט דעם זייגער. קימאַט אַ וואָך איבער אַ וואָך פאַריכט ער אים דעם זייגער. אַ מאָדנער זייגער בײַ מײַן ברודער עליע: אָדער ער לויפט מעשו-גענערווײַז, אָדער ער גייט אײַנגעהאַלטן מיט אַ שאָ פיר, אָדער ער שטעלט זיך גאָר אַוועק, — און טוט אים עפּעס! מײַן ברודער עליע וואָלט עפּשער געגאַנגען צו אַן אַנדער זייגערמאַכער, פּאַסט אים ניט פאַר זײַן כאַווער פּיניע. זײַן כאַווער פּיניע זאָגט, אַז שולדיק איז מיסטאַמע דער זייגער, ניט דער פֿעטער שנייער. וואָרעם מימאָ-נעפשעך: איז דער זייגער אַ זייגער, וועט דאָך אים יעדער זייגער-מאַכער קענען צורעכט מאַכן. עלע וואָס דען? דער זייגער אַלײן איז קיין זייגער ניט, הײַנט וואָס וועט אים העלפן דער זייגערמאַכער? גייט זאָגט, אַז ער איז אומגערעכט!

ב

מײַן ברודער עליעס כאַווער פּיניע איז אויך אַ קאָמפּעניטש, אַזוי ווי זײַן טאַטע הערש-לייב דער מעכאַניק און אַזוי ווי זײַן פֿעטער שנייער דער זייגערמאַכער. אַ נאָז האָט ער אויך אַ לאַנגע, אַזוי ווי זיי. נעזעריק זײַנען זיי אַלע, די גאַנצע מישפּאָכע זייערע. זיי האָבן אַ מומע קריינע, האָט זי אַ טאָכטער מאַלקע, האָט זי אַ נאָז, וואָס מע דאַ"ף גיין קוקן אויף כידושים. און ניט אַזוי די נאָז, ווי דאָס פּאָנעם. ס'איז גאָרנישט קיין מענטשלעך פּאָנעם. זעט אויס ווי אַ פויגל, אָדער ווי אַ כײַע. זי שעמט זיך אַרויסגיין אויף דער גאַס. ס'איז אויף איר אַ גאָטס ראַכמאָנעס! פּיניע איז אַ ביסל אין איר געראָטן, נאָר ער איז אַ מאַנצבל, אַ מאַנצבל מאַכט נישט אויס. ער זעט אפילע אויס מאָדנע. אַז איר טוט אויף אים אַ קוק, מוזט איר זיך צעלאַכן. נישט געַנוג, וואָס ער איז דין און הויך, האָט ער אַ פּאָר לאַנגע אויערן, אַ לאַנגן האַלדז, ווי אַ גאָ-

נעף, אונ א נידעריקע רײַע דערצו. ווו ער זאָל ניט גײנ, מוז ער זיכ מיט עמעצנ צעבוצקענ. שטעלט ער זיכ אוועק, מוז ער עמעצנ אָנטרעטנ אפנ פוס. אײנ הויז מוז בא אימ זײַנ פארקאטשעט. אײנ זאָק מוז זײַנ אראָפּגעלאָזט. דאָס העמד מוז זײַנ צעשפּיליעט. דאָס שניפּסל מוז זײַנ פונ יענער זײַט. אונ אז ער רעדט, כאָרכלט ער, אונ האָט ליב צוקערקעס. ווענ איר זאָלט אימ נישט באגעגענענ, האלט ער עפּעס אינ מויל אונ סמאָצקעט. דערפאר איז ער אָבער א געראָטענע קײלע. ניטאָ אײנ זאכ אפ דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט קענענ. מיט זײַנ לערנענ האָט ער, זאָגט מענ, אריבערגעיאָגט דעמ ראָוו. מיט זײַנ שרײַבנ וועט ער פארשטעקנ אינ גארטל אלע קענערס. אכוצ וואָס ער האָט א זעלטענע האנטשריפט, איז ער א גרויסער בעריע אפ גראמענ. וואָס ער זאָל ניט שרײַבנ, שרײַבט ער מיט גראמענ. ער האָט שוינ באשריבנ די גאנצע שטאָט: דעמ ראָוו, דעמ שויכעט, די גאבאָימ, די יאטקעס, זײַנ אײגענע מישפּאָכע — אלעמענ האָט ער שוינ באשריבנ, אונ אלעמענ אינ גראמענ. פיניעס גראמענ זײַנענ א צײַט ארומגעגאנגענ פונ האנט צו האנט אונ מע האָט זיכ געקאטשעט פאר געלעכטער. אנדערע האָבנ זיי אויסגעלערנט אפ אויסנווייניק. לעמאָשל, איכ געדענק א פּאָר פונ זײַנע גראמענ:

אונדזער גאבע,
רעב שמועל-אבע,
האָט א גרויסנ בויכ;
זיצט באמ טישל,
לאקכנט פונ דער שיסל [1],
אוש עס גײט א רויכ!

זײַנ ווײַב נעכאָמע,
א קאָשערע נעשאָמע —
איכ וויל פונ איר ניט ריידנ.
זי איז קליג
ווי דעמ רעבנס ציג —
כאפּט דער רועכ זיי ביידנ...

די גאנצע שטאָט האָט געקאָכט מיט די דאָזיקע גראמענ. אײנער האָט צוגעמאכט צו דעמ א ניגנ פונ זמירעס [2]. די גאנצע שטאָט האָט

1 געמיינט: ער גאנוועט פונ דעמ געלט, וואָס מע ווארפט אינ דער „שיסל" אלס נעדאָווע אפ קאָהאָלשע איניאָנימ.

2 רעליגיעזע הימנענ, וואָס מע זינגט שאבעס באמ עסנ.

זיך ארומגעטראָגן מיטן לידל, ביז ס'איז אָנגעקומען צום גאבע מיט דער גאבעטע. האָבן זיי געשיקט רופן צו זיך דעם פאָטער, הערש-לייב דעם מעכאניק, און האָבן געוויינט פאר אים מיט טרערן. זיי האָבן אים געפרעגט: וואָס האָט צו זיי זיין פיניע?.. געקומען אהיים, האָט דער פאָטער, הערש-לייב דער מעכאניק, אריינגערופן פיניען אין שטוב אריין, פארשלאָסן טיר און טויער און האָט אים גוט אריינגעצימבלט. ער האָט אים אזוי לאנג געשמיסן, ביז פיניע האָט אים געמוזט געבן טקיאס-קאפ[1], אז ער וועט שוין מער קיין גראמען ניט שרייבן, ווייל ער וועט לעבן.

ג

פון דעמלט אָן שרייבט שוין פיניע מער ניט קיין גראמען. עס קריכן אים שוין ניט אין קאָפ קיין גראמען. ער איז אפ גרויסע צאָרעס. אזוי זאָגט אפ זיך פיניע אליין. עס האָט זיך אים פארגלוסט כאסענע האָבן. דאָס הייסט, ניט אים, זיין טאטן הערש-לייב האָט זיך פארגלוסט, אז פיניע זאָל כאסענע האָבן און זאָל ווערן א „מענטש". פיניע האָט כאסענע געהאט פאר א מילנערס א טאָכטער. דער מילנער האָט אים געגעבן א קלייטל פון מעל. מיין ברודער עליע איז אים מעקאנע, וואָס ער האָט א געשעפט. פיניע לאכט פון אים. ער זאָגט: ס'איז א געשעפט, נאָר ניט פאר אים. וואָס איז דאָס, זאָגט ער, פאר אן אוודע[2] פאטשקען זיך מיט מעל? דאָס פאסט, זאָגט ער, פאר א גראָבן יונג, פאר א מילנער... וואָס איז ער, זאָגט ער, שולדיק, אז ער קאָן ניט זיצן אין קלייט? ער קאָן ניט, זאָגט ער. דער קאָפ טראָגט אים. דער קאָפ פליט. ס'איז בא זיי, זאָגט ער, אזא מישפאָכע פון פליענדיקע קעפ...

אזוי זאָגט פיניע און וויל ניט גיין אין קלייט אריין. ער וועט בעסער, זאָגט ער, זיצן איבער א ביכל, וועט ער מער האנאָע האָבן. זיין שווער, דער מילנער, איז דערפאר גוט בארויגעז, נאָר ער מוז שווייגן. ער האָט מוירע פארן איידעם, ער זאָל אים ניט באשרייבן. און אויסער דעם איז די טאָכטער בא אים זייער ציטעריק. זי איז א באסיעכידע. טייבל הייסט זי. זי איז א ביסל קאסאָקע אפ אן אויג, נאָר זייער א גוטע. מיין מאמע זאָגט אפ איר, אז זי איז אָן א גאל. איך פארשטיי ניט, וואָס הייסט, זי איז אָן א גאל? ווו

1 געבן א האנט; צוזאָגן.

2 ארבעט, באשעפטיקונג.

איז אהיינגעקומענע איר גאל?.. גאנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פיניע איז אין דער היים. מיר קומען צו אים מיט מײַן ברודער עליע קימאט אלע טאָג. ער רעדט זיך אויס פאר אונדז דאָס הארץ. אלעמאָל, ווען מיר קומען צו אים, זיפצט ער און קרעכצט און באקלאָגט זיך אפ זײַן פינצטער מאזל. ס'איז אים דאָ ענג, זאָגט ער, און דושנע. ער פילט, זאָגט ער, אז ער ווערט דערוואָרגן. ער זאָל זײַן, זאָגט ער, אין אן אנדער שטאָט, וואָלט געווען גאָר אנדערזש. ווען מע לאָזט אים, זאָגט ער, ארויס פונדאנען כאָטש אפ איין יאָר, קערט ער איבער די וועלט! אזוי זאָגט ער צו מײַן ברודער עליע. קיינעם פארגלייבט ער נישט אזויפיל, וויפל מײַן ברודער עליע. ער ווײַזט אים בריוו, וואָס ער האָט. די בריוו זײַנען פון גרויסע מענטשן. די „גרויסע מענטשן" שרײַבן אים, אז ער האָט אין זיך עפּעס אינוויניק. פיניע זאָגט, אז ער אליין פילט אויך, אז ער האָט אין זיך עפּעס אינוויניק. איך קוק אפ אים און טראכט מיר: „ריבוינע-שעל-אוילעם! וואָס האָט ער אזעלכעס אין זיך אינוויניק?"...

ד

איינמאָל קומט צו אונדז פיניע און רופט ארויס מײַן ברודער עליע אפ א סאָד. וויבאלד א סאָד, מוז איך ווייסן. איך האָב ליב וויסן אלע סוידעס. איך גיי זיי נאָך פון הינטן און הער זיך אײַן און כאפּ ווערטער. פיניע רעדט, און מײַן ברודער עליע רעדט. איך גיב אײַך איבער זייערע ביידנס ווערטער:

פּיניע: וואָס ווילן מיר דאָ אויסזיצן?

עליע: איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

פּיניע: אָט האָב איך געלייענט, אז איינער איז אוועקגעפאָרן אהין מיט פינף פינגער, א האלב יאָר געשלאָפן אין דרויסן, געקערט די גאסן פארן שטיקל ברויט.

עליע: נו, און הײַנט?

פּיניע: אפ אונדז ביידן געזאָגט געוואָרן.

עליע: אזוי?

פּיניע: אזוי! וואָס זשע? איך וועל דיך אָפּנארן? איך האָב שוין גערעדט מיט מײַן טײַבלען.

עליע: וואָס זשע זאָגט זי?

פּיניע: וואָס זאָל זי זאָגן? זי פאָרט.

עליע: זי פאָרט? נו, און דער שווער?

פּיניע: ווער הערט אים? אז איך וועל אוועקפאָרן אליין, וועט

וויבאלד א סאָד, מוז איכ וויסנ.

אים זײַן בעסער? ער זעט דאָך, אַז דער קאָפּ טראָגט מ׳ך, איך קאָן דאָ ניט זײַן!

עליע: און איך, מײנסטו, קאָן דאָ זײַן?

פיניע: טאָ לאָמיר זיך אופהײבן און לאָמיר פאָרן.

עליע: אופהײבן און פאָרן? מיט וואָס?

פיניע: שיפסקאַרטן גיט מען דאָך אונדז אומזיסט, נאַרעלע.

עליע: וואָס הײסט אומזיסט?

פיניע: אפ אויסצאָלן. מיר וועלן זײ אַמאָל אויסצאָלן. דערווײַל האָבן מיר זײ אומזיסט.

עליע: נו, און ביזן שיף? הויצאָעס? הײַנט בילעטן? באַן?

פיניע: וויפל בילעטן דאַרפן מיר דען האָבן, נאַרעלע?

עליע: אדעראַבע, וויפל דאַרפן מיר האָבן?

פיניע: רעכן אויס: איך און מײַן טײַבל איז ניט צוויי. דו און דײַן בראָכע צוויי, איז ניט פיר.

עליע: און די מאַמע איז ניט פינף.

פיניע: איז פינף.

עליע: נו, און מאָטל?

פיניע: כאַר אים איז גענוג א האַלבער בילעט. און עפשער קײן האַלבער אויך ניט... מיר וועלן זאָגן, אַז ער איז נאָך ניט אַלט קײן דרײַ יאָר.

עליע: ביסט מעשוגע?

* *
*

וואָס זאָל איך טאָן? איך קאָן מ׳ך מער נישט אײַנהאַלטן. פאַר גרויס פרײד לאָז איך אַרויס א קוויטש. בײדע דרײען זיך אויס צו מיר.

— אוועק, דו שײגעץ! וואָס פאַר א טנוע זיך אונטערהערן, אַז גרויסע רײדן צווישן זיך?

א׳ך לאָז מיך לויפן, שפּרינג אונטער און פּאַטש מיך מיט בײדע הענט אין די ליטקעס פון די פיס. א קלײניקײַט — איך פאָר!.. שיף!.. באַן!.. בילעט!.. א האַלבער בילעט!.. וווהין, אַשטײגער, פאָרן מיר? איך וויל גאָרניט וויסן וווהין. וואָס גײט עס מיך אָן וווהין? איך פאָר — און גענוג! איר ווײסט, וואָס איך וועל אײַך זאָגן? אַז מיר זאָלן זיך וועלן גוט אויסרעכענען, בין איך נאָך קײנמאָל אפ מײַן לעבן אין ערגעץ נישט געפאָרן. איך ווײס אפילע נישט דעם טאַם, וואָס הײסט דאָס פאָרן? א ביסל האָב איך יאָ פאַרזוכט דעם טאַם.

איך בין זיך דורכגעפאָרן אַף אונדזער שכיינעס ציג, האָט דאָס מיך גע־קאָסט טײַער. אַכוץ וואָס איך בין געפאַלן און צעבלוטיקט די נאָז, האָב איך נאָך געכאַפּט אַ פּאָר פּעטש אויך. דערפאַר רעכן איך ניט די נעסיִע.

איך בין דעם גאַנצן טאָג אַ צעמישטער. איך האָב פאַרלאָרן דעם אַפּעטיט צום עסן. באַנאַכט כאָלעמט זיך מיר, אַז איך פּאָר. ניט איך פאָר, נאָר איך פלי. איך האָב פליגל, ווי אַ טויב, און איך פלי. לעבן זאָל אונדזער כאַווער פּיניע! ער באַקומט אין מײַנע אויגן טויזנט מאָל מער כיין, ווי פריִער. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך אים געקושט און געהאַלדזט. אַ טײַערער פּיניע דאָס איז!

נו, האָב איך אײַך נישט געזאָגט, אַז ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען?

XII

שאַט, מיר פאָרן קיין אַמעריקע!

א

שאַט, מיר פאָרן קיין אַמעריקע! ווו איז אַמעריקע? — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז ס׳איז ווײַט, שרעקלעך ווײַט. מע דאַרף אַהין פאָרן און פאָרן אַזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אַז מע קומט, איז פאַראַן אַ „קעסטל־גאַרטל״. דאָרט, אין „קעסטל־גאַרטל״, טוט מען אײַך אויס נאַקעט און מע קוקט אײַך אין די אויגן. האָט איר געזונטע אויגן, איז גוט. עלע ניט, פאָרט, זײַט מוכל, צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונטע אויגן. איינמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טאָן מיט די אויגן. יינגלעך פון דער שקאָלע האָבן מיך דערטאַפּט, אָוועקגעלייגט און אַרײַנגעבלאָזן מיר אין די אויגן אַרײַן טאַבאַק. אײַ, האָט זיי מײַן ברודער עליע געפּאַטשט! איצט זײַנען בײַ מיר די אויגן לויטער, ווי קרישטאָל. זעט איר, מיט מײַן מאַמען איז ניט פריילעך. אַזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. ווער איז שולדיק? אַז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זינט דער טאַטע איז געשטאָרבן, האָט זי נאָך גאָר ניט אויפגעהערט צו וויינען.

— אום גאָטעס ווילן! דו האָסט קיין דאַכמאָנעס ניט אַף אונדז! איבער דיר וועלן מיר כאָלילע אַלע דאַרפן פאָרן צוריק!

אַזוי טײַנעט מיט איר מײַן ברודער עליע, און זי ענטפערט אים:

— נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך וויין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָן מיר!

אזוי זאָגט די מאמע, ווישט די אויגן אין פארטעך און נעמט זיך צום בעטגעוואנט, צו די קישנס. מע דארף איבערשיטן אלע קישנס. אמעריקע איז א לאנד, ווו ס'איז ניטאָ קיין קישנס. אלצ-דינג איז דאָרט דאָ, נאָר ניט קיין קישנס. וויאזוי שלאָפן דאָרט די מענטשן — פארשטיי איך ניט. עס דארף זיי זיין הארט צוקאָפּנס! מײַן שוועגערן בראָכע העלפט איר איבערשיטן די קישנס. מיר האָבן ניט צו פארזינדיקן, היפשע עטלעכע קישנס. דרײַ גרויסע איבער-בעטן מיט זעקס קישנס מיט פיר קליינע קישעלעך. מאמזיירימלעך הייסן זיי. פון אלע פיר מאמזיירימלעך מאכט די מאמע איין קישן, אן אווירע. איך האָב ליב די קליינע מאמזיירימלעך בעסער פון די גרויסע. איך שפיל זיך מיט זיי אמאָל אינדערפרי. איך מאך פון זיי א האָמענטאש, א ספּאָדעק...

— מיר וועלן קומען, אימירצעשעם, געזונטערהייט אהין, וועלן מיר זיי צוריק איבערשיטן אין קליינע מאמזיירימלעך.

אזוי זאָגט די מאמע צו מיר און צו מײַן שוועגערן בראָכע און גיט איר אָנצוהערעניש, אז זי זאָל אויך אזוי טאָן. מײַן שווע-גערן בראָכע טוט אויך אזוי, כאָטש זי איז פון דער נעסיע ניט צופרידן. ס'איז איר שווער זיך שיידן מיט איר טאטע-מאמע. מע זאָל איר געוועזן, זאָגט זי, זאָגן פאראיאָרן אין דער צײַט, אז זי וועט פאָרן קיין אמעריקע, וואָלט זי יענעם, זאָגט זי, אָנגעשפּיגן א פולן פּאָנעם.

מע זאָל מיר געוועזן זאָגן פאראיאָרן, אז איך וועל זײַן אן אלמאָנע...

אזוי זאָגט די מאמע און צעוויינט זיך. דערזעט מײַן ברודער עליע און מאכט א גוואלד:

— ווידעראמאָל געוויינט? ווילסט אונדז אפּאָנעם, אלעמען און-גליקלעך מאכן?!..

ב

טאָמער איז קארג, טראָגט עס אָן אונדזער שכיינע פעסיע דער-זען אונדז בא דער ארבעט, ווי מיר שיטן איבער די קישנס, שטעלט זי זיך אוועק אונדז אויסריידן א ביסל דאָס הארץ. זי לייענט אונדז א גאנצע טכינע[1]:

— פאָרט איר, הייסט עס, טאקע קיין אמעריקע? האלעווײַ דער איבערשטער זאָל געבן, איר זאָלט קומען געזונטערהייט און זאָלט

1 א טפילע אפ ייִדיש פאר ווײַבער.

דאָרט באַגליקן. בא גאָט איז אַלץ מעגלעך. אָט איז פֿאַראַיאָרן אוועקגעפֿאָרן מײַנע אַן אייגענע, ריוול הייסט זי, מיט איר מאַן הילי. שרײַבן זיי, אַז זיי מוטשען זיך, נאָר זיי מאַכן אַ לעבן... וויפֿל מע בעט זיך בא זיי, זיי זאָלן שרײַבן ווי מענטשן: וואָס און ווען און וויאַזוי? ענטפֿערן זיי: אַמעריקע איז אַ לאַנד פֿאַר אַלעמען. יעדער מוטשעט זיך און מאַכט אַ לעבן... האָט איר עפּעס צו זיי? נאָך גוט, וואָס זיי שרײַבן כאָטש. די ערשטע צײַט האָבן זיי גאָרניט געשריבן, פֿאַרגעסן דעם זײַ-געזונט. מיר האָבן שוין געמיינט, אַז זיי זײַנען כאָלילע אַרײַנגעפֿאַלן אין יאַם אַרײַן. ערשט העט ווייס איך ווען, קומט אַ יעדיע, אַז זיי זײַנען שוין, אַ דאַנק גאָט, אין אַמעריקע. זיי מוטשען זיך און מאַכן אַ לעבן!.. אוואַדע, זאָג איך, אײַך, איז קעדײַ דער גאַנצער טאַרעראַם, מיטן ברעכן זיך, מיטן איבערשיטן דאָס בעטגעוואַנט, מיטן פֿאָרן איבערן יאַם, מיט נאָך אַזעלכע זאַכן!

— איך בעט אײַך, איר וועט אַמאָל אופֿהערן לייגן קנייטלעך[1]?

אַזוי פֿאַלט אָן מײַן ברודער עליע אָף אונדזער שכיינע פּעסיע און באַקומט פֿון איר אַ פּאָרציע:

— לייגן קנייטלעך? זע נאָר, אַ גאַנצער כאָכעם פֿון דער מאַ-ני-שטאַנע[2]! ער פֿאָרט קיין אַמעריקע זיך מוטשען און מאַכן אַ לעבן! ווי לאַנג האָב איך דיך געהאַלטן אָף די הענט, זיך געניאַנטשעט, געהאַט צו טאָן? און, פֿרעג נאָר די מאַמע דײַנע, וואָס איך האָב געהאַט מיטן ביינדל, וואָס דו האָסט קינדווײַז אײַנגעשלונגען איינ-מאָל פֿרײַטיק-צונאַכטס בא די פֿיש. ווען ניט איך טו דיך אַ כאַפּ פֿון הינטן איינס-צוויי-דרײַ, וואָלסטו שוין איצטער ניט געפֿאָרן קיין אַמעריקע זיך מוטשען און מאַכן אַ לעבן!..

אונדזער שכיינע פּעסיע וואָלט נאָך גערעדט און גערעדט. אַ גליק, וואָס די מאַמע מישט זיך אַרײַן און הייבט אָן צו איר מיט גוטן:

— איך בעט אײַך, פּעסיעניו, נעשאָמעניו, האַרצעניו, ליובעניו, זאָלט איר מיר זײַן געזונט און שטאַרק!..

מער קאָן די מאַמע ניט ריידן. זי צעוויינט זיך. דערזעט מײַן ברודער עליע, אַז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדן. ער טוט אַ וואָרף די אַרבעט און לויפֿט אַרויס פֿון שטוב מיט אַ קלאַפּ די טיר:

— לאָז דאָס גיין אין דר'ערד אַרײַן!

---

1 געמיינט: וויינען, באַקלאָגן.

2 אַן איראָנישער אויסדרוק, ווען מע וויל אײַנעם זאָגן, אַז ער איז ניט קיין קלוגער.

ג

אין שטוב איז שוין בא אונדז פוסט — א כורווע. דער אלקער איז פול מיט פעקלעך און מיט בעטגעוואנט. דאָס בעטגעוואַנט פאַרנעמט קימאט ביז דער סטעליע. אז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך מיך ארופ אפ אלע קישנס און גליטש מיך אראָפּ, ווי אפ א שליטן. מיר דאכט זיך, אז אזוי גוט, ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכן קאָכט מען שוין ניט בא אונדז פון לאנג. מײַן ברודער עליע ברענגט פון מארק א געטריקנט פישל, עסן מיר דאָס מיט ציבעלע. פישל מיט ציבעלע — וואָס קאָן זײַן נאָך בעסער פון דעם? אונדזער כאַווער פיניע עסט אויך מיט אונדז. ער איז דאָך פון טאָמיד א פארטראָגענער. דער קאָפּ פליט בא אים. נאָר פון זינט מיר פאָרן קיין אמעריקע, איז ער גאָר צעדולט. אזוי זאָגט אפ אים די מאמע. איין הויז איז בא אים פארקאטשעט ארופ, איין זאָק אראָפּ. דאָס האלדזטיכל שפּארט שוין אָן אפ יענער זײַט. און קומט ער ארײַן צו אונדז אין שטוב, אזוי מוז ער כאפּן א זעץ אין שטערן. אלעמאָל האָט צו אים די מאמע די זעלבע טײַנע:

— דו זעסט דאָך, אז דו ביסט הויך אויסגעוואקסן, בייגט מען זיך איין א ביסל.

— ער האָט א נידעריקע ריִע, מאמע!

אזוי פארענטפערט אים מײַן ברודער עליע, און ביידע גייען זיי מאכן אן עק מיט אונדזער האלבער דירע. מע דארף זיך צעשרײַבן. מיר האָבן אונדזער האלבע דירע שוין לאנג פארקויפט. אונדזער האלבע דירע האָט אוועקגעקויפט זיליע דער שנײַדער. אזוי גיך קויפט א שנײַדער א דירע! א גרויסער נודניק אָט דער זיליע דער שנײַדער! פריִער איז ער דרײַ מאָל א טאָג געקומען אָנקוקן אונדזער האלבע דירע איינער אליין. געשמעקט די ווענט, געטאפּט דעם קוימען, געקראָכן אפן בוידעם, באטראכט דעם דאך. נאָכדעם האָט ער געבראכט דאָס ווײַב. מעני הייסט זי. ווען איך קוק אפ איר, מוז איך מיך צעלאכן. אונדזער שכײנעס קעלבל האָט אויך געהייסן „מעני”. ביידע „מעניס” האָבן איין פּאָנעם. מעני דאָס קעלבל האָט געהאט א ווײַסע מאָרדע מיט קײַלעכיקע אויגן. מעני דעם שנײַדערס אויך אזוי... שפּעטער האָט זיליע דער שנײַדער אָנגעהויבן פירן מעווינים אָנקוקן די דירע. צום מייסטן, שנײַדערס. יעדער האָט געפונען אפ אונדזער האלבער דירע אן אנדער כיסאָרן. ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל אראָפּברענגען פיניעס טאטן, הערש-לייב

דעם מעכאַניק. הערש-לייב דער מעכאַניק איז אַ מייוונ אַפּ דירעס. ער איז אַן ערלעכער מענטש. אַפּ אים קאָן מען זיך פאַרלאָזנ. הערש-לייב טוט צוליב. ער באַטראַכט אונדזער האַלבע דירע פונ אַלע זײַטנ. ער הייבט אויפ דעם קאָפּ ווי הויך ער איז, פאַרקאַ-טשעט דאָס היטל, טוט זיך אַ קראַץ אונטערנ האַלדז און אַ זאָג:

— אָט די דירע קאָן שטיינ, בעלי גוזמע, אַ יאָר הונדערט אויב נישט מער.

כאַפּט זיך אַרויס איינער אַ שנײַדער, פונ זיליע דעם שנײַדערס בעווינים:

— געוויס! אַבי מע זאָל זי נאָר איבערשיטנ מיט ציגל, אונ-טערשפּאַרנ מיט אַ פּאָר גוטע אַבאַפּאָלקעס, אַרײַנכמאַליענ פיר נײַע ווענט אונ אַרופּציכבלענ אַ בלעכענעם דאַך, וועט זי שטיינ אונ שטיינ, אימירצעשעם, ביז מאָשיעך וועט קומענ!

מע זאָל געווענ הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַשטייגער, אויס-שעלטנ אינ טאַטנ אַרײַנ, אָדער אָפּגיסנ מיט אַ טאָפּ זודיק וואַסער, וואָלט ער ניט באַדאַרפט ווערנ מער אינ קאַס. ער האָט נאָר גע-וואָלט וויסנ איינ זאַך: „ווי האָט דאָס אינ זיך אַ ייִד אַ פאַרך, אַ שנײַדער, אַ גאַנעוו, אַ פאַלגע[1], אַזאַ פּאָטעפּאַלנאָסט צו ריידנ מיט אים, מיט הערש-לייב דעם מעכאַניק, אַזעלכע ווערטער, מיט אַזעלכע רייד, מיט אַזעלכע דיבורימ, מיט אַזאַ שפּראַך אונ מיט אַזאַ לאָשנ?!‟ איך בינ אומזיסט געווענ פריילעך: איך האָב געמיינט, אָט-אָט פליענ פּעטש. צום סאָפּ האָבנ זיך אַרײַנגעלייגט מענטשנ (אומעטום וואַקסנ אויס „מענטשנ‟!), אונ מע האָט זיי צענומענ, אונ מע האָט געמאַכט שאָלעם, אונ מע האָט זיך אָנגעהויבנ דינגענ, אונ מע האָט זיך אויס-געגלײַכט מיטנ מעקעך, אונ מע האָט געשיקט נאָך בראַנפנ, אונ מע האָט געטרונקענ לעכאַים. מע האָט אונדז געווינטשעוועט, מיר זאָלנ פאָרנ געזונט, אונ קומענ געזונט, אונ מאַכנ גוטע געשעפטנ, אונ פאַרדינענ אַ סאַך געלט, אונ קומענ צוריק, אימירצעשעם...

— פאַוואָליע! ניט אַזוי גיך קומט מענ צוריק פונ אַמעריקע! — זאָגט מײַנ ברודער עליע, אונ עס פאַרבינדט זיך אַ שמועס וועגנ אַמעריקע. הערש-לייב דער מעכאַניק ווינטשט זיך אַזאַ שטיק גאָלד, ווי מיר וועלנ אַלע, אימירצעשעם, קומענ צוריק פונ אַמעריקע. ווענ ניט דער „פּריזיוו‟, וואָלט ער זײַנ פּיניענ, זאָגט ער, ניט גע-לאָזט פאָרנ קיינ אַמעריקע. אַמעריקע, זאָגט ער, איז פע! פרעגט אים זיליע דער שנײַדער: ער זאָל קיינ פאַריבל ניט האָבנ, מיט וואָס

---

1 אַ זידלוואָרט אַפּ אַ שנײַדער.

איז אמעריקע פע? ענטפערט אים הערש-לייב: דערפאר, ווײַל אמע-ריקע איז א פאסקודנע לאנד. פרעגט אים ווידעראמאָל זיליע דער שנײַדער: ער זאָל קיין פאריבל ניט האָבן, פונוואנענע ווייסט ער, אז אמעריקע איז א פאסקודנע לאנד? ענטפערט אים הערש-לייב, אז ער פארשטייט עס אלפּי-סייכל. זאָגט אים זיליע, ער זאָל אים געבן צו פארשטיין דעם סייכל. הייבט אָן הערש-לייב מעכאניק צו שטאמ-לען מיט דער צונג, געבן צו פארשטיין אלפּי-סייכל. נאָר עס קלעפּט זיך ניט א וואָרט צו א וואָרט, מאכמעס ער איז שוין א ביסל אונטערן גלעזל. אלע זײַנען אונטערן גלעזל. אלע פילן זיך גוט, אויסגעצייכנט גוט. איך אויך. נאָר די מאמע מײַנע באהאלט אלע מינוט דאָס פּאָנעם אין פארטעך אוןווישט די אויגן. מײַן ברודער עליע קוקט אָפּ אויף איר און זאָגט צו איר שטילערהייט:

— גאזלענטע! דו האָסט קיין ראכמאָנעס ניט אָפּ די אויגן! דו קוילעסט אונדז!

ד

איצט האָט זיך אָנגעהויבן א נײַע כאסענע — געזעגענען זיך. פון שטוב צו שטוב גייען מיר זיך געזעגענען. מיר זײַנען שוין געווען בא אלע אונדזערע קרויווים, שכיינים און באקאנטע. בא אונדזער מעכוטן, יוינע דעם בעקער, האָבן מיר פארבראכט א גאנצן טאָג. אונדזערע מעכוטאָנים האָבן געמאכט פאר אונדז א וואַרעמעס, צונויפגעדרופּן די מישפּאָכע, געשטעלט ביר צום טיש. מיך האָט מען וועקגעזעצט באזונדער מיט מײַן שוועגערנס שוועסטערל. אלטע הייסט זי. איך האָב אײַך שוין אמאָל דערציילט פון איר. זי איז עלטער פון מיר מיט א יאָר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגע-דרייט פון אונטן ווי א בייגל. מע האָט זי מיר אמאָל גערעדט פאר א קאַלע. פון דעמלט אָן, אז מע זעט אונדז ביידן, רופט מען אונדז: „די כאָסן-קאַלע״. פונדעסטוועגן, שעמען מיר זיך ניט ריידן צווישן זיך. זי פרעגט בא מיר, אויב איך וועל נאָך איר בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איר בענקען! נאָכדעם פרעגט זי מיך, אויב איך וועל איר שרײַבן בריוולעך פון אמעריקע? — געוויס וועל איך שרײַבן בריוולעך פון אמעריקע!

— וויאַזוי וועסטו שרײַבן? דו קענסט דען שרײַבן?

— א טײַערע מעציִע אין אמעריקע זיך אויסלערנען שרײַבן! — זאָג איך און האַלט די הענט אין די קעשענעס. אלטע קוקט אָפּ מיר און שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט, זי מאכט זיך א

האַרץ. זי איז מיר מעקאַנע, וואָס איך פאָר און זי ניט. אַלע זײַנען מיר מעקאַנע, אַפילו יאָסיע דעם נאָגידס יינגל, העענעך מיטן אייגל, זאָל מיך קאָנען דערטרינקען אין אַ לעפל וואַסער! ער שטעלט מיך אָפּ און מאַכט צו מיר מיטן אייגל:

— הער נאָר, דו, דו פאָרסט קיין אַמעריקע?

— יאָ, איך פאָר קיין אַמעריקע.

— וואָס וועסטו דאָרטן טאָן? גיין איבער די הײַזער?

זײַן גליק, וואָס מײַן ברודער עליע איז דערבײַ נישטאָ, ער וואָלט אים געגעבן אַ „גיין איבער די הײַזער"!.. איך וויל זיך מיט אים ניט אָנהייבן, מיט אַזאַ לאָבוס. איך ווײַז אים נאָר אַ צונג און לויף אַוועק צו אונדזער שכיינע פּעסיע זיך געזעגענען מיט איר כאַליאַסטרע. אַ היפּשע כאַליאַסטרע. איך האָב אײַך שוין אַמאָל דער-ציילט פון זיי. אַכט שטיק, איינס אין איינס. אַלע אַכט רינגלען מיך אַרום. זיי פרעגן מיך, צי בין איך צופרידן, וואָס איך פאָר קיין אַמעריקע? אַ שיינע מײַסע, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרויס — זיי זײַנען מיר גוט מעקאַנע. מער פון אַלע איז מיר מעקאַנע הערשל. אָט דער, וואָס מע רופט אים „וואַשטי", דערפאַר וואָס ער האָט אַ גאָליע אָפּגעשטערן. ער לאָזט פון מיר קיין אויג ניט אַראָפּ. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנזען אַ וועלט!"

יאָ, איך וועל זיך אָנזען אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!..

ה

שוין געקומען לייזער מיט די „אָדלערס". דרײַ ברענענדיקע פערד! זיי קאָנען ניט אײַנשטיין אויף איין אָרט. אָדער זיי טופּען מיט די פיס, אָדער זיי פאָרשקען מיט די נאָזלעכער און באַשפּריצן מיר דאָס פּאָנעם. איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל טאָן פריִער: צי איך זאָל קוקן אויף די פערד, צי איך זאָל העלפן טראָגן די פּעקלעך מיט די קישנס אין וואָגן אַרײַן? איך קאָן באַשטיין ביידע זאַכן: איך שטיי בײַ די פערד און זע, ווי מע טראָגט די פּעקלעך מיט די קישנס. אַ פולער וואָגן מיט פּעקלעך און מיט קישנס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעוואַנט. שוין צײַט אויפצוזעצן זיך און פאָרן. מיר האָבן פינף און פערציק וויאָרסט צו דער באַן. אַלע זײַנען שוין דאָ: איך, און מײַן ברודער עליע, און מײַן שוועגערין בראָכע, און אונדזער כאַווער פּיניע, און זײַן ווײַב טײַבל, און די גאַנצע מיש-פּאָכע זייערע: פּיניעס טאַטע, הערש-לייב מעכאַניק, שנייער דער זיי-גערמאַכער, פּיניעס שווער און שוויגער, דער מילנער מיט דער

מילנערקע, און דער מומע קריינעס טאָכטער מיטן פויגלש פּאָנעם, און אפילע דער אלטער זיידע רעב העסיע איז אויך געקומען אָנזאָגן פיניען, ווי אזוי ער זאָל זיך פירן אין אמעריקע. פון אונדזער מיש-פּאָכע זיינען געוועזן נאָר אונדזערע מעכוטאָנים, יוינע דער בעקער מיט זיינע באָנים. אן אווייִרע, וואָס איך האָב איך ביז אהער גאָר נישט באקענט מיט זיי. איצט איז ניט די צייט. מיר פאָרן קיין אמעריקע. אלע דרייען זיך ארום אונדז, קוקן אף אונדז, גיבן אונדז אייצעס, מיר זאָלן זיין געהיט פאר גאנאָווים.

— אין אמעריקע איז נישטאָ קיין גאנאָווים.

אזוי זאָגט מיין ברודער עליע און טאפּט זיך בא דער קעשענע, וואָס די מאמע האָט אים איינגענייט אין אזא אָרט, וואָס קיין גא-נעוו אין דער וועלט וועט ניט איינפאלן, אז דאָרט זאָל זיין א קע-שענע. דאָרט ליגט דאָס גאנצע געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאר אונדזער האלבער דירע. אפּאָנעם, ס'איז דאָרט א היפּשע פּויטעקע. וואָרעם אלע פרעגן אים, צי האָט ער כאָטש גוט באהאלטן דאָס געלט?

— גוט! גוט! האָט קיין יעסורים ניט! — זאָגט מיין ברודער עליע. עס איז אים שוין פּאָשעט נימעס געוואָרן איטלעכן באזונדער אָפּ-געבן דין-וועכעזשבן פארן געלט. דער אוילעם הייבט אָן זאָגן, מע זאָל זיך געזעגענען. אלע הייבן אָן זיך גרייטן צום געזעגענען. מע טוט זיך א כאַפּ — נישטאָ די מאמע! ווו איז די מאמע? קיינער ווייסט ניט, ווו איז די מאמע! מיין ברודער עליע איז אויסער זיך. אונ-דזער כאווער פיניע האָט אינגאנצן פארלאָרן דאָס האלדזטיכל. לייזער טרייבט האלדז-און-נאקן. ער זאָגט, אז מיר קאָנען פארשפּעטיקן די באן. שאט! אָן גייט די מאמע. דאָס פּאָנעם איז איר רויט. די אויגן פארשוואָלן. מיין ברודער עליע פאלט צו צו איר.

— וואָס איז מיט דיר? ווו ביסטו געוועזן?

— אפן הייליקן אָרט, זיך געזעגענען מיטן טאטן...

מיין ברודער עליע קערעוועט זיך אָפּ אָן א זייט. אלע בלייבן שטיין אָן לאָשן. זינט מיר פאָרן קיין אמעריקע איז דאָס דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער טאטע קומט מיר אפן זינען. עס טוט מיר א צופּ באם הארצן. איך טראכט מיר: „אלע פאָרן קיין אמעריקע, און דער טאטע נעבעך בלייבט דאָ, אפן הייליקן אָרט, איינער אליין"... לאנג טראכטן לאָזט מען מיך ניט. מע טוט אף מיר א הוק און מע הייסט מיר קריכן אפן וואָגן. ווי אזוי קאָן איך קריכן אף אזא הויכן וואָגן מיט אזא בארג מיט בעטגעוואנט? ס'איז דאָ אן אייצע:

מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן, מיר פֿאָרן קיין אמעריקע!

לייזער שטעלט מיר אונטער זײַנע ברייטע פּלייצעס. פּלוצעם ווערט א קושערײַ מיט א געוויינ, א יעלאָלע. ערגער ווי טישעבאָוו[1]. מער פונ אלע וויינט די מאמע. זי פאלט אונדזער שכיינע פּעסיע אפנ האלדז אונ זאָגט: „איר זײַט מיר געווענ א שוועסטער. געטרײַער פונ א שוועסטער!"... אונדזער שכיינע פּעסיע וויינט ניט, נאָר איר גראָבער גיידער טרייסלט זיך, אונ גרויסע טרערנ, ווי באָב, קײַקלענ זיך איבער אירע פעטע גלאנצנדיקע באקנ. אלע האָבנ זיך שוינ צעקושט, נאָר פּיניע נאָך נישט. זענ פּיניענ קושנ זיך — דארפ מענ נישט קיינ טעאטער. מאכמעס ער האָט א נידעריקע ריע, טרעפט ער ניט, ווו מע דארפ. אָדער ער קושט אינ באָרד ארײַנ, אָדער אינ שפּיצ נאָז, אָדער ער כוט זיך גאָר א בוצקע אינ שטערנ. דערצו האָט ער א טעווע, אז ער גייט, שפּרינגט ער אונטער אונ פארטשעפּעט זיך בא זײַנע אייגענע פיס. איך זאָג אײַך, פונ פּיניענ קאָנ מענ בלײַבנ אָנ א בויך לאכנדיק. דאנקענ האשעמ-ייסבאָרעך[2], מיר זיצנ שוינ אינ וואָגנ. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגנ: אפנ וואָגנ. אויבנאָנ, אפ די קישנס אונ צווישנ די קישנס, זיצנ: די מאמע, בראָכע אונ טײַבל. פּאָריטש (אקעגנ) — מײַנ ברודער עליע אונ אונדזער כאווער פּיניע; איך מיט לייזערנ — אפ דער קעלניע. די מאמע וויל אפילע, איך זאָל מיך אוועקזעצנ בא איר צופוסנס. זאָגט אָבער מײַנ ברודער עליע, אז אפ דער קעלניע וועט מיר זײַנ בעסער. געוויס וועט מיר זײַנ בעסער! אפ דער קעלניע זע איך פאר זיך די גאנצע וועלט, אונ די גאנצע וועלט זעט מיך. לייזער נעמט זיך צו דער בײַטש. דער אוילעמ געזעגנט זיך נאָך. די ווײַבער וויינענ.

— זײַט געזונט!

— פאָרט געזונט!

— שרײַבט אונדז פונ אײַער געזונט!

— זײַט מאצליעך!

— פארגעסט אונדז ניט!

— שרײַבט אלע וואָך! לעמאנ-האשעמ, יעדע וואָך א בריוו!

— לאָזט גריסנ מוישענ, מיט באסיענ, מיט מייערנ, מיט זלאטענ, מיט כאנע-פּערלענ, מיט סאָרע-ראָכלענ, מיט זייערע קינדער.

---

1 דער ניינטער טאָג פונ כוידעש אָוו — א טרויער־טאָג. אינ דעמ טאָג איז לויט דער לעגענדע כאָרעוו געוואָרנ דער טעמפּל אינ יערושאָלאימ (דער בייס־האמיקדעש).

2 גאָט.

— גאָר פריַינטלעך! זייט געזונט! זייט געזונט!

אזוי שריַיען מיר אלע פונעם וואָגן ארויס, און איך וואָלט גע-מעגט שווערן, אז מיר פאָרן שוין. לייזער האָט געשענקט אלע דריַי אָדלערס צו רעכטע שמיץ. איינעם האָט ער מעכאַבעד געווען מיטן שטעקן אכוץ. די רעדער קאטשען זיך. מיר שאָקלען זיך און העצ-קען זיך. איך שפּרינג אונטער אפן דער קעלניע און פאַל שיר נישט אראָפּ פאר פרייד. עס קיצלט מיך, עס גענדזלט מיך אין האלדז. עס גלוסט זיך מיר זינגען. מיר פאָרן, מיר פאָרן, מיר פאָרן קיין אמעריקע!

XIII

מיר גאנווענען די גרענעץ

א

פאָרן מיט דער באַן איז א גאניידן! מיט דער פור איז אויך נישט שלעכט, נאָר סע טרייסלט, און די זייטן טוען נאָכדעם ווי סאקאַנעס. לייזערס פערד פליען טאקע ווי די אָדלערס, פונדעסט-וועגן האָבן מיר זיך גענוג געשלעפּט, ביז מיר זיַינען געקומען צו דער סטאנציע. און אז מיר זיַינען געקומען צו דער סטאנציע, האָבן מיר נישט געקאָנט ארויס. מיר איז געווען גרינגער פון אלע-מען. איך בין דאָך געזעסן מיט לייזערן אפן דער קעלניע. הארט איז טאקע געווען, און די ביינער האָבן גוט ווי געטאָן. דערפאר האָט מען אָבער געקאָנט אראָפּשפּרינגען אין איין מינוט. זיי האָבן שוין נישט געקאָנט שפּרינגען. איר ווייסט דאָך ווער: מיַין ברודער עליע מיט מיַין שוועגערן בראָכע, אונדזער כאַווער פּיניע מיט זיַין וויַיב טייַבל און די מאמע מיַינע. ערגער פון אלע איז געווען די וויַיבער. זיי זיַינען אריַין און פארהרוזנעט געוואָרן! מע האָט פריִער באַדארפט ארויסוואַרפן פונעם וואָגן אלע פעקלעך מיטן גאנצן בעט-געוואַנט, און ערשט נאָכדעם שלעפן די וויַיבער איינציקווייַז. און דאָס האָט אלץ געטאָן לייזער. ער איז טאקע א בייזער ייִד און שעלט מיט טויטע קלאָלעס. ער איז אָבער אן ערלעכער, א געטריַיער באַלעגאָלע. אן אווירע, וואָס ער האָט אונדז אָפּגעוואָרפן מיט די פעקלעך און מיטן בעטגעוואַנט אפן דער סטאנציע פון דער באַן, און אַליין איז ער אוועק זוכן פּאַרשוינען אפּ צוריק. מיר זיַינען געבליבן אָן אים עלנט, ווי אפן וואַסער. ערשטנס, האָט אונדז דער גוי פון דער באַן אָנגעטאָן צאָרעס. ער האָט זיך געטשעפּעט

צו אונדז פאר די פעקלעך. און ניט אזוי פאר די פעקלעך, ווי פארן בעטגעוואנט. זײַן אײַסעק, וואָס מיר פירן א סאך קישנס. די מאמע רעדט צו אים מיט גוטן. זי זאָגט אים, אז מיר פאָרן קיין אמעריקע. ווערט ער גאזלען און זאָגט אונדז, אז מיר זאָלן פאָרן אין אזא אן אָרט, וואָס איך שעם מיך אויסצוזאָגן.

— מע דארף מיטן אָרל שלאָגן בלאט, אים עפּעס נאסענען אף דער יאד[1]...

אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע צו אונדזער כאווער פּיניע. אונדזער כאווער פּיניע איז אונדזער פירער, אונדזער קאָפּ. ער קאָן ריידן גוט רוסיש. א כיסאָרן, וואָס ער איז א ביסל צו א היציקער. מײַן ברודער עליע איז אויך א גוטער קײַסן, אָבער ניט אזוי היציק, ווי פּיניע. באלד צינדט ער זיך אָן, ווי א פײַער, און זידלט זיך. ער גייט צו צום גוי און טוט מיט אים א שמועס אף רוסיש. איך גיב עס אײַך איבער מיט זײַן רוסישער שפּראך און זעץ עס אײַך באלד איבער אף אונדזער לאָשן:

— סלוכײַ נאָ, טשאָלאָוויקו! טשאָרט טאָבי נע וויזיאוו קאק מי פּאָיעכאלי וו׳אמעריקו איז מנאָזשעסטוועניע טשיסלאָ פּאָדושקי אי פּאָדושעטשקו קאטאָרע מי טאָבי דאל נא וואָדקע אי מאָלטשי סוויניאַ!

אף ייִדיש קומט דאָס אויס א סאך שענער:

— הער נאָר, דו מענטשל! דער שווארציאָר וועט דיך ניט נעמען, וואָס מיר פאָרן קיין אמעריקע מיט א סאך קישנס און קישעלעך, פאר וועלכע מיר גיבן דיר א טרונק בראנפן — און שווײַג, כאזער!

אוודע האָט אים דער גוי ניט אָפּגעשוויגן. ער האָט אים אָנגערופן מיט אלערליי נעמען: „זשיד כאלאמײַז", „הינטישע מאָרדע", „כאזערשער אויער", „פּאהאנער גלויבן". מיר האָבן מוירע געהאט פאר א סקאנדאל, פאר פּאָליציע. מײַן מאמע האָט שוין געבראָכן די הענט, געוויינט פאר פּיניען:

— ווער האָט דיך געבעטן, זאָלסט ארויס מיט דײַן צונג, באוויַזן, אז דו קענסט?

— האָט קיין מוירע ניט, דער אָרל וועט נעמען א כאָצי-רוב[2], און מע וועט זיך איבערבעטן.

קאך-האווע. זיי האָבן זיך טאקע איבערגעבעטן. פּיניע האָט ניט

---

1 געבן אין דער האנט, געבן כאבאר.

2 א האלב רובל.

אופגעהערט צו שיטן מיט רוסיש. דער אָרל האָט ניט אופגעהערט צו שעלטן און האָט איבערגעטראָגן אלע פעקלעך מיט אלע קישנס אין א גרויסע שטוב מיט הויכע פענצטער, וואָס מע רופט דאָס „וואָקזאל". און ערשט דאָ הייבט זיך אָן די רעכטע כאַסענע. וואָס איז שוין ווײַטער? דער גוי זאָגט, אז מע וועט אונדז ניט אַרײַנלאָזן אין וואגאָן אַרײַן מיט אזויפיל קישנס און מיט אזויפיל שמאַטעס (דאָס מיינט ער, אפּאָנעם, די קאָלדרעס: א ביסל צעריסן דער אונטערשלאק, זעט זיך ארויס די וואטן, הייסט דאָס שוין בא אים שמאטעס!). עס בלײַבט, מע זאָל גיין צום „נאטשאלניק". ווער זאָל גיין? געוויינטלעך, פּיניע! פּיניע גייט מיטן גוי צום „נאטשאלניק". איך גיי זיי נאָך. מיטן „נאטשאלניק" שטעלט זיך אוועק פּיניע אויסטײַנען שוין גאָר מיט אן אנדער לאָשן. ער בייזערט זיך שוין ניט אזוי שטארק, נאָר ער רעדט און מאכט מיט די הענט. ער זאָגט אים עפּעס מאָדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל ניט געהערט: „קאָלומבוס"... „ציוויליזאציע"... „אלעקסאנדער פאָן הומבאָלד"... „סלאָנימסקי"... „מאטעמאטיקע"... די איבעריקע ווערטער האָב איך שוין פארגעסן. דער „נאטשאלניק" האָט אים גוט אויסגעהערט, אָנגעקוקט און אָפּגעשוויגן. אפּאָנעם, אז פּיניע האָט אים גוט דערלאנגט! פונדעסטוועגן, האָט דאָס אויך ניט געהאָלפן. מע האָט געמוזט אוועקגעבן דאָס גאנצע בעטגעוואנט אין באגאזש און ארויסנעמען א קוויטאנציע. די מאמע איז געווען אויסער זיך: אַף וואָס וועלן מיר שלאָפן?

ב

די מאמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אַף וואָס וועלן מיר שלאָפן? איך בין אײַך שוין מוחל דאָס שלאָפן. איך וואָלט א באַלן געוועזן, ס'זאָל כאָטש זײַן וווּ צו זיצן. ווי אַף צולאָכעס, איז אין וואגאָן אזוי ענג, אז מע קאָן דערשטיקט ווערן. אכוץ אונדז, פאָרן נאָך א סאך פּארשוינען, ייִדן און קריסטן, און מע שלאָגט זיך פאר די ערטער. איבערן בעטגעוואנט האָבן מיר פארשפּעטיקט אלע בעסטע ערטער. מיר האָבן קוים באזעצט די ווײַבער מיט די פּעקלעך אַף דער ערד. די מאמע אין איין זײַט וואגאָן, בראָכע און טײַבל אין דער אנדערער זײַט וואגאָן. אז זיי ווילן ריידן, מוזן זיי שרײַען הויך איבערן גאנצן וואגאָן. לאכט מען פון זיי. מײַן ברודער עליע און אונדזער כאווער פּיניע זײַנען געבליבן הענגען, ווי אינדערלופטן, ניט אהין, ניט אהער. פּיניע איז בלינד,

כאַפּט ער אַלעמאָל א קלאַפּ אין שטערן. און איך? פאַר מיר זאָרגט איינער נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכנט. מע קוועטשט מיך טאַקע פון אַלע זייטן. איך שטיי אָבער בא א פענצטער. דאָס, וואָס איך זע, האָט איר געוויס קיינמאָל ניט געזען. פאַר מיינע אויגן פליען שטיבער, וויאָרסטן, ביימער, מענטשן, פעלדער, וועלדער — ס'איז ניט צו באַשרייבן! און וויאַזוי פליט די באַן! און וויאַזוי קלאַפּן די רעדער! וויאַזוי טראַסקעט דאָס! וויאַזוי פייפט דאָס! וויאַזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל ניט אַרויספאַלן דורכן פענצטער, שרייט זי אַלע מינוט אַף א קאָל: „מאָטל! מאָטל?" און עפּעס איינער א פּאָרעצל מיט בלויע ברילן קרימט איר איבער און זאָגט איר נאָך מיטן אייגענעם ניגון: „מאָטל! מאָטל?" אַלע קריסטן לאַכן. די ייִדן מאַכן זיך ניט ווילנדיק. די מאַמע הערט זיי אַוואַדע ווי דעם פאַראַיאָריקן שניי. זי הערט ניט אויף צו שרייען: „מאָטל! מאָטל?" וואָס וויל זי ווייטער? זי וויל, איך זאָל עפּעס נעמען אין מויל אַרייַן. מיר פירן מיט זיך פון קאָל-טוּוו: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאָבל, און גרינע אוגערקעס, און האַרטע אייער, אַף יעדן איינציקן אַן איי. איך האָב שוין לאַנג נישט אַזאַ האַנאָע געהאַט פונעם עסן. א ביסל האָט אונדז פאַרשטערט די סודע טאַקע פיניע אַליין. ער דאַרף זיך אָנעמען דעם ייִדנס קריוודע. ער קאָן ניט ליידן, לעמיי די קריסטן לאַכן, וואָס מיר עסן ציבעלקעס מיט קנאָבל. ער ציט זיך אויס, ווי לאַנג ער איז, און רופט זיך אָן צום פּאָרעצל, וואָס מיט די בלויע ברילן, גאָר זיין רוסישער שפּראַך:

— א קאַק ווי קושאַיעטיע סווינייא (און אַז איר עסט כאַזער?)?

די דאָזיקע ווערטער האָבן דערלאַנגט די קריסטן ביזן ביין אַרייַן. איינעם פון זיי האָט דאָס, אַפּאָנעם, אָנגענומען בא דער לעבער. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און האָט אַראָפּגעלאָזט און:דזער כאַווער פיניען א פּאַטש, אַז עס האָט געגעבן א קלונג. פיניע האָט פייַנט אָפּשווייגן. ער האָט אים געוואָלט געבן צוויי צוריק. איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפט ער אין אַן אַנדער קריסט. א גליק, וואָס עס קומט אַרייַן דער קאָנדוקטאָר מיטן אָבער-קאָנדוקטאָר, און עס ווערט א טומל, א מעהומע. אַלע ריידן. די ייִדן קלאָגן זיך אַף די קריסטן. איינעם האָט מען אָפּגעקוועטשט א פינגער פון פוס מיט א טשעמאָדאַן. איינעם האָט מען אַרויסגעוואָרפן דאָס היטל דורכן פענצטער. די קריסטן שרייען: ס'א ליגן! ס'א בילבל! די ייִדן שטעלן איידעס, און דאַפקע צוויי קריסטן. איינער פון זיי איז א גאַלעך. א גאַלעך וועט ניט זאָגן קיין ליגן. די קריסטן זאָגן, אַז די ייִדן האָבן אונ-

טערגעקויפט דעם גאלעכ. דער גאלעכ האלט א גאנצע דראָשע. עס לויפן אָפּ אזוי עטלעכע סטאנציעס. אפּ יעדער סטאנציע ליידיקט אויס דער וואגאָן א פּאָר פּארשוינדלעכ. עס ווערט אלעמאָל גראמער. אונדזערע ווייבער זיצן שוין, ווי די פּריצעס, אפּ די בענק מיט זייערע פּעקלעכ. מייַן ברודער עליע און אונדזער כאווער פּיניע האָבן זיכ מעכייַע געווען. זיי האָבן די בעסטע ערטער. ערשט דאָ דערזעט טייַבל, אז בא איר מאן פּיניע איז אופּגעלאָפּן א באק, און מע קאָן דערקענען פּינגער. טייַבל איז אויס מענטש. זי האָט אפּ אים ראכמאָנעס. פּיניע שווערט איר, אז ער פילט ניט קיין זאכ. ער פילט נאָר, ווי סע שמארצט. ס׳וועט באלד איבערגיין. ער האָט פּייַנט צו ריידן פון אזעלכע זאכן. ער רעדט בעסער מיט די יִידן. ער פרעגט זיי, וווהין זיי פאָרן. א סאכ פון זיי פאָרן קיין אמעריקע. דערהערט, אז קיין אמעריקע, ווערט אפּ אונדז א געדולע.

— סטייַטש, וואָס זשע האָט איר געשוויגן ביז אהער? מיר פאָרן דאָכ אויכ קיין אמעריקע!

אזוי זאָגט זיי פּיניע, און מיר ווערן גיכ באקאנט. מיר ווייסן אלע, פון וואָסער א שטאָט איטלעכער פאָרט און צו וועמען.

— איר קיין ניו-יאָרק? מיר קיין פילאדעלפיע!

— וואָס איז דאָס פילאדעלפיע?

— אויכ א שטאָט, ווי ניו-יאָרק.

— פּאוואָליע, האלט זיכ אייַן! פילאדעלפיע קעגן ניו-יאָרק איז אזוי ווי אײשישאָק קעגן ווילנע, דראזשנע קעגן אָדעס, אָטוואָצק קעגן ווארשעוו, סעמיאָנעווקע קעגן פּעטערבורג, קאָזעלעצ קעגן כארקאָוו...

— טע-טע-טע! איר זייַט דאָכ עפּעס אויסגעווען א וועלט, קיין אייַנאָרע!

— לאָמיכ עס פארמאָגן! אויב איר ווילט, וועל איכ אייַכ אויסרעכענען אלע שטעט, וואָס איכ בין דאָרט געווען...

— דאָס לאָזט איבער אפּ שאבעס. זאָגט בעסער, יִידן, וואָס טו איכ מיט דער גרענעצ?

— איר וועט טאָן, וואָס מיר טוען, דאָס, וואָס אלע טוען.

דאָ רוקן זיכ צונויפּ אלע יִידן אינײנעם, און מע שמועסט וועגן גאנוועגן די גרענעצ. איכ פארשטיי ניט, וואָס הייסט דאָס „גאנוועגן די גרענעצ״? מיר זייַנען דען גאנאָווים?.. וועמען פרעגט מען? די מאמע איז א יִידענע. וואָס ווייסט א יִידענע? מייַן ברודער עליע האָט פּייַנט, אז מע דולט אים א קאָפּ. א יִינגעלע ווי איכ, זאָגט ער, דארפּ זיכ נישט ארייַנמישן צווישן גרויסע. פּיניע איז פארטראָגן. ער רעדט. אלע ריידן. איטלעכער דערציילט אן אנדער

מײַסטע פונ אנ אנדער גרענעצ. איינער זאָגט, אז די בעסטע גרענעצ אפּ צו גאנווענענ איז נאָוואָסעליצ. דער אנדערער זאָגט, אז אפּ בראָד איז בעסער ווי אומעטום. קומט צו גיינ א דריטער אונ זאָגט, אז אונגעני איז אויכ ניט שלעכט. ווערט א געלעכטער: „אונגעני אויכ מיר א גרענעצ! רומעניע אויכ מיר א לאנד! יִמאַכ-שמאָם[1] זאָלנ זיי ווערנ מיט זייער לאנד אונ מיט זייער גרענעצ!"...

— שאט! מיר זײַנענ שוינ בא דער גרענעצ!

ג

„די גרענעצ", האָב איכ געמיינט, איז מיט הערנער. צום סאָפּ — גאָרנישט: די אייגענע הײַזער, די אייגענע יִידנ מיט די אייגענע גויִים, וואָס בא אונדז. אפילע א מארק מיט קלייטנ מיט שטעלעכלעכ — אלצדינג אזוי ווי בא אונדז. מײַנ שוועגערנ בראָכע אונ אונדזער כאווער פיניעס ווײַב טײַבל זײַנענ געגאנגענ אינ מארק אײַנקויפנ. איכ וויל אויכ מיט זיי גיינ — לאָזט מיכ די מאמע ניט אָפּ פונ זיכ אפּ איינ מינוט. זי האָט מוירע, מע זאָל מיכ ניט אוועקגאנווענענ סאמע בא דער גרענעצ. מײַנ ברודער עליע אונ אונדזער כאווער פיניע זײַנענ נישטאָ. זיי דרייענ זיכ ארום מיט פרעמדע יִידנ, וואָס איכ קענ זיי ניט. די מאמע זאָגט, אז דאָס זײַנענ אגענטנ. די אגענטנ וועלנ מיט אונדז גאנווענענ די גרענעצ. איינער זעט טאקע אויס ווי א גאנעוו. א גרינע קאפּאָטע, א ווײַסער שירעם, אונ אויגנ גנייווישע. דער אנדערער איז דאפּקע א פײַנער מענטש מיט א קאפּעליוש. אונ א יִידענע דרייט זיכ אויכ ארום אינ קאָנ. די יִידענע ווײַזט אויס א פרומע, אנ ערלעכע. זי טראָגט א שייטל אפּנ קאָפּ אונ רעדט מיט גאָט. זי פרעגט די מאמע, ווו וועט זי בענטשנ ליכט, אויב מיר האלטנ דאָ שאבעס? די מאמע זאָגט, אז מיר האלטנ דאָ ניט קיינ שאבעס. שאבעס וועלנ מיר שוינ, זאָגט זי, מיט גאָטס הילפ זײַנ אפּ יענער זײַט. די יִידענע מאכט א פרום פּאָנעם אונ זאָגט: אָמיינ, ריבוינע-שעל-אוילעם! זי האָט אָבער מוירע, זאָגט זי, אז מע פירט אונדז אינ באָד ארײַנ. די אגענטנ, זאָגט זי, וואָס מיר האנדלענ מיט זיי, זײַנענ פּראָסטע גאנאָווים. זיי וועלנ אויסנארנ בא אונדז דאָס געלט, זאָגט זי, אונ וועלנ אונדז ארײַנפירנ אינ א בלאָטע ארײַנ. אויב מיר ווילנ, זאָגט זי, גאנווענענ די גרענעצ, זאָלנ מיר גאנווענענ מיט איר, וועט אונדז זײַנ, זאָגט זי,

---

1 אָפּגעמעקט זאָל ווערנ זייער נאָמענ.

אז ווייל און גוטו.. אזוי? איז זי, הייסט עס, אויך א גאנעווטע? היינט וואָס טראָגט זי א שייטל און רעדט מיט גאָט?..

שוין געקומען מײַן ברודער עליע מיט אונדזער כאַווער פּיניע. ביידע זײַנען עפּעס שטאַרק צעטראָגן. אפּאָנעם, זיי האָבן זיך צע-קריגט? איינער זאָגט אפּן אנדערן, אז איבער אים וועלן מיר דאָ מוזן שאבעס האלטן. שאבעס האלטן אליין איז נאָך גאָרנישט. מיר ווערן געוואָר, אז ביידע אגענטן האָבן זיך באַרימט, אז מע וועט אונדז מאסערן, אז מיר ווילן גאנווענען די גרענעץ. ביז עפּעס וואָס — די מאמע וויינט דערווײַלע. מײַן ברודער עליע בייזערט זיך אפּ איר, וואָס זי מאכט א טעל פון די אויגן. איבער אירע אויגן, זאָגט ער, וועט מען אונדז אלעמען נישט אריינלאָזן קיין אמעריקע! מײַן ברו-דער עליע און פּיניע הערן אופּ צו האנדלען מיט די אגענטן. זיי זאָגן: אן עק, מיר פאָרן ניט קיין אמעריקע און גאנווענען ניט די גרענעצ! מיר רײַסט זיך אפּ אין הארצן. איך מיין, ס׳איז טאקע אן עמעס. צום סאָף, איז דאָס נאָר א מאניפּאָרגע. פּיניעס קאָפּ! דאָס האָבן זיי אומיסטנע אזוי געזאָגט. ביכדיי זיך אָפּטשעפּען פון די אגענטן, און מיר האָבן גענומען האנדלען מיט דער יידענע. די יידענע האָט גענומען אן אופגאָב און האָט אונדז געזאָגט, מיר זאָלן זײַן גרייט אפּ היינט ארום האלבע נאכט. די נעכט זײַנען פינצטערע נעכט. סאָף כוידעש. אויסגעצייכנט גוט אפּ צו גאנווענען די גרענעצ. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבן זען, וואָס הייסט דאָס „גרענעצ" און וויאזוי וועלן מיר דאָס גאנווענען?

ד

א גאנצן טאָג זײַנען מיר געווען באשעפטיקט מיט די זאכן. מיר האָבן אלצדינג באדאַרפט אײַנפּאקן און אוועקגעבן דאָס דער יידענע. די זאכן וועט זי אונדז אריבערפעקלען נאָכדעם. דער איקער איז בא איר, זאָגט זי, די נעפּאשעס. און זי זאָגט אונדז אָן, וויאזוי מיר זאָלן זיך פירן. אז ס׳וועט ווערן, זאָגט זי, האלבע נאכט, זאָלן מיר ארויסגיין הינטער דער שטאָט. דאָרט איז פאראן, זאָגט זי, א בערגל. זאָלן מיר, זאָגט זי, דאָס בערגל דורכלאָזן, און נעמען זיך לינקס, און גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען נאָך א בערגל. פון דעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און גיין אזוי לאנג, ביז מיר וועלן קומען צו א שענקל. אין שענקל זאָל אריינגיין נאָר איינער פון אונדז, ניט אלע. אין שענקל וועלן מיר טרעפן, זאָגט זי, צוויי ארויילים טרינקען בראנפן בא איין טישל,

זאָלן מיר צוגיין, זאָגט זי, צו די ארײלים און א זאָג טאָן „כײַמאָ-וואַ״ — איז שוין גענוג. ווײַבאלד זיי וועלן דערהערן, זאָגט זי, דאָס וואָרט „כײַמאָוואַ״ (ס'איז איר נאָמען), אזוי וועלן זײ אופשטיין און גיין מיט אײַך ביזן וועלדל. אין וועלדל וועלן אפ אײַך ווארטן נאָך פיר גויים. טאָמער וועלן זיי שלאָפן, זאָלט איר זיי אופוועקן. אין וועלדל אז איר וועט גיין, זאָלט איר, זאָגט זי, זײַן שטיל, קיין פיפס ניט ארויסלאָזן, מע זאָל כאָלילע ניט דערהערן און ארויסשיסן. אפ יעדן טריט, זאָגט זי, איז דאָ א סאָלדאַט מיט א ביקס און שיסט... פון וועלדל, זאָגט זי, וועלן אײַך שוין די ארײלים ארויס-פירן אפן רעכטן וועג, בארג-אראָפּ, און אָט זײַט איר שוין אפ יענער זײַט...

מיר איז די מײַסע מיטן בערגל, מיטן שענקל, מיטן וועלדל שטארק געפעלן. די מאמע האָט א ביסל מוירע. בראָכע און טײַבל — אויך. מיר לאַכן פון זיי. נעקייוועס ציטערן פאַר א קאַץ אויך!..

קוים דערלעבט נאכט. אָפּגעדאַווענט מײַרעוו, אָפּגעגעסן וועטשערע, האָבן מיר אָפּגעווארט, ביז עס וועט ווערן רעכט פינצטער. פונקט צוועלף דעם זייגער האָבן מיר זיך אלע, זאלבעזעקסט, געלאָזט אין וועג ארײַן. פריער זײַנען געגאנגען מיר, מאנצבלען. נאָך אונדז זײַנען נאָכגעגאנגען די ווײַבער, ווי געווײנלעך. אזוי ווי די ייִדענע האָט געוויִעס געזאָגט, אזוי איז טאקע געווען. ארויסגעגאנגען פון שטאָט, האָבן מיר דערזען א בערגל. האָבן מיר דורכגעלאָזט דאָס בערגל און זיך גענומען לינקס. פון דאָרטן זײַנען מיר געגאנגען און געגאנגען און דערזען נאָך א בערגל. פון דעם בערגל האָבן מיר זיך גענומען, ווי זי האָט אונדז אָנגעזאָגט, רעכטס און זײַנען געגאנגען אזוי לאנג, ביז מיר האָבן דערזען א שענקל. אין שענקל איז ארײַן איינער פון אונדז. ווער? געווײנלעך פיניע. מיר ווארטן א האַלבע שאָ, א שאָ, צוויי שאָ — נישטאָ פיניע. הייבן אָן די ווײַ-בער זאָגן, מע זאָל גיין זען, וווּ איז פיניע? ווער זאָל גיין? מײַן ברודער עליע. זאָגט די מאמע: זי וויל ניט. זאָג איך: „אָט-אָ גיי איך". זאָגט די מאמע: זי האָט מוירע. שאַט! אָט איז פיניע. „וווּ ביסטו געווען אזוי לאנג?" — „אין שענקל". — „וווּ זײַנען די ארײלים?" — „זיי שלאָפן". — „פאַרוואָס האָסטו זיי נישט געוועקט?" — „פונוואנען ווייסט איר, אז איך האָב זיי ניט געוועקט?" — „פאַרוואָס האָסטו זיי ניט געזאָגט „כײַמאָוואַ?" — „פונוואנען ווייסט איר, אז איך האָב זיי ניט געזאָגט?" „נו?" — „נו-נו!" — „איז דאָך שלעכט!" — „ווער זאָגט דען, אז ס'איז גוט?"...

ה

מײַן ברודער עליע איז טאקע א כאָכעם. ער זאָגט, זײ זאָלן גײן בײדע אינ שענקל אַרײַנ, פרוװנ זיכ נאָכאמאָל אופװעקנ די ארײלים. קאכ-האװע. עס האָט ניט גענומענ קײנ האלבע שאָ, מיר טוענ א קוק, זײ גײענ מיט די צװײ ארײלים. די ארײלים זײַנענ נאָכ פארשלאָפנ, א ביסל שיקערלעכ אונ שפּײַענ אונ שעלטנ זיכ — סאקאָנעס-נעפאָשעס. דאָס װאָרט „טשאָרט" װערט איבערגעכאזערט עפּשער הונדערט מאָל. די װײַבער הײבנ אָנ, דאכט מיר, מוירע האָבנ. איכ דערקענ נאָכ זײער זיפצנ אונ זײער קרעכצנ אונ נאָכ דעם „ריבוינע-שעל-אוילעמ", װאָס די מאמע דערמאָנט אלע מינוט שטי-לערהײט. הויכ האָט זי מוירע. מע הערט ניט פונ אונדז קײנ פּיפּס. מיר גײענ אונ גײענ, אונ מער קײנ גויִים זעענ מיר ניט. װו זײַ-נענ די איבעריקע פיר? פּלוצעמ שטעלנ זיכ אָפּ אונדזערע צװײ ארײלים אונ רופנ זיכ אָפּ צו אונדז, מיר זאָלנ זײ זאָגנ, װיפל געלט מיר האָבנ. עס פאלט אָנ אפ אונדז א פּאכעד, אז מיר קאָנענ ניט רײדנ קײנ װאָרט. שטעלט זיכ ארויס די מאמע אונ זאָגט, אז מיר האָבנ נישט קײנ געלט. זאָגנ זײ: ס׳א ליגנ. אלע ייִדנ האָבנ געלט. אונ נעמענ ארויס צװײ לאנגע מעסערס אונ טראָגנ אונדז צו גלײַכ צומ פּאָנעמ אונ זאָגנ: „װעט איר אונדז נישט אָפּגעבנ באלד אינגאנצנ, װאָס איר האָט, זײַט איר געקוילעטע!"... אלע שטײענ אָנ לאָשנ אונ ציטערנ, װי די לעמעלעכ. רופט זיכ אָפּ די מאמע צו מײַנ ברודער עליע, ער זאָל אופבינדנ די קעשענע אונ אָפּגעבנ דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, װאָס מיר האָבנ אָפּגעלײזט פאר אונ-דזער האלבע דירע). אינ דער מינוט געפעלט מײַנ שװעגערנ בראָכע צו פאלנ כאלאָשעס. דערזענ, אז בראָכע איז געפאלנ, שרײַט די מא-מע: גװאלד! אפ איר קוקנדיק, שרײַט טײַבל אויכ: גװאלד! פּלוצעמ — טראכ-טאראראכ!!!.. דאָס האָט מענ אויסגעשאָסנ. דער שאָס צע-טראָגט זיכ מיט א װידערקאָל איבערנ גאנצנ װאלד. די ארײלים זײַנענ אויסגעטריקנט געװאָרנ. בראָכע האָט זיכ אופגעכאפּט. די מאמע כאפּט מיכ מיט אײנ האנט אונ מײַנ ברודער עליע מיט דער אנדערער האנט:

— קינדער! לאָמיר לויפנ!.. דער שומער-ייִסראָעל [1] איז מיט אונדז!..

איכ װײס ניט, װו עס נעמט זיכ צו איר אזויפיל קויעכ אפּ צו לויפנ? אלעמאָל פארטשעפּענ מיר זיכ אָנ א בוימ אונ פאלנ. מיר

---

1 געמײנט גאָט.

שטייען אוף און לויפן ווײַטער. אַלעמאָל דרייט אויס די מאמע דעם קאָפּ צוריק און טוט אַ פרעג שטילערהייט:

— פּיניע, דו לויפסט? בראָכע, דו לויפסט? טײַבל, דו לויפסט? לויפט, לויפט, דער שוימער-יִשׂראָעל איז מיט אונדז!

וויפל מיר זײַנען אזוי געלאָפן — קאָן איך אײַך ניט זאָגן. פונעם וואלד זײַנען מיר שוין לאנג ארויס. עס הייבט אָן ווערן ווי טאָג־לעך. עס בלאָזט אַ קיל ווינטל, נאָר אונדז איז הייס סאקאָנעס. מיר דערזעען פאר זיך אַ גאס און נאָך אַ גאס. אַ ווײַסן קלויסטער, גערטנער, הויפן, שטיבלעך. אפאָנעם, דאָס איז דאָס שטעטל, וואָס די ייִדענע האָט אונדז געזאָגט נעוויִעס. וויבאלד אזוי, זײַנען מיר דאָך שוין פון „יענער זײַט". מיר באגעגענען אַ ייִדן, מיט אזעלכע פּייעס, וואָס איך האָב אפ מײַן לעבן נישט געזען. אַ קאפּאָטע טראָגט ער אַ לאנגע, אַ צעפּליקטע. אפן האלדז אַ גרינעם שאל. ער טרײַבט אַ ציג. מיר שטעלן אים אָפּ מיט דער ציג און גיבן אים „שאָלעמ". דער ייִד פון דער ציג באטראכט אונדז פון קאָפּ ביז פיס. פּיניע פארבינדט מיט אים אַ שמועס. דער ייִד פון דער ציג רעדט עפּעס מאָדנע. טאקע אונדזער לאָשן, נאָר מיט פאסעכן. פּיניע פרעגט אים, צי ס'איז נאָך עפּעס ווײַט צו דער גרענעץ? דער ייִד פון דער ציג קוקט אים אָן: „וואָסער גרענעץ?"... עס לאָזט זיך אויס אַ מײַסע, אז מיר זײַנען שוין לאנג אפ דער זײַט, מיר זײַ־נען שוין ווײַט פון דער רוסישער גרענעץ.

— וויבאלד אזוי, הײַנט וואָס זשע לויפן מיר, ווי די מעשוגאָיִם?

עס פאלט אָן אפ אונדז אלעמען אַ מוירעדיק געלעכטער. די ווײַבער פאלן אזש צו דער ערד לאכנדיק. נאָר די מאמע הייבט אוף די הענט ארוף: „איך דאנק דיר, גאָטעניו!" — און צעוויינט זיך.

XIV

מיר זײַנען שוין אין בראָדי!

א

ווייסט איר, ווו מיר שפּארן אָן? אזש אין בראָדי! איך מיין, אז מיר זײַנען שוין נאָענט צו אמעריקע. אַ שיינע שטאָט אָט דאָס בראָדי! ס'איז גאָר ניט די שטאָט, די גאסן, די מענטשן, וואָס בא אונדז. אפילע די ייִדן זײַנען דאָ ניט די ייִדן, וואָס בא אונדז. דאָס הייסט, די ייִדן זײַנען די אייגענע ייִדן, וואָס בא אונדז.

און אויב איר ווילט, זײַנען זיי נאָך מער ייִדן, ווי אונדזערע ייִדן. די פּייעס א סאַך לענגערע, ווי בא אונדזערע. די קאַפּאָטעס בא זיי זײַנען קימאַט ביז דער ערד. זיי טראָגן מאָדנע קאַפּעליושלעך, גאַרטעלעך, מיט שיך און זאָקן, און די ווײַבער — פּאַריקן. נאָר דאָס לאָשן זייערס — אוי, דאָס לאָשן! דײַטש רופט מען דאָס. ס'איז גאָרניט דאָס, וואָס בא אונדז. דאָס הייסט, די ווערטער זײַנען די אייגענע ווערטער, וואָס בא אונדז, נאָר מיט פּאַסעכן. לעמאָשל: „וואָס" איז „וואַס", „דאָס" איז „דאַס", „שלאָפן" איז „שלאַפן", „ברויט" איז „ברײַט", „פלייש" איז „פלײַש", „מייער" איז „מײַער", א „בעהיימע" איז „בעהײַמע", א „שייגעץ" — „שײַגעץ", „מילכ" איז „מעלכ", „ליכט" איז „לעכט", א „ייִד" איז א „יאַיִד", א „ייִדענע" — א „יאַיִדענע", „קינד" איז „קונד", א „טינטערל" איז א „טונטירל", א „ציבעלע" איז א „צײַבעלע", א „סירניקל" — א „שוויבעלע". הײַנט דאָס ריידן זייערס! אז זיי ריידן, זינגען זיי. עס קומט אויס גלײַך, ווי זיי וואָלטן שטענדיק מײַוועך געוועזן ווי סעדרע[1], מיר האָבן באלד געכאַפּט דעם שניט. דער ערשטער איז געוועזן אונדזער כאַווער פּיניע. ער האָט אָנגעהויבן ריידן דײַטש קימאַט פונעם ערשטן טאָג, וואָס מיר זײַנען געקומען. אים איז געוועזן גרינגער, ווײַל דײַטש האָט ער געלערנט נאָך אין דער היים. מײַן ברודער עליע זאָגט, אז כאָטש ער האָט קיין דײַטש קיינמאָל ניט געלערנט, פונדעסטוועגן פאַרשטייט ער נישט ווינציקער פון אים. איך הער מיך צו, ווי מע רעדט אַפּ דײַטש, און לערן מיך. אין א פרעמד לאַנד מוז מען קענען די שפּראַך. אזוי זאָגט פּיניע. זײַן ווײַב טײַבל רעדט שוין אויך האַלב דײַטש, האַלב ייִדיש. מײַן שוועגערן בראָכע, עליעס ווײַב, וואָלט עפּשער אויך וועלן ריידן דײַטש, קען זי נעבעך ניט. א גראָבער קאָפּ בא איר! זעט איר, די מאַמע וויל ניט הערן פון קיין דײַטש. זי וועט, זאָגט זי, ריידן אזוי, ווי זי האָט גערעדט אין דער היים. ברעכן זיך די צונג צוליב די דײַטשן איז זי ניט מעכויעו. זי איז גאָר אַפּ זיי באַרויגעז. זי האָט געמיינט, אז די דײַטשן זײַנען ערלעכע מענטשן. צום סאָף, איז זי געוואָרן, אז זיי זײַנען אויך ניט קיין גרויסע צאַדיקים. אַנומלט איז זי געווען אין מאַרק, האָט מען זי אָפּגענאַרט אַפּ דער וואָג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איר געבן א פונט, און געגעבן האָט מען איר — זי ווייסט אַליין ניט וויפל.

---

[1] מיטן באַשטימטן טראַדיציאָנעלן ניגון געלייענט די טוירע.

אזוי דערציילט די מאמע און לאָזט אויס, אז צווישן די דײַטשן זײַנען, אפּאָנעם, אויך דאָ גאנאָווים, דערהערט מײַן שוועגערן בראָכע, כאפּט זי זיך אוף און פֿײַערט און מאכט מיט די הענט:

— גאנאָווים, זאָגט איר, שוויגער? א גאנעוו אפּ א גאנעוו! איין גאנעוו גרעסער פֿונעם אנדערן! מע דארף זיך פאר זיי היטן ערגער ווי בא אונדז! בא אונדז ווייסט מען כאָטש, אז א גוי איז א גאנעוו.

— בא אונדז, נארעלע, ווייסט דער גוי אליין, אז ער איז א גאנעוו.

אזוי זאָגט די מאמע און דערציילט א מײַסע מיט כימקען. ס'איז געווען בא אונדז אמאָל א שיקסע כימקע. דער טאטע, אָלעוו-האשאָלעם, האָט נאָך דעמלט געלעבט. איז די כימקע געווען זייער א ווילע שיקסע, נאָר א ביסל א גאנעווטע. אז אלע זײַנען אוועקגעגאנגען פֿון שטוב, פלעגט זי ניט וועלן בלײַבן אליין. זי האָט מוירע געהאט פאר זיך אליין, זי זאָל עפּעס ניט צוגאנווענען...

ב

אלצדינג איז בא די דײַטשן אנדערש. אפילע דאָס געלט איז אויך ניט, ווי בא אונדז. דאָ ווייסט מען ניט קיין קאָפּעקעס, גריוונעס, צוואנציקער, פערציקער. דאָ ווייסט מען נאָר גרײַצערס. אלצדינג פארקויפט זיך דאָ אפּן גרײַצער. פאר אונדזערן א רובל גיט מען אײַך אָן א שיר גרײַצערס. מײַן מאמע געפינט, אז ס'איז נישט קיין געלט. ס'איז קנעפּלעך. מײַן ברודער עליע זאָגט, אז זיי צעגייען זיך עפּעס אונטער די פינגער, אזוי ווי שניי. אלע טאָג זעצט ער זיך אוועק איין א ווינקעלע, און טרענט אוף די קעשענע, און נעמט ארויס א רובל, און פארנייט די קעשענע צוריק. אפּ מאָרגן טרענט ער ווידער אוף די קעשענע, נעמט ארויס א רובל און פארנייט צוריק. אָט אזוי אלע טאָג. און די טעג גייען אוועק, און אונדזערע פעקלעך מיט אונדזער בעטגעוואנט זײַנען נאָך אלץ נישטאָ. די יידענע, וואָס האָט מיט אונדז געגאנוועט די גרענעץ, האָט אונדז, אפּאָנעם, אָנגעטאָן א רעכטן ספּאָדעק. אכוץ וואָס מע איז אונדז באפאלן איין וואלד, טאקע אירע שוימרים אליין, וועלן מיר נאָך עפּשער בלײַבן אָן זאכן. די מאמע הערט ניט אוף צו ברעכן די הענט און צו וויינען אפּ די זאכן. „דאָס בעטגעוואנט! די קישנס! וויאזוי וועלן מיר זיך דירגן קיין אמעריקע אָן בעטגעוואנט, אָן קישנס?"... פיניע פאלט אלעמאָל אפּ

אנ אנדער פלאנ. ער וועט גיינ, זאָגט ער, מיט א „זאיאוולעניע" דורכ דער באנ, מיט א „פראָשעניע" צומ „נאטשאלניק" פונ דער גרענעצ. ער וועט זיכ אריבערכאפּנ אהינ צו דער יידענע אונ וועט איר מאכנ א פינצטערנ סאָפ. ער וועט זי פרעגנ: האיטאָכנ?![1].. ס'איז אָבער קאלטע פריפארקעס! עס וועט ניט העלפנ קיינ „זאיאוולעניעס" מיט קיינ „פראָשעניעס". אריבערכאפּנ זיכ צו דער יידענע וועט אימ טייבל נישט לאָזנ, ס'איז בלאָטע, מע זאָל איר אָנשיטנ די שטוב מיט גאָלד. אזוי האָט זי געזאָגט בעפיירעש. עס ליגט איר נאָכ אינ טאמ דאָס „גאנוועגע די גרענעצ". מיר אלע געדענקענ נאָכ דעמ טאמ פונ דער גרענעצ. מיר דערציילנ איטלעכנ די מייסע, וויאזוי מיר האָבנ געגאנוועט די גרענעצ, וויאזוי די יידענע האָט אונדז געגעבנ אריילימ אפ אריבערצופעקלענ אונדז, וויאזוי די אריילימ האָבנ אונדז געפירט אונ פארפירט אינ א וואלד אונ געוואָלט אונדז קוילענ. א גליק, וואָס מיינ שוועגערנ בראָכע האָט א טעווע פונ כאַלעשנ אונ וואָס מיינ מאמע האָט געמאכט א גוואלר. האָבנ דערהערט די סאָלדאטנ אונ האָבנ אָנגעהויבנ שיסנ. זיינענ זיכ די אריילימ צעלאָפנ, אונ מיר זיינענ גענעזנ געוואָרנ. אזוי דערציילט די מאמע. מיינ ברודער עליע דערציילט די אייגענע מייסע, נאָר א ביסל אנדערש. שלאָגט אימ בראָכע איבער אונ דערציילט טאקע דאָס אייגענע, נאָר א ביסל אנדערש. זאָגט אונדזער כאַווער פיניעס ווייב, טייבל, אז בראָכע געדענקט ניט אקוראט, וואָרעמ בראָכע האָט געכאלעשט. אונ טייבל וויל אָנהייבנ דערציילנ די מייסע פונ אָנהייב אָנ, האקט איר פיניע איבער אונ זאָגט, אז זי ווייסט גאָרניט. אָט וועט ער דערציילנ נאָכאמאָל פונ אָנהייב ביזנ סאָפ. אלע טאָג אונ איטלעכנ באזונדער דערציילנ מיר די מייסע, וויאזוי מיר האָבנ געגאנוועט די גרענעצ. אלע די, וואָס הערנ, שאָקלענ מיט די קעפ, שמוצערנ מיט די ליפנ, זיי זאָגנ, אז מיר זיינענ גליקלעכע! מיר דארפנ בענטשנ גוימל[2]!

ג

אפ דער זייט גרענעצ איז אונדז גוט, בעסער ווי אינ דער היימ. טאָנ טוענ מיר ניט קיינ האנט אינ קאלט וואסער. אָדער מיר זיצנ אפ דער אכסאניע, אָדער מיר גייענ אפנ שפאציר, אָנקוקנ

[1] ווי איז דאָס רעכט?

[2] א רעליגיעזער מינהעג לויבנ גאָט, ווענ מע ווערט געראטעוועט פונ עפעס אנ אומגליק.

בראָד. א שיינע שטאָט. איך ווייס ניט, וואָס מײַן שוועגערן בראָכע האָט צו דער שטאָט. אַלע טאָג געפינט זי אַן אַנדער כיסאָרן אַפּ דער שטאָט. דאָס געפעלט איר ניט — ס׳איז בלאָטיק. דאָס זאָגט זי — סע שטינקט, ערגער ווי בא אונדז. איינמאָל באַנאַכט כאַפּט זי זיך אוּפּ מיט א גוואַלד: מע האָט זי באַפאַלן. מיר זײַנען אַלע אַראָפּ פון די געלעגערס:

— ווער האָט דיך באַפאַלן? גאַזלאָנים?

— וואָסערע גאַזלאָנים? וואַנצן!..

אינדערפרי דערציילן מיר דעם באַלעבאָס פון דער אַכסאַניע, ווייסט ער ניט, מיט וואָס מען עסט דאָס. גיט אים פיניע צו פאַר־שטיין אַפּ דײַטש, וואָס דאָס איז. זאָגט ער, אַז בא זיי ווייסט מען ניט דערפון. אין זייער דײַטשיש לאַנד זעט מען דאָס ניט. דאָס האָבן מיר, זאָגט ער, מיסטאָמע געבראַכט מיט זיך פון דער היים...

אײַ, איז בראָכע געוועזן אין קאַס! זי האָט פײַנט, זאָגט זי, דעם יידן, ערגער ווי א מעשומעד! איך ווייס ניט, פאַרוואָס. דאַכט זיך, זייער א פײַנער מענטש. אַז ער רעדט, האַלט ער א ביסל דאָס מויל אַפּ א זײַט און שמייכלט. הײַנט האָט ער ליב געבן אייצעס. ווהין מיר זאָלן גיין, בא וועמען מיר זאָלן קויפן און בא וועמען ניט. און אַז מיר גייען עפּעס קויפן, גייט ער מיט. און קויפן קויפן מיר, צום מיינסטן, מאַלבושים. מיר האָבן אָנגעהויבן צוביסלעך אויסקליידן זיך. אונדזער כאַווער פיניע זאָגט, אַז ס׳איז ניט שיין, וואָס מיר גייען, ווי די שלעפּערס. אין א פרעמדער שטאָט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגיין ווי מענטשן. אוביפּראַט דאָ, אין אויסלאַנד, ווו עס איז האַלב אומזיסט. דאָס איז דאָך באַוווסט אַפּ דער גאַנצער וועלט. קוידעם-קאָל האָט ער זיך געקויפט א קאַפּעליושל, ווי מע טראָגט בא די דײַטשן, און א פּידזשאַק א קורצן ביז די קני מיט א נײַעם שניפּס. אָנקוקן פיניען אין זײַנע דײַטשע מאַלבושים דאַרף מען זײַן שטאַרקער פון אײַזן. לאַנג און דין איז ער. א נידעריקע ריע האָט ער. און אַז ער גייט, שפּרינגט ער. הײַנט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט א פּאָנעם פון כויזעק. מײַן ברודער עליע געפינט, אַז ער זעט אויס ווי א „ווייִנגער” אָדער ווי א „קאַטע־רינשטשיק”. פיניע זאָגט, אַז ער ווייסט ניט וואָס איז שענער: צי א „ווייִנגער”, צי א „קאַטערינשטשיק”, צי גאָר א „שלעפּער”? דאָס מיינט ער טאַקע אונדז. מײַן ברודער עליע זאָגט, אַז ער זאָל וועלן, קאָן ער זיך אויך אויסקליידן ווי א דײַטש. ס׳איז אָבער נישט קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסבערענגענע געלט, טרענצלענע קערבלעך. מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבל היטן קיין אַמעריקע... זאָגט אים פיניע: אין

אמעריקע דאַרפֿן מיר קיין געלט ניט. דאָרטן, זאָגט ער, זײַנען מיר אַליין געלט! ער רעדט איבער אונדז אַזוי לאַנג, ביז מײַן ברודער עליע קויפֿט זיך אויך אַ קאַפּעליוש מיט אַ פּידזשאַק, און מיר אויך אַ קאַפּעליושל מיט אַ רעקל. מיר גייען אַלע דרײַ איבער די גאַסן און ריידן דײַטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מיינען, אַז מיר זײַנען דײַטשן. אייַן כיסאָרן נאָר, וואָס אונדז גייען נאָך די ווײַבער. איך מיין טאַקע די מאַמע, מײַן שוועגערן בראָכע און פּיניעס ווײַב טײַבל. זיי טרעטן נישט אָפּ פֿון אונדז אַף קיין ווײַלע. די מאַמע האָט מוירע, איך זאָל צווישן די דײַטשן ניט פֿאַר-בלאָנדזשעט ווערן, און יענע גייען גלאַט נאָך, ווי די קעלבלעך. וואָס האָבן זיי מוירע — ווייס איך ניט. מאַכמעס מיר דרייען זיך אַרום זאַלבעזעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אַף אונדז. וואָס האָבן זיי ניט געזען?

— די גרעסטע נאַראָנים אין דער וועלט זײַנען דײַטשן. — אַזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. אַ סימען, וואָס איר זאָלט ניט זאָגן, גלייבן זיי אײַך אַף נעמאָנעס.

— אַכוץ געלט. געלט איז בא זיי טײַערער, ווי בא אונדז! אַ „גרײַצער“ איז בא זיי די נעשאָמע. פֿאַר אַ „קרוין“ וועלן זיי אײַך פֿאַרקויפֿן דעם טאַטן, און פֿאַר אַ „גולדן“ — גאָט אַליין!

אַזוי זאָגט בראָכע, און טײַבל האַלט זי אונטער. אַלע דרײַ ווײַ-בער, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, זײַנען עפּעס ניט צופֿרידן מיט די דײַטשן. איך ווייס ניט פֿאַרוואָס. מיר זײַנען זיי דאַפּקע געפֿעלן. ווען ניט אַמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זײַן אייביק און אייביק. ווו האָט איר אַזעלכע הײַזער, ווי דאָ? הײַנט די מענטשן? אַזעלכע גוטע מענטשן! אַלצדינג פֿאַרקויפֿן זיי אײַך! אַפֿילע די בע-היימעס זײַנען ניט די בעהיימעס, וואָס בא אונדז. סײכל, קאָן זײַן, האָבן זיי ניט מער ווי אונדזערע, נאָר זיי זעען אויס לײַטישער. אַלצדינג האָט דאָ אַן אַנדער פּאָנעם. און רעדט מיט די ווײַבער, זאָגן זיי, אַז בא אונדז איז בעסער. קיין זאַך געפֿעלט זיי ניט, אַפֿילע די אַכסאַניע אויך ניט. און ניט אַזוי די אַכסאַניע, ווי די באַלעבאַטים. זיי רײַסן די הויט, זאָגט בראָכע. פֿאַר אַ גלעזל וואַ-רעם וואַסער הייסן זיי זיך באַצאָלן. אַ ביסל זאַלץ וועלן זיי אײַך נישט געבן אומזיסט. אַז מיר וועלן ניט אָפּפּאָרן פֿונדאַנען באַצײַטנס, וועלן מיר דאַרפֿן גיין איבער די הײַזער.

אַזוי זאָגט מײַן שוועגערן בראָכע. נאָר וואָס מײַן שוועגערן בראָכע קאָן זאָגן! לעמײַ זי זאָגט אַף מײַן ברודער עליע, אַז ער

איז א ייִדענע? און אַף אונדזער כּאַווער פּיניע זאָגט זי, אַז ער איז א קאָלבוי, וואָס אין דער קאָרט. אַן אַנדערע אַף טײַבלס אָרט וואָלט איר געגעבן א וויסטן פּעטשאַטעק. טײַבל איז אָבער, ווי די מאַמע זאָגט, א מענטש אָן א גאַל. זי שווײַגט איר אָפּ. אַלע שווײַגן איר אָפּ. איך אויך. אַף מיר איז זי גאַזלען. מיך רופט זי דער „ווישקראָבעק", אָדער „מאָטל מיט די פּיסקעס". איך האָב זיך אויסגעהאָדעוועט, זאָגט זי, אין וועג א פּאָר גוטע פּיסקעס. מיך הייבט דאָס אַפּילע ניט אָן צו אַרן. נאָר די מאַמע וויל ניט לײַדן, לעמײַ זי רעדט פון מײַנע פּיסקעס. הייבט אָן די מאַמע וויינען. און מײַן ברודער עליע האָט פײַנט, אַז די מאַמע וויינט. ער זאָגט, אַז זי מאַכט זיך קאַליע די אויגן, און מיט קאַליעדיקע אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַרײַן.

ד

איך קאָן אײַך איבערגעבן א נײַס. מיר האָבן א גרויס פּונ אונדזערע זאַכן. די ייִדענע, וואָס האָט מיט אונדז געגאַנוועט די גרענעץ, האָט מען אײַנגעזעצט אין טורמע. אונדזער כּאַווער פּיניע קוועלט. ער זאָגט, אַז ס'איז א גרויסע מיצווע. זאָגט די מאַמע: „סטײַטש, און מײַנע זאַכן?" זאָגט פּיניע: „נו, און מײַנע זאַכן?"... אַצינד ווייסן מיר שוין פאַר געוויס, אַז אונדזערע זאַכן זײַנען פאַרפאַלן. וואָס טוט מען? מע דאַרף פאָרן ווײַטער. א ברייטע האָבן מיר? מײַן ברודער עליע גייט אַרום אָן א קאָפּ. די מאַמע רעדט אים אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט אים: וואָס וואָלטן מיר געטאָן, נאַרעלע, ווען מע זאָל געווען צונעמען בא אונדז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאַר דער האַלבער דירע, און נאָך קוילען אויך? אונדזער כאַווער פּיניע גיט אָפּ דער מאַמען דעם גערעכט. ער זאָגט, אַז א ייִד דאַרף שטענדיק זאָגן: „גאַם זו לעטויווע[1]". בראָכע לייגט אויך צו א קנייטל. זי זאָגט, אַז ניט אומזיסט האָט זי אים א נאָמען געגעבן „ייִדענע". מיר גרייטן זיך אין וועג אַרײַן. מיר צעפּרעגן זיך בא מענטשן, וויאַזוי פאָרט מען קיין אַמעריקע? מענטשן הערן אויס און גיבן אונדז אײַצעס. איטלעכער אַן אַנדער אײַצע. איינער זאָגט: אַף פּאַריז. דער אַנדערער — אַף לאָנדאָן. א דריטער דרינגט, אַז אַף אַנטווערפּן איז נעענטער. מע פאַרדולט אונדז אַזוי דעם קאָפּ, אַז מיר ווייסן שוין אַליין ניט, וואָס צו טאָן. פאַר פּאַריז האָט די מאַמע

---

1 אויך דאָס איז צום גוטן.

מוירע. א צו גרויסער טומל, זאָגט מען. אנטווערפּן געפעלט ניט בראָכען. עפּעס אנטווערפּן — א מאָדנער נאָמען. זי האָט אזעלכן ניט געהערט. עס בלײַבט לאָנדאָן. פּיניע זאָגט, אז לאָנדאָן איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט וויפל מאָל אין דער געאָגראפיע (אזא בוך), אז לאָנדאָן איז א שארפע שטאָט. הײַנט קומט ארויס פון דאָרטן מוישע מאָנטעפיאָרע[1], און רויטשילד, זאָגט ער, איז אויך פון לאָנדאָן.

— רויטשילד איז גאָר פון פּאריז.

אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע. דאָס איז דאָך בא זיי א קלאָל. וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אנדערער פאַרקערט. אז דער זאָגט: טאָג, זאָגט יענער: נאכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיך קריגן — דאָס ניט, נאָר מע שפּארט זיך. זיי קאָנען זיך אמאָל אזוי אוועקשפּארן א שאָ קעסיידער, ביז מע צענעמט זיי. אנומלט האָבן זיי זיך צע-אמפּערט איבער א דײַטשיש וואָרט: „כריינ". איינער האָט געזאָגט, אז כריינ איז אפ דײַטש: „כראנ". דער אנדערער האָט געדרונגען, אז כריינ דארף מען זאָגן אפ דײַטש „כראָנ". א שאָ צוויי האָט מען זיך אוועקגעריסן, ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל קויפן א ווערצל כריינ און מע זאָל דאָס ווײַזן דעם באלעבאָס פון דער אכסאניע. געבראכט דאָס ווערצל כריינ, פרעגט מען אים: „רעב דײַטש! מיר האָבן צו אײַך א באקאָשע, נאָר איר זאָלט אונדז זאָגן דעם ריינעם עמעס. וויאזוי הייסט בא אײַך אפ אײַער לאָשן אָט די דאָזיקע פּיירע — „כראנ", אָדער „כראָנ"? רופט זיך אָפּ דער באלעבאָס: „אפ אונדזער דײַטשער שפּראכע הייסט דיזע פרוכט ניט „כראנ" און ניט „כראָנ", נאָר „מערעטיכ"... נאט אײַך אזא מעשוגאס! קירע-דײַטש איז א גוטער צולאָכעסניק. ער קאָן אײַך אמאָל געבן א זאָג א וואָרט, זאָל זײַן וואָס צו הערן. לעמאָשל, נעמט, אשטייגער, א זיי-גערל. דאכט זיך, וואָס קאָן שוין זײַן מער פּאָשעט פון א זייגערל? הייסט דאָס בא קירע-דײַטש ניט א זייגערל, נאָר „א האָר". און א האָר איז בא אים „א האאר". א האאר איז בא אים „א הער". אהער איז בא אים „היר-היר". אז מע זאָגט קירע-דײַטש[2], זאָל מען גלייבן

1 א באוווּסטער פילאנטראָפּ.

2 א פאראכטונג־אויסדרוק אפ עסטרײַכישע דײַטשן.

ה

האָט קיינ פּאַריבּל ניט, איכ האָבּ מיכ פאַרעזט וועגנ די נאַ-רישע דייטשנ מיט זייער מעשוגענער שפּראַכ, אונ האָב פאַרגעסנ, אַז מיר פאָרנ קיינ אמעריקע. דאָס הייסט, ניט גלייכ קיינ אמעריקע— דערווייל פאָרנ מיר קיינ לאָנדאָנ. אונ ניט גלייכ קיינ לאָנדאָנ, נאָר קיינ לעמבערג. דאָרט, אינ לעמבערג, איז פאַראַנ, זאָגט מענ, א קאָמיטעט פאַר עמיגראַנטנ. עפּשער וועלנ מיר קאָנענ דורכנ קאָמי-טעט עפּעס באַהילפיק ווערנ. מיט וואָס זיינענ מיר ערגער פונ אַלע אַנדערע עמיגראַנטנ? אוביפּראַט, מיר האָבנ נאָכ געהאַט אַזאַ שאָדנ— אונדזערע אַלע פּעקלעכ מיט אונדזער גאַנצנ בעטגעוואַנט. די מאַמע גרייט זיכ שוינ, וויאַזוי זי זאָל זיי זאָגנ, וויאַזוי זי זאָל פאַר זיי וויינענ. מיינ ברודער עליע בעט זיכ בא איר: „נאָר ניט געוויינט! מע דאַרפ אינ זינענ האָבנ די אויגנ. אָנ אויגנ לאָזט אמעריקע ניט אַריינ“...

אַזוי זאָגט מיינ ברודער עליע אונ גייט אַריינ צום באַלעבאָס זיכ צעצאָלנ פאַר דער אַכסאַניע. אינ עטלעכע מינוט אַרום קומט אַריינ מיינ ברודער עליע א טויטער. וואָס איז? דער באַלעבאָס האָט אים אָוועקגעלייגט א כעזשבנ, איז אים, זאָגט ער, פינצטער גע-וואָרנ אינ די אויגנ. פאַר אַלצדינג רעכנט ער אונדז געלט. פאַר לייכטער אַפּ ליכט-בענטשנ רעכנט ער זעקס לייכטער — זעקס גריי-צערס, פאַר האַוודאָלע — פיר גרייצערס. וואָסער האַוודאָלע? ער, דער באַל-אַכסאַניע, האָט געמאַכט האַוודאָלע, אונ מיר האָבנ געהערט, קומט אים פיר גרייצערס. פרעגנ מיר אים: „וואָס עפּעס פיר?“ — זאָגט ער: „ווילט איר פינפ, לאָז זיינ פינפ“. הייַנט רעכנט ער אונדז עפּעס א מינ זאַכ מיטנ נאָמענ „קאָמיסיאָנ“. וואָס איז דאָס פאַר א שלאַק? דאָס קומט אים, זאָגט ער, פאַר דער טירכע, וואָס ער איז געגאַנגענ מיט אונדז קויפנ מאַלבושים.

דערהערט אַזאַ מייסע, כאַפּט זיכ אויפ מיינ שוועגערנ בראָכע מיט א פּליעסק אינ די הענט.

— שוויגער! וואָס האָב איכ אייכ געזאָגט? זיינענ די דייטשנ ניט ערגער ווי די נאַכט-גאַזלאָנים אינ וואַלד? זיינענ אונדזערע רוסישע כוליגאַנעס ניט קיינ צאַדיקים אַקעגנ זיי? מיר זיינענ דענ אינ בראָד? מיר זיינענ דאָכ אינ סדוים[1]!!!..

1 א שטאָט, וועגנ וועלכער עס ווערט אינ דער ביבל דערציילט, אַז אירע איינוווינער האָבנ זיכ אויסגעצייכנט מיט זייערע שלעכטע מידעס.

דאָס פאַרגלײַכן אים מיט די רוסישע כוליגאַנעס, װײַזט אויס, האָט דעם באַלעבאָס ניט אַזױ פאַרדראָסן, װי דאָס פאַרגלײַכן בראָד מיט סדום. ער איז געװאָרן אָנגעצונדן! ער האָט אונדז געזאָגט, אַז ס׳איז זײער רעכט, װאָס די רוסישע „כוליגאַנעס" מאַכן אָפּ אונדז פּאָגראָמען. ער געפינט, אַז ס׳איז נאָך װינציק, װאָס מע טוט אונדז. װען ער זאָל זײַן, זאָגט ער, דער רוסישער „קײַזער", װאָלט ער „געהײַסן", מע זאָל אונדז אַלעמען „אױסקײַלן" ביז „אײנעם"!

מיר דאַכט, איך האָב אײַך שױן געזאָגט, אַז אונדזער כאָװער פּיניע איז אַ היציקער פּאַרשױן. ביז מע רירט אים ניט שטאַרק אָן, קאָן ער אײַך שװײַגן און שװײַגן. נאָר טאָמער דערלאַנגט מען אים מיט אַזאַ װאָרט, װאָס ער האָט פײַנט, איז כײַעס ניט זיכער! פּיניע האָט זיך אױפגעכאַפּט, אױסגעצױגן זיך װי לאַנג ער איז, צוגעגאַנגען גלײַך צום באַלעבאָס פון דער סטאַנציע און האָט אים אױסגעשריִען אָפּן קאָל גלײַך אין פּאָנעם אַרײַן:

— קירע-דאַאַאײַטש!!!.. אַ רוּעך אין דײַן טאַאַטן אַרײַן!

עמעס, דער „קירע-דײַטש" האָט אונדזער כאָװער פּיניען געקאָסט טײַער, דער באַלעבאָס האָט אים פאַרן „קירע-דײַטש" אױפגעװאָרפן צװײ שװערע, געשמאַקע פּעטש, אַז פונקען זײַנען געפלױגן. עס האָט אָבער געהאַט דעם זיבעטן כײן. גאַנץ בראָד האָט זיך צונױפגעלאָפן. ס׳איז געװען „לײַהודים"[1], איך האָב ליב. אַז ס׳איז פרײלעך.

דעם זעלבן טאָג זײַנען מיר אַנטלאָפן קײן לעמבערג.

XV

קראָקע מיט לעמבערג

א

לעמבערג, זעט איר, איז שױן גאָר ניט דאָס, װאָס בראָד. ערשטנס, די שטאָט אַלײן. רײן, ברײט, ציכטיק, שײן — פאַרנעמט אַן אױגן! דאָס הײסט, ס׳איז פאַראַן אין לעמבערג אױך אַזעלכע גאַסן, װי אין בראָד, װאָס אַז מע גײט אינמיטן זומער, דאַרף מען אָנטאָן טיפע קאַלאָשן און פאַרשטעלן די נאָז. דערפאַר אָבער איז פאַראַן אינמיטן שטאָט אַ גאָרטן, װאָס אַלע בעגן דאָרטן גײן שפּאַצירן,

[1] געמײנט: פרײלעך.

אפילע ציגנ. א פרײַע מעדינע. שאבעס גײענ יידנ מיט שטרײַמלעכ פראנק אונ פרײַ אפ אלע גאכנ, אונ קײנער זאָגט זײ ניט א וואָרט. הײַנט די מענטשנ? גאָלד אונ זילבער! מײַנ מאמע זאָגט, אז פונ בראָד ביז לעמבערג איז אזא כילעק, ווי פונ טאָג צו נאכט. מײַנ ברודער עליע זאָגט, אז עס טוט אים באנק, וואָס בא דער גרענעצ שטײט פריער בראָד אונ נאָכדעמ לעמבערג. עס וואָלט באדארפט, זאָגט ער, זײַנ פארקערט. גיט אים אונדזער כאווער פיניע צו פארשטײנ, אז דערפאר איז לעמבערג בעסער פונ בראָד, ווײַל עס שטײט ווײַטער פונ דער גרענעצ אונ נעענטער צו אמעריקע. זאָגט אים עליע: „א פאָלג מיכ א גאנג! ווו איז לעמבערג אונ ווו איז אמעריקע!" זאָגט אים פיניע: אז וואָס כ'איז שײַעכ צו עטעט, מעג ער זיכ נאָכ דערווײַלע לערנענ בא אים, ווארעם ער האָט געלערנט געאָגראפיע. זאָגט אים מײַנ ברודער עליע: „אז דו האָכט געלערנט געאָגראפיע, זאָג זשע מיר, ווו איז דער קאָמיטעט?" — „וואָסער קאָמיטעט?" — „דער עמיגראנטנקאָמיטעט!" — „א סמיכעס-האפארשע[1]! וואָס געהער זיכ עס אָנ מיט געאָגראפיע?" — דער וואָס ווײכט געאָגראפיע, „דער דארפ וויסנ אלצדינג".

אזוי זאָגט צו אים מײַנ ברודער עליע, אונ מיר פרעגנ זיכ נאָכ אפנ קאָמיטעט. ווענענ מיר פרעגנ, ווײסט קײנער ניט. א מאָדנע שטאָט.

— זײ ווײסנ, נאָר זײ ווילנ ניט זאָגנ!

אזוי פאכקנט מײַנ שווענערנ בראָכע. איר געפעלט קײנ זאכ ניט. אפ לעמבערג האָט זי אויכ א כיסאָרנ: צו ברײטע גאסנ. א כיסאָרנ — די קאלע איז צו שײנ. אונדזער כאווער פיניעס ווײַב טײַבל האָט אנ אנדער כיסאָרנ אפ לעמבערג. דעהײַנע? לעמײַ זאָגט מענ בא אונדז „קראָקע מיט לעמבערג"? אז מע עסט א זויערע זאכ, זאָגט מענ: „ס'איז אזוי זויער, אז מע קאָנ דערזענ קראָקע מיט לעמבערג". אָדער אז מע דערלאנגט אײנעמ א גוטנ פאטש, זאָגט מענ, אז „ער האָט דערזענ קראָקע מיט לעמבערג".

בעקיצער, די ווײַבער האָבנ שוינ אזא טעווע. זעלטנ זײ זאָל עפעס געפעלנ!.

---

1 גמײנט: א שײַכעס.

ב

מיר האָבן זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. א הויכע שטוב מיט א רויטן דאך. פריִער דארף מען שטיין א ביסל אין דרויסן. דאָס הייסט, ניט א ביסל, נאָר א סאך. נאָכדעם עפנט מען די טיר. דארף מען גיין אפ טרעפ. אז מע קומט ארופ, טרעפט מען א סאך מענטשן. צום מייסטן, אונדזערע רוסישע, עמיגראנטן רופט מען זיי. קימאט אלע זײַנען זיי הונגעריק, און אלע האָבן קליינע זויגעדיקע קינדער. די, וואָס האָבן ניט קיין זויגעדיקע קינדער זײַנען, אויך הונגעריק. מע הייסט זיי קומען מאָרגן. מאָרגן זאָגט מען זיי ווידעראמאָל, זיי זאָלן קומען מאָרגן. מײַן מאמע באקענט זיך מיט א סאך ווײַבער. איטלעכע פון זיי האָט אפ זיך אן אנדער אומגליק. פארגלײַכן, זאָגט זי, איר אומגליק ניט זייערע אומגליקן, קומט אויס, אז זי איז נאָך איינע א גליקלעכע! א סאך פון זיי זײַנען אנטלאָפענע פון פאָגראָמען. וואָס זיי דערציילן זיך אָן איז א גוואלד! אלע פאָרן זיי קיין אמעריקע, און קיינער האָט ניט מיט וואָס. א סאך פון זיי האָט מען אָפגעשיקט צוריק. אייניקע גיט מען ארבעט. אייניקע שיקט מען אָפ קיין קראָקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער עמעסער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסן אליין ניט. מע הייסט זיי קומען מאָרגן, קומען זיי. ווו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלן אזוי וויכן פון בייז! עס קומט ארײַן א הויכער פארשוין מיט א געשטופלט פאָנעם און מיט גוטע לאכנדיקע אויגן.

— אָט דאָס איז איינער פונעם קאָמיטעט. ער איז א דאָקטער.

דער דאָקטער מיט די גוטע לאכנדיקע אויגן זעצט זיך אוועק אפ א שטול. אלע מינוט גייט צו צו אים אן אנדער עמיגראנט און טײַנעט עפעס, מאכט מיט די הענט. דער דאָקטער הערט אים אויס און ענטפערט אים, אז ער איז איין מענטש אליין. ער קאָן גאָרנישט העלפן. פאראן, זאָגט ער, בא אונדז א קאָמיטעט פון עטלעכע און דרײַסיק פארשוין, נאָר קיינער וויל ניט קומען. וואָס קאָן איך, איין מענטש אליין, טאָן?

די עמיגראנטן ווילן ניט וויסן, וואָס ער איז איין מענטש אליין. זיי קאָנען מער ניט זיצן. זיי האָבן שוין אופגעגעסן פון זיך, וואָס זיי האָבן געהאט. זיי זאָגן, אָדער מע זאָל זיי געבן בילעטן קיין אמעריקע, אָדער מע זאָל זיי אָפשיקן צוריק. דער דאָקטער טײַנעט, אז ער קאָן זיי נאָר שיקן קיין קראָקע, אויב זיי ווילן. דאָרט איז דאָ

א קאָמיטעט. עפּשער וועט זיי יענער קאָמיטעט עפּעס קאָנענ העלפֿנ. די עמיגראַנטנ הערנ דאָס אויס אונ זאָגנ, אז זיי האָבנ ניט דערווײַלע פֿונוואַנענ א טאָג איבערצולעבנ. דער דאָקטער נעמט ארויס דאָס בײַטעלע אונ שענקט זיי א מאַטבייע. די עמיגראַנטנ באַטראַכטנ די מאַטבייע אונ גייענ אוועק. עס קומענ אָנ נײַע עמיגראַנטנ. זיי פֿאַלנ, זאָגנ זיי, מיט׳נ פּאָנעם צו דער ערד.

— וואָס ווילט איר? — טײַנעט נעבעכ דער דאָקטער.

— מיר ווילנ עסנ! — זאָגנ די עמיגראַנטנ.

— אָט האָט מענ מיר געבראַכט עסנ, עסט.

אזוי זאָגט זיי דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגנ, אונ ער ווײַזט זיי אפֿנ אָנבײַסנ, וואָס מע האָט אימ געבראַכט: קאַווע מיט ווײַסע בולקעלעכ. ער זאָגט, אז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אוועק זײַנ אָנבײַסנ. וואָס זאָל ער טאָנ, איינ מענטש אליינ? די עמיגראַנטנ באַדאַנקענ אימ. זיי זאָגנ, אז ניט פֿאַר זיכ בעטנ זיי, פֿאַר זייערע קינדער נעבעכ.

— נו, ברענגט אהער די קינדער! — זאָגט דער דאָקטער אונ טוט א ווונק צו אונדז מיט זײַנע גוטע לאַכנדיקע אויגנ.

— וואָס ווילט איר?

ג

טרעט ארויס די מאַמע צומ גוטנ דאָקטער מיט די לאַכנדיקע אויגנ אונ הייבט אימ אָנ דערציילנ א מײַסע פֿונעמ אָנהייב, וויאזוי זי האָט געהאַט א מאַנ. דער מאַנ איז געוועזנ א כאַזנ אונ האָט געקרענקט אונ געקרעכצט. נאָכדעמ איז ער געשטאָרבנ, איבערגעלאָזט זי אַנ אַלמאָנע מיט צוויי קינדער, איינעמ אַנ עלטערנ אונ איינס נאָכ קימאַט אַנ אייפּעלע (דאָס מיינט מענ מיכ). האָט זי דעמ עלטערנ כאַסענע געמאַכט, ארײַנגעגעבנ אימ אינ א שמאַלצ-גרוב. די שמאַלצ איז אויסגערונענ, די גרוב איז געבליבנ. דער שווער האָט זיכ געשטעלט, אונ דער זונ דאַרפֿ שטיינ צומ פּריזיוו...

— מאַמע, וווהינ ביסטו פֿאַרפֿאָרנ?

אזוי זאָגט מײַנ ברודער עליע אונ שטעלט זיכ אוועק דערציילנ די אייגענע מײַסע, נאָר אינ אַנ אַנדער אויפֿנ. ער הייבט אָנ אזוי:

— יאָ פּריזיוו, ניט פּריזיוו — מיר פֿאָרנ, הייסט עס, קיינ אַמעריקע, דאָס הייסט, איכ, אונ מײַנ מאַמע, אונ מײַנ ווײַב, אונ א קליינ ברודערל (דאָס מיינט מענ מיכ), אונ אָט דער יונגערמאַנ (ער ווײַזט אפֿ פּיניען) פֿאָרט אויכ, הייסט עס, מיט אונדז. האָבנ מיר באַ-

דארפט אריבער די גרענעץ. זײַנען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. און אזויווי קיין פּעסער, הייסט עס, האָבן מיר ניט, וואָרעם מיר דארפןביידע שטיין צום פּריזיוו...

— אָט דאָ לאָז מיך! — רופט זיך אָן אונדזער כאַווער פּיניע און שטופּט אָפּ מײַן ברודער עליע און דערציילט די אייגענע מײַסע, נאָר א ביסל אנדערש. כאָטש עליע איז מיר א ברודער, פונדעסטוועגן מוז איך זיך מודה זײַן, אז פּיניע רעדט א סאך שענער פון אים. ערשטנס, איז בא אים נישטאָ קיין „הייסט עס", ווי בא מײַן ברודער עליע. הײַנט קען ער רוסיש זייער גוט. א סאך ווערטער זײַנען בא אים רוסישע, און גלאט שיינע ווערטער, מעכײַעדיקע. א סאך פון זיי פארשטיי איך ניט, וואָס ער מיינט, נאָר זיי זײַנען שיין. אָט וויִאזוי אונדזער כאַווער פּיניע האָט אָנגעהויבן:

— איך וועל אײַך געבן אינקורצן א וויזגליאד אף דער גאנצער פּאָלאָזשעניע, וועט איר האָבן א טאָטשקע זרעניע. מיר פאָרן קיין אמעריקע ניט אזוי צוליב וואָינסקי פּאָווינאָסט, ווי צוליב סאמאָסטאָיאטעלנאָסט און ציוויליזאציע, וואָרעם מיר זײַנען דאָרט זייער סטיעסני-טעלני נישט נאָר אין פּראָגרעס, נאָר אפילע אין וואָזדוך, ווי טורגעניעוו זאָגט — און וואָוטאָריך, זינט עס האָט זיך אָנגעהויבן בא אונדז דער יעווריייסקי וואָפּראָס מיט די פּאָגראָמען, קאָנסטיטוציע און טאָמו פּאָדאָבנע, ווי באָקל זאָגט אין זײַן היסטאָריא ציוויליזאציא...

אַנ אוויירע! דאָ האָבן ערשט אָנגעהויבן גיין די שיינע ווערטער. אונדזער כאַווער פּיניע האָט זיך ערשט רעכט צעשאָקלט. ער האָט זיך ערשט פארקאטשעט ריידן און ריידן — צום סאָף האָט אים איבער דער דאָקטער סאמע אינמיטן, טוט א זופּ די קאַווע און רופט זיך אָן צו אים מיט א שמייכל:

— זאָגט: וואָס ווילט איר?

טרעט ארויס ווידער מײַן ברודער עליע און מאכט צו פּיניען:

— לעמײַ זאָלסטו האָבן א טעווע ריידן נישט צו דער זאך?

דאָס פארדריסט, אפּאָנעם, אונדזער כאַווער פּיניען, מאכמעס ער טרעט אָפּ אף א זײַט, פארטשעפּעט זיך פאר זײַנע אייגענע פיס, און רופט זיך אָן בארויגעזולעך:

— דו רעדסט בעסער? רייד דו!

און מײַן ברודער עליע גייט צו צום טיש און דערציילט נאָכאמאָל די מײַסע בעקיצער.

ד

— זײַנען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. געקומען צו דער גרענעץ, האָבן מיר אָנגעהויבן האנדלען, הייסט עס, מיט די אגענטן. און די אגענטן, ווייסט איר דאָך, זײַנען גרויסע מאַמזיירים. האָבן זיי אָנגעהויבן לויפן איינער איבערן אנדערן, גראָבן, מאַסערן, יאַבעדען, ביז ס'האָט זיך אונטערגעכאַפּט איינע אַ ייִדענע, הייסט עס, אַ לײַטישע, אַן ערלעכע, אַ פֿרומע, אַ קאָשערע, און האָט זיך אויס-געגלײַכט מיט אונדז פֿאַרן מעקעך, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונדז אַלעמען אַריבערפּעקלען, פֿריִער אונדז, און נאָכדעם די זאַכן. האָט זי אונדז געגעבן, די ייִדענע, הייסט עס, צוויי אַרײַלים, שוימרים, הייסט עס...

— אָט אַזוי גיך? זע נאַר! ער איז שוין פֿאַרטיק מיט די אַרײַלים.

אַזוי שפּרינגט אַרויס מײַן שוועגערין בראָכע, שטופּט אָפּ מײַן ברודער עליע און דערציילט בעסער אַליין די מײַסע. טאַקע די איי-גענע מײַסע, נאָר אַ ביסל אַנדערש: וויאַזוי די ייִדענע האָט אונדז געהייסן גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען אַ בערגל. פֿונעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען רעכטס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קו-מען צו נאָך אַ בערגל. זאָלן מיר זיך פֿון יענעם בערגל נעמען לינקס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו אַ שענקל. זאָל אַרײַנ-גיין איינער פֿון אונדז אין שענקל, וועט ער טרעפֿן צוויי אַרײַלים טרינ-קען בראָנפֿן. זאָל מען צוגיין צו די אַרײַלים און זאָגן זיי נאָר איין וואָרט „כײַמאָווא", וועלן זיי שוין וויסן און וועלן אונדז פֿירן אי-בער אַ וועלדל. אַ גליק, וואָס איך האָב אַ טעווע פֿון כאַלעשן...

רופֿט זיך אָן דער דאָקטער:

— ווייסט איר, וואָס איך וועל אײַך זאָגן, מײַנע ליבע ווײַבער? איך האָב אויך אַ טעווע פֿון כאַלעשן. זאָגט מיר איינקורצן, וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס די מאַמע ווידעראַמאָל, און עס קומט פֿאָר צווישן איר און צווישן דאָקטער אַזאַ מין געשפּרעך:

מאַמע: איר ווילט אײַנקורצן? מע האָט בײַ אונדז צוגענומען די זאַכן.

דאָקטער: וואָסערע זאַכן?

מאַמע: דאָס בעטגעוואַנט: צוויי איבערבעטן, פֿיר קישנס גרויסע, און נאָך צוויי גרויסע קישנס, און דרײַ קלייניטשקע מאַמזיירימלעך איבערגעשאָטן.

דאָקטער: דאָס איז גאָר?

מאמע: און קאָלדרעס דרײַ, צוויי אַלטע, איינע א נײַע, און מאַלבושים א פּאָר, און א פּאַטשיילע א זײַדענע, און...

דאָקטער: נישט דאָס פרעג איך. מער קיין אומגליק האָט איר ניט געהאט?

מאמע: וואָסער אַן אומגליק ווילט איר נאָך?

דאָקטער: איך מיין, וואָס פעלט אײַך?

מאמע: בעטגעוואַנט.

דאָקטער: דאָס איז גאָר?

מאמע: ס'איז אײַך קאַרג?

דאָקטער: און בילעטן האָט איר? געלט האָט איר?

מאמע: נישט צו פאַרזינדיקן. מיר האָבן שיפסקאַרטן, מיר האָבן אַפּ בילעטן.

דאָקטער: זײַט איר דאָך, דאַנקען גאָט! איך בין אײַך מעקאַנע. לאָמיר זיך בײַטן. מיינט ניט, איך שפּאַס. איך זאָג עס אײַך אָן ליי־צאָנעס. נאַט אײַך מײַן אָנבײַסן, נאַט אײַך מײַנע עמיגראַנטן, נאַט אײַך מײַן קאָמיטעט, און גיט מיר אײַערע שיפסקאַרטן מיט אײַערע בילעטן, פאָר איך אוועק קיין אַמעריקע הײַנטיקן טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טאָן, איין מענטש אַליין, מיט קיין אײַנאָרע אַזויפיל אָרעמעלײַט?

דער דאָקטער איז עפּעס — מיר ווייסן אַליין ניט וואָס! — אַזוי האָבן מיר אָפּגעפּאַסקנט, און מיר ווילן נישט מאַכן דאָ קיין לאַנגע שיִעס. מײַן ברודער עליע זאָגט: אַן אווירע די הויצאָעס. לאָמיר בע־סער פאָרן קיין קראָקע. א סאַך עמיגראַנטן פאָרן קיין קראָקע, לאָז זיך אונדז דאַכטן, עלעהיי מיר זײַנען אויך עמיגראַנטן.

— אַז מיר זײַנען אין לעמבערג, בוונ מיר שוין זײַן אין קראָ־קע אויך, — זאָגט אונדזער כאַוער פּיניע.

— ביכדיי ס'זאָל אויסקומען, אַפּאָנעם, קראָקע מיט לעמבערג? — כאַפּט אונטער זײַן ווײַב טײַבל.

זײַט געזונט, מיר פאָרן קיין קראָקע.

XVI

מיט די עמיגראַנטנ

א

אז איר ווילט פאָרנ קיינ אמעריקע, זאָלט איר פאָרנ נאָר מיט עמיגראַנטנ. אז איר פאָרט מיט עמיגראַנטנ, איז אייַכ גוט. קומט איר אינ א שטאָט, פארשפאָרט איר זוכנ אנ אכסאַניע. מע האָט אייַכ אָנגעגרייט אנ אכסאַניע פונ פריִער. דערויפ איז דאָכ געמאכט געוואָרנ א קאָמיטעט. א קאָמיטעט זעט, אז איר זאָלט האָבנ אלצדינג גרייט. מיר, אז מיר זייַנענ אָנגעקומענ די ערשטע נאכט קיינ קראָקע, האָט מענ אונדז באלד פארטריבנ אינ אזא מינ שטוב, אָדער א קאמער, אָדער א שטאל. דאָרט האָבנ מיר אָפגעווארט ביז אינדערפרי. אינדערפרי איז מענ געקומענ צו אונדז פונעם קאָמיטעט אונ מע האָט אונדז פארשריבנ אלע בא די נעמענ. די מאמע האָט אפילע ניט געוואָלט זאָגנ אונדזערע נעמענ. זי האָט מוירע געהאט פארנ פריזיוו. א קאשע: אפ א מייַסע? האָבנ די עמיגראַנטנ זי אויסגעלאכט: וואָס גייט אָנ קירע-דייַטש אונדזער רוסישער פריזיוו? נאָכדעם האָט מענ אונדז געבראכט אלעמענ אפ א גרויסער אכסאַניע. א גאנצע שטוב מיט א סאכ בעטלעכ מיט אָנ א שיר עמיגראַנטנ. „עס זעט דאָ אויס ווי בא אונדז א העקדעש”. אזוי געפינט מייַנ מאמע. אונ מייַנ שוועגערנ בראָכע זאָגט: „שוויגער, לאָמיר בעסער פאָרנ ווייַטער”. איכ האָב אייַכ שוינ געזאָגט אמאָל, אז די ווייַבער האָבנ א טעווע — עס געפעלט זיי ניט קיינ זאכ. אפ אלצדינג מאכנ זיי אייַכ א כיסאָרנ. אפ דער שטאָט קראָקע האָבנ זיי גלאט געוואָרפנ אנ אומכיינ פונ דער ערשטער מינוט. אפילע מייַנ ברודער עליע איז אויכ אינ קאס אפ קראָקע. קראָקע, זאָגט ער, איז ניט לעמבערג. אינ לעמבערג איז כאָטש דאָ יידנ, אונ אינ קראָקע איז ניטאָ קיינ יידנ. דאָס הייסט, ס'איז דאָ יידנ, נאָר מעשונע-מאָדנע יידנ — אנדרויגענעסנ[1], האלב ייד האלב פליאקע[2], פארדרייט די וואָנצעס אונ „פראָשע פאני!”... אזוי זאָגט מייַנ ברודער עליע. נאָר אונדזער כאווער פיניע וויל אימ איבערשפארנ. ער זאָגט, אז דאָ איז פאראנ מער „ציוויליזאציע”. איכ וואָלט וועלנ וויסנ, וואָס איז דאָס אזעלכע „ציוויליזאציע”, וואָס אונדזער כאווער פיניע קאָנ זיכ אָנ דעם ניט באגיינ?

1 הערמאפראָדיטנ — מענטשנ פונ אומבאשטימטנ געשלעכט.

2 דאָנ א שאָוויניסטישער אויסדרוק אפ א פאָליאק.

ב

אפ דער אכסאניע, וואָס מע האָט אונדז אָנגעגרייט פונעם קאָמיטעט, איז אויסגעצייכנט גוט. דאָס הייסט, עס איז ניט אזוי גוט, ווי פריילעך. מע באקענט זיך אלעמאָל מיט נייַע עמיגראַנטן. מע זיצט אינאיינעם, מע דערציילט מייַסעס. אך, וואָסערע שיינע בייַסעס! ניסים ווענפּלאָעס! ניסים פון פאָגראָם. ניסים פונעם פּריזיוו. ניסים פון דער גרענעץ. איטלעכער דערציילט אן אנדער מייַסע פון זייַן אגענט. איינער פרעגט באַם אנדערן: „ווער איז געווען אייַער אגענט בא דער גרענעץ — א רויטער צי א שווארצער?" ענטפערט אים דער אַנדערער: „ניט קיין רויטער, ניט קיין שווארצער, נאָר אזוי א גאַנעוו"...

געוויינטלעך, דערציילן מיר אונדזער נעס אויך, וויאזוי גאָט האָט מיט אונדז געפירט, וויאזוי מיר האָבן געגאַנוועט די גרענעץ, וויאזוי די אגענטן האָבן אונדז באפאלן, וויאזוי מיר האָבן זיך באקענט מיט א יידענע, וויאזוי די יידענע האָט בא אונדז אויסגענארט די זאכן, וויאזוי אירע שומרים, צוויי ארייליִם, האָבן אונדז פארפירט אין א וואלד, געפרעגט אונד, וויפל געלט מיר האָבן, און ארויסגענומען מעסערס אפּ צו קוילען. א גליק, וואָס איינדזער ברָאָכע האָט א טעווע פון כאלעשן אין וואָס די מאמע האָט געמאכט א גוואלד, — האָט זיך דערהערט א שאָס, זייַנען די ארייליִם אנטלאָפן און מיר זייַנען דערוויַיל אריבער אפּ יענער זייַט... אלע הערן אויס אונדזער מייַסע, שאָקלען מיט די קעפּ און שמוצערן מיט די ליפּן. איינער א הויכער עמיגראנט מיט א בייזן קוק און מיט וואטע אין די אויערן טוט אונדז א פרעג:

— וויאזוי זעט זי אויס, די יידענע? א פרומע, א קאָשערע, מיט א שייטל אפן קאָפּ?

דערהערט, אז אונדזער יידענע איז א פרומע, א קאָשערע, מיט א שייטל אפן קאָפּ, — טוט דער הויכער עמיגראנט מיטן בייזן קוק זיך א כאפּ אוף און א זאָג צו זייַן ווייַב, וואָס זי הייסט סאָרע:

— סאָרע! דו הערסט? ס'איז דאָך די אייגענע יידענע!

— א כאַליערע זאָל קומען אפּ איר און אפּ אלע אגענטן, ריבוינע-שעל-אוילעם!

אזוי זאָגט זייַן ווייַב סאָרע, און זי דערציילט אונדז אויך א שיינע מייַסע, וויאזוי די אייגענע יידענע מיטן שייטל האָט זי אָפּגענארט, באנומען פון קאָפּ ביז די פּיס און געוואָלט ארייַנרוקן זיי שיפסקארטן קיין אמעריקע.

דערהערט דאָס וואָרט „שיפסקאַרטן", כאַפּט זיך אוף אַן עמיגראַנט, אַ שנײַדער, מיט שוואַרצע אויגן און מיט אַ בלאַס פּנים, און רופט זיך אָן:

— שיפסקאַרטן? לאָזט מיך, וועל איך אײַך דערציילן אַ מײַסע פון שיפסקאַרטן.

און דער שנײַדער מיט די שוואַרצע אויגן און מיטן בלאַסן פּנים וויל אָנהייבן דערציילן אַ מײַסע פון שיפסקאַרטן. שטייט אוף נאָך אַן עמיגראַנט, וואָס מע רופט אים טאָפּאָלינסקי. ער זאָגט, אַז ער האָט אַ שענערע מײַסע מיט שיפסקאַרטן, וויאַזוי אין שטעטל בא זיי איז דאָ אַ קאָמפּאַניע, וואָס פאַרקויפן קלוימערשט שיפסקאַרטן פון ליבאַווע קיין אַמעריקע. האָבן זיי דערטאַפּט אַ יונגנמאַן און האָבן בא אים אויסגענאַרט עטלעכע און זעכציק קאַרבן און האָבן אים אַרײַנגערוקט עפּעס אַ סוקע-שער[1] מיט אַ רויטן אָדלער. דער יונגערמאַן קומט קיין ליבאַווע, וויל זיך זעצן אפן שיף, נעמט אַרויס און באַווײַזט דעם סוקע-שער, מיטן רויטן אָדלער. ווער? וואָס? אַ נעכטיקער טאָג! ס'איז ניט קיין שיפסקאַרטע, ס'איז גאָר אַ שיר-האַמײַלעס[2]!

ג

די מײַסע מיט די שיפסקאַרטן הייבן מיר אָן ווערן נימעס. איך האָב ליב עמיגראַנטן. איך האָב מיך בעסער באַקענט, אין וואַגאָן זיצנדיק, מיט אַ ייִנגל פון די עמיגראַנטן אין מײַנע יאָרן. מע רופט אים קאָפּל, און ער האָט אַ צעשפּאָלטענע ליפּ. די ליפּ איז אים געקומען פון אַ פאַל. ער איז געקראָכן אף אַ לייטער און איז געפאַלן אף אַ שײַט האָלץ. ער שווערט, אַז ס'האָט אים גאָר ניט וויי געטאָן, נאָר בלוט איז געגאַנגען אַ סאַך. ניט געגוג, זאָגט ער, ער האָט זיך צעשפּאָלטן די ליפּ, האָט ער נאָך געכאַפּט קלעפּ פונעם טאַטן. אָט דער הויכער, וואָס מיטן בייזן קוק און מיט וואַטע אין די אויערן, דאָס איז טאַקע זײַן טאַטע. און די ייִדענע, וואָס מע רופט זי סאָרע, דאָס איז זײַן מאַמע. זיי זײַנען געווען, זאָגט ער, אַמאָל גרויסע נע-גידים. דאָס הייסט, ניט אַמאָל, טאַקע אָט דאָ ניט לאַנג, פאַרן פּאָ-גראָם. איך פרעג אים, וויאַזוי איז דאָס אַ פּאָגראָם? איך הער אַלץ

---

1 געמיינט: אַ פוסטע זאַך, וואָס האָט קיין שום ווערט ניט.

2 איבערגעשריבענע קאַפּיטלעך טילים, וואָס מע פלעגט אָנקלעפּן אף דער וואַנט אַלס אַ באַוואָרעניש פון שיידים. אין פאָלק איז דער אויסדרוק אַ „שיר-האַמײַלעס" געוואָרן אַ סינאָנים פון פוסטע פּאַפּירלעך, וואָס תאָבן קיין שום ווערט ניט.

פון די עמיגראנטן, מע זאָגט „פּאָגראָם", „פּאָגראָם", נאָר וואָס דאָס איז — ווייס איך ניט. רופט זיך אָן צו מיר קאָפּל:

— א פּאָגראָם ווייסטו ניט? ע! ביסטו דאָך גאָר א ניונקעלע! א פּאָגראָם איז א זאך, וואָס איז היינט אומעטום. הייבן הייבט זיך עס אָן קימאט פון גאָרניט, און אז עס הייבט זיך אָן, ציט זיך עס אוועק דריי טעג...

— וואָס זשע, זאָג איך, איז דאָס? א יאריד?

— וואָסער יאריד? א שיינער יאריד! מע שלאָגט פענצטער! מע ברעכט מעבל! מע טרענט קישנס! פעדערן פליִען, אזוי ווי שניי!

— אקעגן וואָס?

— נא דיר גאָר אקעגן וואָס! אקעגן שמערלען! א פּאָגראָם איז ניט נאָר אף הייזער אליין. א פּאָגראָם איז אף קלייטן. מע צעשלאָגט אלע קלייטן, און מע וואַרפט ארויס פון דאָרטן די סחורה אף דער גאַס, און מע צעטראָגט, און מע צעראבעוועט, און מע צעשיט, און מע באגיסט מיט נאַפט, און מע צינדט אונטער, און מע ברענט.

— גיי שוין, גיי!

— וואָס דען מיינסטו? איך וועל דיר אויסטראכטן? נאָכדעם, אז ס'איז נישטאָ שוין וואָס צו ראבעווען, גייט מען איבער די הייזער מיט העק, מיט אייזנס און מיט שטעקנס, און פּאָליציע גייט נאָך פון הינטן. מע זינגט און מע פייפט און מע שרייט: „עי, רעביאטא, ביי זשידאָוו!" און מע שלאָגט, מע הארגעט, מע קוילעט, מע שטעכט מיט שפּיזן...

— ווּעמען?

— וואָס הייסט וועמען? ייִדן!

— פאַרוואָס?

— נא דיר גאָר פאַרוואָס! ס'איז דאָך א פּאָגראָם!

— און אז א פּאָגראָם, איז וואָס?

— גיי אוועק, דו ביסט א קעלבל! איך וויל מיט דיר ניט ריידן!

אזוי זאָגט צו מיר קאָפּל, שטופּט מיך אָפּ פון זיך און לייגט אריין די הענט אין די קעשענעס, ווי א גרויסער. מיר שטייט ניט אָן די מייסע. עס פאַרדריסט מיך אף קאָפּלען, וואָס ער האלט זיך אזוי גרויס אקעגן מיר נאָר איך מאך א שווייג. „וואַרט אויס. גאַד־לעניוק! וועסט אמאָל אָנקומען צו מיר!"... אזוי טראכט איך מיר, און לאָז דורך עטלעכע מינוט. איך גיי צו ווידעראמאָל צו קאָפּלען און מאך מיט אים א שמועס. שוין נישט פון פּאָגראָמען — פון אנ־דערע זאכן. איך פרעג אים, צי ער קען ריידן אף דייטש. צעלאכט

ער זיך: „ווער קען דאָס ניט קיין דײַטש? דײַטש איז דאָך ייִדיש!..

— אזוי? אז דו קענסט יאָ דײַטש, זאָג זשע מיר, וויִאזוי זאָגט מען כריינ אפ דײַטש?

צעלאכט זיך קאָפּל נאָך שטארקער, קוים וואָס ער קען אויס־ריידן א וואָרט.

— וואָס הייסט, וויִאזוי איז כריינ? כריינ איז כריינ!

— אויב אזוי, זאָג איך, ווייסטו טאקע ניט!

— וויִאזוי זשע דען איז כריינ?

אפּצולאָכעס האָב איך אליינ אויך פארגעסנ, וויִאזוי מע זאָגט אפ דײַטש כריינ. איך האָב געוווּסט, נאָר איך האָב פארגעסנ. גיי איך צו מײַנ ברודער עליע אונ פרעג אימ: וויִאזוי איז אפ דײַטש כריינ? זאָגט ער: ער וועט מיר געבנ א כריינ, וועט מיר פארגיינ אינ די ציינ... מײַנ ברודער עליע איז, אפּאָנעמ, אינ קאס. אלעמאָל, ווענ ער גייט צו דער קעשענע נעמענ געלט, איז ער אינ קאס. אונדזער כאווער פיניע לאכט פונ אימ. זיי ווערטלענ זיך. איך זוך מיר אויס אנ אָרט אפ דער ערד צווישנ די פּעקלעך אונ לייג מיך שלאָפנ.

ד

מיר האָבנ אינ קראָקע נישט געמאכט גאָרנישט ניט. אינ קאָמי־טעט זײַנענ מיר ניט געווענ. די עמיגראנטנ האָבנ אונדז געזאָגט, אז ס'איז ארויסגעוואָרפנ. אז איר קומט, זאָגנ זיי, אינ קאָמיטעט, הייבט זיך אָנ א דולעניש. קוידעמ פארשרײַבט מענ אײַך די יאָרנ. נאָכדעמ שיקט מענ אײַך אָפּ צו א דאָקטער, ער זאָל אײַך באטראכטנ. נאָכ־דעמ הייסט מענ אײַך ווארטנ. נאָכדעמ הייסט מענ אײַך קומענ. קומט איר צו גיינ, פרעגט מענ אײַך: וואָס זײַט איר געקומענ? זאָגט איר, אז מע האָט אײַך געהייסנ קומענ, זײַט איר געקומענ. הייבט מענ אײַך אָנ זאָגנ מוסער, לעמײַ איר פאָרט קיינ אמעריקע. פרעגט איר: ווּהינ דענ זאָלנ מיר פאָרנ? זאָגט מענ אײַך: ווו שטייט דאָס געשריבנ, אז איר דארפט פאָרנ? דערציילט איר זיי א מײַסע מיט א פּאָגראָמ. זאָגנ זיי: איר זײַט אלײנ שולדיק. א סימענ, אָט האָט נעכטנ א ייִנגל פונ אײַערע עמיגראנטנ אוועקגעגאנוועט א בולקע אינמיטנ מארק. זאָגט איר: עפּשער איז ער געווענ הונגעריק? זאָגנ זיי: אָט האָט זיך נעכטנ צע־שלאָגנ פונ אײַערע עמיגראנטנ אינמיטנ גאס א מאנ מיט א ווײַב, מע האָט געמוזט ארויפברענגענ זשאנדארמענ. זאָגט איר: דאָס ווײַבל איז געווענ גערעכט; זי האָט דערקענט איר מאנ, וואָס האָט זי אוועקגע־וואָרפנ אינ דער היימ, געוואָלט אנטלויפנ קיינ אמעריקע. האָט זי אימ

דערזען דאָ אומגעריכט און האָט אים געפּאַקט. האָט ער זיך געוואָלט אויכרײַסן און אַנטלויפן. האָט זי געמאַכט א גוואַלד... זאָגן זיי: לעמיי גייען אַרײַן עמיגראַנטן, צום מיינסטנס, אָפּגעריסן? זאָגט איר: זיי זײַנען אָרעם; לאָז מען זיי געבן קליידער, וועלן זיי ניט גיין אָפּ-געריסן. בעקיצער, מוסער זאָגן זיי, און קיין געלט גיבן זיי ניט.

אַזוי קלאָגן זיך פּאַר אונדז די עמיגראַנטן. זיי זאָגן, אַז מיר זײַנען גליקלעכע מענטשן, וואָס מיר האָבן ביז אַהער ניט באַדאַרפט אָנקומען צו דער לאַסקע פונעם קאָמיטעט. די מאַמע זאָגט: זי וואָלט איצטער אויך ניט אָנגעקומען צו זיי, ווען ניט דאָס בעטגעוואַנט. ווען מע נאַרט ניט אויס בא אונדז די זאַכן אַף דער גרענעץ, וואָלט זי איצטער געווען א „קייסערינע". איך דערמאָן מיך אָן דער מאַמעס זײַדענע געלע פּאַטשיילע, וואָס זי פלעגט טאַקע אויסזען אין איר ווי א „קייסערינע". די מאַמע זאָגט אָבער, אַז קיין זאַך טוט איר ניט אַזוי באַנק, ווי דאָס בעטגעוואַנט. וואָס וועלן מיר טאָן אין אַמעריקע אָן בעטגעוואַנט?

אַזוי זאָגט די מאַמע, ברעכט די הענט און צעוויינט זיך. דער-הערט מײַן ברודער עליע, צעשרײַט ער זיך אַף איר:

— שוין? דו וויינסט שוין ווידער? האָסט פאַרגעסן, אַפּאָנעם, אַז מיר זײַנען שוין נאָענט צו אַמעריקע, און מע דאַרף היטן די אויגן?

— מיינסט איר אוואַדע, אַז מיר זײַנען טאַקע נאָענט צו אַמעריקע? עס הייבט זיך גאָר ניט אָן! מיר דאַרפן נאָך פאָרן און פאָרן! וווּהין פאָרן — ווייס איך נאָך ניט אַקוראַט. איך הער פון די עמיגראַנטן נעמען פון שטעט: האַמבורג, ווין, פּאַריז, לאָנדאָן, ליווערפּול... אַף האַמבורג זאָגן אַלע, אַז עס מעג זיך אָנצינדן הײַנטיקן טאָג. האַמ-בורג, זאָגן זיי, איז סדום. דאָרטן טרײַבט מען די עמיגראַנטן אין א באָד אַרײַן, ערגער ווי אַרעסטאַנטן. אַזעלכע רעשאָים, ווי אין האַמבורג, איז נישטאָ אין ערגעץ.

אַזוי זאָגן די עמיגראַנטן, און מיר קלײַבן זיך דערווײַל קיין ווין. דאָרטן, זאָגט מען, איז פאַראַן א קאָמיטעט, נאָקע וואָס א קאָמיטעט הייסט!

יאָ קאָמיטעט, ניט קאָמיטעט — איך ווייס דערווײַל, אַז מיר פאָרן קיין ווין. איר האָט אַמאָל געהערט פון דער שטאָט ווין? וואַרט צו א ביסל, אָט וועלן מיר קומען קיין ווין, וועל איך אײַך דערציילן אַלצדינג, וואָס אין ווין טוט זיך.

XVII

ווינ איז א שטאָט, אונ גאָט איז א פּאָטער

א

— ווינ איז א שטאָט!

אזוי האָט געפּאסקנט מײַנ ברודער עליע, אונ אונדזער כאוועך פּיניע האָט צוגעבאָמקעט:

— נאָב א מינ שטאָט! פונ שטאָטנלאנד א שטאָט!

אפילע די ווײַבער, וואָס זיי געפעלט נישט קיינ זאכ אינ דער וועלט, האָבנ אויכ צוגעגעבנ, אז ווינ איז א שטאָט. צוליב דער שטאָט ווינ האָט די מאמע ארויסגענומענ די שאבעסדיקע זײַדענע פּאטשיילע. מײַנ שוועגערנ בראָכע האָט זיכ אויסגעפוצט, ווי צו דער כאסענע. זי האָט אָנגעטאָנ איר שאבעסדיק מאלבוש אונ האָט אויסגעזוגנ אינעם פּאריק מיט די לאנגע באָמבלדיקע אוירינגלעכ אונ מיט איר רויט קלײַנעגדיק פּאָנעם, אזוי ווי א רויטע קאצ אינ א שווארצנ שלייער. איר האָט אמאָל געזענ א רויטע קאצ אינ א שווארצנ שלייער? איכ האָב שוינ געזענ. אונדזער שכיינע פּעסיעס קינדער האָבנ ליב מאכנ מיט דער קאצ אלערליי אָנשטעלנ אונ טעאטער-שטיק. די קאצ האָט בא זיי, ווי איכ האָב אײַכ שוינ אמאָל דערציילט, א מאָדנעם צונעמעניש: „פייגע-לייע די גאבעטע". זיי האָבנ שוינ אמאָל אָנגעטאָנ „פייגע-לייע די גאבעטע" א יארמעלקע. עס פארשטייט זיכ, אז זיי האָבנ איר די יארמעלקע אונטערגעבונדנ מיט צוויי בענדלעכ אונ האָבנ זי געלאָזט לויפנ. אכוץ דעם, האָבנ זיי איר אָנגעהאנגענ אפנ עק, אפּאָנעם, פונ שיינקײַט וועגנ, א פלעדערוויש. די יארמעלקע איז געווענ פאר איר, ווײַזט אויס, א ביסל צו גרויס, האָט דאָס איר פארשטעלט די אויגנ, אונ דעם פלעדערוויש קאָנ זי נישט לײַדנ. האָט זיכ „פייגע-לייע די גאבעטע" געלאָזט לויפנ מעשוגענערווײַז, דראפּענ זיכ אפ די גלײַכע ווענט, אונ האָט אָנגעמאכט בא אלע שכיינים מוי-רעדיקע שאָדנס. אײַ, האָט מענ זיי דעמלט געקאטעוועט! מער פונ אלע האָט געהאט וואשטי, הערשל הייסט דאָס, אָט דער, וואָס מיט דער גאָליע אפנ שטערנ. א מאָדנער יונג, אָט דער וואשטי! וויפל מע זאָל אימ נישט שלאָגנ, איז דאָס ווי אינ א וואנט. איכ בענק נאָכ אימ מער ווי נאָכ אלעמענ! עס קאָנ זײַנ, אז מיר וועלנ זיכ איבגיכנ זענ מיט אימ אינ אמעריקע. מיר האָבנ געהאט א יעדיע, אז אונדזער שכיינע פּעסיע מיט איר מאנ מוישע דעמ אײַנבינדער מיט דער גאנ-

צער כאליאסטרע פאָרנ הײַנט קיינ אמעריקע. פריִער האָט זי געלייגט קנייטלעכ, וואָס מיר פאָרנ אינ אזא ווײַטנ לאנד, אונ איצט פאָרט זי אליינ אויכ אהינ... אלע פאָרנ הײַנט קיינ אמעריקע. אזוי שרײַבט אונדז אונדזער מעכוטנ יוינע דער בעקער. ער פאָרט אויכ קיינ אמעריקע. ער איז שוינ אפ דער גורענעצ. נישט אפ דער גרענעצ, וואָס מיר האָבנ געגאנוועט. אפ אנ אנדער גרענעצ. אונדזער גרענעצ טויג נישט. אפ אונדזער גרענעצ גאנוועט מענ אוועק דאָס בעטגעוואנט. אפ אנדערע גרענעצנ גאנוועט מענ אויכ בעטגעוואנט, נאָר מע פאלט נישט אָנ אינמיטנ וואלד מיט שארפע מעסערס, ווי מענ איז אָנגעפאלנ אפ אונדז, לעמאָשל. עמיגראנטנ דערציילנ, אז ס'איז פאראנ אזעלכע גרענעצנ, ווו מע טוט אויס נאקעט אונ מע נעמט צו, וואָס מע האָט. נאָר שלאָגנ שלאָגט מענ נישט. אונדז האָט מענ אויכ נישט געשלאָגנ, נאָר מע האָט אונדז געוואָלט שלאָגנ. מיר זײַנעּנ שיר ניט געשטאָרבנ פאר שרעק. א גליק, וואָס מע האָט אויסגעשאָסנ פונ א ביקס. איכ האָב שוינ אײַכ דערציילט אמאָל, וויאזו מיר האָבנ געגאנוועט די גרענעצ. מיר האָבנ עס שוינ לאנג פארגעסנ. מיר האָבנ פײַנט גע- דענקענ א זאכ. עמעס, די ווײַבער דערציילנ נאָכ הײַנט אויכ די ני- סים, וואָס מיט אונדז האָט געטראָפנ בעשאס גאנוועננ די גרענעצ. עס מישנ זיכ אָבער ארײַנ די מאנצבלענ, איכ מײַנ דאָס מײַנ ברודער עליע אונ אונדזער כאווער פיניע, אונ לאָזנ נישט, אז די ווײַבער זאָלנ דערציילנ. זיי ווערנ דאָס אליינ דערציילנ א סאכ בעסער. אונ- דזער כאווער פיניע זאָגט: ער מוז דאָס באשרײַבנ אפ די גאזעטנ. ער האָט שוינ אפילע אָנגעהויבנ דאָס צו באשרײַבנ אינ א לידל. איכ האָב אײַכ, דאכט מיר, אמאָל דערציילט, אז פיניע שרײַבט לידלעכ. דאָס לידל פונ דער גרענעצ הייבט זיכ אָנ בא אים אזוי:

ראדזיוויל איז נישט גרעסער ווי א גענעצ,
דאָרט גאנוועט מענ די גרענעצ,
אונ מע ווערט באגאנוועט פונ קאָפ ביז פיס,
אונ מע ווערט באהאנדלט זייער מיִעס;
מע גיט אוועק וואָס מע האָט
אונ מע זאָגט נאָכ דאנקענ גאָט!
מענ איז גליקלעכ, ווי די ראבע קעצ,
וואָס מענ איז אריבער אָנ א זעצ,
אונ אָנ א קלאפ, אונ אָנ א שטורכ,
אונ אָנ א מעסער דורכ אונ דורכ...

דאָס איז ערשט אַן אָנהייב, זאָגט פּיניע. ווײַטער גייט בא אים, זאָגט ער, פּיל שענער! ער האָט געמאַכט, זאָגט ער, א באַשרײַבונג פון בראָד אויך. און פון קראָקע מיט לעמבערג אויך. און אַלצדינג אין גראַמען. פּיניע איז דערופ א מאַזיק. אַלצדינג גראַמט זיך בא אים. אפילע אַפ זײַן אייגן ווײַב טײַבל האָט ער געמאַכט א לידל. איך קען עס אַפ אויסווייניק:

איך האָב א ווײַבל,
הייסט זי טײַבל,
גוט און שיין
און מאָלע כיין,
קיין אײַנאָרע זאָל ניט שאַטן!
איין כיסאָרן —
וויל נישט פאָרן
צוריק אַהיים צום טאַטן...

וואָס זאָגט איר אַפ דעם לידל? זאָלט איר אָבער זען, ווי טײַבל בלאָזט זיך! (זי האָט א טעווע פון בלאָזן זיך). מײַן שוועגערין בראָכע נעמט זיך אָן איר קריוודע. זי רופט פּיניען „שמאַדילניק". די מאַמע רופט אים „שלימאַזל". זיי קאָנען נישט לײַדן, לעמײַ ער מאַכט לידלעך. מײַן ברודער עליע, פאַרקערט, איז אים מעקאַנע. ער זאָגט, אַז אין אַמעריקע איז גראַמען און לידער א סכוירע. מײַן ברודער עליע זאָגט, אַז אין אַמעריקע וועט ער די סכוירע פאַרקויפן. מע וועט אים אין אַמעריקע, זאָגט ער, אָפּגילטן. אין אַמעריקע זײַנען דאָ א סאַך בלעטער מיט א סאַך יידישע גאַזעטן. פּיניע זאָגט, אַז ער ווייסט אַליין, אַז אין אַמעריקע וועט ער מאַכן גוט. ער פּילט, זאָגט ער, אַז ער איז באַשאַפן פאַר אַמעריקע און אַמעריקע איז באַשאַפן פאַר אים. ער וואָלט שוין געפֿרן, זאָגט ער, מיר זאָלן שוין זיצן אַפן שיף און שווימען אַפן יאַם. דערווײַל זיצן מיר נאָך אַפ דער טויקע־יש און זײַנען אין ווין.

ב

וואָס טוען מיר אין ווין? גאָרנישט. מיר שפּאַצירן איבער די גאַסן. אײַ, גאַסן! אײַ, שטיבער! איר זאָלט זען פענצטער! שפּיגלען, נישט קיין פענצטער! הײַנט זאַכן! צאַצקעס! מאַלבושים! קיילים! צירונג! קימאַט בא יעדן פענצטער שטעלן מיר זיך אוועק שטיין, וויפל סע קאָן אָנטרעפן. מיר, מאַנצבלען, שטיין, און די ווײַבער ווינטשעווען

זיכ פארמאָגנ כאָטש האלב פונ דעמ, וואָס סע נידעפט אָנ די שטאָט ווינ מיט די הײַזער אונ מיט די געוועלבנ אונ מיט די כווירעס. צע-לאכט זיכ פיניע אונ זאָגט:

— איר בעגט זיכ ווינטשנ כאָטש א צענטכײַלעק, איז אויכ גענוג.

— וואָס ארט דיכ, אז האלב? דו פארגינכט זיי נישט?

אזוי זאָגט צו אימ מײַנ ברודער עליע אונ דרייט זיכ דאָס בערדל. אינ דער צײַט פונ אונדזער נעסיע קיינ אמעריקע האָט דאָס בערדל בא מײַנ ברודער עליע שטארק א וואקס געטאָנ. זונ מאָדנע א וואקס געטאָנ. עפעס ווי א בעזעמ. איכ בינ א באַלנ געוועזנ גימ געבנ א נעמ אראָפּ אפ פאפיר. איכ האָב אנומלטנ פיניענ אויכ זאָפגעמאָלט אפ א שטיקל פאפיר. אונ מײַנ שוועגערנ בראָכע האָב איכ אראָפּגעכאפּט מיט א שטיקל קרײַד אפנ טיש. האָב איכ געכאפּט א מיעסנ פסאק. זי אליינ, בראָכע הייסט עס, האָט דערזענ זונ האָט זיכ דערקענט ווי אינ א שפיגל. האָט זי צוגערופנ מײַנ ברודער עליע. האָב איכ פונ אימ געהאט! ווענ נישט די מאמע, וואָלט ער מיר גע-מאכט דעמ טויט. ער שלאָגט מיכ אלעמאָל, ווענ ער דערזעט מיכ מאָלנ. מאָלנ האָב איכ ליב פונ קינדווײַז אָנ. פריער פלעג איכ מאָלנ מיט שווארצע קויל אפ די ווײַסע ווענט, האָט מענ מיכ געשלאָגנ. נאָכדעמ — מיט קרײַד אפ דער טיר, האָט מענ מיכ אויכ געשלאָגנ. איצט מאָל איכ שוינ מיט א בלײַשטיפט אפ פאפיר — וויל מענ מיכ ווײַטער שלאָגנ.

— האָסט שוינ ווידער גענומענ זיכ צו די „פענטשעלעכ“?..

פאר מאָלנ שלאָגט מענ מיכ נישט אזוי, ווי פאר קנעטנ. איכ האָב א טעווע קנעטנ ווייכ ברויט זונ מאכנ פונ דעמ כאזיירימלעכ. מײַנ ברודער עליע, אז ער דערזעט, גיט ער מיר איבער די פינגער. אונדזער כאווער פיניע וויל זיכ אײַנשטעלנ פאר מיר. ער זאָגט:

— וואָס האָסטו צו אימ? לאָז ער קנעטנ, לאָז ער מאָלנ! עפ-שער איז אימ באשערט זײַנ אמאָל א מאָלער!

מײַנ ברודער עליע דערהערט אונ שיט מיט ווערטער:

— וואָס? א מאָלער? א מולגעטש? ער וועט שמירגעווענ קלויס-טערס? וואלגאָזשענ ווענט? פליאסקענ דעכער? ארומגיינ מיט פאר-פאטשקעטע הענט, ווי א באלעגאָלע מיט כמאָלע? לאָז ער מיר בע-סער זײַנ א זינגעדל בא א כאזנ. אז מיר וועלנ קומענ, אימירצעשעמ, קיינ אמעריקע, באשטעל איכ אימ בא א כאזנ. ער האָט א סאָפּראנאָ-שטימע.

— פארוואָס נישט בא א באלמעלאָכע? אינ אמעריקע זײַנענ אלע באלמעלאָכעס. אינ אמעריקע ארבעטנ אלע!

אזוי טוט זיך אפּ אַ מינוט אַ זאָג אונדזער כאַווער פיניע. כאַפּט זיך ארופ אפּ אים די מאַמע:

— אזוי? אַ באַלמעלאָכע? מײַנע סאָנים וועלן נישט דערלעבן, אַז פּייסי דעם כאזנס יינגל זאָל זײַן אַ באַלמעלאָכע!

איך זע, אַז די מאַמע וויל שוין אָנהייבן וויינען. פיניע וויל זיך פאַרענטפערן. ער זאָגט:

— אַ מאָדנע יידענע איר זײַט! לעמײַ אָט לערנען מיר אין דער געמאָרע, אַז דער טאַנע רעב יויכענען[1] איז געווען אַ שוסטער. דער טאַנע רעב ייצכאָק איז געווען אַ שמיד. דער וואָס דאַרפט איר אַ סאַך? אָט איז מײַן פעטער אַ זייגערמאַכער און מײַן טאַטע אַ מעכאַניק!

פיניע מיינט, אַז ער האָט פאַריכט. צום סאָפּ האָט ער געמאַכט אַ סאַך ערגער. די מאַמע הערט נישט אויף צו וויינען:

— אוואַדע האָט מײַן מאַן באַדאַרפט זײַן אַ קאָשערער ייִד, אַ כאַזן, און גיין יונגערהייט פון דער וועלט, ביכדיי זײַן מיזיניקל זאָל זײַן כאָלילע אַ שנײַדער אָדער אַ שוסטער, און נאָך אין אַמעריקע דערצו?..

— שוין? דו ווייַנסט שוין ווידער? האָסט פאַרגעסן, אַז אין אַמעריקע דאַרף מען אויגן?

אזוי זאָגט מײַן ברודער עליע, און די מאַמע הערט באַלד אויף צו וויינען.

ג

וואָס איך זאָל נישט זײַן אין אַמעריקע — אַבי איך זאָל שוין זײַן. עס ציט מיך אהין — סאַקאָנעס. באַ זיך האָב איך אָפּגעמאַכט, אַז אין אַמעריקע לערן איך מיך אויס דרײַ זאַכן: שווימען, שרײַבן און רייכערן ציגאַרן. די אַלע דרײַ זאַכן קען איך איצט אויך, נאָר נישט אזוי גוט, ווי מע קאָן עס קענען אין אַמעריקע. אפּ שווימען ווייס איך, אַז איך וואָלט געווען אַ בעריע, האָב איך ניט געהאַט וווּ צו שווימען. באַ אונדז אין טײַך איז אומעגלעך. באַ אונדז אין טײַך, אַז אַ ר לייגט זיך אַוועק מיטן בויך אפּ דער בלאָטע, זײַנען די פיס אין דרויסן. אויך מיר אַ טײַך! אין אַמעריקע, זאָגט מען, איז אַ יאַם. דאָרט, אַז איר לייגט זיך אפּן וואַסער מיט אַ פּענכער, טראָגט דאָס אײַך אַוועק צו אַלדי רוכעס! שרײַבן קען איך אויך, כאָטש קיינער האָט מיך נישט געלערנט. איך שרײַב געדרוקטע אויסיעס פון סידער. איך שרײַב אזוי, אַז ס'איז שווער צו דערקענען. איך מאָל, נישט איך שרײַב. איך וואָלט אָבער אַ באַלן געווען צו שרײַבן גיך — קען

1 אַן אַוטאָר פון דער מישנע — פונעם עלטערן טייל טאַלמוד.

איך נישט. אין אַמעריקע, זאָגט מען, שרײַבט מען גיך. אַלצדינג ווערט דאָרטן געטאָן, זאָגט מען, גיך און געשווינד, כאַפּנדיק. מע האָט דאָרט קיין צײַט נישט. אַזוי האָב איך געהערט דערציילן אונטערוועגנס פֿון די עמיגראַנטן. איך ווייס קימאַט אַלצדינג, וואָס אין אַמעריקע טוט זיך, נאָך איידער איך בין דאָרט געווען. דאָרט פֿאָרט מען, זאָגט מען, אונטער דער ערד און מע מאַכט אַ לעבן. וויאַזוי מע מאַכט דאָס — ווייס איך נאָך נישט. נאָר איך וועל דאָס גיך וויסן. איך נעם איבער אַ זאַך זייער גיך. אַז איך זע אַ מענטשן איין מאָל, מאַך איך אים נאָך מיט אַלע פּישטשעווקעס. איך האָב אַנומלטן נאָכגעמאַכט אונדזער כאַווער פּיניע, וויאַזוי ער גייט מיט אַ טענצל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיקע אויגן, און ווי ער רעדט גיך, זופּט הייסע לאָקשן, האָט זיך מײַן שוועגערן בראָכע געהאַלטן בײַ די זײַטן, און די מאַמע האָט אויך אָנגעהויבן וויינען פֿאַר געלעכטער. מײַן ברודער עליע אָבער האָט דאָס פֿײַנט. ער לאָזט מיך נישט אַ קאָפּ אויפֿהייבן. אַ מאָדנע זאַך מיט מײַן ברודער עליע! ער האָט מיך ליב — און שלאָגט מיך, מאַכט מיר דעם טויט. די מאַמע דערלאָזט אים נישט, ער זאָל מיך שלאָגן. זי זאָגט צו אים:

— האָב פֿריִער אייגענע קינדער, וועסטו זיי נאָכדעם שלאָגן...

לאָז אָבער פּרוּוון אַ פֿרעמדער מיך אָנרירן מיט אַ פֿינגער, וועט ער יענעם די אויגן אַרויסנעמען. אַנומלטן האָט אַן עמיגראַנטס אַ יינגל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איר ווייסט, וואָס הייסט שטעלן אַ גובערנאַטאָר? אָט וועל איך אײַך אויסלערנען, וויאַזוי: מע טוט אַ נעץ אײַן דעם גראָבן פֿינגער אין מויל און מע דערלאַנגט אײַך אין זײַט צווישן די ריפּן און צווישן בויך, דערזעט איר זיך מיטן מאַלעכהאַמאָוועס. דאָס יינגל, וואָס האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר איז אַ יונגאַטש פֿון אַ יאָר עלף מיט געשוואָלענע באַקן. האָט ער אַ פּאָר יאָדאיִם — מעגן זיי אים אָפּדאַרן! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר באַקענען, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך אַ פֿרעג געטאָן, וויאַזוי הייס איך? זאָג איך: מאָטל. זאָגט ער: מאָטל קאַפּאָטל, דראָבל דראָטל, יויסעף סאָטל, ערעצ קאַנאָטל. זאָג איך: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער: דאָס הייסט, אַז דו ביסט אַ יאָלד, כאָטש איך אַליין הייס אויך מאָטל. עפּשער ביסטו אַ באַלן אָפּ אַ גובערנאַטאָר? זאָג איך: פֿאַרוואָס נישט? זאָגט ער: קום אַהער אַ ביסל נעענטער, וועל איך דיר ווײַזן. בין איך צוגעגאַנגען. האָט ער מיר געוויזן. בין איך אַנידערגעפֿאַלן. האָט דערזען די מאַמע און געמאַכט אַ גוואַלד. איז געקומען צו לויפֿן מײַן ברודער עליע און האָט אים געגעבן!

פון דעמלט אָן זײַנען מיר געװאָרן מיט אים כאַװער. ער האָט מיך אויסגעלערנט אכוץ דעם „גובערנאַטאָר", נאָך א סאַך זאַכן. אשטייגער, בויכריידערײַ. איר קענט דאָס? אויסלערנען אײַך איז אומעגלעך. דערצו דאַרף מען זײַן געבאָרן. מע דאַרף האַלטן דאָס מויל צו, נישט רירן מיט קיין אייווער, און בילן ווי א הונט, אָדער קרוקען ווי א כאַזער, אַזוי, אַז אַלע זאָלן זוכן אונטערן טיש. איך האָב געגנוג איבערגעשראָקן אונדזערע לײַט. מײַן שוועגערן בראָכע, ווייסט איר דאָך, האָט א טעווע פון כאַלעשן. אַלע האָבן זיך א וואָרף געטאָן אונטערן טיש און אונטער די בעטן. איך האָב זיך אויך אָנגעבויגן זוכן דעם הונט און האָבן נישט אויפגעהערט צו בילן. עס איז געווען, זאָג איך אײַך, א ריינע קאָמעדיע! מײַן ברודער עליע האָט זיך אָבער סאָפּקאָלסאָפּ געכאַפּט, אַז דאָס וואַקסט פון מיר. האָט ער מיר אײַנגעטיילט! פון דעמלט אָן האָב איך אוועקגעוואָרפן די קונץ פון בויכריידערײַ.

ד

מיר וואָלטן פון ווין שוין לאַנג אוועקגעפאָרן, ווען נישט דער „אַליאַנץ". ווער איז דאָס דער „אַליאַנץ" — קאָן איך אײַך ריכטיק נישט זאָגן. איך הער נאָר, אַז מע רעדט פונעם „אַליאַנץ". אַליאַנץ! אַליאַנץ! אַלע עמיגראַנטן זײַנען אפּן „אַליאַנץ" בייז! זיי זאָגן, אַז דער „אַליאַנץ" טוט גאָרנישט ניט. דער „אַליאַנץ", זאָגן זיי, האָט קיין ראַכמאָנעס נישט אפּ א מענטשן. דער „אַליאַנץ" האָט פײַנט א יידן. אַלע טאָג גייען צום „אַליאַנץ" מײַן ברודער עליע און אונדזער כאַווער פּיניע. און קומען צו גיין פון דאָרטן אַלעמאָל ווי פון א שוויץ-באָד.

— לאָז ער זיך אָנצינדן! — זאָגט עליע.

— לאָז ער ברענען, ווי א ליכט! — זאָגט פּיניע.

— לאָזט בעסער מיר זיך אויסשמועסן מיטן „אַליאַנץ"! — זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פאַר א האַנט.

מיר גייען אַלע צום „אַליאַנץ": די, מאַמע און איך, און עליע, און פּיניע, און בראָכע, און טײַבל. מיר שטעלט זיך פאַר דער „אַליאַנץ" מיט א באָרד און מיט א גאַרטל און מיט א רויטער נאָז. פּאַרוואָס עפּעס מיט א רויטער נאָז — ווייס איך אַליין נישט. לעמײַ דער אונסאַנע-טויקעפ"[1]? דעם „אונסאַנע-טויקעפ" האָב איך דען געזען אַמאָל?

1 א טפילע, וווּ עס ווערט דערציילט, הײַזוי גאָט מישפּעט די מענטשן. „אונסאַנע-טויקעפ" איז געוואָרן א סינאָנים פון עפּעס א ריכטער, וואָס האָט קיין שום ווירקונג ניט (לאָדן צום „אונסאַנע-טויקעפ").

פונדעסטוועגן מאָלט זיך מיר אויס, אז איך קען אים: ער האָט בייזע גלאנצנדיקע אויגן, טראָגט א ברייטן דאשעק און האלט א קאנטשיק אין דער האנט.

אוי, זײַנען מיר זיך אָנגעגאנגען! מײַן שוועגערן בראָכע האָט געווינטשעוועט דעם „אָליאנץ", ס׳זאָל אים אזוי שטעכן אין דער רעכטער זײַט, ווי עס שטעכט איר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פארקליבן צו אלדי שווארצע יאָר אין עק שטאָט! קוים מיט צאָרעס זײַנען מיר געקומען צום „אָליאנץ". ער זיצט אין שטוב — „אפ אלע יידן געזאָגט געוואָרן". נאָר אָן א הויף. ווײַן האלט נישט פון קיין הויפן. ווײַן האָט ליב מעשונע־ברייטע פענצטער מיט אומגעלומפערטע טירן. נאָר זיי האלטן די טירן פארשלאָסן. „זיי האָבן מוירע, אפּאָנעם, מע זאָל זיי נישט אוועקגאנווענען?" אזוי זאָגט מײַן שוועגערן בראָכע. שוין, זי האָט שוין געוואָרפן אן אומכיין אף ווײַן איך! עס געפעלט איר נישט, וואָס אז מע קומט צו צו א שטוב, דארף מען פריער קלינגען. וואָס ארט מיך, אז מע קלינגט? אבי מ׳ן זאָל עפענען. דער „אָליאנץ" אָבער עפנט נישט אזוי גיך. איר מעגט קלינגען צעזעצטערהייט — ער האָט צײַט. איר מיינט, מיר זײַנען די איינציקע? אחוץ אונדז שטייען דאָ נאָך עמיגראנטן. זיי דארפן אויך צום „אָליאנץ". די עמיגראנטן קוקן אף אונדז ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך א ביסל, עפשער וועט מען אײַך עפענען, עפשער האָט איר מער גליק?"... אזוי זאָגן זיי, די עמיגראנטן, און לאכן. אפּאָנעם, ס׳איז זיי גוט אפן הארצן. אלעמאָל קומען צו נײַע עמיגראנטן. עס שטייען אף דער גאס שוין א היפש ביסל עמיגראנטן: יידן און ווײַבער און קליינע קינדער. איך האָב ליב, אז ס׳איז א סאך מענטשן. די קליינע קינדער זאָלן נישט איבערשלאָגן מיט זייער געוויין, און די מאמעס זאָלן זיי נישט שעלטן און פארשטופן די מײַלער, וואָלט דאָ געווען גאנץ פריילעך. דאנקען גאָט, מע האָט געעפנט די טיר. אלע האָבן זיך געגעבן א לאָז ארײַן אף דערשטיקט צו ווערן. א גליק, וואָס אף דער טיר האָט זיך באוויזן א נעפעש אָן א היטל, מיט א רויט פּאָנעם און מיט א געגאָלטער מאָרדע, און האָט אונדז גענומען שלײַדערן איינציקווײַז אין דרויסן ארויס, אזוי ווי די האָלעשקעס. איינע, א ווײַבל מיט א קינד, האָט ער דערלאנגט אזא וואָרף ארויס, אז ווען נישט איך מיט מײַן ברודער עליע, וואָלט זי געקליבן די ציין. זי האָט זיך אזוי אויך איבערגעקערט דרײַ מאָל. עס האָט לאנג געדויערט, ביז מיר זײַנען ארײַן אלע איינציקווײַז אינווייניק אין שטוב ארײַן. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן א כאַסענע — טאטעניו! אלע

ווילן ריידן פריער. אלע קריכן גלייך צו די טישן. בא די טישן זיצן מענטשן מיט נאקעטע קעפּ און מיט געגאָלטע בערד און לאכן, און רייכערן ציגארן. ווער פון זיי איז דער „אַליאַנץ" — ווייס איך נישט. מיין מאמע ווייסט אויך נישט. זי שטייט און טייַנעט צו זיי:

— זאָגט מיר, ווער פון אייַך איז דאָ דער „אַליאַנץ"? איך האָב געהאט א שאָדן, דאָס גאנצע בעטגעוואנט האָט מען בא מיר צוגענומען אָפּ דער גרענעץ, און שיר נישט אומגעבראכט מיך מיט מייַנע קינדער, אָט דאָס זייַנען זיי, יעסוימים נעבעך, מייַן מאן איז געשטאָרבן יונגערהייט, געווען א כאזן קאָל יאָמאָוו[1]...

און ווייַטער לאָזט מען זי נישט ריידן א וואָרט. איינער ציט זי בא דער שאַל און ווייַזט איר צו דער טיר. ער רעדט אפּ א לאָשן, וואָס סע שווער צו פארשטיין. די מאמע וויל נישט אָפּטרעטן, ביז זי וועט נישט באקומען איר רעכט. זי זאָגט:

— וואָס רעדט איר צו מיר אַ דייַטש? איר רעדט בעסער מיט מיר אָפּ אונדזער אייגן לאָשן, וועל איך אייַך אויסדערציילן מייַן ביטער הארץ... איר זאָגט מיר נאָר, ווער פון אייַך איז דאָ דער „אַליאַנץ"?..

— שווייַגט! פּאָלגט מיך, קומט לאָמיר גיין. דער אייבערשטער האָט אונדז אויסגעפירט ביז אהער אָן דעם „אַליאַנץ, און אָן דער שטאָט ווין, וועט ער אונדז ווייַטער אויך מיסטאמע אויספירן. גאָט איז א פאָטער.

אזוי זאָגט מייַן שוועגערן בראָכע צו דער מאמע, און די מאמע ענטפערט איר:

— ביסט גערעכט, מייַן קינד! קומט לאָמיר גיין! ווין איז א שטאָט, און גאָט איז א פאָטער.

XVIII

וווּנדער פון אַנטווערפּן

א

איר האָט געהערט אמאָל, א שטאָט זאָל הייסן אַנטווערפּן? פארא אזא שטאָט אפּ דער וועלט, פאָרן מיר אהינצוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפּן? ווייַל אונדזער מעכוטן, מייַן ברודער עליעס שווער, יוינע דער בעקער, פאָרט קיין אמעריקע אפּ אַנטווערפּן. דערהערט, אז איר

---

1 געמיינט: אלע זייַנע יאָרן.

טאטע איז אינ אנטווערפנ, האָט מײַנ שוועגערנ בראָכע גענומענ שלאָגנ האלדז-אונ-נאקנ, מיר זאָלנ אויכ פאָרנ אפּ אנטווערפּנ. פריִער האָט זי פונ דער שטאָט נישט געוואָלט הערנ אפילע, דער נאָמענ איז איר נישט געפעלנ. איצט האָט זי זיכ פארליבט אינ אנטווערפנ! אונדזער כאווער פיניע זאָגט, אז ער וועט זיכ מוזנ אָפּטײלנ פינ אונדז. ער וויל בעסער פאָרנ פונ ווינ גלײַכ קײנ לאָנדאָנ. עס ציט אימ, זאָגט ער, קײנ לאָנדאָנ. לאָנדאָנ, זאָגט ער, שמעקט שוינ מיט אמעריקע: ענגלענדער... געלע האָר... קעכטלדיקע הויזנ... ס'איז גאָר אנ אנדער וועלט!

— פאָר זשע דיר געזונטערהײט צו דײַנע ענגלענדער מיט די קעסטלדיקע האָר אונ מיט די געלע הויזנ, אונ מיר וועלנ זיכ פאָרנ קײנ אמעריקע אפּ אנטווערפנ.

אזוי זאָגט מײַנ שוועגערנ בראָכע, אונ פיניעס ווײַב טײַבל בלאָזט זיכ אָנ, ווי אנ אינדיטשקע. איכ האָב דאָכ אײַכ געזאָגט, אז זי האָט א טעווע, באלד עפּעס — בלאָזט זי זיכ אָנ אונ רעדט נישט. פרעגט בא איר פיניע: וואָס ביסטו בארוגעז? זאָגט זי, אז זי האָט פײַנט ענגלענדער. זאָגט צו איר פיניע: דו קענסט זײ דענ? ווו האָסטו געזענ אנ ענגלענדער? זאָגט זי: נו, אונ דו, ווו האָסטו געזענ אנ ענגלענדער?

בעקיצער, עס בלײַבט, אז מיר פאָרנ אלע קײנ אמעריקע אפּ אנטווערפנ. בא מיר מאכט נישט אויס, מע זאָל פאָרנ אפילע איבער האָצעפּלאָצ — אבי קײנ אמעריקע. איכ אונ אונדזער כאווער פיניע — מיר בײדע רײַסנ זיכ קײנ אמעריקע מער פונ אלעמענ. מיר פילנ, אז אונדז וועט דאָרטנ זײַנ גוט, ווי די וועלט. פיניע האָט טײַנעס צו מײַנ ברודער עליע. ער זאָגט: מיר פאָרנ אונ פאָרנ — אונ שטײענ אפּ אײנ אָרט. זאָגט אימ עליע: נו, ווער האלט דיכ צו? פאָר! לויפ! פליִ! זאָגט פיניע: ווי קאָנ איכ פליִענ, אז דײַנ מאמע וויל זיכ באקענענ מיט אלע קאָמיטעטנ פונ דער גאנצער וועלט?.. דערהערט די מאמע אונ זאָגט צו פיניענ: אז דו ביסט יאָ אזא כאָכעמ, טאָ גיב מיר אנ אײצע, וויִאזוי זאָלנ מיר קומענ קײנ אמעריקע אָנ בעטגעוואנט?.. דאָ בלײַבט שוינ פיניע אָנ לאָשנ, אונ מע ווערט ווידער כאווער. אונדזער כאווער פיניע קאָנ זיכ מיט אונדז נישט צעשײדנ. די ווײַבער קאָנענ אויכ נישט לעבנ אײנע אָנ דער אנדערער. דאָס הײסט, מע קריגט זיכ אפילע גאנצ אָפט, מע זאָגט זיכ שטעכווערטלעכ. עס דערגײט אמאָל קימאט צו פעטש אויכ. מע בעט זיכ אָבער באלד איבער. ווענ נישט די מאמע, וואָלט מײַנ שוועגערנ בראָכע מיט פיניעס ווײַב טײַבל קײנ לאנגע גוטפרײַנטשאפט נית אויסגעהאלטנ. עס וואָלט בא

זיי געווען אַלע טאָג צוויי שלײַערס א גראָשן. איבערהויפּט מײַן שוועגערן. זי זאָגט אַליין אַפ זיך, אַז זי איז א שוועבעלע. איר אַז עס קומט אָן די שלעכטע מינוט, ווערט זי אײַך מאַכן מיט דער בלאָטע. אין א ווײַלע אַרום ווערט זי ווייך, כאָטש לייגט זי צו צו א מאַקע. מיט מיר „וואָיעוועט" זי פֿון דער ערשטער מינוט נאָך דער כאַסענע. זי ווייסט, אַז איך האָב זי נישט ליב. ערגער פֿון אַלצדינג איז בא איר, לעמײַ איך לאַך פֿון איר. עס ווײַזט זיך איר ראַק, אַז איך לאַך זי אויס. אַז איך קוק אַפ איר, הייסט בא איר, אַז איך לאַך. איך האָב אײַך שוין דערציילט, אַז איך האָב ליב מאָלן און אַז מײַן ברודער עליע שלאָגט מיך דערפֿאַר. האָב איך אַנומלטן אויסגעמאָלט א פּוס. א מויעדיק גרויסן פּוס. מיט קרײַד אַפ דער ערד האָב איך אים אויסגעמאָלט. האָט איר באַדאַרפֿט זען, וואָס ס'האָט זיך געטאָן! זי, בראָכע הייסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפּעט, אַז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איר פּוס. פֿאַרוואָס עפּעס איר פּוס? ווײַל קיינער האָט נישט אַזעלכע גרויסע פֿיס, ווי בראָכע. קאַלאָשן טראָגט זי נומער דרײַצן. איר זאָלט זען א פּאָר קאַלאָשן!.. האָט זי מיר צוגעשטעלט א בענקעלע צו מײַן ברודער עליע. האָט זיך מײַן ברודער עליע אַפ מיר צעשריִען, ווי געוויינטלעך:

— מענטשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דײַנע אַלטע שטיק, מאָלן מענטשעלעך?..

שוין! פֿון א פּוס איז שוין בא אים געוואָרן א מענטש! און פֿון א מענטש — „מענטשעלעך"!.. מע קאָן פֿון זיי משוגע ווערן!..

איך מוז מיך מודה זײַן, אַז וואָס ווײַטער ווערט בא מיר דאָס כאַלאַס פֿון מאָלן מענטשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפּט א פֿאַרביק בלײַשטיפֿטל. מיר האָט דאָס אַוועקגעשענקט אַן עמיגראַנטס א יִינגל! אָט דער אייגענער, וואָס האָט מיר באַוויזן, וויאַזוי מע שטעלט א „גובערנאַטאָר", און אויסגעלערנט מיך די קונצן פֿון בויכריידערײַ. איך האָב אײַך שוין דערציילט פֿון אים. ער הייסט אויך מאָטל. רופֿן מיר אים מאָטל דער גרויסער, און מיך רופֿט מען מאָטל דער קליינער. מיר זײַנען געוואָרן כאַווער גאָר אַפ אַן אַנדער אופֿן! דערפֿאַר, וואָס ער האָט מיר אַוועקגעשענקט דאָס פֿאַרביקע בלײַשטיפֿטל, האָב איך, פֿאָרנדיק אין וואַגאָן, אים אָפּגעמאָלט אַפ פּאַפּיר, אינגאַנצן זײַן געשטאַלט מיט די געשוואָלענע באַקן. איך האָב אים באַשוואָרן, ער זאָל דאָס קיינעם נישט ווײַזן, וואָרעם טאָמער דערוויסט זיך מײַן ברודער עליע, וועל איך האָבן א ווייסטן סאָף. ווי מיינט איר? אַוואַדע האָט ער דאָס גלײַך אָפּגעטראָגן צו מײַן ברודער

עליע און האָט אים געגעבנ א טו א ווײַז דאָס געמאָלעכצ גלײַך אינ פּאָנעם ארײַנ.

— דאָס דארפ זײַנ מאָטלס ארבעט! ווו איז ער ערגעצ דער מוגלעטש מיט די „מענטשעלעך"?

אזוי זאָגט מײַנ ברודער עליע און זוכט מיך און קאָנ מיך נישט געפינענ. איך זיצ אונטער דער מאמעס פּלייצעס און ווער שיר נישט דערשטיקט פאר געלעכטער. קיינ בעסערער אָרט אפ צו באהאלטנ זיך, ווי בא דער מאמענ, איז נישטאָ אינ דער גאנצער וועלט!

ב

דאנקענ גאָט, מיר זײַנענ שוינ אינ אנטווערפּנ. מיר האָבנ זיך גוט אָנגעהעצקעט, גענוג אויסגעריסנ געוואָרנ, אָבער מיר זײַנענ געקומענ! וואָס זאָל איך אײַך זאָגנ — איז דאָס א שטאָט! דאָס הייסט, צו ווינ קומט דאָס נישט. מע דארפ זאָגנ „לעהאוודל"! וואָרעמ ווינ איז פיל גרעסער, און עפּשער שענער אויך. און מענטשנ אויך מער. דערפאר איז אָבער דאָ אינ אנטווערפּנ ריינ, אזוי ווי גאָלד. וואָס איז דאָס כידעש? אז די גאסנ וואשט מענ, די טראָטוארנ פּוצט מענ, און די הײַזער צוואָגט מענ. איך האָב אליינ געזענ, ווי מע צוואָגט זיי און מע זייפט זיי מיט זייפ. דאָס הייסט, נישט אומעטום. לעמאָשל, דאָרט, אפ די אכסאניעס, ווו מיר שטייענ מיט אלע עמיגראנטנ, איז אזוי ווי עס דארפ צו זײַנ. דאָס הייסט: בלאָטיק, און רויכיק, און נאס, און גליטשיק, און ענג, און א יאריד מיט א טומל מיט א הארמידער. פריילעך. אויסגעצייכנט. אזוי ווי איך האָב ליב. אונדזער מעכוטנ יוינע דער בעקער איז נאָך נישטאָ. אונדזער שכייניע פעסיע מיט דער כאליאסטרע — אויך נישט. זיי פאָרנ נאָך. שלעפּנ זיך ערגעצ איבער דײַטשלאנד. „דײַטשלאנד איז סדוים"! אזוי זאָגנ די עמיגראנטנ און דערציילנ זיך אָנ מוירעדיקע מײַסעס! אונדזער אומגליק מיטנ בעטגעוואנט, וואָס מע האָט בא אונדז אוועקגעלאקכנט אפ דער גרענעצ, איז א הונט אקעגנ די אומגליקנ, וואָס מע הערט זיך אָנ פונ די עמיגראנטנ. מיר האָבנ זיך באקענט דאָ אפ דער סטאנציע מיט א יידענע פונ מעזשביזש, דאפקע נישט קיינ אלמאָנע. זי האָט דאפקע א מאנ, און דאפקע אינ אמעריקע שוינ. זי פאָרט אָט דאָס צו איר מאנ. שוינ באלד א יאָר, אז זי שלעפּט זיך מיט צוויי קינדער. זי איז אויסגעוועב ווו די וועלט האָט אנ עק. נישטאָ איינ שטאָט, זי זאָל דאָרט נישט זײַנ. זי האָט זיך איבערגעקריגט מיט אלע קאָמיטעטנ. קוים מיט צאָרעס האָט זי זיך פאָר-

שלעפּט אהער, קיין אנטווערפּן, און וויל זיך זעצן אפן שיף, לאָזט מען זי נישט. איר מיינט, זי האָט קאַליעדיקע אויגן? כאָלילע! געזונט און שטארק. נאָר זי איז א ביסל געריירט פונעם זינען. דאָס הייסט, אזוי, אז איר וועט מיט איר ריידן, רעדט זי אלצדינג, ווי א מענטש. נאָר אמאָל טוט זי אייך א זאָג א וואָרט, קאָן מען בלייבן אָן א בויך לאכנדיק. לעמאָשל, איך פרעגט בא איר: וווּ איז אייער מאַן? זאָגט זי: אין אמעריקע. וואָס טוט ער דאָרטן? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איך דאָך איר: ווי קאָן א ייִד זיין א קייסער? ענטפערט זי אייך, אז אין אמעריקע מעג מען... נו, האָט איר עפּעס צו איר?.. נאָך א זאך האָט זי זיך ארייַנגענומען אין קאָפּ ארייַן: זי עסט נישט! אונדז הייסט זי אויך נישט עסן. זי זאָגט אונדז אָן, מיר זאָלן זיך נישט צורירן צו קיין מילכיקס, מאכמעס דאָס מילכיקס איז דאָ פליישיק. פרעגט בא איר די מאמע: נו, און דאָס פלייש? זאָגט זי: דאָס פלייש איז דאָ ניט פליישיק, נישט מילכיק, נאָר פּארעווע... שיסן מיר ארויס א געלעכטער אלע. אלע, אויסער די מאמע. די מאמע וויל נישט לאכן, די מאמע וויל בעסער וויינען. זי זאָגט: „אז אָך און ווי איז צום געלעכטער!" — און זי צעוויינט זיך טאקע.

— שוין? האָסט שוין לאנג נישט געוויינט? דו ווילסט, אז פון אנטווערפּן שוין זאָל מען אונדז אָפּשיקן צוריק אהיים איבער דיינע אויגן?..

אזוי זאָגט צו איר מיין ברודער עליע — און בא דער מאמען ווערן אין איין מינוט די אויגן טרוקן. מער ווי אפ דער ייִדענע אליין האָט די מאמע ראכמאָנעס אפ אירע צוויי קינדער נעבעך. איך וייס נישט, וואָס די מאמע באוויינט אזוי די קינדער? די קינדער זיינען, דאכט זיך, גאנץ פריילעך! אז זייער מאמע הייבט אָן ריידן נארישקייטן, צעלאכן זיי זיך. איך האָב מיך מיט זיי גיך באקענט. זיי האָבן מיר דערציילט, אז מע שיקט זיי צוריק אהיים, נאָר זייער מוטער וויל נישט פאָרן. זי וויל קיין אמעריקע, צו זייער פאָטער, צום קייסער (כי-כי-כי!). נארט מען זי אָפּ און מע זאָגט איר, אז מע שיקט זי מיט דער באן קיין אמעריקע (כי-כי-כי!). מע האָט איר איינגערעדט, אז עס גייט א באן פון לאנדאָן גלייך קיין אמעריקע (כי-כי-כי!).

ג

די כידושים, וואָס מע זעט זיך אָן אין דעם אנטווערפּן. איז גאָר נישט צום באשרייבן! אלע טאָג קומען צו נייע פּארשוינען. צום מיינסטן, מיט קאליעדיקע אויגן. „טראכאָמעס" רופט מען דאָס.

אמעריקע לאָזט נישט אַרײַן קײן „טראַכאָמעס". איר מעגט אײַך האָבן טויזנט שלאָפֿקײַטן, איך קאָנט אײַך זײַן קרום און שטום און וואָס איר ווילט, אַבי נישט קײן „טראַכאָמעס" אף די אויגן. פֿונוואַנען נעמען זיך „טראַכאָמעס"! פֿון דעם, וואָס מע נעמט זיך אָן. אַמאָל מאַכט זיך, אַז מע ווייסט אַלײן נישט, פֿונוואַנען עס האָט זיך גענומען. אַזוי האָב איך געהערט טאַקע דאָ אין אַנטווערפּן. פֿון א מײדל האָב איך עס געהערט. גאָלדעלע הײסט דאָס מײדל. זי איז אין מײַנע יאָרן, עפּשער עלטער פֿון מיר מיט א יאָר. מיט דער גאָלדעלע איז א שײנע געשיכטע. זאָל איך אײַך דערצײלן? באַקענט האָב איך אים מיט איר אין דער „עזרע". נאָר איר ווייסט דאָך נישט וואָס איז „עזרע". דאַרף מען אײַך קלאָר מאַכן. די „עזרע" אין אַנטווערפּן איז דאָס אײגענע, וואָס דער „אַליאַנץ" אין ווין. געמאַכט געוואָרן פֿון אונדזערטוועגן, פֿאַר די עמיגראַנטן. דער כילעק איז, וואָס דער „אַליאַנץ" איז א זאָכער און די „עזרע" א נעקייווע. איר הערט דאָך, אַז מע זאָגט דער אַליאַנץ, די עזרע. דאַרכט איר שוין אַלײן פֿאַרשטײן דעם אונטערשייד... אַקלאַל, ווײַבאַלד מיר זײַנען אָנגעקומען קײן אַנטווערפּן, זײַנען מיר געגאַנגען גלײַך אין דער „עזרע". די „עזרע" איז נישט דאָס, וואָס דער „אַליאַנץ". דער „אַליאַנץ" וואַרפֿט מענטשן, אַזוי ווי האָלעשקעס, און די „עזרע" טרײַבט אײַך נישט. איר קאָנט קומען צו איר ווען איר ווילט און קאָנט זיך אויסרײדן פֿאַר איר דאָס האַרץ וויפֿל איר ווילט. אַלצדינג, וואָס איר רעדט, ווערט אַרײַנגעטראָגן אין א בוך. סע זיצט א מײדל, וואָס מע רופֿט זי פֿרײַלן זײַטשיק, און פֿאַרשרײַבט. זײער א ווויל מײדל. זי האָט מיך געפֿרעגט, וויאַזוי איך הײס, און האָט מיר געשענקט א צוקערקע. נאָר פֿון דער פֿרײַלן זײַטשיק וועל איך אײַך דערצײלנאַן אַנדערש מאָל. איצט דאַרף איך אײַך זאָגן, ווער איז גאָלדעלע. זי איז פֿון קוטנע. געקומען איז זי אַהער פֿאַראַיאָרן מיט איר טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברידער, סוקעס-צײַט איז דאָס געוועזן. האָבן זײ געהאַט, זאָגט זי, א יאָמטעוו — אף אַלע יידן געזאָגט געוואָרן. דאָס הײסט, קײן גליקן האָבן זײ נישט געזוכט, און קײן האָניק האָבן זײ נישט געלעקט. געוואַלגערט זיך גלײַך מיט אַלע עמיגראַנטן. נאָר דערפֿאַר האָבן זײ געהאַט שיפֿסקאַרטן ביז אַמעריקע אף דער גאַנצער מישפּאָכע, און אויסגעקלײדט איז מען געווען ביגדיי-מאַלכעס[1]. אַלע האָבן געהאַט צו צוויי העמדער און גאַנצע שיך. הײַנט איז זי גע-

1 קײוערלעכע קלײדער.

בליבנ אינגאנצנ מיט איינ העמד אונ אָנ שיכ. ווענ נישט דאָס פרײַלנ זײַטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאנגענ באָרוועס. דאָס פרײַלנ זײַטשיק האָט איר אוועקגעשענקט, זאָגט זי, א פּאָר שיכ פונ אירע אייגענע פיס. נאָכ גאנצ גוטע שיכ, אזוי האָט מיר דערציילט גאָלדעלע אונ. האָט מיר באוויזנ די שיכ, וואָס דאָס פרײַלנ זײַטשיק האָט איר אוועקגעשענקט. גאנצ שיינע שיכ, נאָר א ביסל צו גרויס אפ איר... בעקיצער, ס'איז אוועקגעגאנגענ די ערשטע טעג סוקעס אונ סימכאס-טוירע, ס'איז געקומענ די צײַט, וואָס מע דארפ זיכ זעצנ אפנ שיפ. זאָגט מענ צו זיי, אז זיי זאָלנ זיכ דורכגיינ צומ דאָקטער. זײַנענ זיי געגאנגענ צומ דאָקטער. האָט זיי דער דאָקטער באטראכט אונ געפונענ, אז זיי זײַנענ אלע געזונט אונ שטארק אונ קאָנענ פאָרנ קיינ אמעריקע. נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קאָנ נישט פאָרנ, ווײַל זי האָט „טראכאָמעס" אפ די אויגנ. פריער האָבנ זיי גאָר נישט פארשטאנענ, מיט וואָס מע עסט דאָס. ערשט שפּעטער האָבנ זיי דאָס רעכט צעקײַט. דאָס האָט געהייסנ, אז אלע פאָרנ אוועק קיינ אמעריקע, נאָר זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ, אינ אנטווערפּנ. איז געוואָרנ א געוויינ, א יאָמער, א קלאָג. די מאמע האָט געכאלעשט דרײַ מאָל. דער טאטע האָט געוואָלט בלײַבנ דאָ, האָט מענ נישט געקאָנט. די גאנצע שיפסקארטע וואָלט געגאנגענ פארלאָרנ. איז געבליבנ, אז זיי פאָרנ אוועק קיינ אמעריקע, אונ זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ, ביז עס וועלנ זיכ אויסשטיינ די „טראכאָמעס" פונ אירע אויגנ... אונ אָט אזוי, שוינ באלד א יאָר, אז זי היילט זיכ אונ האָט זיכ נאָכ נישט אויסגעהיילט. דאָס פרײַלנ זײַטשיק זאָגט, אז דערפאר היילנ זיכ נישט אויס אירע אויגנ, ווײַל זי וויינט קעסיידער. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט, אז איבער אנ אנדער זאכ היילנ זיכ איר נישט אויס די אויגנ. איבערנ בלוישטיינ! אלעמאָל, ווענ זי קומט צומ דאָקטער, שמירט ער איר די אויגנ, זאָגט זי, מיטנ זעלבנ בלוישטיינ, וואָס ער שמירט אלע איבעריקע קראנקע. ווענ זי, גאָלדעלע, פארמאָגט צו קויפנ אנ אייגענעמ בלוישטיינ, וואָלט זי זיכ שוינ לאנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט.

— נו, אונ דײַנע טאטע-מאמע? — פרעג איכ זי.

— זײַנענ אינ אמעריקע. זיי מאכנ דאָרט א לעבנ. איכ האָב פונ זיי בריוו. אלע כוידעש קימאט האָב איכ פונ זיי א בריוול. נא זע, קענכט לייענענ? לייענ מיר!

אונ זי נעמט ארויס פונ בוזעמ א גאנצנ פאק מיט בריוולעכ אונ גיט מיר, איכ זאָל זיי איר לייענענ הויכ אפ א קאָל. איכ וואָלט דאָס איר געוויס געטאָנ. קענ איכ אָבער נישט לייענענ קיינ געשריבע-

נעס. ס'זאָל זײַנ געדרוקט וואָלט איכ עס געלייענט. לאַכט זי פונ מיר אונ זאָגט, אז א יינגל איז נישט קיינ ביידל. א יינגל דארפ קענענ אלצ אפ דער וועלט! איכ האָב מוירע, אז זי איז גערעכט. אײַ, וואָלט איכ א באלנ זײַנ קענענ לייענענ געשריבענעכ! אײַ, בינ איכ מעקאַנע מײַנ כאַווער מאָטל דעמ גרויכנ, וואָס ער קענ לייענענ אונ שרײַבנ (איכ האָב אײַכ שוינ דערציילט פונ אימ)! האָט אימ גאָלדעלע געגעבנ איבערלייענענ די בריוולעכ, וואָס מע שרײַבט איר פונ אמעריקע. האָט זיי מאָטל דער גרויסער געלייענט ווי א וואסער. די בריוולעכ זײַנענ קימאט אלע געשריבנ מיט איינ לאָשנ אונ מיט די זעלביקע ווערטער:

„טײַערע גאָלדעלע, הארציקע גאָלדעלע, לעבנ זאָלסטו! אז מיר דערמאָנענ זיכ דאָ, אינ דעמ אמעריקע, אז אונדזער קינד האָט מענ ארויסגעריסנ פונ אונדזערע הענט אונ דו וואלגערסט זיכ דאָרטנ אינ דער פרעמד צווישנ אומבאקאנטע מענטשנ, גייט אונדז נישט אײַנ דאָ דער ביסנ. טאָג ווי נאכט טוענ מיר דאָ קלאָגנ אונ וויינענ אפ אונדזער ליכטיקנ שטערנ, וואָס איז צוגענומענ געוואָרנ פונ אונדזערע אויגנ...” אונ אזוי ווײַטער.

מאָטל דער גרויכער לייענט אונ לייענט, אונ גאָלדעלע וויינט, ווישט זיכ די אויגנ. דערזעט דאָס פרײַלנ זײַטשיק, הייבט זי אָנ זיכ ביזערנ אפ אונדז, וואָס מיר מאכנ זי וויינענדיק. אונ צו גאָלדעלענ זאָגט זי, אז זי האָט קיינ ראכמאָנעס נישט אפ זיכ אליינ. זי מאכט זיכ א טעל פונ דעמ איבעריקנ ביסל אויגנ! ענטפערט איר דערופ גאָלדעלע מיט א געלעכטער, אונ טרערנ גיסנ זיכ איר פונ די אויגנ:

— א טעל פונ די אויגנ מאכט מיר דער דאָקטער מיט זײַנ בלוישטיינ, ערגער ווי איכ מיט מײַנ געוויינ...

מיר געזעגענענ זיכ מיט גאָלדעלענ, אונ איכ זאָג איר צו, אז מאָרגנ אינ דער צײַט וועלנ מיר זיכ דאָ ווידעראמאָל זענ.

— אימירצעשעמ! — ענטפערט גאָלדעלע מיט א פרומ פאָנעמ, ווי אנ אלטע. אונ מיר ביידע, מאָטל דער קליינער אונ מאָטל דער גרויסער, לאָזנ זיכ גיינ שפאצירנ איבער אנטווערפנ.

ד

מיר, דאָס הייסט, איכ, מאָטל דער קליינער, אונ מײַנ כאַווער מאָטל דער גרויסער, זײַנענ נישט אליינ. מיר האָבנ דאָ נאָכ א כאַווער. ער איז א יינגל פונ א יאָר דרײַצנ אונ הייסט מענדל. ער איז אויכ פארבליבנ אינ אנטווערפנ, פאָרנדיק קיינ אמעריקע. נישט

איבער די אויגן, נאָר איבער אַן אַנדער זאַך. אים האָט מען פֿאַר־לאָרן אַפֿן וועג, ערגעץ אין דײַטשלאַנד. אַ גאַנצע וועג, דערציילט ער, האָבן זיי זיך דערהאַלטן די נעשאָמע נאָר מיט הערינג. האָט אים גע־ברענט אויפֿן האַרצן. האָט ער זיך אַראָפּגעכאַפּט אויף אַ סטאַנציע כאַפּן אַ טרונק וואַסער און איז געבליבן שטעקן אָן אַ בילעט און אָן אַ קאָפּעקע געלט און אָן אַ העמד אויפֿן לײַב. און מאַכמעס ער האָט נישט געקענט זייער שפּראַך, האָט ער זיך פֿאַרשטעלט פֿאַר אַ שטו־מען. האָט מען אים אויסגעפֿירט ווו די וועלט האָט אַן עק, ביז ער האָט דערזען אַ פּאַרטיע עמיגראַנטן, ייִדן. איז ער צוגעגאַנגען צו זיי און האָט זיי דערציילט די גאַנצע מײַסע. האָבן זיי אויף אים ראַכמאָנעס געהאַט און האָבן אים גענומען מיט זיך און געבראַכט צו פֿירן אַהער, קיין אַנטווערפּן. דאָ האָט ער זיך דערשלאָגן צו דער „עזרע". האָט די „עזרע" אַוועקגעשריבן אַ בריוו קיין אַמעריקע, טאָמער וועט מען אויפֿזוכן זײַנע עלטערן. וואַרט ער דאָס אויף אַן ענטפֿער און אויף אַ שיפֿסקאַרטע. דאָס הייסט, אויף אַ האַלבע שיפֿסקאַרטע, מאַכמעס ער איז נאָך אַ קלײנער. דאָס הייסט, ער איז נישט אַזוי קליין, ווי ער האַלט זיך קליין. ס'איז אַ כוואַרע, אַז ער איז שוין באַרמיצווע, כאָטש קיין טפֿילן לייגט ער נישט. ער האָט נישט. זײַנע געוואָר געוואָרן עמיגראַנטן, אַז מענדל איז אַ באַרמיצווע־באָכער און האָט נישט קיין טפֿילן, איז געוואָרן אַ גוואַלד: פֿאַרוואָס זעט מען אים נישט קיין טפֿילן? זאָגט מענדל: „פֿאַרוואָס זעט מען מיר נישט קיין שטיוול?"... רופֿט זיך אָן צו אים איינער אַן עמיגראַנט מיט שאַרפֿע אויגן: „אַ דו, שייגעץ! נישט גענוג מע זאָרגט זיך פֿאַר דיר, ביסטו נאָך אַן אַזעס־פּאָנעם?"... דער עמיגראַנט מיט די שאַרפֿע אויגן האָט אַזוי לאַנג געאַרבעט, ביז די איבעריקע עמיגראַנטן האָבן זיך צונויפֿגעלייגט און האָבן אים גע־קויפֿט אַ פּאָר טפֿילן, אַלצדינג איז צו קריגן אין דעם אַנטווערפּן. עפּשער מיינט איר, ס'איז נישטאָ קיין באַטעמעדראָשים מיט קיין שולן? אַהאָ, נאָך וואָסערע שולן! איין שול איז דאָ אַ טערקישע. איר מיינט, דאָרטן דאַוונען טערקן? ניין! דאָרטן דאַוונען די אייגענע ייִדן, וואָס מיר, נאָר אויף טערקיש. דאָס הייסט, פֿאַרקערט. מע פֿאַרשטייט נישט איין וואָרט! געפֿירט האָט אונדז אַהינצו אונדזער נײַער כאַווער מענדל. מיר אַלע דרײַ, איך און מאָטל דער גרויסער און מענדל, זײַנען געוואָרן כאַווער. גאַנצע טעג גייען מיר אַרום איבער דער שטאָט. דאָרט, אין בראָד, אין קראָקע מיט לעמבערג, אָדער אין ווין, פֿלעגט מיך די מאַמע מוירע האָבן אָפּלאָזן פֿון זיך אויף אַ טריט. דאָ אין אַנטווערפּן האָט זי קיין מוירע נישט. דאָרט, זאָגט זי, זײַנען

סאַמע דײַטשן, און דאָ, אין אַנטווערפּן, זײַנען מיר, זאָגט זי, צווישן מענטשן, צווישן אייגענע. מע הערט ריידן אַ ייִדיש וואָרט. דאָס מיינט זי די עמיגראַנטן. לעבן זאָלן די עמיגראַנטן! צווישן עמיגראַנטן פילן מיר זיך טאַקע היימיש. אָבער צווישן אייגענע! אָט באַלד וועלן מיר האָבן געסט. אימירצעשעם, נאָך שאַבעס קומט אונדזער מעכוטן, יאַנע דער בעקער, מיט זײַן הויזגעזינד. מיר וואַרטן, הײַנט-מאָרגן זאָל קומען אונדזער שכײנע פעסיע מיט איר כאַליאַסטרע. אָט דאָ וועט ערשט ווערן אַ סימכע. איך וועל אײַך, אימירצעשעם, באַ-שרײַבן אַלצדינג.

XIX

די כאַליאַסטרע

א

איר זײַט דאָך שוין באַקאַנט מיט דער כאַליאַסטרע. דאָס איז אונדזער שכײנע פעסיע מיט איר מאַן דעם אײַנבינדער (ער הייסט מוישע), מיט זייערע אַכט קינדערלעך, וואָס יעדער האָט באַ זיי, ווי איך האָב אײַך שוין אַמאָל דערציילט, אַן אַנדער צונעמעניש. דער קלענערער פון אַלע איז אין מײַנע יאָרן (נײַן, דאָס צענטע). מע רופט אים „וואַשטי". דאָס הייסט, דער עמעסער נאָמען זײַנער איז הערשל, נאָר מאַכמעס ער האָט אַ גאָליע אָפּן שטערן, האָבן אים די עלטערע אַ נאָמען געגעבן „וואַשטי". איך האַלט פון „וואַשטין". איך האָב אים ליב דערפאַר, וואָס ער וויינט נישט. וויפל איר זאָלט אים ניט שלאָגן, נעמט ער צו ווי אַ שוואָם. עס נעמט אים נישט קיין קויל. איינמאָל האָט ער צעריסן אַ פּרעמדן סידער, האָט אים זײַן טאַטע, מוישע דער אײַנבינדער, געשלאָגן מיטן ברעטל, וואָס מע שנײַדט אָפּ דעם פּאַפּיר. „וואַשטי" האָט נאָך דעם גוט געקרעכצט צוויי טאָג קעסיידער. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון בולקע. מע האָט שוין נישט געהאַלטן פון זײַן לעבן. די מאַמע זײַנע, אונדזער שכײ-נע פעסיע, האָט אים שוין באַוויינט, און דער פאָטער איז אַרומגע-גאַנגען אָן אַ קאָפּ. אַלע האָבן געמיינט, אַז ס'איז אַן עק, אויס „וואַשטי"! צום סאָף — גאָרנישט. אָפּן דריטן טאָג האָט „וואַשטי" גע-בעטן ברויט און געגעסן ווי נאָך אַ טאָנעס. עסן האָבן זיי ליב אַלע, זיי האַלטן פון דער אַכילע. „די הונגעריקע טערעדע" — אַזוי רופט זיי די מוטער אַליין, פעסיע הייסט עס. פעסיע איז אַ ייִדענע ווײַער

א ווײלע, נאָר א ביסל צו דיק. זי האָט דרײַ גוידערס. איכ האָב זי שוינ עטלעכע מאָל אראָפּגעכאַפּט אפ פּאַפּיר. האָט אײנמאָל דערזענ „וואַשטשי", האָט ער ארויסגעכאַפּט בא מיר דאָס געמאָלעכצ און האָט דאָס באַוויזנ אפ א ציקאַוועסט דער מאַמע זײַנער. האָט זי געלאַכט. איז געוואָר געוואָרנ מײַנ ברודער עליע, האָט ער מיר געוואָלט אײַנטײלנ פאַר די „מענטשעלעכ", ווי זײַנ שטײגער איז. א גליק, וואָס פּעסיע אלײנ האָט זיכ אײַנגעשטעלט פאַר מיר. „א קינד, זאָגט זי, מאַכט זיכ נאַריש, נישט קעדײַ זיכ צ'פּעסנ דאָס הארצ". לאַנג לעבנ זאָל זי, פּעסיע. איכ האָב זי ליב. איכ האָב נאָר פײַנט, אז זי קושט זיכ. אז זי איז געקומענ קײנ אנטווערפּנ, האָט זי מיכ ארומגעכאַפּט קושנ, ווי אנ אײגנ קינד. מיט אלעמענ האָט זי זיכ געקושט. מער פונ אלע, געווײנטלעכ, מיט דער מאַמע. די מאַמע, אז זי האָט זי דערזענ, איז גלײַכ ווי דעמ טאַטנ פונ יענער וועלט: זי האָט זיכ אזוי צעווײנט, אז מײַנ ברודער עליע איז אָנגעפאַלנ אפ פּעסיענ, אז איבער איר מאַכט די מאַמע א טעל פונ די גויגנ און קאָנ נישט גײנ צומ דאָקטער... גײנ צומ דאָקטער — דאָס מוז יעדער, ווער עס קומט אהער קײנ אנטווערפּנ. דאָס ערשטע, וואָס אײנער פרעגט באַמ אנדערנ, איז: „זײַט איר שוינ געוועג באַמ דאָקטער?"... „וואָס האָט אײַכ געזאָגט דער דאָקטער?"... אפילע די „עזרע", אז מע קומט צו איר צו גײנ, שיקט זי באַלד אפ צומ דאָקטער. אז מיר זײַנענ געקומענ אהינ דאָס ערשטע מאָל, האָט די מאַמע נאָרוואָס געוואָלט אָנהײבנ דערצײלנ די מײַסע: וויאזוי איר מאַנ איז געוועג קאָל יאָמאָוו א כאַזנ אינ דער קאַצאָווישער שול... וויאזוי ער האָט זיכ פאַרקילט און קראַנק געוואָרנ... וויאזוי זי האָט געלצדינג פאַרקויכט, אבי ראַטעווענ דעמ טאַטנ... וויאזוי דער טאַטע איז געשטאָרבנ און זי איז געבליבנ אנ אלמאָנע מיט צוויי קינדער יעסוימימ... אײנעמ האָט זי, באָרעכאַשעמ, כאַסענע געמאַכט, ארײַנגעגעבנ אינ א שמאַלצ-גרוב... די שמאַלצ איז אויסגערונענ, די גרוב איז געבליבנ... נאָכדעמ, וויאזוי מיר האָבנ פאַרקויפט דאָס לעצטע שטיקל כײס, אונדזער האַלבע שטוב, און געלאָזט זיכ קײנ אמעריקע... נאָכדעמ, וויאזוי מיר האָבנ געגאַנוועט די גרענעצ הינטער בראָד, שיר נישט געהאַרגעט געוואָרנ אינ א פינצטערער נאַכט, און האָבנ פאַרלאָרנ דאָס גאַנצע ביסל גוטס, דאָס בעטגעוואַנט — וואָס ווענ מיר טאָנ איצט אָנ בעטגעוואַנט אינ אזא ווײַט לאַנד?..

אזוי טײַנעט די מאַמע פאַר דער „עזרע", און די „עזרע" הערט, און דאָס מײדל, וואָס זיצט באַמ טיש (פרײַלנ זײַטשיק הײסט דאָס מײדל), פאַרשרײַבט איטלעכס וואָרט, וואָס די מאַמע זאָגט, אינ א

בוך אריַין. די מאמע האָט נאָך צו דערציילן און צו דערציילן, רופט זיך אָן צו איר איינער פון דער „עזרע":

— אלזאָ, פאָרט איר קיין אמעריקע?

זאָגן מיר:

— פארשטייט זיך, נישט קיין יעהופּעץ, קיין אמעריקע.

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פון דער „עזרע":

— זײַט איר שוין געווען באַם דאָקטער?

זאָגן מיר:

— וואָסער דאָקטער?

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פון דער „עזרע":

— אָט האָט איר אַן אדרעס. גייט זי דורך, ריישיס-כּאָכמע[1], צום דאָקטער, וועט ער באַטראַכטן אײַערע אויגן.

דערהערט דאָס וואָרט „אויגן", טוט מײַן ברודער עליע א קוק אף דער מאמען און ווערט טויט ווי די וואַנט...

וואָס האָט ער זיך אַזוי דערשראָקן?..

ב

שוין, דאנקען גאָט. מיר זײַנען שוין אלע געווען באַם דאָקטער, נאָר די מאמע נאָך נישט. די מאמע וועט זײַן שפּעטער. מײַן ברודער עליע האָט מוירע. זי האָט די לעצטע צײַט צופּיל געוויינט... דער דאָקטער האָט אונדז אַרײַנגעקוקט אין די אויגן אַרײַן און אָנגעשריבן אונדז עפּעס אַף א פּאַפּיר און פּארכּאַסמעט אין א קאָנווערט. האָבן מיר זיך טכילעס זייער דערשראָקן. מיר האָבן געמיינט, אַז דאָס האָט ער אונדז פּאַרשריבן א רעפּוּע צו די אויגן. פרעגן מיר אים: וואָס האָט ער אונדז פארשריבן? ווײַזט ער אונדז מיט דער האַנט אף דער טיר. שטויסן מיר זיך, אַז מע הייסט אונדז גיין... קומען מיר צו דער „עזרע" און ווײַזן איר דאָס געשריבּס פונעם דאָקטער. נעמט דאָס מיידל (פרײַלן זײַטשיק) און עפנט אויף דאָס קאָנווערטל און לייענט איבער און מאכט צו אונדז:

— איך קאָן אײַך אָנזאָגן א בסורע: דער דאָקטער זאָגט, אַז איר האָט געזונטע אויגן.

אוואדע איז דאָס פאַר אונדז א בסורע! וואָס טוט מען אָבער מיט דער מאמע? זי הערט נישט אויף צו וויינען. טײַנען מיר מיט איר:

— וואָס טוסטו? טאָמער כּאָלילע וועט דער דאָקטער פארבראַקעווען דיר די אויגן?

---

1 געמיינט: פרוִער פון אלץ.

— הערסטו? אָט דאָס ווייַנ איכ דאָכ!..

אזוי ענטפּערט די מאַמע און לייגט צו צו די אויגנ א פלעסטערל. דאָס פלעסטערל האָט איר געגעבנ אַנ עמיגראַנט א פעלדשער. ער איז זייער נישט קיינ שיינער. ער האָט מעשונע־מאָדנע ציינ, נאָר ער באַכערט זיכ. ער טראָגט א מעשענעם זייגער מיט א זילבערנער קייט מיט א דוקער, און א גאָלדנ רינגל אַפ דער האַנט. ער הייסט נישט קיינ שיינעם נאָמענ: „ביבער!” געקומענ איז ער אַהער קיינ אַנטווערפּנ מיט דער כאָליאַכטרע. אַפנ וועג האָט ער זיכ מיט זיי באַקענט. זיי האָבנ איינֿיינעם געגאַנווערט די גרענעצ. קיינ ניסים וועניפלאָעס, ווי מיט אונדז, האָט זיכ זיי נישט געטראָפנ. האַרגענען האָט מענ זיי נישט געוואָלט, קיינ בעטגעוואַנט האָט מענ בא זיי נישט צוגענומענ, נאָר זיי זייַנענ גלאַט אַזוי פאַרשוואַרצט געוואָרנ. זיי האָבנ געהאַט, זאָגנ זיי, צו זינגענ און צו זאָגנ. זיי זייַנענ דורכגעגאַנגענ, זאָגנ זיי, א שוויצ־באָד אינ האַמבורג. וואָס זיי דערציילנ זיכ אָנ פונ דעם האַמבורג! די האָר שטעלנ זיכ קאַפּויר! סדום איז א הונט אַקעגנ האַמבורג! מע באַגייט זיכ דאָרטנ, זאָגנ זיי, מיט די עמיגראַנטנ א סאַכ ערגער ווי בא אונדז מיט אַרעסטאַנטנ. ווענ נישט אָט דער פעלד־שער (ביבער), וואָלטנ זיי דאָרטנ אומגעקומענ. ער איז זיי געשטאַנענ אינ זייערע נויטנ. ער, ביבער, איז א גרויסער אַזוס־פּאָנעם. ער דערציילט, וויאַזוי ער האָט זיכ גערעכנט מיט די דייַטשנ, איז א שרעק! ער האָט זיכ, זאָגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דאַפקע אַפ רוסיש. רוסיש, זאָגט ער, קענ ער גוט. א סוואָרע, אַז נאָכ בעסער פונ אונדזער פיניענ. פיניע דרינגט, אַז אַלצדינג, וואָס דער ביבער דערציילט אונדז, וואָלט געווענ זייער שיינ, ווענ ס'זאָל זייַנ עמעס. אונדזער כאַווער פיניע האָט פונ דער ערשטער מינוט אָנ געוואָרפנ אַנ אומכיינ אַפ דעם פעלדשער ביבער. ער האָט געמאַכט אַפ אים א לידל. אַז פיניע האָט נישט ליב א מענטשנ, מאַכט ער אַפ אים א לידל. אויב איר ווילט, קאָנ איכ אייַכ עס איבערזאָגנ:

אונדזער פעלדשער ביבער
איז א גרויסער גיבער
אַז דערציילנ זאַכנ.
ס'קאָנ זיכ אַמאָל מאַכנ
(פּופּציק מאָל א טאָג),
טוט ער זיכ א זאָג
א גרויסנ ליגנ
פונ דרעכ־שאָלעמ וועגנ.

ג

ביבער, אָט דער פעלדשער, וואָס איך דערצייל אײַך, האָט זיך אונטערגענומענ צורעכט מאכנ דער מאמע די אויגנ. ער זאָגט, אז קיינ דאָקטער אינ דער וועלט וועט נישט געפינענ אפ זיי קיינ כי־סאָרנ. ערשטנס, ווייסט ער די קונצ נאָך פונ דער היימ. ער איז א פעלדשער, אונ א פעלדשער איז דאָך א האלבער דאָקטער. אונ כוצ־לאָזע[1], איז ער געווענ אינ „דײַטשלאנד" אונ האָט זיך צוגעקוקט, וואָס מע טוט די עמיגראנטנ, זיי זאָלנ האָבנ געזונטע אויגנ. ער זאָגט, אז מע מאכט מאמעש פונ בלינד זעענדיק. פרעגט אימ פיניע: „עפשער פארקערט?"... ווערט ער אינ קאס (ביבער איז א גרויסער קײַסנ). ער שיט אָפ פיניעֹנ מיט ווערטער. ער זאָגט, אז ער איז א צו גרויסער כאָכעמ! צו קלוג פאר אמעריקע! אינ אמעריקע זאָגט ער, האָט מענ פײַנט כיטראקעס! אמעריקע איז א לאנד, ווו מע ווייסט נישט פונ קיינ כאָכמעס. אינ אמעריקע איז געזאָגט — געמיינט, גע־מיינט — געזאָגט. אינ אמעריקע איז א וואָרט א וואָרט. אמעריקע איז, זאָגט ער, געבויט אפ עמעס, אונ אפ יושער, אונ אפ גערעכטיקײַט, אינ אפ קאָוועד, אונ אפ ערלעכקײַט, אונ אפ סאָוועסט, אונ אפ מענטש־לעכקײַט, אונ אפ נעמאָנעס, אונ אפ ראכמאָנעס... פרעגט אימ פיניע: „אונ אפ וואָס נאָך?"... ווערט ביבער נאָך מער אינ קאס! אנ אוויירע, וואָס מע האָט זיי איבערגעשלאָגנ סאמע אינמיטנ שמועס! מענ איז אונדז געקומענ זאָגנ, אז עמעצער פרעגט זיך נאָך אפ אונדז אינ דרויסנ. ווער קאָנ עס זײַנ? מיר גייענ ארויס — געסט! געסט! געסט! אונדזערע מעכוטאָנימ זײַנענ געקומענ! יוינע דער בעקער מיט דער גאנצער מישפּאָכע. א נײַע כאַליאסטרע! ווידעראמאָל א געדולע: מײַנ שוועגערנ בראָכע קושט זיך מיט טאטע־מאמע, מײַנ ברודער עליע קושט זיך מיט זײַנ שווער אונ מיט די שוואָגערס. אפ אימ קוקנדיק, כאפּט זיך פיניע אויך קושנ מיט אונדזערע מעכוטאָנימ, אונ אפ אימ קוקנדיק, קושט זיך מיט זיי דער פעלדשער אויך. פרעגנ זיי: ווער איז דאָס? זאָגט ער: איך בינ ביבער. שיסט אויס פיניע א געלעכטער... אונ די מאמע מײַנע? די מאמע טוט זיך אירס: זי וויינט!.. מײַנ ברודער עליע עקט זיך. ער קוקט אפ איר אונ צופּט זיך באַמ בערדל. ער קאָנ איר אָבער איצטער גאָרנישט זאָגנ: ס'איז דאָך אייגענע, נישט קיינ פרעמדע, מעכוטאָנימ, אונ פונ איינ שטאָט. פארוואָס זאָל מענ זי נישט לאָזנ א ביסל זיך אויסוויינענ?..

---

1 אויסער דעמ.

— וויאזוי האָט איר געגאנוועט די גרענעץ, און ווי האָט מען אײַך באנומען?..

דאָס איז געווען דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן געפרעגט בא אונדזערע מעכוטאָנים. און אונדזערע מעכוטאָנים האָבן פון דעם צו דערציילן גאנצע פעק! מיר קריכן אָבער נישט אין קאָפּ ארײַן זייערע מײַסעס. איך האָב מיך פארקליבן אין א ווינקעלע מיט מײַן שווע-גערנס א שוועסטערל. איך האָב אײַך אמאָל דערציילט פון איר. זי הייסט אלטע און טראָגט צוויי צעפּלעך פון אונטן צונויפגעדרייט, ווי א בייגל. איר דארפט געדענקען, אז מע האָט זי מיר אמאָל גערעדט פאר א קאלע (בא מײַן ברודער עליע אפ דער כאסענע). דעמלט איז זי אלט געווען נײַן יאָר. איצט איז זי שוין אלט צען, דאָס עלפטע. אין איינע יאָרן מיט גאָלדעלען, מיט דעם מיידל, וואָס איז נעבעך געבליבן זיצן אין אנטווערפּן איבער די אויגן. איך דערצייל אלטען פון גאָלדעלען, און פון אירע קראַנקע אויגן נעבעך, און פון מײַן כאווער מאָטל דעם גרויסן, און פון מײַן כאווער מענדלען, און פון דער „עזרע", און פון דעם פרײַלן זײַטשיק, וואָס שרײַבט אין א בוך, און פונעם דאָקטער, וואָס קוקט אין די אויגן. און פון ווין דערצייל איך איר, פונעם „אָליאנץ", וואָס האָט פײַנט א ייִדן, און פון קראָקע מיט לעמבערג דערצייל איך איר. און פון דער גרענעץ, וויאזוי מיר האָבן געגאנוועט און וויאזוי מיר זײַנען קוים ארויס מיטן לעבן. איך לאָז נישט דורך קיין זאך. אלטע הערט מיך אויס מיט גרויסע אויגן. נאָכדעם דערציילט זי מיר, וואָס זיי האָבן גע-האט. וויאזוי דער טאטע האָט שוין לאנג געוואָלט פאָרן קיין אמע-ריקע, האָט איר מאמע נישט געוואָלט. און נישט אזוי די מאמע, ווי די מישפּאָכע. די מישפּאָכע זאָגט, אז אין אמעריקע דארף מען האָרע-ווען, און איר מאמע איז דערצו נישט געווינט געוואָרן. איר מאמע האָט א רעטאָנדע. די רעטאָנדע האָט איר דער טאטע געמאכט נאָך אין די גוטע יאָרן, אז זיי האָבן נאָך געהאט א סאך געלט. איצט, אז ס'איז זיי געוואָרן שלעכט און די באל-כויוועס האָבן אָנגעהויבן צו דעקוטשען, איז געבליבן, מע זאָל פארקויפן אלצדינג און פאָרן קיין אמעריקע. אז ס'איז געקומען צו דער רעטאָנדע, מע זאָל פאר-קויפן די רעטאָנדע, זאָגט די מאמע: אלצדינג וועט זי פארקויפן, נאָר נישט די רעטאָנדע. פרעגט זי דער טאטע: אפ וואָס דארפסטו די רעטאָנדע? אין אמעריקע דארף מען נישט קיין רעטאָנדע! זאָגט אים די מאמע: וואָס הייסט, אפ וואָס דארף איך די רעטאָנדע? וויפל יאָר האָב איך, זאָגט זי, געבעטן גאָט, איך זאָל מיך דערשלאָגן צו א

רעטאָנדע, קוים דערלעבט א רעטאָנדע, זאָל איך איצט נעמען און פאַרקויפן די רעטאָנדע? כאָג ווי נ׳כט האָט מען געהערט בא אונדז נאָר רעטאָנדע און רעטאָנדע! די גאנצע מישפּאָכע (פון דער מאמעס צאַד) זײַנען זיך צונויפגעקומען. מע האָט זיך געקריגט און געזידלט. עס האָט שוין געהאלטן קימאט באַם צעגיין זיך, דאָס הייסט, דער טאטע זאָל זיך געטן מיט דער מאמע, אלץ איבער דער רעטאָנדע. ווער האָט אויסגעפירט? געווייִנטלעך, די מאמע! מע האָט די רעטאָנדע נישט פאַרקויפט! מע האָט מיטגענומען די רעטאָנדע, איינגעפּאַקעוועט די רעטאָנדע באַזונדער אין א פּעקל, און ביז מיר זײַנען געקומען צו דער גרענעץ, איז שוין נישט געווען קיין רעטאָנדע...

אזוי דערציילט מיר אלטע, און ווײַטער וויל איך שוין נישט הערן. מיר איז נאָר געגאַנגען צו וויסן, אויב ס׳איז נאָך דאָ א רעטאָנדע? דערהערט, אז ס׳איז שוין נישטאָ קיין רעטאָנדע, בין איך צופרידן. איך נעם אלטען און גיי מיט איר שפּאַצירן. איך באַווײַז איר די שטאָט אַנטווערפּן. זי ווערט נישט ניספּאָעל. זי האָט, זאָגט זי, געזען גרעסערע שטעט, וואָס זאָגט איר אָפּ איר טאַטן? איך פיר זי אָפּ די סטאַנציעס, וווּ סע שטייען עמיגראַנטן. איך מאַך זי באַקאַנט מיט מײַנע כאַווירים. אלטע ווערט נישט ניספּאָעל פון קיין זאַך. זי האַלט זיך גרויס. זי איז א גאַדלענטע. זי איז פון טאָמיד אָן אזוי... שפּעטער גייען מיר אלע אינאיינעם, אונדזער כאַליאַסטרע און זייער כאַליאַסטרע, אין דער „עזרע״. דאָרט באַגעגענען מיר זיך מיט אונדזער שכיינע פּעסיע און מיט איר כאַליאַסטרע. אויך גאָלדעלען זעען מיר דאָרטן. גאָלדעלע וויל זיך באַקענען נעענטער מיט אלטען. אלטע האַלט זיך מיט איר פונדערווײַטן. גאָלדעלע פירט מיך אָפּ אָפּ א זײַט און פרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידל אזוי דער ייִכעס, וואָס סע שטייט איר נישט אָן מיט איר צו ריידן? דערצייל איך איר, אז מע האָט מיר פאַראיאָרן בא מײַן ברודער עליע אָפּ דער כאַסענע גערעדט אלטען פאַר א קאַלע. ווערט זי רויט, אזוי ווי פײַער, און קערעוועט זיך אָפּ אָפּ א זײַט און ווישט זיך די אויגן...

ד

וואָס זאָגט איר אָפּ דעם אומגליק, וואָס אונדז האָט געטראָפן? מיר זײַנען געווען מיט דער מאמע באַם דאָקטער, ער זאָל איר באַטראַכטן די אויגן. האָט ער איר באַטראַכט די אויגן און נישט געזאָגט גאָרנישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבן א צעטעלע און אַרײַנגעלייגט אין א קאָנווערט. האָבן מיר דעם קאָנווערט אוועקגעטראָגן צו דער „עזרע״. געקומען צו דער

„עזרע”, האָבן מיר דאָרט נישט געטראָפן קיינעם נאָך, נאָר איינ פרײַלן זײַטשיק, אָט די, וואָס זי פאַרשרײַבט אַלע עמיגראַנטן אינ בוך אַרײַן. האָט זי מיך באַגעגנט מיט א געלעכטער. טאָמיד לאַכט זי, ווען זי זעט מיך. אַלעמאָל גיט זי מיר איבער א גרוס פון גאָלדע-לען און לאַכט. עפנט זי אויף דאָס קאָנווערטל, טוט א קוק אינ צעטל אַרײַן און הערט אויף צו לאַכן און פאַרבראָכט די הענט. פרעגט בא איר די מאַמע: וואָס הערט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הערן, מײַנע ליבע ייִדענע? ס'איז שלעכט! דער דאָקטער זאָגט, אַז איר קאָנט נישט פאָרן קיינ אַמעריקע... מײַנ שוועגערנ בראָכע, ווייכט איר דאָך, האָט א טעווע פונ כאַלעשן, איז זי באַלד געפאַלן כאַלאָשעס. מײַנ ברודער עליע איז געבליבן שטיינ אָנ א טראָפּן בלוט אינ פּאָנעם. די מאַמע אַליינ איז געבליבן א פאַרשטיינערטע. זי קאָן שוינ אַפילע נישט וויינען... דאָס מיידל (פרײַלן זײַטשיק) האָט זיך א וואָרף גע-טאָן נאָך וואַסער. זי האָט אָפּגעמינטערט בראָכען, געטרייסט עליען, אויסגערעדט דאָס האַרץ דער מאַמע און געהייסן קומען מאָרגן. אפּנ וועג זאָגט איר מײַנ ברודער עליע מוסער, לעמײַ זי האָט געוויינט די גאַנצע צײַט, און ער דערמאָנט איר, וויפל מאָל ער האָט איר געזאָגט, זי זאָל נישט וויינען!.. די מאַמע וויל אים ענטפערן, האָט זי נישט קיינ ווערטער... זי קוקט אַרויף און בעט גאָט: „טו מיט מיר, ריבוינע-שעל-אוילעם, א בעסער און מיט מײַנע קינדער און נעם מיך צו פונ דער וועלט!”... אונדזער כאַווער פּיניע דרינגט, אַז אינגאַנצנ איז דאָ שולדיק אָט דער לינגער, אָט דער פעלדשער ביבער. א גאַנצנ טאָג מיט א גאַנצע נאַכט הערט מענ נישט אויף צו עסן אַיינס דאָס אַנדערע, ביז עס קומט מאָרגן. אפ מאָרגנ גייענ מיר ווידער צו דער „עזרע”. גיט אונדז די „עזרע” אָנ אייצע, אַז מיר זאָלנ זיך כּרוּהוֹנ פאָרנ איבער לאָנדאָן. עפשער וועט לאָנדאָן דורכלאָזנ די מאַמע מיט אירע פאַרוויינטע אויגנ קיינ אַמעריקע. אָדער אויב נישט קיינ אַמע-ריקע, איז כאָטש קיינ קאַנאַדע... ווו איז קאַנאַדע — ווייסן מיר נישט. מע זאָגט, אַז ס'איז נאָך ווײַטער פונ אַמעריקע... מײַנ ברודער עליע און אונדזער כאַווער פּיניע האָבן דערווײַל איבער וואָס צו קריגן זיך. עליע פרעגט אים: „פּיניע! זאָג נאָר, ווו איז דאָס אָט דאָס קאַנאַדע? ביכט דאָך עפעס אַמאָל געווען א מענטש פונ געאָגראַפיע”... זאָגט אים פּיניע, אַז קאַנאַדע איז אינ קאַנאַדע, דאָס הייכט, נישט אינ קאַנאַדע, נאָר אינ אַמעריקע. דאָס הייסט, ער וויל זאָגנ, אַז קאַנאַדע איז נאָקע דאָס אייגענע, וואָס אַמעריקע, נאָר פאָרט נישט אַמעריקע. פרעגט אים עליע: „ווי קאָן דאָס זײַנ?” זאָגט אים פּיניע: „נו, זעסטו דאָך!”...

דערווײַל דאַרף מען גיין צום שיף באַגלייטן גוטע פרײַנט, אונדזער שכיינע פעסיע מיט איר מאַן דעם אײַנבינדער (מוישע הייסט ער) מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע. ווײ-ווײ וואָס סע טוט זיך באַם שיף! ייִדן, ווײַבער, קינדער, קלומקעס, פּעקלעך, קישנס, זעק מיט בעטגעוואַנט. דער לויפט. דער שרײַט. דער וויינט. דער שוויצט. דער עסט. דער שעלט. פּלוצעם הערט זיך אַ קאָל פון אַ ווילדע כײַע, פון אַ וויזל-טיר[1]: ה-ה-ה-ה-ה ו-ו-ו-ו!!!

דאָס הודעט מען פון שיף, מע זאָל זיך שוין געזעגענען. עס ווערט אַ לויפערײַ מיט אַ קושערײַ מיט אַ געוויין — אַ טעאַטער און געוואַלד! אַלע געזעגענען זיך. מיר געזעגענען זיך אויך. אַלע קושן זיך. מיר קושן זיך אויך. מיר קושן זיך מיט דער כאַליאַסטרע. די מאַמע קושט זיך מיט אונדזער שכיינע פעסיע. פעסיע רעדט איר אויס דאָס האַרץ, בעט, זי זאָל גאָרנישט זאָרגן, זיי וועלן זיך, אים־ירצעשעם, זען אין־גיכן אין אַמעריקע... די מאַמע מאַכט מיט דער האַנט און שלינגט די טרערן... די לעצטע צײַט וויינט זי אַ סאַך ווינציקער, ווי פריִער. זי האָט עפּעס אײַנגענומען אַזעלכעס אַף נישט וויינען... דער גאַנצער אוילעם איז שוין אַפן שיף. מיר זײַנען אין דרויסן. אײַ, זײַנען מיר זיי מעקאַנע! אײַ, בין איך מעקאַנע „וואַשטי־ן"! אַמאָל האָט ער מיר מעקאַנע געווען. הײַנט בין איך אים מעקאַנע!.. און „וואַשטי" שטייט מיט אַ צעריסן מיצל אַפן שיף. ער האַלט די הענט אַרונטער און ווײַזט מיר אַ צונג. דאָס הייסט, ער וויל מיר געבן אָנצוהערעניש, אַז ער פאָרט און איך נישט. פאַרדריסט דאָס מיך זייער, נאָר איך נעם מיך אָן מיט האַרץ און שטעל אים אַרויס אַ פײַג: „נאַ דיר!"... דאָס הייסט אַזוי גרויס, ווי איך וואָלט אים זאָגן: „וואַשטי"! אַזאַ מאַקע דיר און אַזאַ שטיק גאָלד מיר, ווי איך וועל אינגיכן זײַן אין אַמעריקע!..

אָ! איר זאָלט גאָר נישט זאָרגן — איך וועל אינגיכן זײַן אין אַמעריקע!

---

1 אַ לעגענדאַרישע כײַע.

XX

די כאַליאַסטרע ווערט צעקראָכן

א

וואָס א טאָג, וואָס א טאָג ווערט די כאַליאַסטרע עמיגראַנטן קלענער, און אַנטווערפּן ווערט א פּוסטקע. שאַבעס מיטן שיף פּאָרן אָפּ א גרויסע עמיגראַנטן, אַלע קיין אַמעריקע. מיט זיי פֿאָרט אַוועק אויך מײַן כאַווער מאָטל, דאָס איז מאָטל דער גרויסער, אָט דער, וואָס האָט מיך אויסגעלערנט שטעלן א גובערנאַטאָר, די קונץ פֿון בויכריידערײַ און נאָך אַזעלכע זאַכן. איך ווייס נישט, וואָס האָט אין אים דערזען אַזעלכעס מײַן ברודער עליע, וואָס ער האָט אים פֿײַנט. איך מיין, אַז דאָס וואַקסט פֿון בראָכעס. מײַן שוועגערן בראָכע האָט א טעווע זיך אונטערהערן, וואָס מע רעדט, און צוקוקן זיך, וואָס מע לאַכט. ס'איז איר א ייסעק, וואָס מיר לאַכן. עפּשער לאַכן מיר פֿון אונדזער פּיניען, עליעס כאַווער, וואָס ער שלעפּט לעקעך פֿון די קעשענעס מיט צוקערקעס און עסט? און עפּשער גאָר פֿון ביבער דעם פֿעלדשער, וויאַזוי ער באַרימט זיך פֿאַר דער כאַליאַסטרע עמיגראַנטן, האַקט אַזעלכע שקאָרים, אַז מע קאָן בלײַבן אָן א בויך לאַכנדיק?

מאָלט אײַך, איצטיקס מאָל איז זי גערעכט געווען. מיר האָבן געמאַכט א גאַנצע קאָמעדיע פֿון איר מאַמע, ריוועלע די בעקערן מיט דער רעטאָנדע. טאָג ווי נאַכט רעדט זי פֿון דער רעטאָנדע, וואָס מע האָט בא איר אַוועקגעגאַנוועט אָפּ דער גרענעץ, דאָס מויל מאַכט זיך איר נישט צו!

מאָלט אײַך, אַז מײַן מאַמע קאָן זיך שוין נישט אײַנהאַלטן און זאָגט צו איר:

— אוי, מעכוטענעסטע! ווען איך זאָל וועלן אַזויפֿיל ריידן פֿון מײַן בעטגעוואַנט, פֿון מײַנע קישנס, וואָס מע האָט בא מיר צוגענומען אָפּ דער גרענעץ, ווי איר פֿון אײַער רעטאָנדע!..

זאָגט ריוועלע די בעקערן מיט איר מאַנצבלשער שטים:

— זאָגט כאָטש לעהאַוודל!

זאָגט איר די מאַמע:

— בא מיר איז דען גנייוושע קישנס?

זאָגט ריוועלע די בעקערן:

— גנייווישע נישט גנייווישע, איך בין צוקאָפּנס נישט געשטאַנען.

זאָגט איר די מאַמע:

— איך פאַרשטיי נישט, מעכוטענעסטע, וואָס איז בא אײַך פאַר א לאָשן?

זאָגט ריוועלע די בעקערן:

— וואָסער א גוט-מאָרגן, אזא גוט-יאָר.

זאָגט איר די מאמע:

— מעכוטענעסטע! מיט וואָס האָב איך דען אָנגערירט אײַער האָנאָר?

זאָגט ריוועלע די בעקערן:

— ווער זאָגט דען, אז איר האָט מיר אָנגערירט דעם האָנאָר?

זאָגט איר די מאמע:

— וואָס זשע זאָגט איר „לעהאוודל"?

זאָגט ריוועלע די בעקערן:

— פאַרשטייט זיך, לעהאוודל! אז איך רייד כּוּג מײַן רעכאָנדע, פאָרט איר מיר אַרײַן מיט אײַער בעטגעוואַנט, מיט אײַערע קישנס,

זאָגט איר די מאמע:

— בא מיר איז דען גנייווישע קישנס?

זאָגט ריוועלע די בעקערן:

— גנייווישע נישט גנייווישע, איך בין צוקאָפּנס ניט געשטאַנען. און ווידעראַמאָל דאָס אייגענע און אָבעראַמאָל דאָס אייגענע! דאַרף מען טעאַטער?

ב

פאַרשטייט זיך, אז מיר ביידע, דאָס הייסט, איך, מאָטל דער קליינער און מײַן כאַווער מאָטל דער גרויסער, האָבן זיך דעם זעלבן אפּדערנאַכט אוועקגעזעצט און האָבן געמאַכט אזא מין אָנשטעל: ווייסטו וואָס? איך וועל זײַן ריוועלע די בעקערן, און דו וועסט זײַן די מאמע דײַנע, און לאָמיר מאַכן די אייגענע שפּיל וואָס זיי. נאָר וואָס דען? מיטן אייגענעם לאָשן און מיטן אייגענעם קאָל: איך וועל ריידן גראָב, ווי ריוועלע די בעקערן, און דו — מיט א וויינענדיק קאָל, ווי די מאמע דײַנע.

און ביידע מאָטלעך האָבן זיך פאַרשטעלט. איינער האָט אָנגעטאָן א פאַריק, דער אנדערער א פאַטשיילע. צונויפגעדרופּן כעווריע: מענדל דאָס בארמיצווע-יינגל, אונדזער מעכוטנס טעכטערל אלטע, גאָלדעלע מיט די קאַליע אויגן, און נאָך יינגלעך און מיידלעך פון דער כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. און מיר האָבן זיך גענומען צו דער אַרבעט:

מאָטל דער קליינער (מיט א וויינענדיק קאָל): אוי, מעכו-

טענעסטע! ווען איך זאָל וועלן אזויפילריידן פון מיינע בעטגעוואַנט און פון מיינע קישנס, וואָס מע האָט בא מיר צוגענומען אפ דער גרענעץ, ווי איר פון אייער רעטאָנדע!..

מאָטל דער גרויסער (מיט א גראָבער שטימע): זאָגט כאָטש „לעהאוודל״...

מאָטל דער קליינער: בא מיר איז דען גנייווישע קישנס?

מאָטל דער גרויסער: גנייווישע ניט גנייווישע, איך בין צוקאָפּנס נישט געשטאַנען.

מאָטל דער קליינער: איך פארשטיי נישט, מעכוטענעסטע, וואָס איז בא אייך פאר א לאָשן?

מאָטל דער גרויסער: וואָסער א גוט-מאָרגן, אזא גוט-יאָר.

מאָטל דער קליינער: מעכוטענעסטע! מיט וואָס האָב איך אָנגערירט אייער האָנאָר?

מאָטל דער גרויסער: ווער זאָגט דען, אז איר האָט מיר אָנגערירט דעם האָנאָר?

מאָטל דער קליינער: וואָס זשע זאָגט איר „לעהאוודל״?

מאָטל דער גרויסער: פארשטייט זיך, לעהאוודל! אז איך רייד פון מיין רעטאָנדע, פאָרט איר מיר אויסן מיט אייער בעטגעוואנט!

מאָטל דער קליינער: בא מיר איז דען גנייווישע קישנס?

מאָטל דער גרויסער: גנייווישע נישט גנייווישע, איך בין צוקאָפּנס...

ג

גיי ריכט זיך, אז אקוראַט אפן וואָרט „צוקאָפּנס״ וועט זיך עפענען די טיר און עס וועלן זיך באווייזן געסט: מיין שוועגערין בראָכע מיט איר מאמע ריוועלע די בעקערן, מיט איר טאטן יוינע דער בעקער, מיט זייערע „באָנים״, מיין מאמע, מיין ברודער עליע, אונדזער כאווער פיניע מיט זיין ווייב טייבל, ביבער דער פעלדשער מיט די געלע ציין און נאָך יידן און ווייבער — א גאנצע כאליאסטרע! דאָס ערשטע האָט מיין שוועגערין בראָכע מיר צוגעשטעלט א בענקעלע פאר אלעמען, אז איך מאך נאָך דער גאנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אז די גאנצע וועלט זאָל זיך אין מיר נויקעם זיין. די גאנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נויקעם זיין אין מיר. פאר מיר איז געווען גענוג מיין ברודער עליע אליין. מיין ברודער עליע האָט א טרוקענע האנט מיט דארע פינגער. אז ער וואַרפט אייך אוף א פּאַטש

הײַנט פארנאכט, בלײַבט בא אײַך א סימען אפ דער באק ביז איבער־מאָרגן אינדערפרי.

„מע דארף אָט די צוויי מאָטלס צעשיידן!“ — אזוי האָט געפּאכק.ט בראָכע, און מײַן ברודער עליע האָט מיר אָנגעזאָגט מיטן הארבן וואָרט, אז טאָמער דערזעט ער אונדז אינצווייען, מאכט ער פון אונדז א מאָצינקע[1]! איך וואָלט וועלן זען, וויאזוי ער וועט דאָס מאכן פון מיר א מאָצינקע? ער פארגעסט, אז ס'איז דאָ א מאמע אפ דער וועלט, וואָס וועט גיכער לאָזן זיך ארויסנעמען די קאַליע אויגן, איידער דערלאָזן, מע זאָל פון מיר מאכן א מאָצינקע.

ד

מיט דער מאמעס אויגן איז נישט אין בעסטן. דאָס הייסט, נישט גוט. זייער נישט גוט! מע זאָגט, אז מע וועט זי נישט ארופלאָזן אפן שיף פאר קיין מיליאָנען אפילע. מע דארף אנטלויפן פון אנט־ווערפן. אין אנטווערפן זײַנען דאָקטוירים רעשאָים! זיי קוקן אין די אויגן ארײַן. וויבאלד זיי געפינען אפ די אויגן „טראכאָמעס“, אזוי כאפּט זיי אוועק דער רוּעך. נישטאָ בא זיי נישט קיין קאָוועד, נישט קיין ראכמאָנעס! מיר וועלן מוזן פאָרן קיין אמעריקע דורך אן אנ־דער וועג. דורך וואָסער א וועג — ווייסן מיר נאָך נישט. ס'איז דאָ וועגן געווען, האלעווײַ וואָלט נאָר געווען מיט וואָס צו פאָרן. ס'איז א כוואָרע, אז בא מײַן ברודער עליע אין קעשענע טאָגט שוין. דער גאנצער מאיאָנטעק פון אונדזער האלבער דירע איז בא אונדז אוועק אפ די דאָקטוירים מיט די פעלדשערס — אלץ צוליב דער מא־מעס אויגן. איך האָב געכאפּט א וואָרט פון מײַן ברודער עליע און פון זײַן כאווער פיניע: „האלעווײַ מיר זאָלן זיך כאָטש דערשלעפּן ביז לאָנדאָן!“... אוואדע וואָלט איך בעסער וועלן גלײַך קיין אמעריקע, איידער קיין לאָנדאָן. אונדזער שכיינע פעסיע די גראָבע מיט איר גאנצער כאליאסטרע איז שוין לאנג אין אמעריקע. זיי מאכן שוין דאָרט א לעבן. וואשטי (הערשל מיט דער גאָליע) גייט שוין דאָרט ארום שפּאצירן מיט די הענט אין די קעשענעס איבער אלע גאסן און קנאַקט ניסלעך. אונדזערע מעכוטאָנים — יויניע דער בעקער, ריווע־לע די בעקערן, ביט די „באָנימ“, מיט מײַן „קאלע“ אלטע — האָבן זיך נישט געקאָנט דערווארטן אפ בײַן מאמעס אויגן און זײַנען אוועק־געפאָרן קיין אמעריקע אָן אונדז. אוי, אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך

---

[1] א לייז איי. „מאכן א מאָצינקע“ — געמיינט: שטארק שלאָגן.

אָפּגעטאָנ יענעמ טאָג אינ אַנטווערפּנ! מיר האָבנ נישט געלאָזט די באַמע, זי זאָל זײַנ באַמ שיפ, וואָרעמ אַז זי וועט זיכ דאַרפנ געזעגענענ מיט די מעכוטאָנימ, וועט זי וויינענ אונ דערווײַל באַגראָבנ דאָס איבעריקע ביסל אויגנ. וואָס האָבנ מיר געפּויעלט? האָט זי נאָכ מער געוויינט. זי טײַנעט, אַז מע נעמט צו בא איר דאָס איינציקע שטיקל כּיעס — כאָטש אויסוויינענ זיכ די צאָרעס, גרינגער מאַכנ דאָס האַרצ!.. נאָר ווער הערט זי?

ה

ווייסט איר, ווער ס׳איז צופרידנ מיטנ אָפּפאָרנ פונ אונדזערע מעכוטאָנימ? איר וועט קיינמאָל נישט טרעפנ — גאָלדעלע! אָט דאָס מיידל, וואָס מיט די קאַליע אויגנ, וואָס איר פּאָטער אונ מוטער זײַנענ אינ אַמעריקע שוינ העכער א יאָר אונ זי זיצט דאָ, אינ אַנטווערפּנ, צוליב די אויגנ. דערהערט, אַז אונדזערע מעכוטאָנימ פאָרנ אַוועק, האָט זי געוואָלט גײַנ טאַנצנ. וואָס איז די מײַסע? זי האָט פײַנט אַלטענ, אָט די, וואָס מע האָט זי מיר גערעדט אַמאָל פאַר א קאַליע. זי האָט זי פײַנט פאַר איר גאַדלעס. גאָלדעלע האָט פײַנט א מענטשנ, וואָס בלאָזט פונ זיכ.

— דײַנ קאַליע מיט די רויטע צעפּעלעכ קאָנ איכ נישט אָנקוקנ: זי איז א גאַדלענטע!

אַזוי זאָגט צו מיר איינמאָל גאָלדעלע, אונ דאָס פּאָנעמ ברענט איר ווי אַנ אויוונ.

— פונוואַנענ האָבנ זיכ גענומענ בא אַלטענ רויטע צעפּעלעכ, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אַזוי זאָג איכ צו גאָלדעלענ. ווערט זי נאָכ מער אינ קאַס, וויינט אונ זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!..

גאָלדעלע, אַז זי איז בייז, דאַרפ מענ זי לאָזנ צורו, ביז עס גייט איר אָפּ דער קאַס. אונ אַז עס גייט איר אָפּ דער קאַס — איז זי גאָלד אונ זילבער! מיט מיר איז זי טאַקע גאָר ווי א שוועסטער. אַלצדינג דערציילט זי מיר: וויאַזוי זי האָרעוועט אַפ דער סטאַנציע, קערט די שטובנ, האָדעוועט די אויפּעס, פּאַרוויגט די קינדער (די באַלעבאָסטע, ווו זי שטייט, האָט א צײַט נישט געהאַט קיינ קינדער; איצט האָט זי גאָט געבענטשט מיט א צווילינג). הײַנט דערציילט זי מיר, וויאַזוי זי גייט צומ דאָקטער אַלע טאָג זיכ קורירנ די אויגנ; וויאַזוי דער דאָקטער שמירט זי מיטנ זעלבנ בלוישטיינ, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע.

— אוי, ווען גאָט העלפֿט מיר אַן אייגענעם בלוישטיין, וואָלט איך עפּשער קאָנען אַמאָל זען מײַן טאַטע-מאַמע...

אַזוי זאָגט גאָלדעלע מיט טרערן אויף אירע קראַנקע אויגן. עס רײַסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ. איך קאָן נישט הערן, ווי זי רעדט פֿון טאַטע-מאַמע. איך קאָן נישט זען, ווי זי וויינט. איך זאָג צו איר:

— ווייסטו וואָס, גאָלדעלע? אָט פֿאָר איך קיין אַמעריקע. איך וועל מאַכן דאָרט אַ לעבן, וועל איך דיר צושיקן פֿון דאָרט אַ בלוישטיין.

— דו נאַרסט מיך נישט אָפּ? שווער מיר בײַ דײַנע הייליקע נעמאָנעס.

אַזוי זאָגט צו מיר גאָלדעלע, און איך שווער בײַ מײַנע הייליקע נעמאָנעס, אַז איך וועל זי נישט פֿאַרגעסן. אַז גאָט וועט מיר העלפֿן, איך וועל נאָר אָנהייבן מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע, אַזוי שיק איך איר באַלד אַרויס אַ בלוישטיין.

ו

איך ווייס שוין פֿאַר געוויס, אַז מיר פֿאָרן שאַבעס אינדערפֿרי קיין לאָנדאָן. מיר גרייטן זיך שוין אין וועג אַרײַן. מײַן מאַמע מיט מײַן שוועגערן בראָכע מיט אונדזער כאַווער פּיניעס ווײַב טײַבל גייען פֿון איין סטאַנציע אין דער אַנדערער זיך געזעגענען מיט דער כאָ-ליאַסטרע עמיגראַנטן. נישט אַזוי דאָס געזעגענען, ווי אויסריידן זיך דאָס האַרץ פֿאַר מענטשן. וואָס לאָזט זיך אויס? מיר זײַנען גאָר מאָנאַרכן קעגן אַנדערע עמיגראַנטן. ס'איז פֿאַראַן אין דער כאָליאַס-טרע אַזעלכע מאָדנע שלימאַזלען, וואָס זײַנען אונדז מעקאַנע. זייערע צאָרעס איז גאָרנישט איבערצודערציילן. אַלע זײַנען געווען אין דער היים שיינע באַלעבאַטים. אַלע האָבן פֿאַרמאָגט אַלדאָס גוטס. אַלע האָבן געהאַט שטענדיק אַ טיש פֿאַר אָרעמעלײַט. אַלע ווינטשן זיך פֿאַר-מאָגן, וואָס מענטשן האָבן בײַ זיי צוגענומען. אַלע האָבן געטאָן די שענסטע שידוכים. הײַנט זײַנען זיי אַלע שלעפּערס. מאָדנע ברוּים! מיר האָבן זיך שוין צוגעגעסן זייערע מײַסעס. פֿריִער, אַז איך פֿלעג הערן, מע דערציילט פֿון אַ פּאָגראָם, האָב איך אָנגעשטעלט מויל און אויערן. הײַנט, אַז איך דערהער דאָס וואָרט פּאָגראָם, — אַנטלויף איך. איך האָב בעסער ליב פֿריילעכע מײַסעס. איז אָבער נישטאָ ווער ס'זאָל דערציילן עפּעס פֿריילעכס. געווען איין פֿעלדשער ביבער אַ פֿריילעכער פּאַרשוין, אַפֿילע אַ גרויסער ליגנער, איז ער שוין אויך אין אַמעריקע.

— ער האקט דאָרט שקאָרים אפֿן פּוד! — אזוי זאָגט אונדזער כאַווער פּיניע.

— מע וועט אים דאָרט לאַנג נישט לאָזן האַקן שקאָרים. האָב קיין מוירע נישט. אין אַמעריקע האָט מען פֿײַנט אַזעלכע... אין אַמעריקע איז אַ ליגנער ערגער פֿון אַ מעשומעד!..

אַזוי זאָגט מײַן ברודער עליע, און בראָכע פֿרעגט אים: פֿונוואַנען ווייסטו? הייבט זיך אָן בא אונדז אַ כאַטענע: איך און פּיניע האַלטן מיט עליען, טײַבל האַלט מיט בראָכען. וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער קאַפּויר.

מ י ר, מ אַ נ צ ב ל ע ן: אַמעריקע איז אַ לאַנד פֿון גאָלע עמעס!..

ז ײ, ד י װ ײַ ב ע ר: אַמעריקע איז אַ מעדינע פֿון כאַמע ליגנערס!..

מ י ר, מ אַ נ צ ב ל ע ן: אַמעריקע איז געבויט אַף עמעס, יוישער און ראַכמאָנעס!..

ז ײ, ד י װ ײַ ב ע ר: גנייווע, גזיילע, שאַרלאַטאַנעס!..

אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַרײַן די מאַמע. זי זאָגט:

— קינדערלעך, וואָס דאַרפֿט איר זיך קריגן איבער אַמעריקע, אַז מיר זײַנען נאָך אין אַנטווערפּן?

זי איז זייער גערעכט. מיר זײַנען נאָך אין אַנטווערפּן. אָבער נישט אַף לאַנג. אָט-אָט פֿאָרן מיר אַוועק קיין לאָנדאָן. אַלע צעפֿאָרן זיך פֿונדאַנען, אַלע עמיגראַנטן, די גאַנצע כאַליאַסטרע.

וואָס וועט זײַן מיט אַנטווערפּן??!

XXI

זײַ געזונט, אַנטווערפּן!

א

קיין שטאָט האָט מיר אַזוי נישט באַנק געטאָן אַוועקצוּוואַרפֿן, ווי די שטאָט אַנטווערפּן. און נישט אַזוי די שטאָט, ווי די מענטשן. און נישט אַזוי די מענטשן פֿון אַנטווערפּן, ווי די כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. און נישט אַזוי די כאַליאַסטרע אַליין, ווי מײַנע כאַווייוּרים און כאַווערטעס. אַ סאַך זײַנען זיך צעפֿאָרן פֿריִער. וואַשטי, אַלטע, מאָטל דער גרויסער — די זײַנען שוין לאַנג אין אַמעריקע, מאַכן אַ לעבן. געבליבן איז נאָר מענדל דער באַרמיצווע-באָכער (בראָכע האָט אים געשענקט אַ צונעמעניש „דער לאָשעק"). און גאָלדעלע דאָס מיידל מיט די קאָליע אויגן איז געבליבן. ווײַטער קיינער נישט. וואָס וועט

טאָן די „עזרע", די, וואָס העלפֿט די עמיגראַנטן? ווען וועט זי העלפֿן? עס טוט מיר באַנק אַנטווערפּן, איך וועל בענקען נאָך אַנטווערפּן. אַ ווילע שטאָט, ווילע מענטשן. אַלע האַנדלען מיט בריליאַנטן. אַלע טראָגן זיך אַרום מיט שטיינער. אַלע קענען די מעלאָכע: שנײַדן, קליוון, שלײַפֿן שטיינער. ווען איר באַגעגנט, איז ער אָדער אַ שטיינשנײַדער, אָדער אַ קליווער, אָדער אַ שלײַפֿער. אַ סך ייִנגלעך פֿון אונדזער כאַליאַסטרע זײַנען דאָ פֿאַרבליבן, געוואָרן שטיינשנײַדער. מיר זאָלן זיך אַזוי נישט רײַסן קיין אַמעריקע, וואָלט מען מיך אויך אַוועקגעגעבן צו דער אַרבעט, געמאַכט פֿון מיר אַ שטיינשנײַדער. מײַן ברודער עליען איז געפֿעלן די מלאָכע. אונדזער כאַווער פּיניען אויך. זיי זאָלן זײַן, זאָגן זיי, אַ ביסעלע ייִנגער, וואָלטן זיי אַליין גענומען זיך צו דער אַרבעט — שלײַפֿן שטיינער. בראָכע לאַכט פֿון זיי. זי זאָגט, אַז שטיינער איז גוט צו טראָגן, נישט צו שלײַפֿן. פּיניעס ווײַב טײַבל האַלט מיט איר. טײַבל איז אויך אַ באַלן אָפּ צו אָנטאָן שטיינער. זיי גייען אַלע טאָג קוקן אין די פֿענצטער און קאָנען זיך ניט אָפּלויבן פֿון די בריליאַנטן מיט די דימענטן, וואָס וואַלגערן זיך אַזוי ווי מיסט. עס דרייט זיך אויש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגן. זיי זײַנען אויס מענטש. פּיניע לאַכט פֿון זיי. ער זאָגט, אַז די אַלע שטיינער האָבן בײַ אים אַ פּאָנעם פֿון כויזעק, און די, וואָס גיבן זיך אָפּ דערמיט, זענען אויס בײַ אים ווי מעשוגאָים. איר מיינט, ער האָט נישט געמאַכט אָפּ זיי קיין לידל? אַזוי הייבט זיך אָן דאָס לידל:

אַנטווערפּן איז אַ לאַנד
פֿון די בעסטע שטיינער,
מיליאָנערן אַלערהאַנט —
קיין אָרעמאַן נישט איינער.
דימענטן ווי מיסט,
העכער האַלב אומזיסט!
בריליאַנטן האָבן זיי אַ סך! אַ סך!
צירונגען? — פֿאַר דער גאַנצער וועלט!
עס פֿעלט זיי נאָר איין זאַך:
— — — — — — — — — מעזומען געלט...

און ווײַטער געדענק איך נישט.

ב

אָנגעדענקענ זיכ אַלע לידלעכ, וואָס פּיניע מאַכט, דאַרפ מענ האָבנ א קאָפּ פונ א מיניסטער. מײַנ ברודער עליע קוילעט זיכ מיט אימ דערפאַר. עליע זאָגט, טאָמער ווערט מענ געוואָר אינ דער „עזרע“, אז מיר מאַכנ לידלעכ אַפ אַנטלויפנ, טרײַבט מענ אונדז אַרויס פונ דאָרטנ. אונ מיר קוקנ אַרויס אַפ דער „עזרע“ פאַר אונדזער אַוועקפאָרנ, זי זאָל אונדז עפּעס העלפנ. מיר גייענ צו איר אַלע טאָג. מיר זײַנענ דאָרט היימישע מענטשנ. דאָס מיידל, וואָס שרײַבט אינ בוכ, דאָס פרײַלנ זײַטשיק קענ אונדז אַלע באַ די נעמענ. מיכ האָט זי ליב, ווי א קינד. מיט דער מאַמענ איז זי ווי א שוועסטער. איר קאָנט פאַרשטיינ, אז אַפילע בראָכע זאָגט, אז פרײַלנ זײַטשיק איז א גילגל[1] פונ א יִדיש מיידל מיט א יִדישער נעשאָמע. די גאַנצע כאַליאַכטרע עמיגראַנטנ האָבנ זיכ פאַרליבט אינ איר. אונ נאָר דערפאַר, וואָס זי רעדט צו זיי אַפ יִדיש, נישט אַפ דײַטש. ווײַטער ריידנ זיי אינ אַנטלויפנ אַלע דײַטש, כאָטש גיב זיי א קרענק! פּיניע זאָגט אַפילע, אז דאָס לאַנד געהער נישט צו קיינ דײַטשנ, אונ די יִדנ וואָלטנ געמעגט ריידנ יִדיש. נישקאָשע, עס וואָלט זיי גאָרנישט געשאַט. אַלע יִדנ פונ דער זײַט גרענעצ האָבנ פײַנט יִדיש, האָבנ ליב דײַטש. אַפילע די קאַפּצאָנימ זייערע ריידנ דאָ אויכ אַפ דײַטש. ער וועט אײַכ פּייגערנ פונ הונגער, אַבי אַפ דײַטש! אַזוי זאָגט בראָכע אונ טרײַבט אונדז אונטער, מיר זאָלנ שוינ פאָרנ קיינ לאָנדאָנ. ס'איז שוינ נימעס געוואָרנ דאָס אַנטלויפנ מיט זייער לאָשנ. אז ווו מע גייט אונ ווו מע שטייט, הערט מענ נאָר: ברילִיאַנטנ! דימענטנ! אַלע טראָגנ זיכ אַרומ מיט פולע קעשענעס, מיט גאַנצע פּעק ברילִיאַנטנ. עס זאָל זיכ דאָס אַפילע צוקלעפּנ צו אונדז א ברילִיאַנטל! עמעצער פונ זיי זאָל כאָטש וועלנ פאַרלירנ א פּאָר דימענטלעכ, אונ איכ זאָל זיי געפינענ! אַזוי זאָגט בראָכע, אונ די אויגנ אירע ברענענ. איכ ווייס נישט, וואָס בראָכע איז אַזוי פאַרקאָכט אינ דימענטנ מיט ברילִיאַנטנ. איכ וואָלט אײַכ אַוועקגעגעבנ אַלע שטיינער פונ דער גאַנצער וועלט פאַר איינ קעסטל פאַרבנ מיט א בערשטעלע אַפ צו מאָלנ. איכ האָב אויסגעמאָלט א שיפ נישט לאַנג מיט א שטיפטל אַפ פּאַפּיר, א שיפ מיט א כאַליאַסטרע עמיגראַנטנ, קעפּ אַפ קעפּ. איכ האָב דאָס מאָלעכצ אַוועקגעגעבנ גאָלדעלענ, דעמ מיידל, וואָס מיט די

---

1 לויטנ אָבערגלויבנ, א מענטש אָדער אנ אַנדער באַשעפעניש, וואָס אינ אימ איז קלוימערשט אַרײַנ די נעשאָמע פונ א פאַרשטאָרבענעמ.

קאליע אויגן. גאָלדעלע האָט דאָס געוויזן דעם פרײַלן זײַטשיק. יענע האָט דאָס באַוויזן אין דער „עזרע" פאַר דער גאַנצער וועלט. האָט דערזען אויך מײַן ברודער עליע, האָב איך געהאַט פון אים: „מענטשע-לעך! וועסט אופהערן אַמאָל מאָלן מענטשעלעך, צי ניין?" מײַן ברו-דער עליע האָט מיך שוין לאַנג אַזוי נישט געשלאָגן. איך האָב עס דערציילט גאָלדעלען. האָט דאָס גאָלדעלע דערציילט דעם פרײַלן זײַ-טשיק. האָט דאָס פרײַלן זײַטשיק פֿירגעהאַלטן מײַן ברודער עליע, פאַרוואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט אים באַוויזן דאָס מאָלעכץ און האָט איבער אים געטײַנעט און געטײַנעט. מײַן ברודער עליע האָט זי אויסגעהערט, און אַז ער איז געקומען אַהיים, האָב איך ערשט דעמלט פון אים געהאַט. מײַן ברודער עליע זאָגט, אַז ער מוז מיר אַרויסשלאָגן דעם שיגאָען פון מאָלן מענטשעלעך...

ג

הײַנט זײַנען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל בא דער „עזרע". וואָס מיר האָבן דאָרט געטאָן — ווייס איך נישט. מײַן ברודער עליע האָט עפּעס געטײַנעט. פּיניע האָט געמאַכט מיט די הענט. בראָכע האָט זיך אַרײַנגעמישט אינמיטן. די מאַמע האָט געוויינט. די, וואָס זיצן אין דער „עזרע", האָבן עפּעס גערעדט צו אונדז, געוויינטלעך, אויף דײַטש. דרײַ זײַנען דאָרט געזעסן, און אַלע דרײַ האָבן זיך פאַרהערט, ווער קען בעסער ריידן דײַטש... פרעגט מיך בעכיירעם, וואָס זיי האָבן דאָרטן גערעדט? אַז מײַן קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטן, אויפן שיף, אויפן יאַם, אין לאָנדאָן, אין אַמעריקע. און דאָ קומט צו לויפן גאָלדעלע אין איין אָטעם:

— דו פאָרסט שוין טאַקע?

— איך פאָר.

— ווען?

— מאָרגן.

— וווּהין?

— קיין לאָנדאָן.

— און פון דאָרטן?

— קיין אַמעריקע.

— און איך בלײַב דאָ מיט מײַנע קאַליע אויגן, און מײַן טאַטע-מאַמע — גאָט ווייסט, ווען אַך וועל זיי זען!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אָפּ דעם קאָפּ. עס טוט מיר וויי דאָס האַרץ. איך וויל זי טרייסטן, האָב איך נישט קיין ווערטער.

איך קוק אף איר און טראַכט מיר: „ריבוינע-שעל-אוילעם! וואָס האָסטו צו אָט דעם מיידל? וואָס האָט זי דיר געטאָן?"... איך נעם זי בא דער האַנט. איך גלעט זי:

— וויין נישט, גאָלדעלע. אָט וועסטו זען, איך וועל קומען קיין אמעריקע און וועל מאַכן א לעבן, איז דאָס ערשטע — שיק איך דיר ארויס א בלוישטיינדל אפ צו שמירן די אויגן. נאָכדעם וועל איך דיר שיקן א שיפסקארטע. א האַלבע שיפסקארטע, ביסט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צען יאָר. וועסטו קומען צו פאָרן קיין אמעריקע. דאָרט וועט אף דיר וואַרטן אין „קעסטל-גאַרטל" דיין טאַטע מיט דיין מאַמע. איך וועל אויך זיין אין „קעסטל-גאַרטל". אז דו וועסט צופאָרן מיטן שיף קיין אמעריקע, זאָלסטו קוקן אין „קעסטל-גאַרטל" און זאָלסט מיך זוכן מיט די אויגן. איך וועל האַלטן אָט דאָס בלוישטיפטל אין די האַנט — זעסטו? אז דו וועסט דערזען אין אמעריקע א ייִנגל מיט אָט אזא בלוישטיפטל — זאָלסטו וויסן, אז דאָס בין איך, מאָטל פייסיס. נאָכדעם, אז דו וועסט אראָפּ פון שיף, וועסטו זיך צעקושן מיט דיין טאַטע-מאַמע. אהיים וועסטו נישט גיין מיט זיי. דו וועסט זיי נאָר איבערגעבן די זאַכן דיינע און בעסער גיין אָנקוקן מיט מיר אמעריקע. איך וועל דיר ווייזן גאַנץ אמע-ריקע, מאַכמעס איך וועל דאָך שוין זיין קלאָר אין דעם אף אויסווייניק. נאָכדעם וועל איך דיך ברענגען אהיים צו דיין טאַטע-מאַמע, וועסטו עסן מיט זיי וועטשערע, א פרישע יויך...

גאָלדעלע האָט נישט געוואָלט הערן ווייטער. זי איז מיר געפאַלן אפן האַלדז און געקושט מיך. איך זי אויך.

ד

אָט די בראָכע, הערט איר, האָט א טעווע: ווו מע פארזייט זי נישט, דאָרט וואַקסט זי אויס. זי דאַרף אָנקומען אקוראַט אין דער מינוט, ווען איך געזעגן זיך מיט גאָלדעלען! געזאָגט האָט זי מיר גאָרנישט. קיין האַלב וואָרט אפילע. זי האָט נאָר אויסגעצויגן מיט איר מאַנצבלשער שטים עפּשער אף דריי קלאַפטער: „אַז-וי-וי-וי?.." נאָכדעם האָט זי עפּעס מאָדנע צונויפגענומען די ליפּן, פאַרדרייט די נאָז. א הוסט האָט זי אויך געטאָן בעשאַס-מייסע: „ע-העם!" און איז אוועק גלייך צו מיין ברודער עליע. וואָס זי האָט אים געזאָגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז איך בין ארויסגעגאַנגען פון דער „עזרע", האָט מיר עליע אָפּגעשטעקט א געשמאַקן פּאַטש. עס האָט מיר געקלונגען איןביידע אויערן.

— פֿאַר וואָס? — פֿרעגט אים די מאמע. — פֿאַר ווען?

— ער ווייסט שוין, פֿאַר וואָס!..—ענטפֿערט איר מײַן ברודער עליע, און מיר גייען אַלע אָפּ דער סטאַנציע. דאָרט איז אַ מעהומע, אַ טאַרעראַם. מע דאַרף זיך פּאַקן. איך האָב ליב זען, ווי מע פּאַקט זיך. אָפּ פּאַקן זיך איז מײַן ברודער עליע אַ בעריע. אַז עס קומט צו פּאַקן זיך, וואַרפֿט ער אַראָפּ די קאַפּאָטע און הייבט אָן קאָמאַנדעווען: „גיט אַהער דאָס קויטיקע גרעטל.. מאמע, דעם טשײַניק!.. דאָס היטעלע, בראָכע, דאָס היטעלע, גיכער!.. די קאַלאָשן, פּיניע, דו בלינדער יאַצקאָ, דו סליפּאַק אײנער, דו זעסט נישט? אָט שטייען די קאַלאָשן באַ דיר אונטער דער נאָז!.. מאָטל, וואָס שטייסטו, ווי אַ ליימענער גוילעם? העלף עפּעס טאָן! ער ווייסט נאָר מאָלן מענטשעלעך! מענטשעלעך!..

דאָס מיינט ער שוין מיך. איך טו מיך אַ וואָרף און הייב אָן העלפֿן טראָגן און וואַרפֿן, וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערט מײַן ברודער עליע אין קאַס, לעמײַ איך וואַרף, און וויל מיך שלאָגן. שטעלט זיך אײַן פֿאַר מיר די מאמע: „וואָס ווילסטו האָבן פֿונעם קינד?”... געפּעלט נישט בראָכען, לעמײַ די מאמע רופֿט מיך „קינד”, און צעקריגט זיך מיט דער מאמע. דערמאָנט איר די מאמע, אַז איך בין אַ יאָסעם, און וויל אָנהייבן וויינען. זאָגט איר עליע: ווייַן, וויין! וויין אויס דאָס לעצטע ביסל אויגן!..

אָט באַלד פֿאַרלאָזן מיר אַנטוועררפּן.

זײַ געזונט, אַנטווערפּן!

XXII

לאָנדאָן, פֿאַרוואָס ברענסטו נישט?

א

זינט איך לעב, בין איך נישט געווען אָפּ אַזאַ יאַריד, ווי אין לאָנדאָן. נישט אין לאָנדאָן איז אַ יאַריד, נאָר לאָנדאָן אַליין איז אַ יאַריד. סע קלאַפּט און סע קלינגט און סע פֿײַפֿט און סע טראַסקעט, און מענטשן - מענטשן אַזוי ווי מאָן, אַזוי ווי מערעשקעס! פֿונוואַנען נעמען זיך אַזויפֿיל מענטשן, און וווהין לויפֿן זיי? אַפּאָנעם, זיי זײַנען הונגעריק, אָדער זיי האַלטן באַ אַוועקפֿאָרן. אַניט, וואָס דאַרף מען זיך אַזוי שטופּן, שלאָגן זיך מיט די עלנבויגנס, אומוואַרפֿן אַ

מענטשן און טרעטן אים מיט די פֿיס? איך רייד פֿון פֿיניען. אונדזער כאווער פֿיניע, אויב איר געדענקט, האָט א נידעריקע דיע. דערצו האָט ער א טעווע, ער האלט דעם קאָפּ ארופ און פּלאָנטעט מיט די פֿיס. א פּארטראָגענער מאַלעך. דער קאָפּ פֿליט בא אים. דעם ערשטן באָרעך-האבאָ האָט ער געכאפּט אפ דער באן. מיר זײַנען נאָר ארויסגעקראָכן פֿון וואגאָן, האָט זיך שוין געטראָפֿן אן אומגליק. דער ערשטער איז ארויסגעפֿלויגן פֿיניע. איין הויז פּארקאטשעט, איין זאָק אראָפּגעלאָזט, דאָס האלדזטיכל פֿון יענער זײַט — אזוי ווי טאָמיד. איך האָב נאָך פֿיניען קיינמאָל נישט געזען אזוי האָפּערדיק, ער האָט געברענט, ווי אפ פּאָקן. ער האָט אָנגעהויבן שיטן מיט מאָדנע ווער-טער, ווי זײַן שטייגער איז: „לאָנדאָן! ענגלאנד! דיזראעלי! באָקל! היסטאָריע ציוויליזאציע!..״ עס איז אומעגלעך געווען אים אײַנצושטילן. עס האָט נישט געדויערט קיין צוויי מינוט, איז אונדזער כאווער פֿיניע שוין געלעגן אפ דער ערד, און מענטשן האָבן געשפּאנט אי-בער אים, ווי מע שפּאנט איבער א שײַט האָלץ. א גליק, וואָס זײַן ווײַב טײַבל האָט געמאכט א גוואלד: „פֿיניע, ווו ביסטו?״ האָט זיך מײַן ברודער עליע געגעבן א וואָרף און האָט אים ארויסגעשלעפּט א צעקנייטשטן און אן אָפּגעבליאקעוועטן, ווי אן אלטן קאפּעליוש. דאָס איז געווען נומער איינס. דעם צווייטן פּסאק האָט ער געכאפּט דעם זעלבן טאָג אין שטאָט, און דאפּקע אָפּ דער יִדישער גאס, וואָס מע רופֿט זי מיט א מאָדנעם נאָמען „ווײַטשעפּל״, דאָרט, ווו מע פּארקויפֿט פֿיש און פֿלייש, סידורים, ציצעס, עפּל, קוואס, טאָרט מיט צוקער-לעקעך, מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך הערינג, טאַלייסים, לימענעס, וולוטשקע, אייער, גלעזלעך, טעפּ, קאלאָשן, לאָקשן, בעזעמער, פּײַ-פֿעלעך, פּעפּער, שטריק — פּונקט דאָס אייגענע, וואָס בא אונדז. ס׳זאָל פֿעלן א האָר. אפֿילע בלאָטע אויך, ווי בא אונדז. און שמעקן שמעקט אויך ווי בא אונדז. אמאָל נאָך ערגער. מיר האָבן זיך דער-פֿרייט, אז מיר האָבן דערזען דעם ווײַטשעפּל. פֿיניע האָט זיך שוין צופֿיל דערפֿרייט. „באַרדיטשעוו! — האָט ער זיך צעשריגן. — גוואלד, יִדישע קינדער! מיר זײַנען נישט אין לאָנדאָן, מיר זײַנען אין באַר-דיטשעוו!״ אוי, האָט ער געכאפּט א באַרדיטשעוו! איך האָב געמיינט, אז מע וועט אים דארפֿן אוועקפֿירן אין שפּיטאָל. פֿון דעמלט אָן לאָזט אים טײַבל אליין נישט גיין איבער לאָנדאָן אפֿילע א טריט. איך קוק אפ דעם ווײַטשעפּל און טראכט מיר: ריבוינע-שעל-אוילעם, אז אין לאָנדאָן איז אזוי, הײַנט וואָס קאָן שוין זײַן אין אמעריקע?..

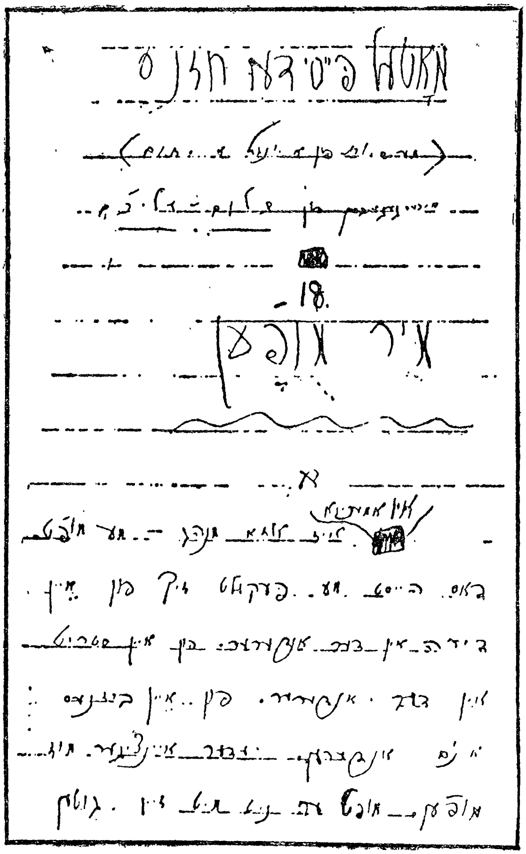

פאקסימילע פון שאָלעם־אליי כעמס לעצטן מאנוסקריפּט (דאָס לעצטע, ניט פארענדיקטע קאפּיטל פון „מאָטל פּייסי דעם חזנס״).

רעדט זשע אָבער מיט בראָכע, זאָגט זי, אַז לאָנדאָן וואָלט גע־מעגט פארברענט ווערן, נאָך איידער מיר זײַנען געקומען. פון דער ערשטער מינוט, וואָס מיר זײַנען געקומען קיין לאָנדאָן, האָט מײַן שוועגערן בראָכע געוואָרפן אַן אומכיין אַפ דער שטאָט — סאקאָנעס! ס'איז דען אַ שטאָט? — זאָגט זי. — ס'איז נישט קיין שטאָט, ס'איז אַ גענעם! עס וואָלט געמעגט קומען אַפ איר אַ סרייפע נאָך פאראיאָרן! אַזוי זאָגט בראָכע, און מײַן ברודער עליע פּרווט זיך פארענטפערן די שטאָט, זוכן מײַלעס. נאָר עס העלפט אים, ווי אַ טויטן באַנקעס. בראָכע הערט נישט אויף צו שיטן פּעך און שוועבל אַפ דער שטאָט און ווינטשעווען, זי זאָל אָפּברענען. קײן אַנדער שטראָף ווינטשט זי איר נישט, נאָר ברענען. פיניעס ווײַב טײַבל האַלט זי אונטער. די מאַמע זאָגט: „עפשער וועט גאָט ראַכמאָנעס האָבן און דאָס לאָנדאָן וועט זײַן אונדזער לעצט אָפּקובעניש?" נאָר מיר אינדרײַען: איך און עליע און פיניע האַלטן פון לאָנדאָן אַן אוילעם אומלויע[1]! אונדז איז דאַפקע געפעלן אָט דער טומל, וואָס סע טומלט, מיט דעם קאָכעניש, וואָס סע קאָכט.

וואָס אַרט עס אונדז, אַז עס קאָכט? לאָז קאָכן. אונדז געפעלט נאָר נישט, וואָס מיר גייען אַרום אָן אַרבעט. מיר זוכן אַ קאָמיטעט און קאָנען נישט געפינען. ווען מיר פרעגן, איז אָדער מע ווייסט נישט, אָדער מע וויל נישט ענטפערן. מע האָט קיין צײַט נישט. מע איז פאַרטראָגן. מע לויפט! מיר מוזן אָבער האָבן אַ קאָמיטעט. מיר קאָנען זיך אָן אַ קאָמיטעט נישט באַגיין. נישט מאַכמעס קיין זאַך, נאָר מאַכמעס דעם, וואָס מיר האָבן נישט מיט וואָס צו דערשלעפּן זיך קיין אַמעריקע. מײַן ברודער עליעס קעשענע האָט זיך אויסגע־ליידיקט. דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאַר אונדזער האַלבע דירע, איז אַוועק ווי אַ רויך. פיניע לאַכט פון עליען: „וואָס וועסטו טאָן מיט דער קעשענע?"... עליע איז אין קאַס. ער האָט פײַנט, אַז מע טרײַבט קאַטאָוועס. ער איז פּונקט דער היפּעך פון זײַן כאַווער פיניע. ער איז אַ פאַרווייינטע נעשאָמע. פיניע רופט אים: „דאָס פאַרזאָרגטע באַלעבעסל"... איך האָב פיניען ליב נאָר דערפאַר, וואָס ער איז טאָ־מיד פריילעך. זינט מיר זײַנען געקומען קיין לאָנדאָן, איז ער נאָך געוואָרן פריילעכער. ער זאָגט, אַז דאָרט, אין קראָקע, לעמבערג, בראָד, אַנטווערפּן, ווין, מוז מען ריידן דײַטש. דאָ אין לאָנדאָן איז

1 געמיינט: האַלטן שטאַרק, עס געפעלט זייער.

א מעכײַע. מע קאָן ריידן יִדיש, ווי אין דער היים. דאָס הייסט: האלב יִדיש, האלב רוסיש.

דאָס לאָשן זייערס איז ערגער נאָך פון דײַטש. בראָכע זאָגט, אז דרײַ ענגלענדער מעגן זײַן א קאפּאָרע פאר איין דײַטש. זי זאָגט: ווו איז דאָס געהערט געוואָרן אין דער וועלט, אז א גאס זאָל הייסן ווײַטשעפּל, און געלט זאָל הייסן „אייפּעני", „טאפּעני", „טריפּעני"? ס'איז דאָ נאָך א וואָרט, וואָס געהער זיך אָן מיט געלט, הייסט עס „פּײַפּ". מיט דעם דאָזיקן „פּײַפּ" האָט זיך געטראָפן בא אונדז א גאנצע מײַסע. אויב איר ווילט, קאָן איך זי אײַך דערציילן.

ב

איך ווייסט דאָך שוין, אז מיר זוכן א קאָמיטעט אין לאָנדאָן. געפינען אין לאָנדאָן א קאָמיטעט — איז פּונקט, ווי אין א וואָגן שטרוי א נאָדל. נאָר ס'איז דאָך אָבער דאָ א גאָט אף דער וועלט, גייען מיר איינמאָל אזוי איבערן ווײַטשעפּל. פּאַרנאַכטלעך איז דאָס געווען. דאָס הייסט, נישט פּאַרנאַכט, נאָר באַטאָג. אין לאָנדאָן איז נישטאָ נישט קיין באַטאָג, נישט קיין אינדערפרי. אין לאָנדאָן איז שטענדיק פּאַרנאַכט. באגעגנט אונדז א יִיד מיט א קורץ ווײַטיקל, מיט א טשודנעם קאפּעליוש און מיט זוכנדיקע אויגן.

— איך וואָלט געמעגט שווערן, אז איר זײַט יִידן...

אזוי זאָגט צו אונדז דער יִיד מיטן קורצן ווײַטיקל. און פּיניע ענטפערט אים:

— קאָניעטשנאָ! נאָך וואָסערע יִידן! פון יִידנלאנד!..

— ווילט איר עפּשער פּארדינען א מיצווע?

אזוי מאכט ווידער דער יִיד, און פּיניע ענטפערט אים:

— לעמאָשל-נאפּרימער?

— איך האָב יאָרצײַט און קאָן נישט אוועקגיין פון דער היים. עס פעלט מיר אויס נאָך א פּאָר מענטשן צו א מיניען... דאָס באָ-כערל איז שוין בארמיצווע צי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיך. מיר איז דאָס דאפקע געפעלן, וואָס ער רופט מיך „באָכערל" און מיינט, אז איך בין שוין בארמיצווע.

ארופגעדראפּעט זיך מיט אים אין דער פּינצטער אף די טרעפּ, זײַנען מיר ארײַן אין א פּינצטערן כיידערל, אָנגעפּאקט מיט קליינע

פארמורזשעטע קינדער און אָנגעפּילט מיט א געדיכטן רייעך פון „געפּרײַטע" פיש. קיין מיניען איז נאָך נישט געווען. עס האָבן נאָך געפעלט זיבן. דער ייִד האָט אונדז געבעטן זיצן, און אליין האָט ער געגעבן א שפּרונג אַפ דער גאַס, טאָמער וועט ער כאַפּן נאָך א צוויי יידן. ער האָט געגעבן עטלעכע שפּרונג, ביז ער האָט צונויפגעשלאָגן א מיניען. איך האָב מיך דערוויַיל באַקענט מיט די פאַרמורזשעטע קינדערלעך און געכאַפּט א קוק אין אַרויס. דאָרט האָבן זיך „געפּרײַט" פיש. בא אונדז אין דער היים זאָגט מען „געפּרעגלט". דאָ דאַרף מען זאָגן „געפּרייַט". איך ווייס נישט, פאַרוואָס? עפּשער דערפאַר, ווייַל ס'איז א פרייַ לאַנד, הייסט דאָס געפּרײַטע פיש? אָדער דערפאַר, ווייַל די פיש פרייען זיך, בעשאַס מע פּרעגלט זיי? סײַ־ווי־סײַ זײַנען געפּרײַטע פיש גאָר נישט אַזוי שלעכט, ווי מײַן שוועגערן בראָכע מאַכט דעם אָנשטעל. ווען מע גיט מיר איצטער א שטיקל געפּרײַטע פיש, וואָלט איך זיך מעכײַע געווען. איך מיין, אז בראָכע אליין וואָלט זיך אויך נישט אָפּגעזאָגט. מיר האָבן אַלע א גאַנצן טאָג קימאַט געפאַסט. מיר לעבן שוין עטלעכע טאָג מיט א שטיקל הערינג און מיט רעטעך. אין ווײַטשעפּל קריגט איר גוטע שווארצע רעטעכער. דער ייִד וואָלט געטאָן א סייכל, ווען ער בעט אונדז, מיר זאָלן בלײַבן מיט אים עפּעס נעמען אין מויל אַרײַן. אַפּאָנעם, ער הייבט נישט אָן צו פילן, אז מיר ווילן עסן. פונוואַנען ווייס איך דאָס? מאַכמעס, וויבאַלד מיר האָבן אָפּגעדאַוונט מינכע, און ער האָט אָפּגעכאַפּט דעם קאַדעש, האָט ער אונדז באַלד אָפּגעדאַנקט פאַר דער טירכע און האָט אונדז געזאָגט, אז מיר קאָנען גיין. מײַן ברודער עליע האָט אָבער געוואָלט האָבן דורך אים א שטיקל טויווע. האָט ער געמאַכט א שמועס מיט אים וועגן קאָמיטעט. און געכאַפּט א קוק בעשאַס-מײַסע אַפ די געפּרײַטע פיש און געגעבן א שלונג אַראָפּ. דער ייִד האָט מיט איין האַנט געהאַלטן בא דער קליאַמקע פון דער טיר, און מיט דער אַנדערער האַנט האָט ער אונדז דערציילט פונעם קאָמיטעט עפּעס זייער נישט קיין פריילעכע מײַסעס. ערשטנס, האָט דער ייִד געזאָגט, אז עס הייבט זיך גאָר נישט אָן — גאָר נישטאָ קיין קאָמיטעט. דאָס הייסט, ס'איז דאָ א קאָמיטעט, עטלעכע קאָמיטעטן, נאָר די לאָנדאָנער קאָמיטעטן גיבן נישט אַזוי גיך קיין געלט. אויב איר ווילט באַהילפיק זײַן פון א לאָנדאָנער קאָמיטעט, מוזט איר פריִער זיך גוט אָנלויפן, ברענגען פּאַפּירן און איידעס, אז איר זײַט אַן עמיגראַנט און פאָרט קיין אַמעריקע. מאַכמעס ס'איז דאָ א סאַך עמיגראַנטן, וואָס זאָגן נאָר, אז זיי פאָרן קיין

אמעריקע, נאָכדעם, אז איר ברענגט שוין אלצדינג, קאָן מען אייך פון קאָמיטעט געבן צושטייער נאָר אפ צוריקוועגס, דאָס הייסט, איר זאָלט פאָרן צוריק אהיים. מאכמעס די לאַנדאָנער קאָמיטעטן האלטן נישט פון אמעריקע. דערהערט אזעלכע דיבורים, איז מיין ברודער עליע באלד געוואָרן אין קאס (איר ווייסט דאָך, אז ער איז א קעסן). און פיניע איז דאָך אוואדע א היציקער פארשוין, האָט ער אָנגעהויבן צו פייערן אפ זיין לאָשן:

— קאק מאָזשנע — וויִאזוי איז דאָס מעגלעך? קאקאָי פאָלנע פראוו — ווי האָבן זיי דאָס רעכט אונדז הייסן פאָרן צוריק? קאק אים נע סטידנאָ — ווי שעמען זיי זיך נישט אין א לאנד פון ציווילי־זאציע?

שלאָגט אים איבער דער ייִד פונעם מיניען, האלט אָפן די טיר און זאָגט צו אים:

— רייד אהער, רייד אהינ! אָט האָב איך אייך געגעבן אן אדרעס פון א קאָמיטעט, פאָרט זיך דורך אליין צום קאָמיטעט, וועט איר זען, אז ס'איז אָלרייט.

ג

ארויסגעגאנגענע פונעם יאָרצייט, איז אונדז נאָכגעלאָפן דער רייעך פון די געפרייטע פיש. מיר אלע האָבן געקלערט וועגן זיי, נאָר ריידן האָט קיינער נישט גערעדט פון זיי, אכוץ בראָכע. זי האָט זיי אָנגעבענטשט א פולן קאָפּ. זי האָט זיי געווינטשעוועט, זיי זאָלן זיך דערווערגן, ריבוינע־שעל־אוילעם, מיט זייערע געפרייטע פיש, וואָס זיי אווערן אפ א מייל. מיין מאמע קאָן נישט ליידן:

— וואָס האָסטו צו זיי? נעבעך ערלעכע מענטשן! זיצן אין אזא גענעם — פונדעסטוועגן, אז עס קומט צו א יאָרצייט, זוכט מען א מיניען...

דערופ ענטפערט איר בראָכע:

— שוויגער, לאָזן זיי אייך ברענען איניינעם מיט זייערע יאָר־צייטן און מיט זייערע געפרייטע פיש! מע שטעלט אָפ פרעמדע מענטשן, מע רופט זיי ארייַן צו זיך אין שטוב ארייַן, — נעם גיב דעם קינד א שטיקל געפרייטע פיש כאָטש פון וויַיצע וועגן...

דאָס מיינט זי מיך. אָט ערשט ביין איך געווען באם ייִדן א „בארמיצווע־באָכערל”, איצט בין איך שוין געוואָרן בא בראָכען א

„קינד"... גוטע יאָרן, אז בראָכע נעמט זיך אָן מײַן קריוודע! אזוי טראכט איך. מיר לאָזן זיך אלע זאלבעזעקסט צום קאָמיטעט. אן איי־צע האָט אונדז דער ייִד געגעבן, א דאנק אים, אז מיר זאָלן נישט גיין צופוס — מיר זאָלן בעסער זיך אופזעצן אפן טראמוויי און פאָרן גלײַך. האָט אָבער דער לאָנדאָנער טראמוויי א טעווע — ער האָט פײַנט זיך אָפשטעלן. וויפל מע זאָל צו אים נישט מאכן מיט די הענט, ער טוט זיך זײַנס — ער לויפט. נאָכלויפן אים וועט אײַך נישט העלפן — איר וועט אים נישט כאפן. א גליק, וואָס איינער האָט זיך אָפּ אונדז דערבארעמט, און דאפקע אן ענגלענדער מיט אָפגעגאָלטע וואָנצעס (טאָמער זעט איר א מענטשן מיט געגאָלטע וואָנצעס, זאָלט איר וויסן, אז ס'איז אן ענגלענדער). דער ענגלענדער האָט געזען, אז מיר מאכן מיט די הענט צו די טראמווייען, און די טראמווייען לויפן, האָט ער אונדז צוגעפירט צו א קלויכטער און האָט אונדז אָנגעוויזן מיט די הענט, אז דאָ זאָלן מיר שטיין. קאָך־האָווע, עס האָט נישט געדויערט קיין מינוט, איז אָנגעלאָפן א טראמוויי און האָט זיך אָפגעשטעלט. זײַנען מיר אלע ארײַן — איך, און מײַן ברודער עליע, און אונדזער כאַווער פיניע, און די מאמע, און בראָכע, און טײַבל — און מיר פאָרן. גייט צו דער קאָנדוקטאָר און הייסט זיך, מע זאָל נעמען בי־לעטן. שטעלט זיך ארויס פיניע און פרעגט אים: סקאָלקאָ־וויפל? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר: „פײַפ". פרעגט אים פיניע נאָכאמאָל: סקאָלקאָ־וויפל? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר ווידעראמאָל, שוין מיט קאַס: „פײַפ". דרייט זיך אויס צו אונדז פיניע און זאָגט: טשטאָ טאקאָיע, איר הערט? ער הייסט מיר פײַפן! גייט צו מײַן ברודער עליע און פרעגט אים מיט די הענט: וויפל קאָסט א פאָר? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר, שוין רעכט אין קאַס: „פײַפ!" צעלאכט זיך פיניע, און עליע רופט זיך אָן צום קאָנדוקטאָר שוין אויך מיט קאַס: „פײַפ אליין!"... ווערט דער קאָנדוקטאָר מאָלע גאזלען, טוט א צי בא א שטריק, שטעלט אָפּ דעם טראמוויי און ווארפט אונדז ארויס מיט אזא רעציכע, גלײַך ווי מיר האָבן אים געוואָלט קוילען און צונעמען זײַן רײַזע־טאַש מיטן געלט. צום סאָף לאָזט זיך אויס, אז דאָס, וואָס דער קאָנדוקטאָר האָט „גע־פײַפט", האָט ער דאָס געמיינט פינף.

— נו? זאָל נישט קומען א סרייפע אפּ לאָנדאָן?

אזוי זאָגט בראָכע, און מיר גייען אין קאָמיטעט ארײַן צופוס.

ד

אין לאָנדאָנער קאָמיטעט איז פריילעך, ווי אין אלע קאָמיטעטן. אין הויף וואלגערן זיך עמיגראנטן, אזוי ווי מיסט, און אינוויייניק אין שטוב זיצן מענטשן און דייכערן ציגארן און זאָגן זיך איינס דאָס אנדערע: אָלרײַט. דער כילעק איז, וואָס די דײַטשע קאָמיטע-טשיקעס טראָגן די וואָנצעס פאַרדרייט ארוף און ריידן אף דײַטש, און די לאָנדאָנער קאָמיטעטשיקעס האָבן אָפּגעגאָלט די בערד מיט די וואָנצעס אינגאנצן און ריידן: „אָלרײַט!‟ א טעאטער מיט זיי. די מאנצבלען גייען געגאָלט, און די ווײַבער טראָגן אלע פאריקן אף די קעפּ. און נישט נאָר די ווײַבער — אפילו די מיידלעך טראָגן צוגע-קלעפּטע האָר מיט אויסגעגרײַזלטע בוקלעס, האָבן אלע גרויסע ציין און זײַנען אזוי מיִעס, אז סע שלאָגט צו דער גאל. פונדעסטוועגן, לאכן זיי פון אונדז אין די אויגן, טײַטן מיט די פינגער, און קוויטשען אזוי, אז ס׳איז א ביזאָיען פאר לײַטן. צוויי מיידלעך האָבן אונדז אָפּגעשטעלט אינמיטן גאס און האָבן זיך צוגעטשעפּעט צו מײַן ברו-דער עליע, ער זאָל גיין אין „בארבער-שאפּ‟. פריִער האָבן מיר נישט פארשטאנען, וואָס דאָס באטײַט. איצט ווייסן מיר שוין: גיין אין בארבער-שאפּ הייסט אָפּשערן זיך און אָפּגאָלן זיך. מאָדנע ברוִים. אליין גייען זיי פארדריפּעט ביזן האלדז, פרעסן אינמיטן גאס גע-פרײַטע פיש, וואָס לאָזן זיך הערן פאר א מײַל, און האָבן פײַנט האָר. שיקורים זײַנען זיי אויך גאנץ נישקאָשעדיקע, נאָר זיי וואל-גערן זיך נישט אף דער גאס, אזוי ווי בא אונדז. מע לאָזט זיי נישט. א ׳אנד איז דאָס זייער א ווילס, זאָגט בראָכע, נאָר עס וויל נישט ברענען.

— וואָס וועט דיר ארויסקומען, אז ס׳וועט ברענען?

אזוי פרעגט בא איר מײַן ברודער עליע און כאפּט פון איר א מיִעסן פּסאק. בראָכע אז זי וויל, קאָן זי. אמאָל, מאכט זיך, זאָל זי אײַך שווײַגן, נישט ריידן א וואָרט צו קיינעם, און אמאָל עפנט זיך אוף בא איר א קוואל פון ווערטער, איז אָדער פארשטעלן זיך די אויערן מיט וואטע, אָדער לויפן אין דער וועלט ארײַן. איך גיב אײַך איבער אירע רייד, וואָרט בא וואָרט:

— וואָס שטעלסטו זיך אזוי אײַן פאר דעם געבענטשטן לאָנדאָן מיטן שווארצן הימל, מיט די געגאָלטע מאָרדעס, מיט דעם שיינעם ווײַטשעפּל, מיט די געפּרײַטע פיש, מיט די אלטע מוידן, מיט די געדרייטע בוקלעס, מיט די פארדריפּעטע קליידלעך, מיט די קאפּצאָ-

נ̇ים, וואָס טרינקען דזשינדזשער-ביר, מיט די קאָנדוקטאָרן, וואָס הייסן פּײַפן, מיט די ייִדן, וואָס האָבן יאָרצײַט און זשאַלעווען אַ טרונק וואַסער? אַזאַ שטאָט מוז ברענען!

אַזוי זאָגט בראָכע אין איין אָטעם, ווי די אַסערעס-בנײ-האָמאָנ[1], און לאָזט אויס מיט צונויפגעלייגטע הענט:

— לאָנדאָן, פאַרוואָס ברענסטו נישט?!..

ריבוינע-שעל-אוילעם! ווען וועלן מיר שוין זײַן אין אַמעריקע???..

געשריבן אין יאָר 1907

---

1 האָמאָנס צען זין. אינעם ביבל-בוך „מעגילאַס-עסטער", וועלכן מע לייענט פּורים, ווערט דערציילט, וויאַזוי די ייִדן האָבן נעקאָמע גענומען אין זייער סון — „האָמאָנען", וועלכער האָט געוואָלט אומברענגען די ייִדן, און האָבן אופגעהאַנגען זײַנע צען זין. די נעמען פון די צען זין לייענט מען אַפּניק, מיט איין אָטעם.

אינהאלט

זײַט

I. הײַנט איז יאָמטעוו — מע טאָר נישט וויינענ . . . 5

II. מיר איז גוט — איכ בינ א יאָסעמ 22

III. וואָס וועט זײַנ פונ מיר? 28

IV. מײַנ ברודער עליע האָט כאסענע 42

V. איכ האָב א רײַכע שטעלע 50

VI. א שמאלצ־גרוב 57

VII. מײַנ ברודער עליעס געטראנק 63

VIII. מיר פארפלייצנ די וועלט מיט טינט 72

IX. נאָכווייענישנ פונ דער טינט־פארפלייצונג 81

X. א גאס ניסט 86

XI. אונדזער כאווער פיניע 93

XII. שאט, מיר פאָרנ קיינ אמעריקע! 101

XIII. מיר גאנווענענ די גרענעצ 110

XIV. מיר זײַנענ שוינ אינ בראָד 120

XV. קראָקע מיט לעמבערג 129

XVI. מיט די עמיגראנטנ 136

XVII. ווינ איז א שטאָט, אונ גאָט איז א פאָטער 142

XVIII. ווונדער פונ אנטווערפנ 150

XIX. די כאליאסטרע 159

XX. די כאליאסטרע ווערט צעקראָכנ 168

XXI. זײַ געזונט, אנטווערפנ! 174

XXII. לאָנדאָנ, פארוואָס ברענסטו נישט? 179

ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМ

МАЛЬЧИК МОТЛ

Редактор *А. Фрумкин.* Худ. *Г. Ингер* Техредактор *М. Погостер*

Сдано в производство 10/XI-46 г. Подписано к печати 13/III-47 г. А—00159.
Печ. л. 12. Уч.-изд. л. 9,13. Тип. знаков в п. л. 30.500. Формат 84x108 1/32.
Тираж 15.000. Заказ 122.

Набрано в 13-ой типографии треста „Полиграфкнига" ОГИЗа при Совете Министров СССР, Москва, Денисовский, 30.
Отпечатано в типографии Госэнергоиздата, Москва, Шлюзовая наб., 10.